

Lokalne
Kulturne
Politike

Šabac
analiza kulturnog sistema

Sadržaj:

1. Uvod	3
1.1. Lokalne kulturne politike	4
1.2. Kulturni kontekst Srbije	5
1.3. Metodologija istraživanja	5
2. Analiza kulturne politike i kulturnog sistema grada Šapca	8
2.1. Kulturni sistem grada Šapca	9
2.1.1. Porodica donosilaca odluka	9
2.1.2. Porodica posrednika	9
2.1.3. Porodica publike	10
2.1.4. Porodica stvaralaca	10
2.2. Saradnja aktera kulturnog sistema Šapca	10
2.2.1. Saradnja donosilaca odluka i stvaralaca	10
2.2.2. Međusobna saradnja stvaralaca kulture	10
2.2.3. Saradnja stvaralaca i posrednika kulture	11
2.2.4. Saradnja stvaralaca i publike	11
3. Porodica donosilaca odluka kroz primenu osnovnih instrumenata kulturne politike	12
3.1. Pravni okvir u domenu kulture	13
3.2. Planiranje razvoja kulture grada	13
3.3. Finansiranje kulture	13
3.4. Kadrovska politika u kulturi grada Šapca	16
3.4.1. Obrazovna struktura	17
3.4.2. Polna struktura	18
3.4.3. Starosna struktura	19
3.5. Stavovi zaposlenih u kulturi grada Šapca	21
3.6. Upravni odbori budžetskih korisnika u kulturi	26
4. Porodica stvaralaca kulture prema oblastima kulturne politike	29
4.1. Kulturna baština	30
4.1.1. Biblioteka šabačka	30
4.1.2. Narodni muzej Šabac	37
4.1.3. Međupštinski istorijski arhiv	45
4.2. Socio-kulturne aktivnosti	50
4.2.1. Kulturni centar	50
4.2.2. Dom kulture u Prnjavoru	57
4.2.3. Kulturno-prosvetna zajednica	61

4.3. Muzičko-scenske umetnosti.....	63
4.3.1. Šabačko pozorište.....	63
4.3.2. „Veselo majmunče“ i Scena „Maska“	70
4.3.3. Kulturno-umetničko društvo „Abrašević“	71
4.3.4. Umetnički ansambl „Ćivija“ i Ansambl narodnih igara „Hajduk Stanko“	76
4.3.4.1. Umetnički ansambl „Ćivija“	76
4.3.4.2. Ansambl narodnih igara „Hajduk Stanko“	79
4.4. Muzička umetnost.....	82
4.4.1. Art studio	82
4.4.2. Muzičke grupe	84
4.5. Vizuelne umetnosti	86
4.5.1. Udruženje likovnih stvaralaca Šapca	86
4.5.2. Nezavisna umetnička asocijacija „Kolektiv“	89
4.6. Kulturne manifestacije	90
4.6.1. Šabački letnji festival (ŠLF).....	90
5. Porodica posrednika.....	92
6. MeĆuresorna saradnja.....	94
6.1. Ustanove kulture i škole.....	95
6.2. Kulturni turizam	95
7. Porodica publike – stavovi graĀana Šapca o kulturi.....	97
8. SWOT analiza.....	108
9. ZakljuĀci i preporuke za unapreĀenje razvoja kulturnog sistema i kulturne politike grada Šapca	118
Prilog 1 – Evaluacioni upitnik za Biblioteku šabaĀku	123
Prilog 2 – Evaluacioni upitnik za Kulturni centar Šabac	126
Prilog 3 – Slika Starog mlina	129
Prilog 4 – Pregled meseĀnih dešavanja u kulturi Šapca	130
Prilog 5 – Dokumentacija za javni konkurs u kulturi	132
Bibliografija	138

Uvod

Zavod za proučavanje kulturnog razvitka je republička ustanova kulture osnovana 1967. godine, čija je misija povezivanje teorije i prakse kroz naučna razvojna i primenjena istraživanja u oblasti kulturne politike, menadžmenta u kulturi i kulturne produkcije. U skladu sa svojom misijom Zavod je u 2009. godini započeo projekat *Lokalne kulturne politike* uz podršku Ministarstva kulture Republike Srbije. Projekat ima za cilj sagledavanje kulturnih sistema i kulturnih politika svih lokalnih samouprava u Srbiji koje imaju status grada, izuzev Beograda i Novog Sada¹, sprovođenjem metodološki ujednačenih istraživanja.

Na osnovu stručnog i naučno utemeljenog istraživanja izveli smo zaključke o stanju kulturnog sistema i kulturne politike gradova obuhvaćeni Projektom, a zatim i preporuke za unapređenje stanja u kulturi.

1.1. Lokalne kulturne politike

Konferencija UNESCO-a o kulturnim politikama za razvoj (Stokholm, 1998.) istakla je značaj kulturne politike označavajući je kao jednu od glavnih činioca endogene i održive razvojne politike. Tom prilikom, naglašeno je da se kulturna politika ne odnosi samo umetnost i baštinu, već da se nalazi u interakciji sa drugim domenima kao što su socijalna politika, obrazovanje, kulturne industrije, itd. Sa povećanjem kompetencija lokalnih vlasti svuda u svetu, tokom 90-tih godina XX veka sve se više govori i o lokalnim kulturnim politikama. Dokument stručnjaka u oblasti kulturne politike *In from the Margins*,² sugeriše da bi lokalne vlasti trebalo da donesu sopstvene kulturne strategije koje bi obuhvatile: umetnost, medije, baštinu i turizam, a da sve to bude usklađeno sa programima njihovog ekonomskog, društvenog i obrazovnog razvoja. Na značaj meĎuresornog povezivanja ukazuje i Savet Evrope brojnim preporukama koje se odnose na kulturno nasleĎe u funkciji turizma i razvoja kulturnog turizma, a najdirektnije u delu: „Preporuka (2003.) o promovisanju turizma u cilju unapreĎenja kulturnog nasleĎa kao faktora održivog razvoja“ (Kulturno nasleĎe, 2004).³

Pitanje kulturne politike u Srbiji aktuelizuje se posle političkih promena 2000. godine. Ulazak Srbije u period tranzicije nametnuo je potrebu za suštinskim reformama, a u skladu sa tim postavljeni su i prioriteti. Jedan od njih je decentralizacija. Ona podrazumeva da lokalne vlasti samostalno donose sopstvene kulturne strategije i upravljaju lokalnim resursima. U tom smislu, polazi se od pretpostavke da niži nivoi vlasti mogu bolje, brže i jasnije da sagledaju potrebe i kapacitete za kulturni razvoj u svom okruženju nego država. Proces decentralizacije kulture u našoj zemlji započeo je 2002. godine najpre razgraničenjem kompetencija u odnosu republički - pokrajinski nivo, donošenjem *Zakona o utvrĎivanju odreĎenih nadležnosti Autonomne Pokrajine*, tzv. *Omnibus zakon* („SluĎbeni glasnik RS“, broj 6/02). Dalje je proces nastavljen usvajanjem *Zakona o lokalnoj samoupravi* („SluĎbeni glasnik RS“, br. 129/07). Iako se u ovom zakonu kultura ne spominje eksplicitno, gradovima je data mogućnost da izrade strategiju kulturnog razvoja. MeĎutim, nijedan grad, izuzev Panĉeva, nije iskoristio tu mogućnost. To se delimiĉno moĎe objasniti nepostojanjem takvog dokumenta na republičkom nivou. U tom smeru treba pomenuti da novi *Zakon o kulturi*, koji stupa na snagu u martu 2010. godine, predviĎa donošenje Strategije kulturnog razvoja Republike Srbije za period 2010 – 2020. godina. Planirano je da taj dokument, koji je trenutno u fazi izrade, u skupštinsku proceduru uĎe u septembru 2010. godine.

Iako se kultura nije našla u posebnim strateškim dokumentima opština i gradova Srbije, u nekim sredinama kultura je obuhvaćena širim, sveobuhvatnijim dokumentom, *Lokalnom agendom 21 – Prekograniĉnom saradnjom do održive zajednice*⁴ (Sombor, Panĉevo, Prokuplje, Novi Beĉej, Smederevska

¹ Gradovi obuhvaćeni Projektom su: Subotica, Sombor, Zrenjanin, Sremska Mitrovica, Panĉevo, Šabac, Loznica, Smederevo, PoĎarevac, Valjevo, Kragujevac, Jagodina, UĎice, Ćaĉak, Kraljevo, Kruševac, Zajeĉar, Niš, Novi Pazar, Vranje i Leskovac.

² *In from the Margins*, Council of Europe, September 1997., dopuna je izveštaja Svetske komisije za kulturu i razvoj. Glavni cilj istraživaĉa, menadžera u kulturi i stručnjaka za ovo polje, koji su radili na pomenutom dokumentu je da upute Savet Evrope u glavne probleme kulturnog razvoja u Evropi koji je direktno povezan sa glavnim idejama održivog razvoja. Dokument je specifikovan za evropski kontinent.

³ Više videti u: Vesna Ćukić Dojĉinović, *Kulturni turizam – menadžment i razvojne strategije*, CLIO, 2005.

⁴ Opšti cilj projekta je poboljšanje kvaliteta života u opštinama pograniĉnih regija kroz obostranu saradnju u implementaciji standarda Evropske unije i principa održivog razvoja proĎetih kroz lokalnu agendu 21. Neki od specifiĉnih ciljeva su: Izrada strategija održivog razvoja u šest opština u Projektu i njihovo usvajanje od strane skupštine opštine, Predstavljanje i promovisanje standarda Evropske unije u oblasti održivog razvoja sa obe strane granice kroz razmenu iskustava izmeĎu maĉarskih i srpskih eksperata u opštinama kao i

Palanka i drugi), simbolično čineći četvrti stub održivosti i lokalnog razvoja. Međutim, drugo je pitanje implementacije ovih strateških dokumenata.

1.2. Kulturni kontekst Srbije

Da bi se razumele aktuelne lokalne kulturne politike gradova Srbije, neophodno je poznavati ne samo postojeći kulturni kontekst Srbije, već i način na koji se kulturna politika vodila u prošlim vremenima. Ne samo da je važno poznavati period komunizma, već je vrlo bitna i decenija koja je prethodila promenama. Te podatke omogućilo je istraživanje *Kulturne politike Srbije 1989./2001.* koje su sproveli Zavod za proučavanje kulturnog razvitka i Univerzitet umetnosti u Beogradu. Poslednjih deset godina XX veka poznate su kao tzv. „blokirana tranzicija“⁵. Za razliku od ostalih država u okruženju koje su sa padom Berlinskog zida ušle u proces tranzicije, Srbija je bila u potpuno izolaciji od čitavog sveta. Političke promene 2000. godine označile su ulazak Srbije u proces tranzicije društvenog sistema čitavu deceniju posle zemalja u okruženju. Za razliku od većine zemalja okruženja, u okviru kulturne politike Srbije ne postoji nacionalna definicija kulture, i još uvek nije definisana strategija kulturnog razvoja.⁶

Tranzicioni model kulturne politike podrazumeva da se uloga države deklarativno smanjuje, a da jača uloga civilnog i privatnog sektora, da se povećava zalaganje za projektni način i mešovite izvore finansiranja, dok je u praksi drugačije. Pokazalo se da se tranzicija i reforme u oblasti kulture ne odvijaju željenim tempom. Naime, iako se govori o promenama, u stvarnosti ima malo strukturalnih reformi. Tako je dugo očekivani novi sistemski zakon o kulturi, najavljivan od 2000. godine usvojen tek septembra 2009. godine. Zbog toga se sada od ovog zakona, kao i od podzakonskih akata koji ga prate, očekuje da konačno omogući strukturalnu reformu kulturnog sistema bez kojeg se nije mogla suštinski sprovesti tranzicija u kulturi. Tranziciju su, takođe, usporavale koalicione i kadrovske izmene u nadležnom ministarstvu koje su sa promenom vlasti donosile i promene u postavljenim prioritetima.

Nepostojanje strateškog dokumenata u oblasti kulture do 2010. godine, odražava se i na funkcionisanje ustanova od kojih se očekuje rad u skladu sa savremenim tokovima. Ustanove se suočavaju sa problemom prelaska na mešovite izvore finansiranja, usavršavanjem i promenom kvalifikacione strukture kadrova u okviru koje prednjače srednjeobrazovani.

Za razliku od ustanova kulture, civilni sektor (organizacije, udruženja, pojedinci) se u proteklom periodu pokazao fleksibilnijim, i umnogome spremnijim za prilagođavanje promenama, što se ogleda u inovativnim kulturnim konceptima i traganju za alternativnim izvorima finansiranja.

Kulturna politika u Srbiji se još uvek ne vodi mešuresorno, što ne odgovara savremenom konceptu kulturne politike kao transsektorskoj delatnosti.⁷ S obzirom na nepostojanje mešuresorne saradnje, tako je i oblast kulturnog turizma zanemarena dosadašnjom kulturnom politikom.

1.3. Metodologija istraživanja

Metodologija korišćena u izradi strateške analize podrazumeva prikupljanje i analizu kvantitativnih i kvalitativnih podataka o trenutnom stanju u oblasti kulture grada. U skladu sa tim, terensko istraživanje u okviru projekta *Lokalne kulturne politike* sprovodilo se na nekoliko nivoa.

Upitnik o ustanovi

Iz specijalizovanih upitnika za svaki tip ustanove saznajemo podatke o:

- načinu funkcionisanja i finansiranja ustanova kulture u Šapcu – koliki je udeo republike, pokrajine, grada u budžetu, te koliki je udeo samostalnih prihoda u radu jedne ustanove. Jedan od ciljeva tih pitanja je da se sagleda koliko se same ustanove oslanjaju na alternativne vidove finansiranja, i u kom broju se oslanjaju isključivo na gradska sredstva;
- broju zaposlenih koji podrazumevaju informacije o polnoj, starosnoj i obrazovnoj strukturi kadrova kako u ustanovama, tako i na nivou grada. Krajnji cilj je da se sagledaju ljudski resursi kao nosioci kulture jednog grada. Kroz ukrštanje sa drugim podacima, dobija se i slika koliko kadrovi usporavaju ili omogućavaju osavremenjivanje pristupa i kreiranja kulturnih sadržaja;
- prostoru koji pružaju uvid u funkcionalnost, namenu i stanje prostorija ustanove. Na taj način stiže se uvid u prioritetne investicije;

---

među donosiocima odluka na lokalnom nivou, Povećanje građanskog učešća u oblasti politike na lokalnom nivou koristeći participativni pristup u procesu izrade i razvoja strateških planova opština.

⁵ Više videti u: Vesna Đukić Dojčinović, *Tranzicione kulturne politike – konfuzije i dileme*, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2003.

⁶ Serbia, *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*, 6th edition, Council of Europe/ERICarts, 2007, 11-12.

⁷ Istraživanje su sproveli Zavod za proučavanje kulturnog razvitka i Univerzitet umetnosti u Beogradu. Više videti u: Vesna Đukić Dojčinović, *Tranzicione kulturne politike – konfuzije i dileme*, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2003.

- programima koji se organizuju i broju posetilaca tih programa. Setom pitanja o programima dobijaju se informacije o učestalosti i kvalitetu kulturne ponude, koliko su građari za sadržaje određene vrste zainteresovani, i kolika se pažnja poklanja istraživanjima kulturnih potreba korisnika;
- načinima promovisanja kulturnih sadržaja koji podrazumevaju informacije kako o zalaganju samih ustanova, tako i o saradnji sa medijima.
- tehničkoj opremljenosti;
- saradnji ustanova kulture na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou sa drugim ustanovama i organizacijama. Tim podacima stiče se slika o otvorenosti ustanova za razmenu iskustava i umrežavanje.
- glavnim problemima istaknutim od strane čelnika ustanova, kao predlozima rešavanja istih.

Pored upitnika, istraživanje je podrazumevalo i obilazak svih ustanova kulture u Šapcu i dubinske intervju sa direktorima ili drugim predstavnicima tih ustanova. Na taj način nastojali smo da dobijemo kvalitetniji uvid u sve probleme i rad ustanova kulture. Kroz razgovore smo saznali i koliko su ustanove otvorene za nove ideje, koliko pažnje posvećuju promociji i marketingu kako bi privukle novu publiku i zadržale postojeću, kao i vizije predstavnika ustanove o njenom daljem razvoju.

Upitnik za zaposlene u ustanovama kulture

Kroz poseban upitnik za zaposlene, dobili smo uvid u mišljenje zaposlenih o kulturnom sistemu grada Šapca, njihovo zadovoljstvo kulturnom ponudom, i stav o saradnji ustanove u kojoj su zaposleni sa drugim akterima u kulturi.

Upitnik za predstavnike lokalne uprave

Poseban upitnik je dostavljen i načelniku Odeljenja za društvene delatnosti i privredu u okviru kojeg funkcioniše Osek za obrazovanje, kulturu, sport i preduzetništvo. Na taj način dobijeni su podaci o:

- načinu funkcionisanja gradske uprave i sektora zaduženog za oblast kulture;
- postojanju saveta i konkursa za nezavisne (vaninstitucionalne) učesnike u kulturi;
- budžetu grada, raspoloživim sredstvima za oblast kulture i njihovoj raspodeli (praćenje tendencije rasta ili pada udela budžeta za kulturu za programe, materijalne troškove i plate i doprinose);
- svim kulturnim akterima na nivou grada;
- svim manifestacijama;
- glavnim problemima u kulturi grada i prioritetima za razvoj.

Informacije iz upitnika dopunjene su razgovorom sa predstavnikom lokalne uprave kako bi se dobila kompletna slika funkcionisanja grada kada je kultura u pitanju, i ostvarila saradnja za potrebe organizacije razgovora sa predstavnicima ustanova i drugim akterima u kulturi.

Upitnik za člana gradskog veća zaduženog za oblast kulture

Osnovna ideja upitnika je da nam pruži podatke o glavnim problemima i prioritetima za ulaganje po mišljenju gradskog većnika. Taj upitnik nam, međutim, nije dostavljen.

Upitnici za nezavisne (nainstitucionalne) aktere u kulturi

Kao važan deo kulturne scene jednog grada, projektom je bio obuhvaćen i nezavisni sektor kulture. Kroz upitnike sastavljene za udruženja, kulturno-umetnička društva, horove i orkestre, i muzičke grupe dobili smo informacije o:

- saradnji sa lokalnom upravom tj. koliko je ona senzibilisana za razvoj alternativne scene;
- osnovnim problemima sa kojima se organizacije i udruženja suočavaju;
- njihovim programima i nastupima koji su sastavni deo kulturne ponude grada, kao i posećenosti istih od strane građana.

Istraživanje nezavisnog sektora, takođe, je podrazumevalo razgovore sa predstavnicima udruženja i organizacija. Na taj način dobili smo podatke o učešću na konkursima i dublji uvid u problematiku funkcionisanja i finansiranja organizacija. Svakako da je vrlo bitan deo razgovora učešće udruženja i organizacija u kulturnoj ponudi grada, kao i organizacija kulturnih manifestacija sa ili bez saradnje i logističke podrške ustanova kulture na nivou grada. S obzirom na činjenicu da često udruženja i organizacije koje se bave kulturom prate savremene trendove u organizaciji i pristupu publici, intervjui su predstavljali i snažan agregat ideja kada je uključivanje u oblikovanje i promociju kulturnih sadržaja u pitanju.

Upitnik za građane

Veoma važan element u sagledavanju kulture jednog grada, jesu građani. Kroz upitnik za građane, formiranog za potrebe Projekta, stekao se uvid u zadovoljstvo građana kulturnom ponudom njihovog grada, u to šta bi oni voleli da vide u okviru nje, koliko posećuju kulturne programe i način na koji su informisani o kulturnoj ponudi.

Kada je metodologija u pitanju, anketiranje je sprovedeno na nezavisnom kvotnom uzorku od 381. građanina Šapca (n=381). Interval pouzdanosti iznosio je 5, sa slučajnom greškom od 0.5 (p=0.5). Uzorak je dobijen tako što su starosna, obrazovna i polna struktura procentualno prenete na uzorak, s tim da su kvote za obrazovnu strukturu pomerene ka više i visoko obrazovanom stanovništvu pod pretpostavkom da je ova populacija najveći učesnik u kulturnoj ponudi. Kvote su pomerene tako što je broj građana koji nije završio osnovnu školu raspodeljen u dve obrazovne kategorije po principu 70% u srednjeobrazovno stanovništvo i 30% u više i visokoobrazovano stanovništvo.

Samo anketiranje i izbor ispitanika prema unapred formiranoj strukturi radilo je 13 anketara. Iako shvatajući prednost istraživanja koji su metodološki zasnovani na anketiranju građana slučajnim izborom, istraživački tim Zavoda je odabrao nezavisni kvotni uzorak iz nekoliko razloga.

- Prvo, nezavisnim kvotama stiće se uvid na koji način osobe iz različitih starosnih kategorija i različitog obrazovnog statusa vide kulturu u svom gradu što je i bio osnovni cilj;
- Drugo, anketiranje građana je deo šireg istraživanja u okviru pomenutog projekta;
- Treće, u prvom planu istraživanja nisu kulturne potrebe građana, već njihova percepcija stanja, rada ustanova i kulturne ponude, iako se i ova dimenzija manjim obimom uzima u obzir. Anketiranje građana na nivou Srbije, ali kroz pojedinačna istraživanja na nivou gradova, do sada nije račeno. Uglavnom se slika kulture kroz vizuru građana radila na reprezentativnom uzorku za Srbiju u celini. Prvi put se takva slika dobija na nivou jedinica lokalnih samouprava.

Fokus grupe

Kvantitativni podaci, kada je građanstvo u pitanju, dopunjeni su dobijanjem kvalitativnih podataka kroz fokus grupe. U Šapcu su obavljena četiri razgovora u okviru fokus grupa koje su brojale između osam i deset učesnika. Strukturu fokus grupa činili su mlađi i stariji građani, različitog profesionalnog statusa. Kroz fokus grupe moderatori su produbljivali problematiku vezanu za kulturnu ponudu jednog grada i dobijali kvalitetne predloge za unapređenje iste.

I pored razrađene metodologije, napominjemo da neki upitnici u Šapcu nisu u celosti popunjeni, što je uslovalo nedostatak određenih informacija kada su Kulturni centar i Dom kulture Prnjavor u pitanju, dok Kulturno-prosvetna zajednica nije ni popunila upitnik.

Materijal

U analizi su korišćeni i izveštaji o radu gradskih ustanova kulture i Doma kulture u Prnjavoru za 2008. godinu i planovi rada za 2009. godinu, veb prezentacije i štampana izdanja ustanova i udruženja, normativna akta grada Šapca, kao i dokumenti vezani za Šabac koji su nastali 2002. godine tokom realizacije projekta *Prvi koraci prema kooperaciji i dijalogu u izgradnji efektivnih lokalnih kulturnih politika u Srbiji*.

Analiza kulturnog sistema podrazumeva mapiranje svih aktera zainteresovanih za kulturni razvoj, odnosno svih onih na koje utiču odluke u oblasti kulturne politike. Nastojalo se da se identifikuju što je moguće više aktivnih aktera iz porodice stvaralaca. Akcenat je stavljen na ustanove kulture s obzirom na to da one predstavljaju jedne od glavnih nosilaca kulturne politike. Istovremeno, one čine najvažniji deo kulturne infrastrukture koje se finansiraju iz gradskih budžeta. Sve ustanove sagledane su u svetlu njihovih prostornih, tehničkih i programskih resursa. Postojeće stanje u kulturi dalje je analizirano u kontekstu primene osnovnih instrumenata kulturne politike – pravnog okvira, strateškog planiranja, finansiranja i kadrovske politike. Analizom sadržaja prikupljenih podataka identifikovano je postojeće stanje u okviru kulturnog sistema grada Šapca primenom i SWOT analize doneta ocena stanja (snage, slabosti, mogućnosti i pretnje).

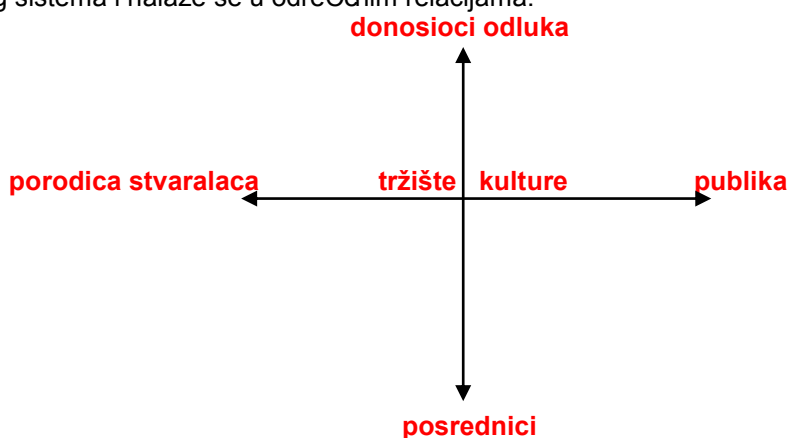

Analiza kulturne politike i kulturnog sistema grada Šapca

2.1. Kulturni sistem grada Šapca

Prilikom analize kulturnog sistema grada koristili smo se shemom francuskog teoretičara kulture Kloda Molara, prema kojoj svaki kulturni sistem čine različiti akteri grupisani unutar četiri porodice, i to: porodice donosilaca odluka, posrednika, publike i stvaralaca. Sve one igraju određenu ulogu u okviru kulturnog sistema i nalaze se u određenim relacijama.⁸

Na osi stvaralaca i publike uspostavlja se polje razmene i transakcija koje gradi tržište kulture. To znači da na ovom polju vladaju zakonitosti tržišta – ponuda i potražnja, publika je slobodna da kupuje ili ne kupuje, da bira, odnosno da učestvuje ili ne učestvuje u kulturnom životu grada, da posećuje ustanove kulture i druge sadržaje redovno, povremeno ili da bude pasivna.

2.1.1. Porodica donosilaca odluka

Ovu porodicu čine **odbornici Skupštine grada Šapca, Odeljenje za društvene delatnosti i privredu** Gradske uprave u čijoj je kultura nadležnosti. U okviru ovog odeljenja postoji **Odsek za obrazovanje, kulturu, sport i preduzetništvo** sa pozicijom **Saradnik za poslove kulture i fizičke kulture** čija su zaduženja da:

- pripremi predlog strateškog razvoja kulture Grada,
- prati ostvarivanje programskih aktivnosti u ustanovama kulture i udruženjima građana;
- izrađuje predlog budžeta za kulturu na godišnjem nivou i kriterijume za raspodelu budžetskih sredstava;
- vodi evidencije o korišćenju budžetskih sredstava i o platama zaposlenih u kulturi.

U okviru Gradskog veća postoji i **član koji je nadležan za kulturu i obrazovanje**.

Ovoj porodici pripadaju i **direktori šest ustanova kulture i dva udruženja** čiji se rad finansira u potpunosti iz gradskog budžeta. Oni donose odluke važe kako za ustanove, tako i za grad.

2.1.2. Porodica posrednika

U kulturnom sistemu porodica posrednika utvrđuje vrednosti i čini ih jasnijim i prihvatljivijim publici. Najmoćniji akteri ove porodice su elektronski i štampani **mediji**. Ali, porodici posrednika pripadaju i stručnjaci, univerzitetski profesori, intelektualna elita, kritičari i novinari.

⁸ Više videti u: Klod Molar, *Kulturni inženjering*, CLIO, Beograd, 2000.

Porodicu posrednika mogu da čine i članovi saveta za kulturu, konkursnih i drugih komisija. Još 2003. godine tadašnja Skupština opštine Šabac donela je *Odluku o osnivanju Saveta za kulturu opštine Šabac*. Uloga Saveta zamišljena je da on kao stručno telo obezbedi ravnopravno učešće nezavisnih aktera na konkursu po projektima za sredstva koja u te svrhe izdvaja lokalna uprava i na taj način poveća kulturnu ponudu grada.⁹ Međutim, ta odluka do sada nije sprovedena.

2.1.3. Porodica publike

Porodicu publike čine kako **stalni i povremeni konzumenti kulturnih sadržaja**, tako i tzv. **nepublika**.

Anketiranje građanstva pokazalo je koji se kulturni sadržaji najčešće posećuju i koji sadržaji najviše nedostaju kulturnoj ponudi Šapca.

Da bi ustanova uspešno funkcionisala neophodno je da osluškuje potrebe građana kao i savremene trendove društvenog života. Najbolji način da se stekne uvid u potrebe i želje stanovništva jeste kontinuirano ispitivanje kroz anketne listiće. Međutim, u Šapcu, nijedna ustanova ne upražnjava ovaj model evaluacije.

Istrajivanja publike u savremenom društvu koje se sve brže menja i iznova uobličava, nije dovoljno sprovesti sporadično i stihijski, već planski i kontinuirano.

2.1.4. Porodica stvaralaca

Porodicu stvaralaca čine **ustanove kulture** sa svojim redovnim programskim aktivnostima, i zajedničkim projektima sa drugim akterima u kulturi, ali i ustanovama drugog tipa (obrazovnim, edukativnim, političkim i drugim). Šabačke ustanove kulture čiji je osnivač grad su:

- Biblioteka šabačka,
- Narodni muzej Šabac,
- Mećupštinski istorijski arhiv Šabac,
- Šabačko pozorište,
- Kulturni centar Šabac,
- Dom kulture Prnjavor.

U porodici stvaralaca nalaze se i **udruženja** koja se bave kulturom. U Šapcu na budžetu grada postoje dva takva udruženja:

- KUD „Abrašević“
- Udruženje likovnih stvaralaca Šapca

Akteri u kulturi koji se ne finansiraju iz gradskog budžeta, takođe doprinose kulturi svoga grada. To su: Umetnički ansambl „Čivija“, Ansambl narodnih igara „Hajduk Stanko“, Udruženje građana „Scena Maska“, Udruženje građana „Svetlost“, Nezavisna umetnička asocijacija „Kolektiv“, Nezavisna dramska asocijacija „Veselo majmunče“, „Art studio“ Šabac i Kulturno-prosvetna zajednica Šapca.

U Šapcu se među stvaraocima kulture nalazi i veliki broj samostalnih **likovnih umetnika**.

U ovoj porodici nalaze se i **muzičke grupe** čiji tačan broj nije lako utvrditi - neke nestaju, druge nastaju, a informacije o njihovom postojanju i statusu mogu se dobiti samo u uskom krugu ljudi. Trenutno su u Šapcu aktivne sledeće muzičke grupe: *Psybox, Skepsa, Crvi, Siempre peligroso, Regret, Velebiti, Starfuckers, Inspirijum*.

2.2. Saradnja aktera kulturnog sistema Šapca

2.2.1. Saradnja donosilaca odluka i stvaralaca

Teorijski, kulturni sistem čine četiri porodice, ali su dve dominantne – **donosioci odluka i stvaraoci**. Iako donosioci odluka, predstavnici lokalne samouprave, priznaju značaj nezavisnog sektora, time što u budžetu postoji stavka namenjena finansiranju tih aktera kulture, ceo postupak raspodele sredstava kroz javni konkurs nije pravno regulisan, nema jasne kriterijume, niti je transparentan. Neophodno je da odluka tadašnje Skupštine opštine Šabac, doneta 2003. godine, uz zajedničke napore Nezavisne umetničke asocijacije „Kolektiv“ i Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka uz podršku Evropske fondacije za kulturu, počne da se primenjuje, odnosno da se angažuje stručni savet za kulturu i animiraju vanbudžetski akteri za veće učešće u kulturnom životu.

⁹ Ovom odlukom predviđeno je i uvođenje u praksu institucije javnog konkursa za projekte u domenu kulture. Savet bi tako imao ulogu i da razmatra pristigle prijave na konkurs i bio zadužen za praćenje odabranih projekata.

2.2.2. MeĐusobna saradnja stvaralaca kulture

Saradnja razliĉitih aktera u okviru porodice stvaralaca postoji, ali se zakljuĉuje da je ona pre sporadiĉna i stihijska, nega planska, osmišljena i dugoroĉna.

Kroz razgovore sa uĉesnicima fokus grupa saznajemo da se kulturni dogaĐaji u Šapcu preklapaju. To navodi na zakljuĉak da rad ustanova kulture nije meĐusobno koordinisan, te da je neophodno da u okviru gradske uprave postoji koordinator koji bi se u odreĐenim vremenskim intervalima sastajao sa predstavnicima ustanova kulture i u dogovoru sa njima organizovao kulturni Źivot grada.

2.2.3. Saradnja stvaralaca i posrednika kulture

Lokalni mediji, bez kulturnih sadrŹaja i bez umetniĉke kritike, su u okviru porodice posrednika priliĉno pasivni i na taj naĉin speĉavaju razvoj i kvalitetniju animaciju publike.

2.2.4. Saradnja stvaralaca i publike

S obzirom na ĉinjenicu da se istraŹivanja potreba publike veoma retko i neplanski sprovode, saradnja se moŹe oceniti kao slaba. Potrebno je da ustanove zauzmu aktivnu ulogu u tom delu i svoje programe oblikuju prema potrebama Šapĉana.

Porodica donosilaca odluka kroz primenu osnovnih instrumenata kulture politike

3.1. Pravni okvir u domenu kulture

Pored osnivačkih i normativnih akata ustanova kulture nije nam poznato da na nivou grada Šapca postoje propisi koji bliže uređuju oblast kulture.

3.2. Planiranje razvoja kulture grada

Iako je zahvaljujući učešću u projektu *Prvi koraci prema kooperaciji i dijalogu u izgradnji efektivnih lokalnih kulturnih politika u Srbiji*¹⁰ Šabac još krajem 2002. godine dobio *Predlog kulturne strategije Šapca (2004.–2009.)*, ovaj dokument nikada nije zaživio. To znači da je na nivou grada i dalje na snazi jednogodišnje planiranje. Dugoročno planiranje ne primenjuje se ni u ustanovama kulture, iako su one, kao i udruženja, 2003. godine prošle dvomesečnu edukaciju za strateško planiranje koju je finansirala Opština Šabac.¹¹

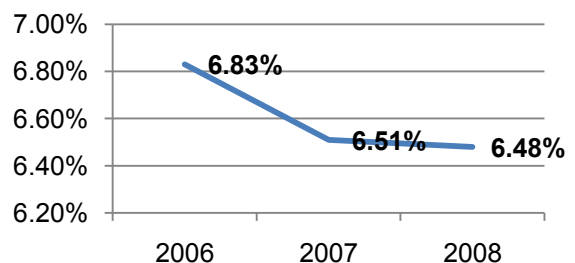
3.3. Finansiranje kulture

- Iz budžeta Grada Šapca finansira se šest ustanova kulture i dva udruženja u domenu plata zaposlenih, stalnih troškova, programa u okviru osnovnih delatnosti, tekućih popravki i održavanja opreme.
- Budžet za kulturu u odnosu na ukupan gradski budžet u periodu 2006-2008. godine nije imao značajne oscilacije i u proseku iznosi 6,6%. Međutim, primetno je da se udeo budžeta za kulturu u okviru gradskog kontinuirano smanjuje, iako se nominalno uvećava.

Tabela 1: Izdavanje za kulturu poslednje tri godine

Godina	Ukupan gradski budžet u dinarima	Budžet za kulturu u dinarima	% za kulturu od ukupnog gradskog budžeta
2006.	1.439.102.432	98.256.072	6,83%
2007.	1.822.268.117	118.563.000	6,51%
2008.	2.223.676.525	144.047.000	6,48%

Prikaz 1: Tendencija kretanja budžeta za kulturu u poslednje tri godine

- Struktura gradskog budžeta za kulturu, u posmatranom periodu, pokazuje da je najveći deo namenjen platama, dvostruko manje programima, a ostali deo tekućim troškovima.

Tabela 2: Struktura ukupnog budžeta za kulturu

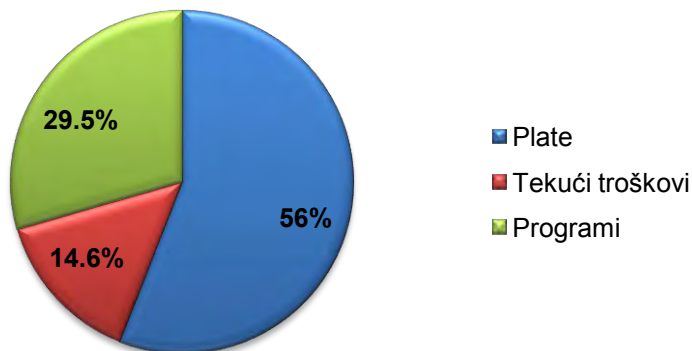
Godina	Iznos %		
	Plate	Tekući troškovi	Programi
2006.	56,64%	13,84%	29,52%
2007.	50,99%	19,06%	29,95%
2008.	60,01%	10,83%	29,16%

¹⁰ Projekat je podržala Evropska fondacija za kulturu i ECUMEST fondacija. U projektu su učestvovali još i Kragujevac, Sombor, Utiče, Obrenovac, a cilj projekta je bio izrada strateških planova razvoja kulture i osnivanje saveta za kulturu u ovim sredinama.

¹¹ Za obuku su angažovani stručnjaci sa Univerziteta umetnosti, a obuku su pohađali direktori i zaposleni/saradnici.

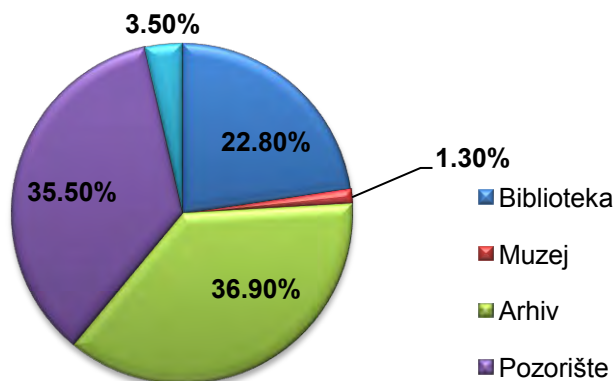

Prikaz 2: Prosečna izdvajanja za plate, troškove i programe za poslednje tri godine

- Ono što je veoma pozitivno na nivou izdvajanja za kulturu je što je Grad u periodu od 2006. Do 2008. godine obezbedio značajna sredstva za investiciona ulaganja – 86.627.207,00 dinara za sređivanje infrastrukture ustanova kulture.

Prikaz 3: Raspodela investicionih ulaganja po ustanovama

Tabela 3: Sredstva namenjena infrastrukturnim ulaganjima u periodu 2006-2008. godine

Ustanova	Iznos iz budžeta grada	Svrha
Biblioteka	19.802.100,00	Aneksna zgrada
Muzej	1.110.482,00	Zaštita
Arhiv	32.000.000,00	Konzervacija i adaptacija zgrade
Pozorište	30.715.625,00	Adaptacija zgrade
Dom kulture Prnjavor	2.999.000,00	Završetak radova na rekonstrukciji zgrade i ugradnja grejanja
Ukupno:	86.627.207,00	

- Dalja prioriteta investiciona ulaganja iskazana od strane ustanova odnose se na:
- završetak aneksne zgrade Biblioteke i njeno opremanje;
  - završetak radova na adaptaciji foajea Pozorišta (4.000.000,00 din);
  - opremanje Pozorišta tonskom opremom i svetlosnim parkom (13.000.000,00 din);
  - izrada nove stolarije na zgradi Muzeja (8.000.000,00 din);
  - izrada nove stalne postavke Muzeja (20.000.000 din);
  - rekonstrukcija prostorije koja je vraćena na korišćenje Domu kulture Prnjavor (3.000.000 din)
  - Glavni izvor finansiranja za sve budžetske korisnike je gradski budžet, što je najizraženije kod Arhiva i Muzeja. Kada su u pitanju izvori finansiranja za programe i projekte, njihova struktura je vrlo slična njihovim ukupnim budžetima, što znači da se u najvećem delu oslanjaju na gradski budžet. Izuzetak su Udruženje likovnih stvaralaca Šapca i Kulturni centar.

Tabela 4: Prikaz izvora programskih troškova ustanova kulture

Ustanova	Izvor finansiranja programa u % za 2008. godinu						
	Republika	Grad	Sopstvena	Fondacije	Donacije	Sponzorstva	Drugo
Arhiv ¹²							
Biblioteka	10,01%	85,83%	2,8%	/	0,05%	/	1,31%
Muzej	27,15%	72,85%	/	/	/	/	/
Pozorište	/	67%	30%	/	/	3%	/
Kulturni centar	/	44%	56%	/	/	/	/
Dom kulture Prnjavor	/	100%	/	/	/	/	/
KUD Abrašević	/	51%	45%	/	/	4%	/
ULUŠŠ	3,25%	/	96,75%	/	/	/	/

- Ustanovama kulture u Šapcu sredstva se dodeljuju po inerciji, bez detaljnih kriterijuma za evaluaciju rada. Pokušaj da se uspostave kriterijumi za raspodelu sredstava iz gradskog budžeta sadržani su u predlogu pod nazivom *Merila i kriterijumi za raspodelu budžetskih sredstava u oblasti kulture* iz 2004. godine. U tekstu Predloga obrazloženi su glavni problemi za utvrđivanje kriterijuma raspodele sredstava¹³. Međutim, i pored toga neophodno je ustanoviti način evaluacije rada ustanova kulture. Jedan od njih je uvođenje prakse popunjavanja evaluacionih upitnika od strane ustanova na kraju svake godine, odnosno sezone.
- Ustanove ne koriste u dovoljnoj meri mogućnosti dobijanja sredstava od fondacija, putem donacija i sponzorstava, što je jasno uočljivo na sledećoj tabeli:

Tabela 5: Izvori finansiranja ustanova kulture

Ustanova	Izvor finansiranja ustanova u %						
	Republika	Grad	Sopstvena	Fondacije	Donacije	Sponzorstva	Drugo
Arhiv		96%	4%				
Biblioteka	3%	90%	5%		2%		
Muzej	4%	94%	2%				
Pozorište	5%	89%	6%				
Kulturni centar		76%					24%
Dom kulture Prnjavor		96%	4%				
KUD Abrašević		80%	5%			2%	13%
ULUŠŠ	3,25%		96,75%				

- Pokazalo se da, i kada ustanove apliciraju na konkurse, uglavnom se radi o konkursima koje raspisuje Ministarstvo kulture Republike Srbije. Od 2005. godine jedino su Biblioteka i Pozorište konkurisali kod različitih donatora, dok Kulturni centar u upitniku nije pružio takvu informaciju.

¹² S obzirom na to da Arhiv u budžetu uopšte nema sredstva namenjena programima ne može se napraviti struktura programskih troškova.

¹³ Obrazloženje: „najviše problema zadaje vrednovanje programskih aktivnosti ustanova s obzirom na specifičnost svake ustanove ponosob, pa je s toga određivanje sredstava veoma težak, osetljiv i odgovoran zadatak. Prilikom vrednovanja u obzir se uzimaju podaci iz programa rada, obrasci koje od korisnika budžeta traži i odeljenje za finansije, selektiranje po različitim osnovama.“

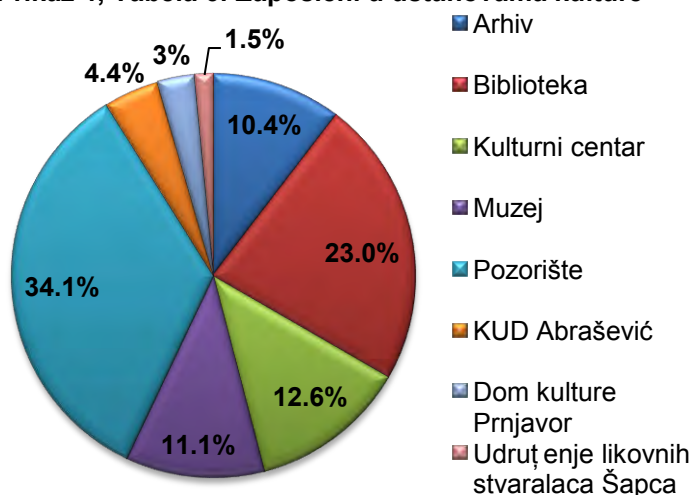

- Problem je i što se Arhiv, iako ima status meĎuopštinskog i svojom delatnošću pokriva teritoriju celog Mačvanskog okruga finansira samo iz sredstava grada Šapca, dok ostale opštine ne participiraju u njegovom finansiranju.
- Sopstvena sredstva ostvaruju sve ustanove izuzev Doma kulture Prnjavor. Muzej sopstvena sredstva ostvaruje od prodaje časopisa i ulaznica, Biblioteka od članarina i prodaje monografije, Arhiv od usluga izdavanja dokumenata i sreĎivanja arhivske graĎe na terenu, Pozorište od prodatih karata.
- Nakon 2000. godine Kulturno-prosvetna zajednica se, iako je opstala u Šapcu, ne nalazi na budĎetu grada.
- U posmatranom periodu grad je za potrebe kulturno-umetničkog amaterizma iz ukupnog budĎeta, izdvojio od 0,02% do 0,05%.
- Iako grad izdvaja odreĎena sredstva i za finansiranje nezavisnog sektora, ta sredstva se ne dobijaju na osnovu javnog konkursa.

3.4. Kadrovska politika u kulturi grada Šapca

- Zaključno sa avgustom mesecom 2009. godine u ustanovama kulture i dva udruĎenja koja se nalaze na budĎetu grada, ukupno je 134 stalno zaposlenih.

Prikaz 4; Tabela 6: Zaposleni u ustanovama kulture

Ustanova	Broj	%
Arhiv	14	10,4
Biblioteka	31	23
Kulturni centar	17	12,6
Muzej	15	11,1
Pozorište	46	34,1
KUD „Abrašević“	6	4,4
Dom kulture Prnjavor	4	3,0
ULSS	2	1,5
Total	135	100,0

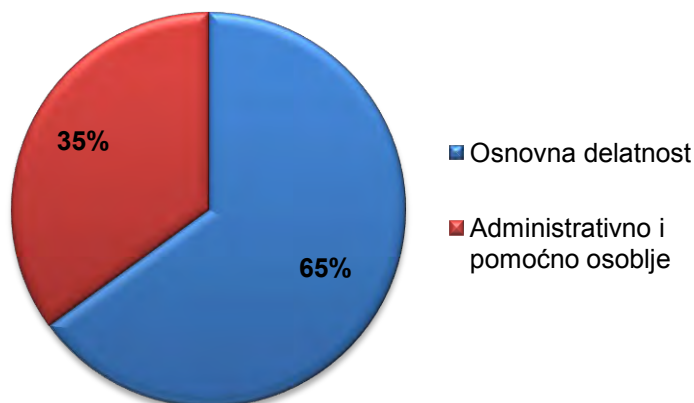
- U okviru programskih aktivnosti radi 87 zaposlenih, što čini 65% od ukupnog broja zaposlenih u kulturi.

Tabela 7: Broj zaposlenih koji je angaĎovan u programskom delu:

Naziv ustanove-udruĎenja	zaposleni u osnovnoj delatnosti	%
Arhiv	10	71,4
Biblioteka	25	80,6
Kulturni centar	4	27
Muzej	7	46,7
Pozorište	39	84,8
UdruĎenje likovnih stvaralaca	1	50
KUD Abrašević	3	50
Dom kulture Prnjavor	1	25
UKUPNO:	87	65

Prikaz 5: Odnos zaposlenih u osnovnoj delatnosti i administrativnog i pomoćnog osoblja

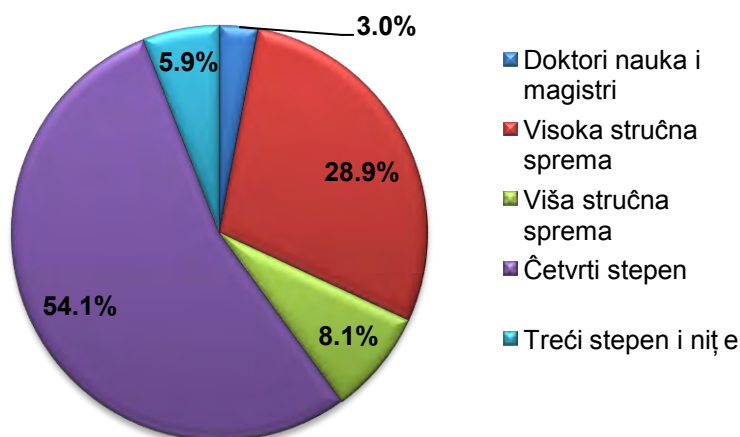

Najviše zaposlenih angažovanih na programskim aktivnostima je sa preko 70% u Biblioteci, Pozorištu i Arhivu, dok je najmanje u dve polivalentne ustanove Kulturnom centru i Domu kulture Prnjavor.

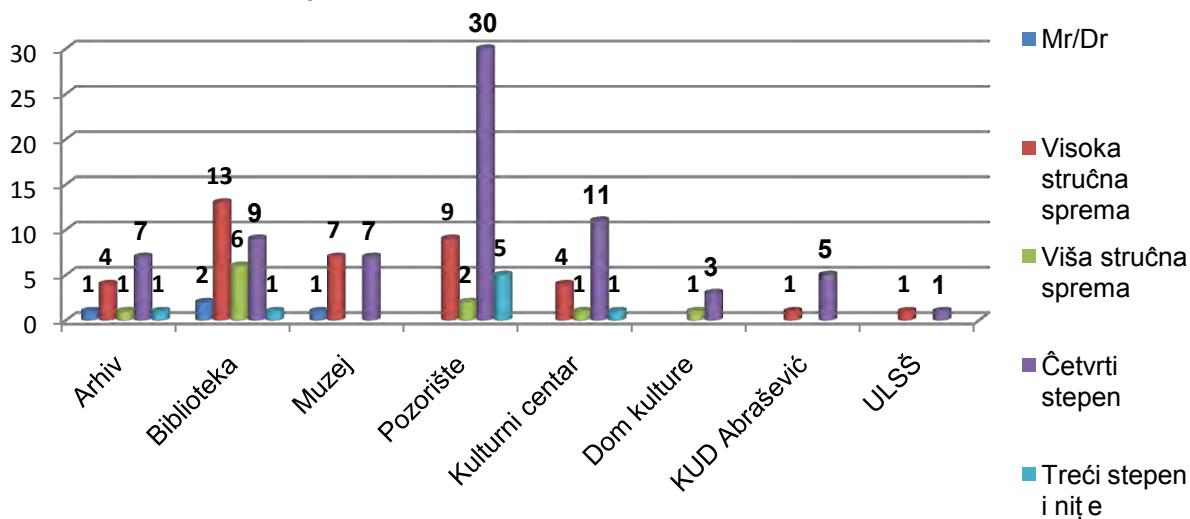
3.4.1. Obrazovna struktura

Obrazovna struktura pokazuje da preko polovine zaposlenih ima srednju stručnu spremu što procentualno iznosi 56,72%, zatim 26,12% ima visoku stručnu spremu sedmog stepena, višu školu 8,2%, sa osnovnom školom je 5,97%, dok je najmanje magistara i doktora nauka, svega 2,98%.

Prikaz 6: Obrazovna struktura zaposlenih

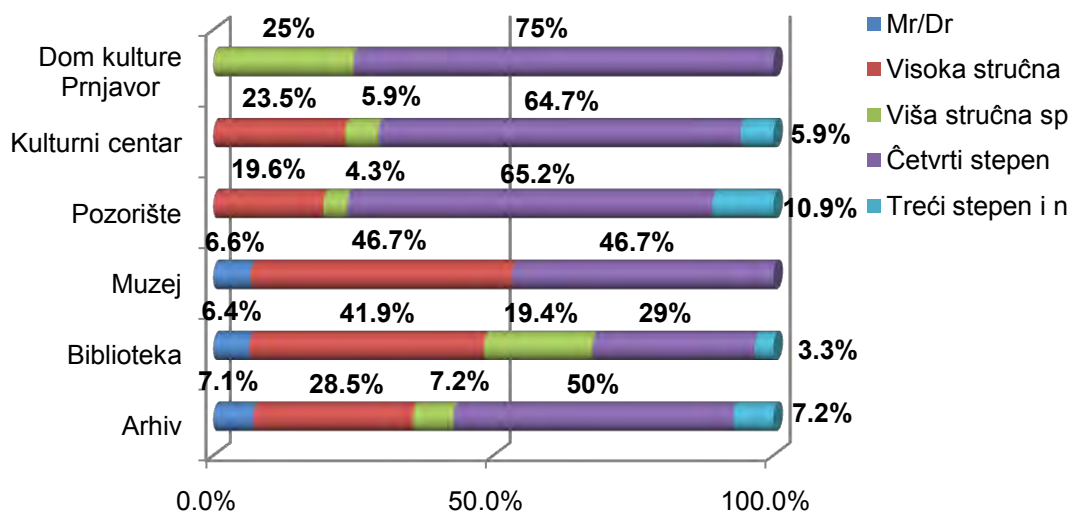

Prikaz 7: Obrazovna struktra po ustanovama

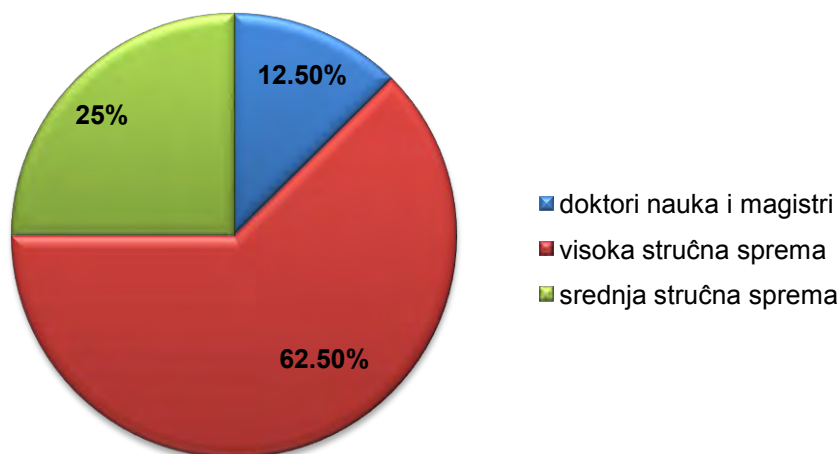

Prikaz 8: Obrazovna struktura prema ustanovama u procentima

- Podaci o strukturi zaposlenih prema stepenu stručne spreme i priloženi prikazi, ukazuju na **neophodnu reorganizaciju kadrova u korist visoko obrazovanih stručnjaka**.
- Po pitanju upravnika ustanova i udruženja koja su na budžetu grada, kvalifikaciona struktura pokazuje da je 75% direktora visokoobrazovano.

Prikaz 9: Obrazovna struktura direktora ustanova i upravnika udruženja koja su na budžetu grada

Tabela 8: Profesionalna struktura direktora ustanova i upravnika udruženja koja su na budžetu grada

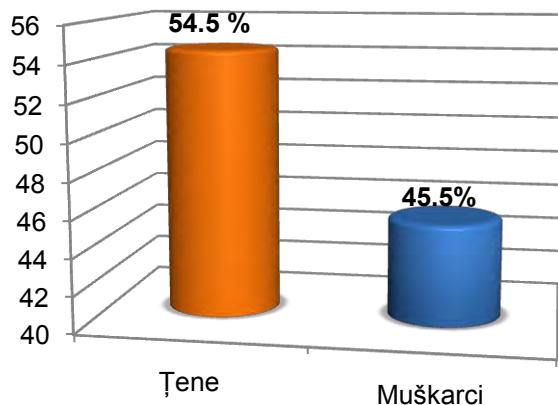
Ustanova	Profesija
Arhiv	dipl.istoričar
Biblioteka	prof.srpskog jezika
Kulturni centar	dipl.ecc
Muzej	dipl.istoričar
Pozorište	sss
Udruženje likovnih stvaralaca	akademski slikar
KUD Abrašević	nastavnik razredne nastave
Dom kulture Prnjavor	trgovac

3.4.2. Polna struktura

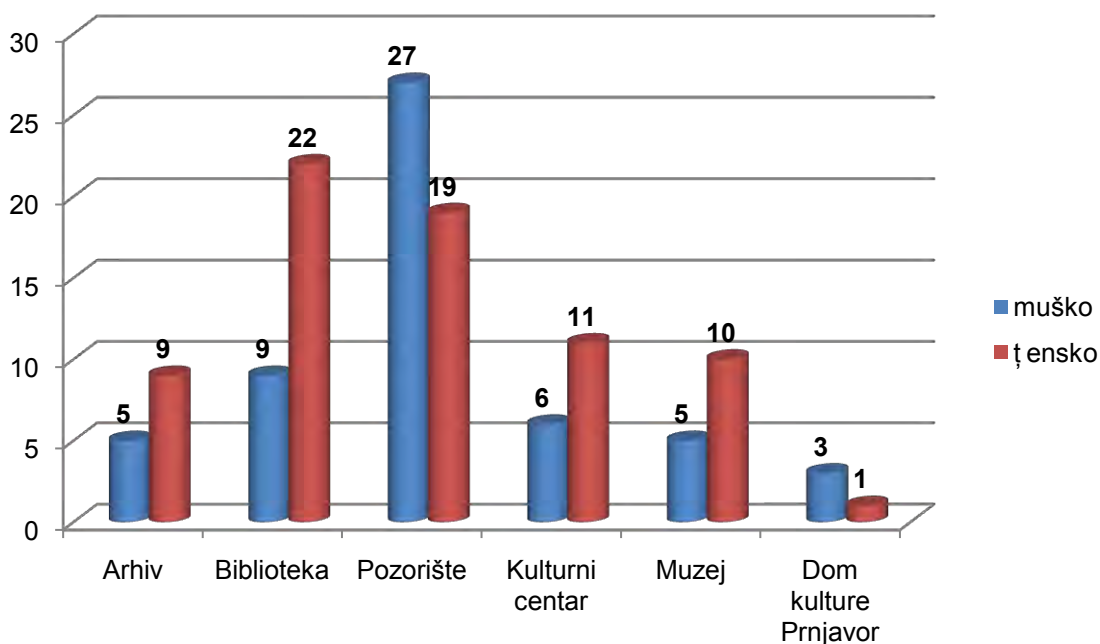
- Polna struktura svih stalno zaposlenih koji se finansiraju iz budžeta grada pokazuje da u sektoru kulture blago prednjače žene.

Prikaz 10: Polna struktura zaposlenih u kulturi

Prikaz 11: Polna struktura zaposlenih u kulturi po ustanovama

- Neujednačenost prema polnoj strukturi najizražajenija je u Biblioteci sa 70% u korist žena, dok su u Pozorištu muškarci u većini i čine čak 44,3% od svih muškaraca zaposlenih u kulturi.
- Iako većinu zaposlenih čine žene, kada je o *rukovodećim položajima* reč dominantni su muškarci, odnosno samo je jedna osoba ženskog pola na čelu ustanove i to direktorka biblioteke.

3.4.3. Starosna struktura

- Starosna struktura svih zaposlenih u ustanovama/udruženjima koje se financiraju iz budžeta grada Šapca pokazuje da je prosek godina 46,9.

Tabela 9: Prosečna starost zaposlenih u kulturi

	Minimum	Maksimum	Srednja vrednost
Godine starosti	22	67	46,90

- Najviši starosni prosek ima KUD „Abrašević“ sa 53,33 godina, zatim Biblioteka sa 48,85 godina, dok se u Muzeju, Pozorištu, Arhivu, Kulturnom centru i ULŠŠ prosek godina kreće oko 47. Najmlađu strukturu zaposlenih ima Dom kulture Prnjavor sa prosekom godina od 33,5.

Tabela 10: Prosečna starost zaposlenih u kulturi po ustanovama

Ustanova	Prosek godina
Arhiv	47,27
Biblioteka	48,85
Kulturni centar	47,58
Muzej	47,37
Pozorište	46,67
Udruženje likovnih stvaralaca	47,50
KUD Abrašević	53,33
Dom kulture Prnjavor	33,50

- Kada pogledamo raspodelu po starosnim kategorijama, rezultati pokazuju da čak **šest od osam budžetskih ustanova nemaju ni jednog zaposlenog u kategoriji do 29 godina starosti**. U toj starosnoj grupi svega je zaposleno 3% ukupnog broja radnika u kulturi, dok je u kategoriji od 30 do 39 godina starosti svega 19,4%.
- Ako posmatramo starosne odnose, možemo videti da je **najstarija grupa, preko 60 godina, čak više nego duplo brojnija od mladog kadra do 29 godina**. Taj podatak je posebno alarmantan obzirom da radna snaga u ovoj starosnoj dobi predstavlja kreativni kapital i nosioce inovacija u načine poslovanja i programe ustanova. Prema tome, **ustanovama kulture je potrebno podmlađivanje kadra**.
- Prema graničnim vrednostima, najstariju starosnu grupu (60+) čini čak 40% zaposlenih u Biblioteci, dok je najveći udeo starosne grupe do 29 godina zaposleno u Pozorištu, kao i najveći broj u kategoriji od 30-39 godina – 30,8%.

Tabela 11: Zaposleni u kulturi po starosnim kategorijama

	20-29		30-39		40-49		50-59		60 i više	
	ukupno	% u ustanovi	ukupno	% u ustanovi	ukupno	% u ustanovi	ukupno	% u ustanovi	ukupno	% u ustanovi
Arhiv	-	-	3	21.4	5	35.7	6	42.9	-	-
Biblioteka	-	-	7	23.3	8	26.7	11	36.7	4	13.3
Kulturni centar	-	-	4	23.5	4	23.5	7	41.2	2	11.8
Muzej	-	-	1	6.7	10	66.7	4	26.7	-	-
Pozorište	3	6.5	8	17.4	16	34.8	16	34.8	3	6.5
KUD „Abrašević“	-	-	-	-	2	33.3	3	50	1	16.7
Dom kulture Prnjavor	1	25	3	75	-	-	-	-	-	-
Udruženje likovnih stvaralaca Šapca	-	-	2	100	-	-	-	-	-	-

Biblioteka, Muzej, Pozorište i Dom kulture Prnjavor imaju praksu da angažuju spoljne saradnike, volontere ima samo Biblioteka, a **vojnike na odsluženju civilnog vojnog roka nema nijedna ustanova**.

Prema upitnicima Zavoda, potrebu za volonterima iskazali su: Biblioteka, Muzej, Pozorište, a potrebu za vojnicima: Biblioteka, Arhiv, Pozorište, Muzej, što ukupno čini 12 volontera i 11 vojnika. Kulturni centar, Dom kulture Prnjavor i dva udruženja građana koja su na budžetu nemaju potrebu za ovakvim oblicima saradnje.

Tabela 12: Potreba za angažovanjem volontera i vojnika u ustanovama kulture

Ustanova	Potrebni volonteri	Potrebni civilni vojnici
Arhiv	-	2
Biblioteka	2	2
Kulturni centar	-	-
Muzej	5	2
Pozorište	5	5
Udruženje likovnih stvaralaca Šapca	-	-
KUD Abrašević	-	-
Dom kulture Prnjavor	-	-
UKUPNO	12	11

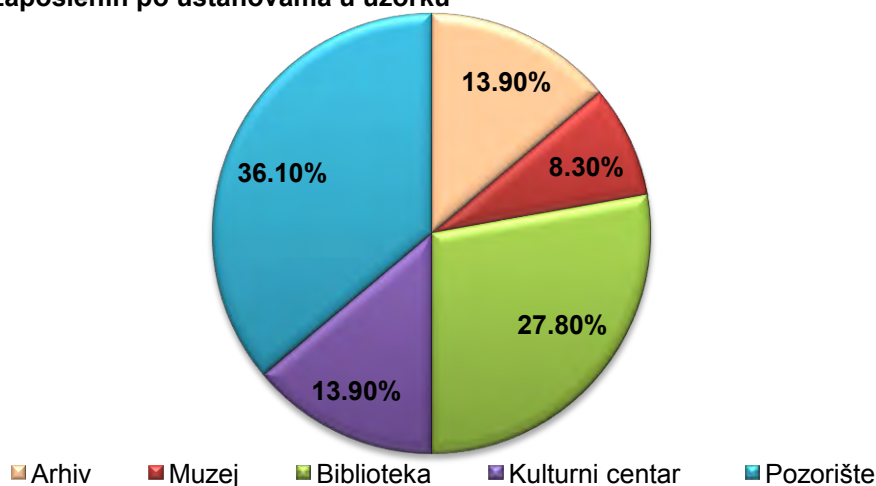

- Kada govorimo o stalnim kadrovima, Biblioteka, Muzej i Pozorište iskazali su potrebu za angažovanjem/upošljavanjem visokoobrazovnog kadra. Biblioteka (osoba za odnose za javnošću), Muzej (bibliotekar, konzervator, pedagog, osoba za odnose sa javnošću) i Pozorište (10 školovanih mladih glumaca).
- Biblioteka, Muzej, Pozorište, i Dom kulture Prnjavor imaju praksu da angažuju spoljne saradnike, volontere ima samo Biblioteka, a vojnike na odsluženju civilnog vojnog roka nema nijedna ustanova.
- Jedino Kulturni centar nema potrebu ni za jednim vidom saradnika.

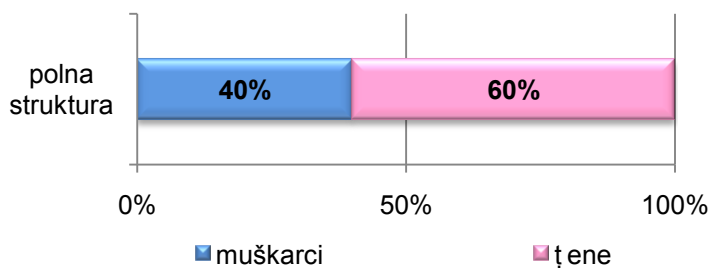
3.5. Stavovi zaposlenih u kulturi grada Šapca

- Stavove zaposlenih u kulturi ispitali smo na uzorku od 50%, odnosno 36 zaposlenih u osnovnoj delatnosti ustanove.

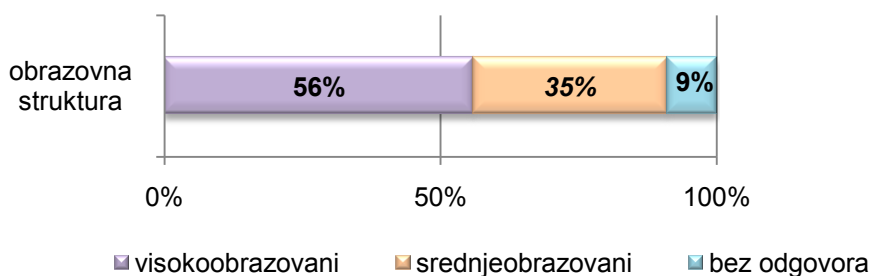
Prikaz 12: Udeo zaposlenih po ustanovama u uzorku

Prikaz 13: Polna struktura uzorka

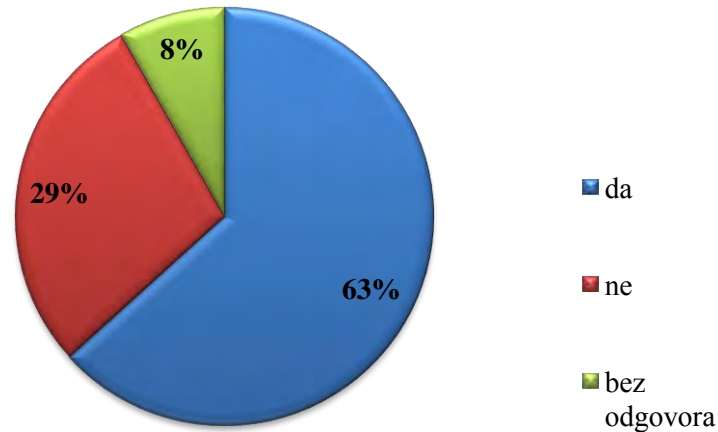
Prikaz 14: Starosna struktura uzorka

- Najstariji ispitanik ima 63 godine, dok je najmlađi star 28 godina. Prosečna starost ispitanika iznosi 45 godina.
- Na pitanje o zadovoljstvu stanjem u kulturi u gradu većina ispitanika je nezadovoljna.

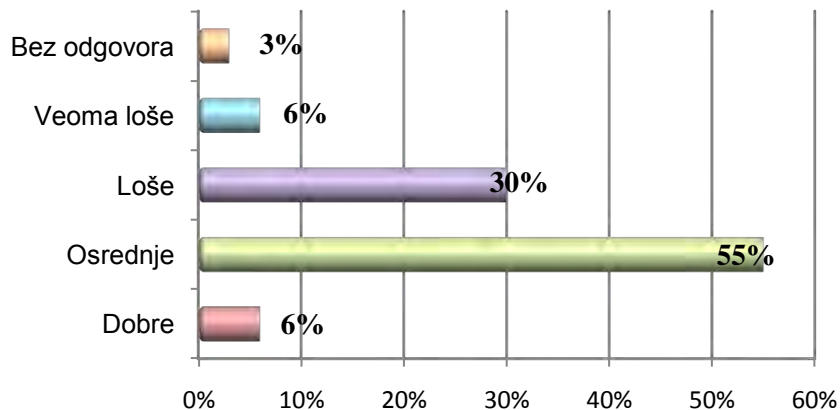

Prikaz 15: Odgovor na pitanje “Da li ste zadovoljni stanjem u kulturi u gradu?”

- Po pitanju zarada, više od polovine ispitanika ih ocenjuje kao osrednje, dok ni jedan ispitanik nije odgovorio da su zarade zaposlenih u kulturi veoma dobre.

Prikaz 16: Odgovor na pitanje “Da li smatrate da su zarade zaposlenih u kulturi...”

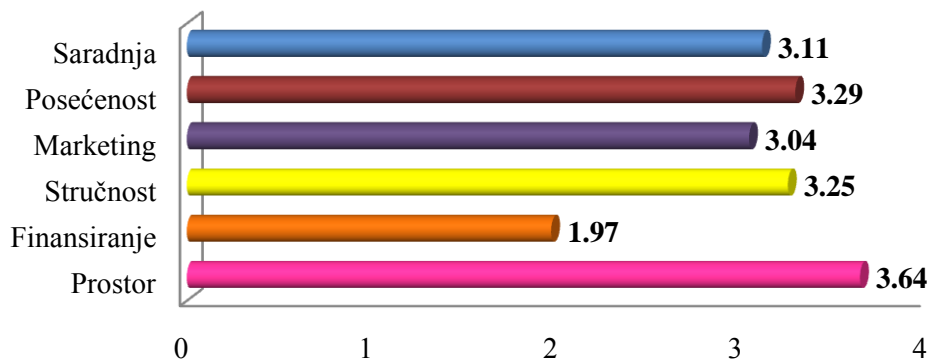
- Po pitanju prostornih uslova, finansiranja, kadrova, marketinga, posećenosti programa i saradnje sa ostalim ustanovama kulture, zaposleni su davali ocene stanje u pomenutim oblastima u ustanovi u kojoj rade, ocenama od 1 do 5, s tim da je 1 najgora, a 5 najbolja ocena.
  - ✓ Prema stanju prostornih uslova, najvišu ocenu od strane svojih zaposlenih dobio je Arhiv (5), a najgoru Kulturni centar (2,8).
  - ✓ Stanje objekata ustanova kulture ima najvišu prosečnu ocenu (3,64) u poređenju sa vrednostima koje su dobile druge oblasti rada i funkcionisanja ustanova.
  - ✓ Oblast finansiranja (podrazumevaju se i investiciona ulaganja, kao i finansiranje programa) je najgore ocenjena sa prosečnom ocenom 1,97 na nivou svih ustanova.
  - ✓ Stručnost kadrova u Biblioteci dobila je najvišu prosečnu ocenu (4,1), zatim sledi Muzej, dok je Kulturni centar dobio najnižu u ocenu – 2,6.
  - ✓ Marketing je u svim ustanovama ujednačeno ocenjen, sa srednjom vrednošću od 3,04, kao i domen saradnje sa ostalim ustanovama kulture sa 3,11.
  - ✓ Posećenost programa je prema mišljenju zaposlenih najbolja u Biblioteci (4,5) a najniža u Kulturnom centru (2,4).
- Imajući u vidu sve pomenute oblasti rada jedne ustanove, najbolju prosečnu ocenu od strane svojih zaposlenih dobila je Biblioteka, a najnižu Kulturni centar.**
- Napominjemo da su ocene davali zaposleni isključivo za svoju ustanovu, tako da su rezultati prikazani u tabeli koja sledi zapravo vid samoevaluacije ustanova (od strane zaposlenih u programskim delatnostima).

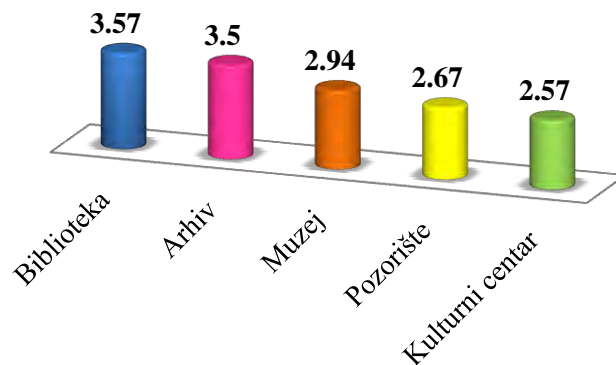
Tabela 13: Ocena stanja u ustanovama u kojima rade od strane zaposlenih

	Prostorni uslovi	Finansiranje	Stručnost kadrova	Marketing	Posećenost programa	Saradnja sa ostalim akterima kulture	Srednja vrednost
Arhiv	5	2,6	2,8	3,4	4	3,2	3,5
Biblioteka	4,2	1,6	4,1	3,8	4,5	3,2	3,57
Muzej	3	1,67	4	2,33	3	3,67	2,94
Pozorište	3,2	1,77	2,77	2,69	2,54	3,08	2,67
Kulturni centar	2,8	2,2	2,6	3	2,4	2,4	2,57
Srednja vrednost	3,64	1,97	3,25	3,04	3,29	3,11	

Prikaz 17: Prosečne ocene po oblastima rada ustanova kulture od strane zaposlenih

Prikaz 18: prosečne ocene ustanova kulture u celosti od strane zaposlenih

- Kvalitet kulturnih dešavanja u gradu, zaposleni u ustanovama kulture ocenili su sa 3,5, u sistemu ocena od 1 do 5.
- Spremnost da učestvuje u izradi strategije pokazalo je čak 77,8% zaposlenih i najveći deo ispitanika (44,4%) stanje u kulturi u gradu vidi bolje u narednih pet godina, 36,1% bez promene a 19,4% je pesimistično po pitanju budućeg razvoja kulture u gradu.
- Rangirajući probleme u kulturi na nivou grada, zaposleni u ustanovama kulture su na prvo mesto stavili nedostatak sredstava za programe, zatim nedovoljnu brigu za kulturno-istorijsko nasleđe i slabu zainteresovanost građana, dok su stručnost kadrova i razvijenost multikulturalizma i međunarodne saradnje prema njihovom mišljenju najmanje problematične oblasti u kulturi u Šapcu.

Tabela 14: Rangovi problema u kulturi grada

Rang	Problem
1	Nedostatak sredstava za programe
2	Nedovoljna briga za kulturno i istorijsko nasleđe
3	Slaba zainteresovanost građana za kulturne sadržaje
4	Nedostatak sredstava za renoviranje objekata i ulaganje u infrastrukturu
5	Nedovoljno razvijen kulturni turizam
6	Nedovoljna saradnja ustanova kulture na lokalnom nivou
7	Nedovoljna podrška savremenom stvaralaštvu
8	Nedovoljna stručnost i brojnost kadrova
9	Nedovoljna razvijenost multikulturalizma i međunarodne saradnje

- Imajući u vidu tekuće probleme u kulturi, zaposleni su dobili zadatak da rangiraju oblasti u kulturi koje bi bile prioritete za dodatna ulaganja. Prema njihovom odgovorima najveći prioritet za ulaganja je oblast negovanja tradicije i zaštita kulturne baštine. Najmanju zainteresovanost za razvojnu podršku dobila je oblast reaktivacije industrijskog nasleđa.

Tabela 15: Rangovi prioriteta za ulaganje i razvoj

Rang	Problem
1	Negovanje tradicije i zaštita kulturne baštine
2	Edukaciju zaposlenih u kulturi
3	Opremanje ustanova kulture
4	Istraživanja publike
5	Kulturni turizam
6	Savremeno stvaralaštvo
7	Podsticanje saradnje kulture i privrede
8	Promovisanje multikulturalnosti i međunarodne saradnje
9	Kulturni amaterizam
10	Reaktivacija industrijskog nasleđa

- Primenjujući Likertovu skalu, pitali smo zaposlene da na skali od "veoma loše" do "odlično" ocene kvalitet saradnje na različitim nivoima rada.

Tabela 16: Stavovi zaposlenih o kvalitetu saradnje

	Odlično %	Dobro %	Ni dobro ni loše %	Loše %	Veoma loše %	Bez odgovora %
Među ustanovama kulture u gradu i naseljenim mestima	2.8	16.7	47.2	22.2	11.1	0
Između ustanova kulture i škola	0	25	44.4	22.2	8.3	0
Između ustanova kulture i privatnog sektora	0	5.6	33.3	44.4	16.7	0
Između ustanova kulture i sekretarijata za kulturu/oddeljenja društvenih delatnosti	8.3	27.8	30.6	27.8	2.8	2.8
Između ustanova kulture i većnika za kulturu u skupštini grada/opštine	5.6	38.9	38.9	11.1	2.8	2.8
Između ustanova kulture i ministarstva kulture	5.6	16.7	41.7	19.4	13.9	2.8

- Ispitanici su se u najvećem broju slučajeva opredelili za neutralni modalitet (ni dobro ni loše). Jedino su saradnju između ustanova kulture i privatnog sektora većinski sa 44.4% ocenili kao lošu, dok su u slučaju saradnje sa većnikom za kulturu mišljenja podeljenja, između modaliteta „dobra“ i „ni dobra ni loša“.
- Kako bismo izbegli „zamku“ neutralne opcije i izmerili intezitet stavova na ponudjenoj skali, poredićemo dva suprotna pola u merenju inteziteta, tačnije zbirno ćemo prikazati opciju odlično i dobro, nasuprot opciji loše i veoma loše.

Tabela 17: Prikaz stavova na pozitivnoj i negativnoj osi odgovora

	Odlično + Dobro	Loše+ veoma loše
Među ustanovama kulture u gradu i naseljenim mestima	19.5	33.3
Između ustanova kulture i škola	25	30,5
Između ustanova kulture i privatnog sektora	5.6	61.1
Između ustanova kulture i sekretarijata za kulturu/odeljenja društvenih delatnosti	36.1	30.6
Između ustanova kulture i većnika za kulturu u skupštini grada/opštine	44.5	13.9
Između ustanova kulture i ministarstva kulture	22.3	33.3

- Rezultati u tabeli pokazuju da akteri u kulturi negativno ocenjuju saradnju među ustanovama kulture, saradnju sa školama, privatnim sektorom i Ministarstvom kulture, dok su zadovoljni isključivo komunikacijom sa organima lokalne uprave zaduženim za kulturu, odnosno Odeljenjem za društvene delatnosti i većnikom za kulturu.
- Nakon rangiranja problema po aktuelnosti u sferi kulture u gradu, zaposleni su davali i da ocene po Likertovoj skali stanje u pojedinim oblastima kulture. Rezultati koji su dobijeni ovim pitanjem prikazani su u tabeli broj 34.

Tabela 18: Ocena stanja u pojedinim oblastima kulture u gradu

	Odlično	Dobro	Ni dobro ni loše	Loše	Veoma loše
Razvoj kulturnog turizma	0	5,6	25	47.2	19.4
Istraživanje publike radi unapređenja sadržaja	0	8.3	19.4	47.2	25
Podsticanje kulturnog amaterizma	2.8	16.7	30.6	50	0
Savremeno stvaralaštvo i podrška novim kreativnim projektima	0	22.2	55.6	16.6	5.6
Negovanje festivala, različitih po karakteru	2,8	27.8	50	19.4	0
Reaktivacija industrijskog nasleđa	0	8.3	33.3	44.4	13.9
Ulaganje u prostor za rad	8.3	25	36.1	30.6	0

- Mišljenja aktera u kulturi ukazuju da je stanje loše u oblasti razvoja kulturnog turizma, da se ne radi dovoljno na istraživanju publike, podsticanju kulturnog amaterizma i reaktivaciji industrijskog nasleđa. Savremeno stvaralaštvo i festivalska politika vrednovani su srednjom ocenom, kao "ni dobri ni loši", kao i odnos grada prema investicionim ulaganjima i kupovini opreme za institucije kulture, tačnije za ovaj domen kulturne politike grada veći deo odgovora (33.3%) se nalazi na pozitivnom

polu u odnosu na 30,6% odgovora negativnog smera, što ne iznenađuje s obzirom na to da grad Šabac od 2000. godine konstantno investira u javne prostore i ustanove.

Tabela 19: Prikaz stavova prema pozitivnoj i negativnoj osi odgovora

	<i>Odlično + Dobro</i>	<i>Loše+ veoma loše</i>
Razvoj kulturnog turizma	5.6	66.6
Istraživanja publike radi unapređenja sadržaja	8.3	72.2
Podsticanje kulturnog amaterizma	19.5	50
Savremeno stvaralaštvo i podrška novim kreativnim projektima	22.2	22.2
Negovanje festivala, različitih po karakteru	30.6	19.4
Reaktivacija industrijskog nasleđa	8.3	58.3
Ulaganje u prostor za rad	33.3	30.6

- Najalarmantnije stanje, po mišljenju zaposlenih, u ustanovama kulture je u oblasti istraživanja kulturnih potreba publike. Oko dve trećine odgovora je na negativnom polu. Razvoj kulturnog turizma, reaktivacija industrijskog nasleđa i podsticanje amaterizma takođe su dobili preko 50% negativnih ocena, što je u skladu sa njihovim mestom u rangu problema i prioriteta za razvoj, odnosno ove oblasti se ne percipiraju kao „gorući” problemi (tabela br), niti su na vrhu liste prioriteta za ulaganja (tabela br).
- Kada je reč o stručnom usavršavanju više od polovine ispitanika (52,8%) izjasnilo se da nije nikada bio na programima doedukacije, ali bi želeli da budu uključeni u seminare tog tipa; Više od jedne trećine (38,9%) ispitanika učestvovalo je u programima stručnog usavršavanja, dok svega 8,3% nema želju za dodatnom edukacijom.
- Gledano pojedinačno po ustanovama, zaposleni u Arhivu, Biblioteci i Muzeju pohađaju edukativne seminare, dok zaposleni u Pozorištu i Kulturnom centru u većini slučajeva nisu bili na takvim programima, ali imaju želju i potrebu za usavršavanjem.

3.6. Upravni odbori budžetskih korisnika u kulturi

- Broj članova upravnih odbora varira od pet do devet po ustanovi/udruženju. Ukupan broj članova upravnih odbora ustanova i udruženja na budžetu grada je 43.
- Funkcija u upravnim odborima svih ustanova je plaćena i na mesečnom nivou, odlukom Opštinskog veća iz 2004. godine, iznosi 5.000,00 dinara za predsednike i 3.000,00 dinara za članove upravnih odbora.
- Broj sastanaka odbora na godišnjem nivou varira od jednog do 15.

Tabela 20: Broj sastanaka upravnih odbora u ustanovama na godišnjem nivou

Ustanova/Udruženje	2008.god
Arhiv	7
Biblioteka	4
Kulturni centar	7
Muzej	2
Pozorište	8
KUD Abrašević	15
Dom kulture Prnjavor	3
Udruženje likovnih stvaralaca Šapca	1

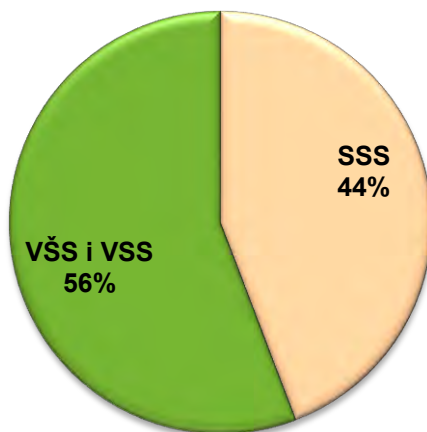

- Obrazovna struktura članova upravnih odbora pokazuje da je najveći procenat ima visoku stručnu spremu (46,5%), dok srednju stručnu spremu ima neznatno manji procenat – 44,2%.
- Većinski udeo visokoobrazovanog kadra u upravnom odboru imaju Arhiv (66,7%), Biblioteka (80%) i KUD Abrašević (88,9%), dok u ostalim ustanovama dominira srednja stručna sprema – 60% u Kulturnom centru, 80% u Muzeju i Pozorištu. Svi članovi upravnog odbora Doma kulture u Prnjavoru imaju srednju stručnu spremu.

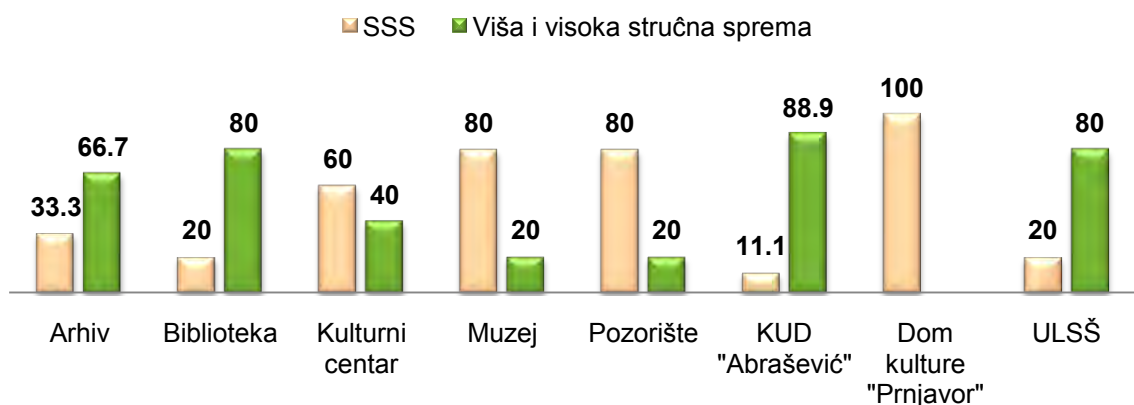
Tabela 21: Stepen stručne spreme članova upravnog odbora

	Br. čl. upr.odbora po ustanovi	Stepen stručne spreme članova upravnih odbora											
		III		IV		VI		VII-1		VII-2		VIII	
		br	%	br	%	br	%	br	%	br	%	br	%
Arhiv	6	-	-	2	33.3	-	-	4	66.7	-	-	-	-
Biblioteka	5	1	20	-	-	-	-	4	80	-	-	-	-
Muzej	5	-	-	4	80	-	-	1	20	-	-	-	-
Kulturni centar	5	1	20	2	40	-	-	2	40	-	-	-	-
Pozorište	5	2	40	2	40	-	-	1	20	-	-	-	-
KUD „Abrašević“	9	1	11.1	-	-	-	-	6	66.7	1	11.1	1	11.1
Dom kulture Prnjavor	3	2	66.7	1	33.3	-	-	-	-	-	-	-	-
Udruženje likovnih stvaralaca Šapca	5	-	-	1	20	1	20	2	40	1	20	-	-

Prikaz 19: Stručna sprema članova upravnih odbora

Prikaz 20: Stručna sprema članova upravnog odbora po ustanovi

- Prema uvidu u zanimanje/profesiju članova upravnih odbora zaključujemo da je **mali procenat blizak oblasti kulture.**

Tabela 22: Profesije članova upravnog odbora

profesija	broj	procenat	profesija	broj	procenat
konobar	1	2,3	dr analitičar hemije	1	2,3
dipl.filozof	1	2,3	sanitarni inženjer	1	2,3
elektrotehničar	1	2,3	medicinski tehničar	1	2,3
trgovac	3	7,0	mašinski tehničar	3	7,0
moler	1	2,3	grafički tehničar	1	2,3
dipl.inženjer poljoprivrede	1	2,3	glumac	1	2,3
penzioner	1	2,3	stolar	1	2,3
dizajner	1	2,3	dipl.prof.engleskog jezika	1	2,3
portir	1	2,3	dipl.ekonomista	6	14,0
prof.razredne nastave	1	2,3	auto limar	1	2,3
dipl.istoricar	2	4,7	inženjer informatike	1	2,3
novinar	2	4,7	magistar umetnosti	1	2,3
dipl.pravnik	1	2,3	nastavnik likovne umetnosti	1	2,3
službenik	2	4,7	inženjer tehnologije	1	2,3
akademski slikar	2	4,7	anesteziolog	1	2,3

Kako član 41. Zakona o kulturi predviđa da članove upravnog odbora imenuje i razrešava osnivač, iz reda istaknutih stručnjaka i poznavalaca kulturne delatnosti, trebalo bi poboljšati profesionalnu strukturu članova odbora u korist zanimanja iz domena kulture, tim pre što Zakon u članu 44. predviđa da upravni odbor utvrđuje poslovnu i razvojnu politiku ustanove, kao i da donosi programe rada ustanova na predlog direktora što podrazumeva poznavanje oblasti kulture i umetnosti i dokazanu stručnost u tom domenu.

Slika 1: Nadležnosti upravnog odbora prema Zakonu o kulturi ("Službeni glasnik RS", br. 72/2009)

Nadležnosti upravnog odbora ustanove Član 44. Zakona o kulturi	
Upravni odbor ustanove:	
1) donosi statut;	
2) donosi druge opšte akte ustanove, predviđene zakonom i statutom;	
3) utvrđuje poslovnu i razvojnu politiku;	
4) odlučuje o poslovanju ustanove;	
5) donosi programe rada ustanove, na predlog direktora;	
6) donosi godišnji finansijski plan;	
7) usvaja godišnji obračun;	
8) usvaja godišnji izveštaj o radu i poslovanju;	
9) daje predlog o statusnim promenama, u skladu sa zakonom;	
10) daje predlog osnivaču o kandidatu za direktora;	
11) zaključuje ugovor o radu sa direktorom, na određeno vreme, do isteka roka na koji je izabran, odnosno do njegovog razrešenja, a kada je za direktora imenovano lice koje je već zaposleno u istoj ustanovi kulture na neodređeno vreme, zaključuje aneks ugovora o radu, u skladu sa zakonom o radu;	
12) odlučuje o drugim pitanjima utvrđenim zakonom i statutom	

Porodica stvaralaca kulture prema oblastima kulturne politike

4.1. Kulturna baština

Prema evidenciji Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Valjevu, nadležnog za nepokretne spomenike kulture Mačvanskog okruga, na teritoriji grada Šapca nalazi se 25 nepokretnih kulturnih dobara, među kojima je **Gospodar Jevremova ulica** prostorna kulturno-istorijska celina, a **Spomenik na Mišaru** znamenito mesto.

Od 23 spomenika kulture:

- jedan je proglašen kulturnim dobrom od izuzetnog značaja –
  - ✓ **Spomen-kapela sa kosturnicom** u Prnjavoru,
- četiri spomenika proglašena su dobrima od velikog značaja –
  - ✓ **Šabačka tvrđava**,
  - ✓ **Zgrada stare bolnice**,
  - ✓ **Crkva Preobraženja** u Krivaji
  - ✓ **Zgrada gimnazije**.

Ustanove koje su zadužene za zaštitu pokretnih kulturnih dobara na teritoriji grada Šapca su: muzej, arhiv i biblioteka.

4.1.1. Biblioteka šabačka

Biblioteka je osnovana kao Čitalište šabačko 1847. godine, a danas je matična biblioteka za Mačvanski okrug i zadužena je i za zaštitu stare i retke knjige.

Biblioteka funkcioniše kroz sledeća odeljenja:

- Pozajmno odeljenje za decu,
- Pozajmno odeljenje za odrasle,
- Zavičajno odeljenje,
- Odeljenje periodike,
- Odeljenje strane knjige,
- Matičnu službu.

Kapaciteti:

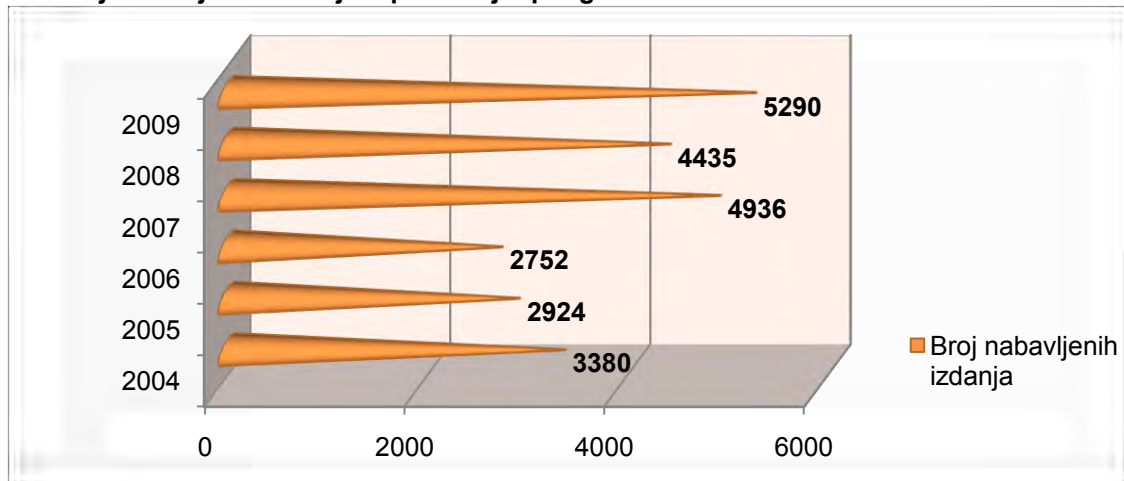
- Biblioteka se nalazi u zgradi Vladičanskog dvora sagrađenoj 1854. godine koja je proglašena spomenikom kulture i ima 1480m². Prostor koristi bez nadoknade. S obzirom na to da je zgrada koju koristi veoma staro zdanje, kao i na nedostatak prostora, 2006. godine je započeta izgradnja aneksne zgrade površine od 702 m². Po završetku radova planirano je da u njoj budu smeštene periodika, zavičajno odeljenje i dečije odeljenje čime će Biblioteka rešiti postojeći problem prostora.
- Biblioteka ima čitaonicu kapaciteta 50 mesta i knjigoveznicu.
- Posедуje i prostor veličine 160m² sa 100 mesta u kome se održavaju izložbe, scensko-muzički programi i književne večeri.
- Objekat ima obezbeđen pristup za osobe sa invaliditetom.
- Ustanova nema knjige niti CD izdanja knjiga za slepe i slabovide.

Fond:

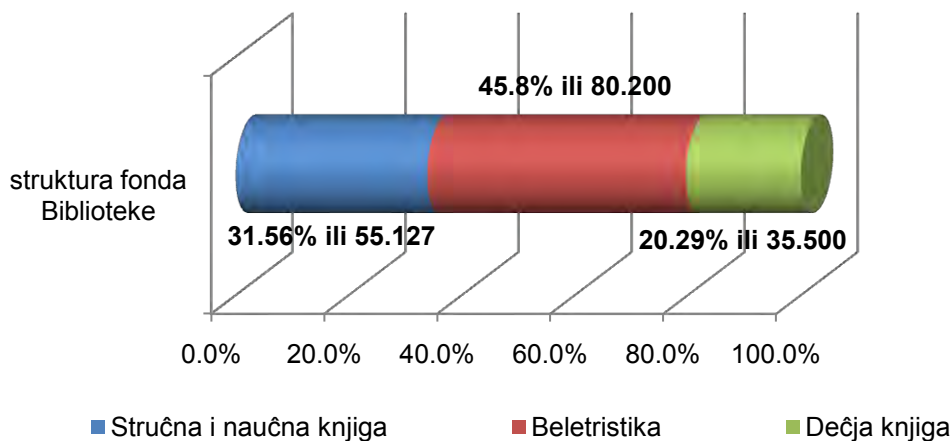
- Biblioteka raspolaže sa oko 175 000 monografskih publikacija tj. knjiga koje su na srpskom jeziku.
- Poslednja revizija fonda urađena je 2001. godine, a trenutno je u toku nova.
- Prema podacima iz ankete, Biblioteka šabačka raspolaže sa 175 naslova periodike (87 novinskih naslova i 88 naslova časopisa).
- U periodu od 2004. do 2009. godine Biblioteka je fond dopunila sa 23 717 knjiga što je u proseku 3952 knjige godišnje. Godina 2009. donela je najveći broj izdanja – 5 290.

Prikaz 21: Broj nabavljenih izdanja u poslednjih pet godina

Prikaz 22: Struktura fonda Biblioteke

Članstvo:

- Biblioteka, zaključno sa 31.12.2009. godine ima 11 011 članova, odnosno 8,96% od ukupnog stanovništva Šapca.
- Struktura članstva: 33,2% odrasli, 21% učenici srednjoškolskog uzrasta, 20,6% studenti, 25,2% deca do 14 godina starosti
- Biblioteka naplaćuje članarinu – 600 dinara za odrasle članove, porodična je 1 000 dinara, a popust imaju Čaci, studenti i penzioneri i njihova članarina iznosi 550 dinara. Za učenike prvog razreda osnovne škole članarina je besplatna.

- U periodu od 2004. do 2008. godine članstvo biblioteke se u određenim starosnim grupama kontinuirano povećava. U pomenutom periodu najviše se povećao broj studenata – sa 540 u 2004. godini na 2 349 u 2008. godini. To može navesti na zaključak da biblioteka ima dobar fond naučne i stručne knjige. Posle četvorogodišnjeg rasta broja studenata u 2009. godini dolazi do blagog pada u toj kategoriji čitalaca dok se trend rasta u ostalim kategorijama mladih nastavio. U posmatranom periodu, kako se udeo mlađih grupa čitalaca povećava, smanjuje se udeo odraslih među članovima Biblioteke. Nakon naglog rasta sa 28% u 2006. na 39,5% u 2007. godini, udeo odraslih se smanjio na 34% u 2008, pa na 33,2% u 2009. godini.

Prikaz 23: Struktura članstva Biblioteke šabačke

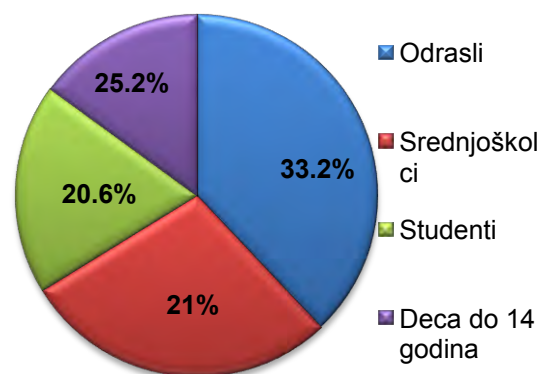
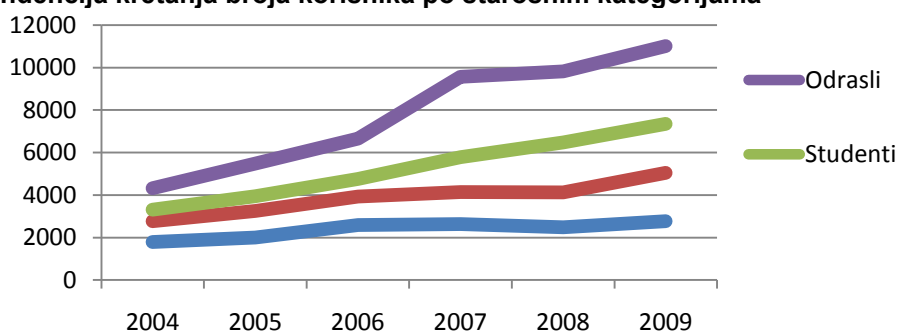

Tabela 23: Broj upisanih korisnika od 2004. do 2009. godine

	Broj upisanih korisnika					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Deca do 14 godina	1798	2001	2596	2632	2482	2772
Učenci srednjih škola	971	1252	1342	1508	1650	2270
Studenti	540	695	824	1649	2349	2315
Ostali	1011	1542	1890	3778	3334	3654
Ukupan broj upisanih korisnika	4320	5490	6652	9567	9815	11011

Prikaz 24: Tendencija kretanja broja korisnika po starosnim kategorijama

Programi i projekti:

- Pored svojih osnovnih delatnosti, biblioteka u Šapcu organizuje i posebne programe kao što su književne večeri, izložbe knjiga i neknjiževne grafičke. Iz razgovora sa predstavnicima ove ustanove saznajemo da se godišnje održi šest do osam književnih večeri i pet likovnih izložbi. Kada su izložbe slika u pitanju odabir prijavljenih vrši Savet Biblioteke koji broji tri člana - jedan zaposleni u biblioteci i dva akademska slikara. Princip je da svaki slikar ostavi po jednu sliku tako da Biblioteka formira svoju zbirku slika. Izložbe se održavaju u holu biblioteke, a zamisao je da kada nova zgrada bude završena da se u okviru nje odredi prostor za izložbe.
- Bavi se animativnim radom sa predškolskom i školskom decom u okviru Kluba mladih bibliotekara-istragačivača *Biblio* (u periodu od 2004. do 2008. godine), tematskog kluba i škole kreativnog pisanja za učenike osnovnih škola.
- Uključena je u projekat *Šabac-grad znanja* u okviru kojeg nudi programe učenicima osnovnih i srednjih škola: **Upoznaj pisca da bi shvatio njegovo delo** gde mladi imaju mogućnost da se upoznaju sa piscima kroz zavičajni fond Biblioteke; **Književnost po epohama za učenike srednjih škola** kroz edukativne filmove; **Književni klub za učenike osnovnih i srednjih škola**; **Biblioteka – izložbeni i koncertni prostor** gde mladi učestvuju u organizaciji i pripremanju izložbi i drugi.
- Dve glavne manifestacije koje Biblioteka organizuje su Dani knjige od 24. maja do 28. juna kada se organizuje niz promocija knjiga i Dan Biblioteke 11. oktobra. Ove godine je u okviru Dana knjige organizovan i naučni skup „Čitanje moderne tradicije“ gde su gostovali profesori sa beogradskog i novosadskog univerziteta. Prvo čitanje ove godine bilo je posvećeno Lazi Lazareviću, a cilj je da se svake sledeće godine organizuje čitanje pisaca koji su rođenjem ili stvaranjem vezani za Šabac. Takođe, u okviru te manifestacije tradicionalno se organizuje izložba kaligrafije u saradnji sa Školom za umetničke zanate.

Tehnička opremljenost:

- Biblioteka ima elektronsku bazu podataka u okviru BISIS programa. Lisni katalog se više ne koristi.
- Posедуje 29 kompjutera i 10 štampača. Međutim ističe se da to ne zadovoljava potrebe i da su potrebna još četiri računara i dva štampača.
- U svakom odeljenju postoje dva kompjutera za pretraživanje namenjena korisnicima koji olakšavaju pretraživanje fonda.
- Pristup naučnom fondu je za korisnike slobodan.

Saradnja:

- Biblioteka dosta sarađuje sa školama što pokazuje niz projekata u poslednjih pet godina – radionica „Čarobni prstići“, Dečja kreativna radionica, radionica „Korak u svet knjiga“, Škola kreativnog pisanja, Debatni klub... Svi programi sprovedeni su u saradnji sa školama i predškolskim ustanovama.
- Na nacionalnom nivou Biblioteka sarađuje sa Narodnom bibliotekom Srbije i drugim bibliotekama u zemlji, dok se na međunarodnom nivou saradnja ostvaruje sa Gete institutom.

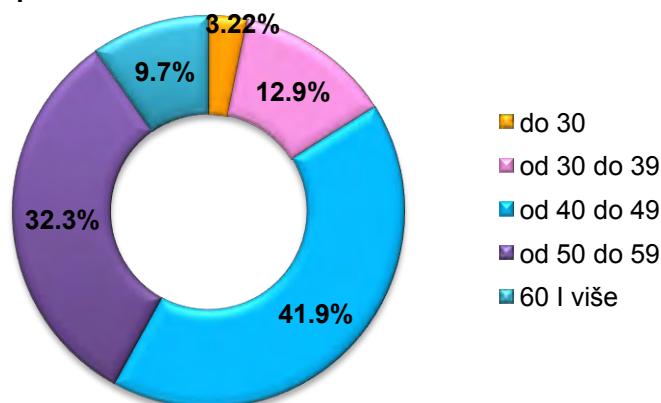
Marketing:

- Biblioteka nema osobu zaduženu za marketing i odnose sa javnošću.
- Biblioteka ima logo, a od formi marketinga koristi pamflete, vizit kartice, plakate...
- Saradnja sa medijima ocenjuje se kao dobra.
- Iz razgovora sa predstavnicima Biblioteke saznajemo da je posećenost programa dobra.
- Biblioteka ima i veoma dobru internet stranu koja omogućava pretraživanja kroz BISIS bazu, digitalnu biblioteku, događaje i programe koji su organizovani u Biblioteci.

Kadrovi:

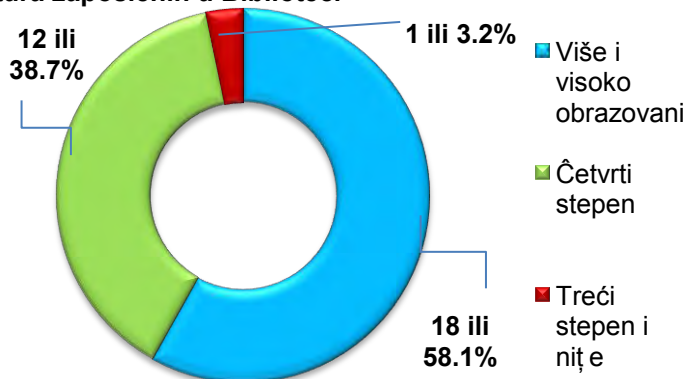
- Prosek godina u Biblioteci je 47,19 godina.
- Starosna struktura pokazuje da je u Biblioteci jedna osoba ispod 30 godina, a preovlađuju kadrovi starosti između 40 i 49 godina.

Prikaz 25: Starosna struktura zaposlenih u Biblioteci

- Kada je o obrazovnoj strukturi reč, od 2001. godine radi se na zapošljavanju visokoobrazovanih, tako da je više od polovine zaposlenih visokoobrazovan kadar.

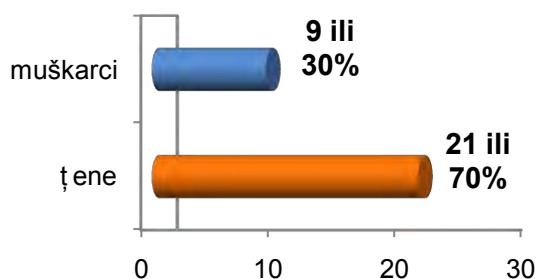
Prikaz 26: Obrazovna struktura zaposlenih u Biblioteci

- Zaposlenih u osnovnoj delatnosti je 25 (80,6%), dok šest zaposlenih čini administrativno i pomoćno osoblje (19,4%).
- Da Biblioteka vodi računa o doedukaciji kadrova pokazuje činjenica da zaposleni idu na edukativne seminare.
- Postoji praksa angažovanja spoljnih saradnika. Trenutno su u Biblioteci angažovana dva honorarna saradnika. Ističe se, međutim, potreba za dvoje volontera i dva vojnika na civilnom odsluženju vojnog roka.
- Polna struktura zaposlenih je u korist žena.

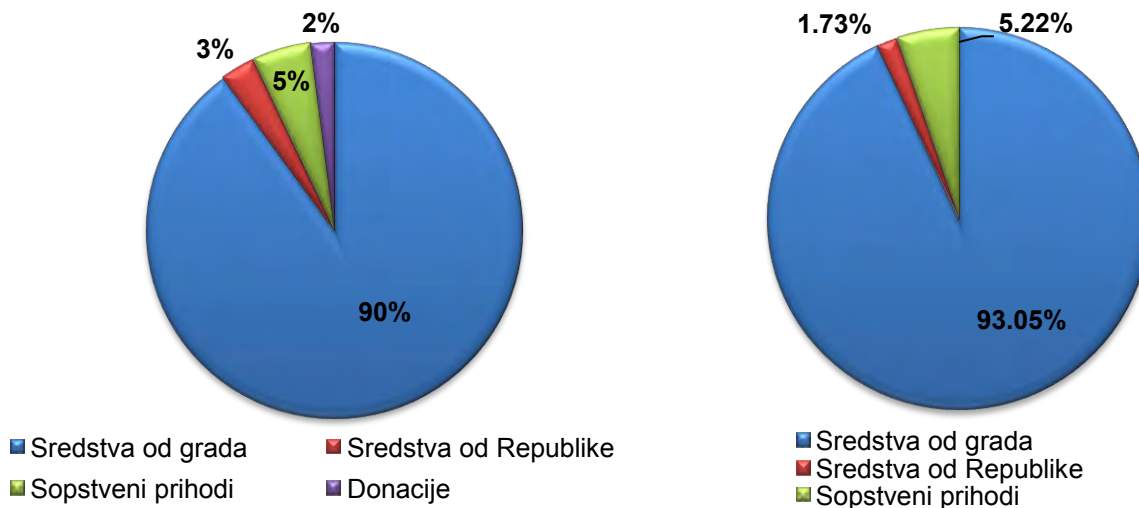
Prikaz 27: Polna struktura zaposlenih u Biblioteci

Finansiranje:

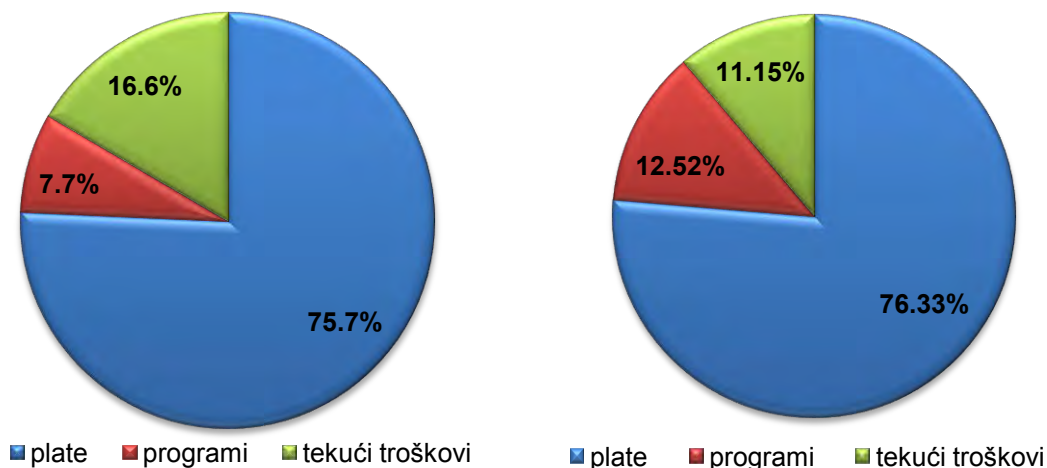
- Biblioteka se najvećim delom finansira iz budžeta grada (nešto više od 85%), ali određena sredstva dobija i od Republike, kao i iz sopstvenih prihoda.

Prikaz 28: Izvori finansiranja Biblioteke u 2008. i 2009. godini

- Ukupan budžet Biblioteke u 2008. godini iznosio je 46.682.537,00 dinara. Ukoliko se iz budžeta izostave sredstva namenjena izgradnji aneksa biblioteke, budžet Biblioteke u 2008. godini iznosio je 26.643.044,00 dinara.
- U 2009. godini budžet je neznatno povećan i iznosio je 27.654.914,00 dinara, ali se udeo programa u budžetu povećao za skoro 5%.

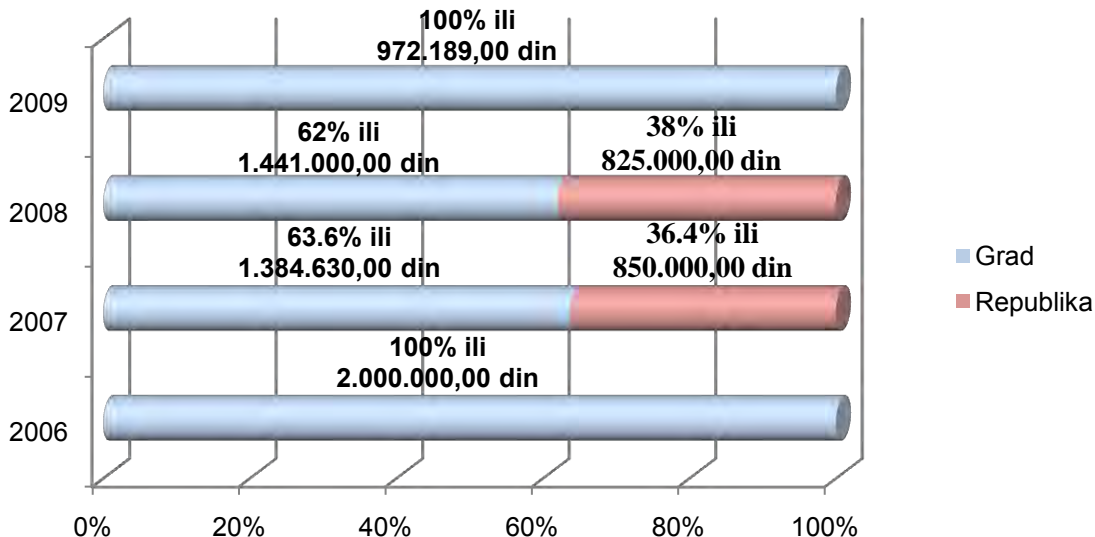
Prikaz 29: Struktura budžeta Biblioteke u 2008. i 2009. godini

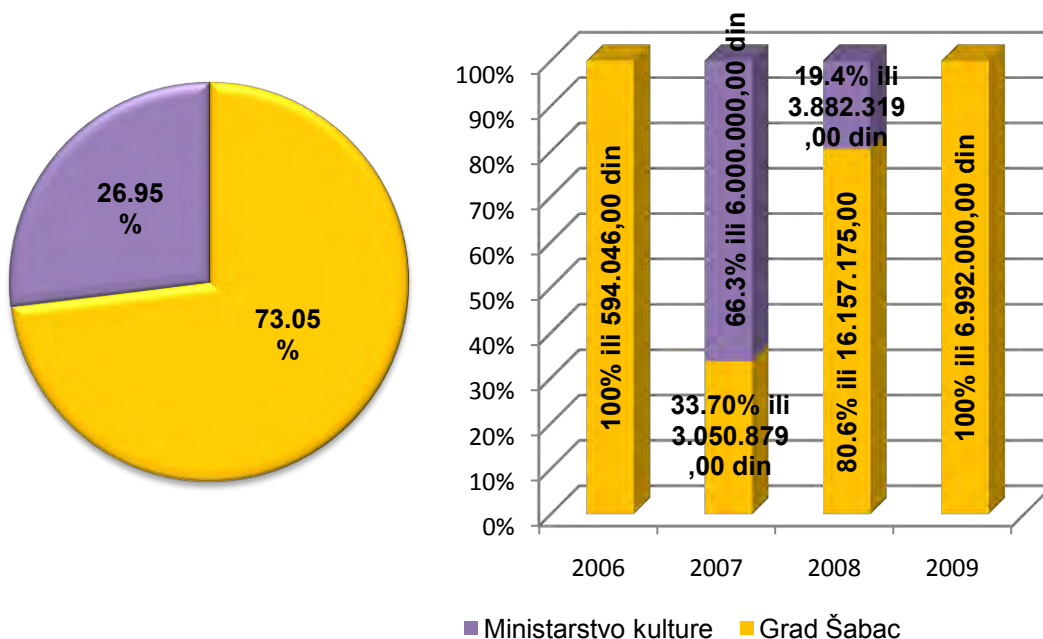
- U periodu od 2006. do 2009. godine Biblioteka je za otkup knjiga od grada dobila 5.797.819,00, a od Republike 1.675.000 dinara. Od tih sredstava izvršen je otkup 15.822 knjige što je u proseku 3 970 knjiga na godišnjem nivou. Prema standardu koji propisuje Narodna biblioteka Srbije, u skladu sa brojem stanovnika, trebalo bi nabavljati 7 500 knjiga godišnje..

Prikaz 30: Udeo grada i Republike u godišnjem otkupu knjiga za poslednje četiri godine

- Kada su investicije u pitanju, ulaganja u poslednje tri godine usmerena su na izgradnju aneksa Biblioteke. Za te potrebe u nekoliko navrata dobijena su sredstva od Ministarstva kulture i grada Šapca u ukupnoj vrednosti od 29.684.419,00 dinara. U toj sumi Ministarstvo je učestvovalo sa 9.882.319,00 dinara, a grad Šabac sa 19.802.100,00 dinara.

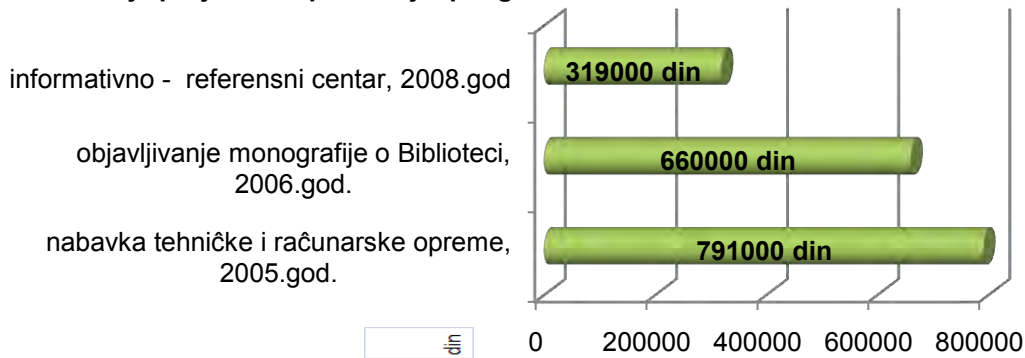
Prikaz 31: Raspodela ulaganja i količina sredstava uložena u aneks Biblioteke u poslednje četiri godine

- Biblioteka je u periodu od 2005. do 2008. godine tri puta konkurisala raznim projektima kod Republike i u sva tri navrata dobila potrebna sredstva u vrednosti od 1.770.000,00. Na taj način nabavljena je tehnička i računarska oprema, objavljena monografija o biblioteci i uračen projekat informativnog referensnog centra.

Prikaz 32: Finansiranje projekata u poslednjih pet godina

Zaključci i preporuke

S obzirom da se sve veća pažnja posvećuje inkluziji osetljivih grupa i da Biblioteka ima obezbećen pristup biblioteci osobama sa invaliditetom trebalo bi proširiti aktivnosti u tom pravcu. **Tako bi, s obzirom na to da Biblioteka ne raspolaže knjigama ili CD izdanjima za slepe i slabovide, deo sredstava svakako trebalo usmeriti na nabavku tih izdanja. U tome bi mogla pomoći saradnja i razmena sa bibliotekama koje već poseduju materijale za slepe i slabovide.**

U skladu sa potrebama informacionog društva, pored 7 000 digitalizovanih stranica, **trebalo bi nastaviti plan digitalizacije.** Digitalizacija je način da se građanima prezentuje zavičajni fond koji inače nije dostupan i dovoljno vidljiv zainteresovanim korisnicima.

Pozitivno je što Biblioteka učestvuje u projektu *Šabac-grad znanja*, jer on može doprineti rastu broja članova Biblioteke i kreiranju buduće publike. Kada je reč o članovima Biblioteke, značajan je podatak da je od 2005. godine broj članova porastao. Međutim, **potrebno je organizovati znatno veći broj književnih večeri i promocija i učiniti ih interesantnim potencijalnoj publici. Pažnju bi ciljano trebalo usmeravati ka različitim kategorijama korisnika i razvijati novi pristup kada su ovi sadržaji u pitanju.** Da je to neophodno pokazuje i podatak dobijen kroz anketno ispitivanje građana, da skoro 60% anketiranih nikada nije bilo na književnoj večeri. Među njima je najveći broj mladih do 29 godina starosti (32,6%). U tom pravcu preporuka bi mogla da bude da **za mlade treba osmisliti interaktivne književne večeri i promocije knjiga sa piscima koji su njima zanimljivi. Interaktivan pristup bi podrazumevao da, na primer, mladi osmišljavaju performanse u skladu sa tekstom dela ili temom večeri, da sami čitaju odlomke i daju svoju kritiku, snimaju audio i video sadržaje koji bi dočarali delo. Deo programa mogao bi da se održava i u školama.**

Jedan od načina da se približi građanima i uključi ih u svoj rad mogao bi biti poziv Šapćanima da u Biblioteci prezentuju svoje kućne biblioteke kao i poziv da građani pišu svoje kritike. Te aktivnosti mogle bi biti predstavljene na veb stranici Biblioteke. Takođe, kao još jedan način promocije čitalaštva i knjige, Biblioteka bi mogla da, na primer, jednom mesečno, u sredstvima javnog informisanja, preporučuje knjige čitaocima uz kratak pregled sadržaja, komentar kojoj publici je knjiga namenjena, da li je nagrađivana, čime je inspirisana i slično. U štampanim medijima bi tome mogao biti posvećen jedan anterfile. Kada je o televiziji reč, predstavnici biblioteke bi na istu temu mogli da gostuju u, na primer, jutarnjem programu. Na radiju bi mogao biti organizovan kviz na temu aktuelnih knjiga, gde bi nagrada bila članarina na mesečnom, polugodišnjem ili godišnjem nivou.

U svom radu Biblioteka ima već razvijenu saradnju sa jednom predškolskom ustanovom i osnovnim školama u gradu. Manifestacija „Noć muzeja“ predstavlja pozitivan primer saradnje ustanova kulture različitog tipa, u koju se i Biblioteka uključila. Takvu praksu treba slediti i kada su drugi programi i manifestacije u pitanju. Građani Šapca su u okviru fokus grupa istakli upravo želju za raznovrsnim programima koji bi uključivali više kulturnih aktera. Stoga, **treba podsticati i inicirati izradu i realizaciju zajedničkih programa i projekata u kojima se ostvaruje partnerstvo sa drugim kulturnim ustanovama i bibliotekama (npr. sa lokalnim, ili bibliotekama iz Mačvanskog okruga za koje je matična), udruženjima, naučnicima, književnim stvaraocima, prevodiocima, programerima, izdavačima.**

Biblioteka je nekada koristila evaluacione upitnike kao metod sagledavanja svog rada i potreba korisnika. Međutim, danas Biblioteka do tih informacija dolazi kroz svakodnevni razgovor sa korisnicima. Ipak, **neophodno je da aktivnosti Biblioteke budu usmerene potrebama i sugestijama građana.**

Najbolji vid za to je anketno ispitivanje građana u cilju unapređenja rada, sagledavanja kako Šapčani vide rad Biblioteke i kojim sadržajima bi želeli da prisustvuju. S tim u vezi, treba istaći da i pored toga što Biblioteku i njene aktivnosti i ispitanici i učesnici fokus grupa percipiraju u vrlo pozitivnom kontekstu kao ustanovu koja nudi veoma kvalitetne sadržaje, te je čak vide kao jedan od simbola/prepoznatljivosti grada, da se ona doživljava kao «sterilna», i kao «suviše u redu». Upravo kroz pomenute upitnike trebalo bi ispitati šta je to što ispitanicima «smeta», da li su Biblioteka i njene usluge dostupne svima, da li su još uvek u skladu sa potrebama njenih korisnika, ili je potrebno usluge revidirati, osavremeniti i slično. **Primer idejnog rešenja anketnog formulara za Biblioteku šabačku može se videti u Prilogu 1.**

Biblioteka ima svoju internet stranicu i u svakom odeljenju po dva komputera namenjena korisnicima, što ukazuje na to da Biblioteka prati savremene tendencije neophodne za način poslovanja u skladu sa informacionim tehnologijama i da prepoznaje značaj publike i korisnika. Međutim, **bito bi dobro iskoristiti internet stranu za kreiranje foruma u okviru kojeg bi se razmenjivale informacije, mišljenja, kritike i sugestije, a što bi Biblioteka mogla da koristi i za potrebe evaluacije svog rada.**

Savremeni uslovi poslovanja zahtevaju i osobu koja je isključivo zadužena za osluškivanje tržišta tj. korisnika i njihovih potreba i promovisanje Biblioteke i čitalaštva na pravi način. U tom pravcu **Biblioteka bi trebalo da, kada se steknu uslovi za to, zaposli osobu koja se bavi isključivo marketingom i odnosima sa javnošću. Do tada bi za ove potrebe mogli da se angažuju honorarni saradnici. Postojanje veb stranice Biblioteka bi mogla da iskoristi za stvaranje mejling liste svih koji su zainteresovani da dobijaju najave i pregled aktivnosti Biblioteke.**

Kada je reč o finansiranju, Biblioteka ostvaruje oko 5% sopstvenih prihoda u ukupnom budžetu od članarina i prodaje monografije. Sa tim udelom sopstvenih sredstva, na nivou Srbije, nalazi se u grupii biblioteka koje ostvaruju prihode više od proseka.

Kada su u pitanju programi posvećeni različitim grupama čitalaca i animaciji publike **potrebno je da Biblioteka prati konkurse i aplicira i na druge osim onih koje raspisuje Ministarstvo kulture. Većina fondacija ne obezbeđuje sredstva za osnovnu delatnost biblioteke, kao što je nabavka knjiga, ali mogu biti izvor finansiranja zanimljivih programa za uključivanje i animaciju publike. Kontakti samo nekih fondacija koje finansiraju projekte iz oblasti kulture mogu se naći na internet strani Zavoda – www.zaprokul.org.rs.**

Kadrovska struktura u Biblioteci pokazuje relativno visok prosek godina starosti od 47 godina. Iako u kvalifikacionoj strukturi preovlađuju više i visoko obrazovni kadrovi, u Biblioteci postoji samo jedan stalno zaposleni do 30 godina starosti. U tom pravcu preporuka je da na programima Ustanova **honorarno angažuje mlad visokoobrazovani kadar kao nosioce novih ideja i savremenih trendova u pristupu publici.**

4.1.2. Narodni muzej Šabac

Osnivanje Muzeja vezuje se za 1934. godinu kada je u okviru Čitališta šabačkog osnovana muzejska zbirka. Posle Drugog svetskog rata Muzej se izdvaja iz Čitališta šabačkog i njegov rad se obnavlja 1955. godine. Narodni muzej u Šapcu je kompleksnog tipa i svoj rad ostvaruje kroz sledeća odeljenja:

- arheološko
- istorijsko
- etnološko
- odeljenja za istoriju umetnosti
- odeljenja za numizmatiku i dokumentaciju.

Kapaciteti:

- Muzej se nalazi u zgradi Šabačke polugimnazije iz 1857. godine koja je proglašena spomenikom kulture od velikog značaja.
- Poslednja adaptacija/rekonstrukcija objekta račena je 1987. godine. Skorašnji radovi na zgradi obuhvataju hidroizolaciju koju je finansirao grad.
- Raspoloživo sa 1.033 m², od čega je 800 m² izložen benični prostor, a 120 m² su depoi, što je nedovoljno za čuvanje zbirke. Rešenje ovog problema se nalazi, po mišljenju direktora Muzeja, u izgradnji zgrade slično aneksu Biblioteke u kojoj bi bili smešteni depoi, konzervatorska radionica koju muzej sada nema, i muzejska biblioteka.
- Muzej u svom prostoru ima i deo za javne programe (predavanja, seminare...) površine 80 m² u kojem ima 70 mesta za sedenje i 30 mesta za stajanje.

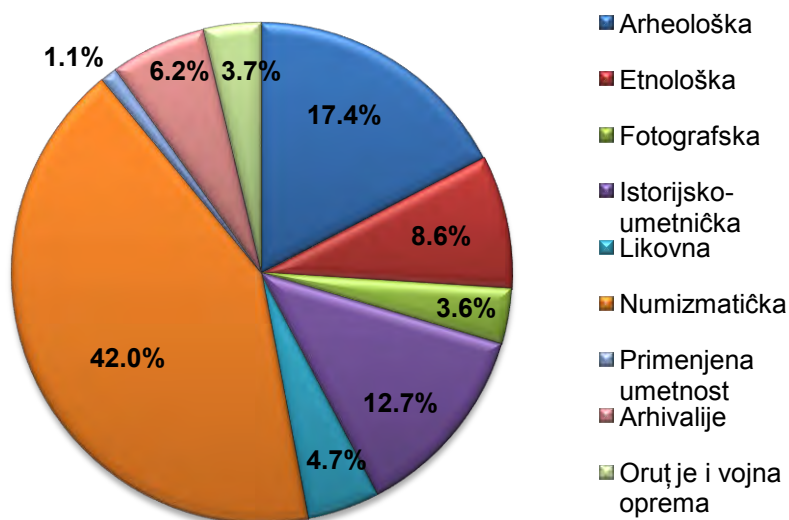

- Objekat nema pristup osobama sa invaliditetom.

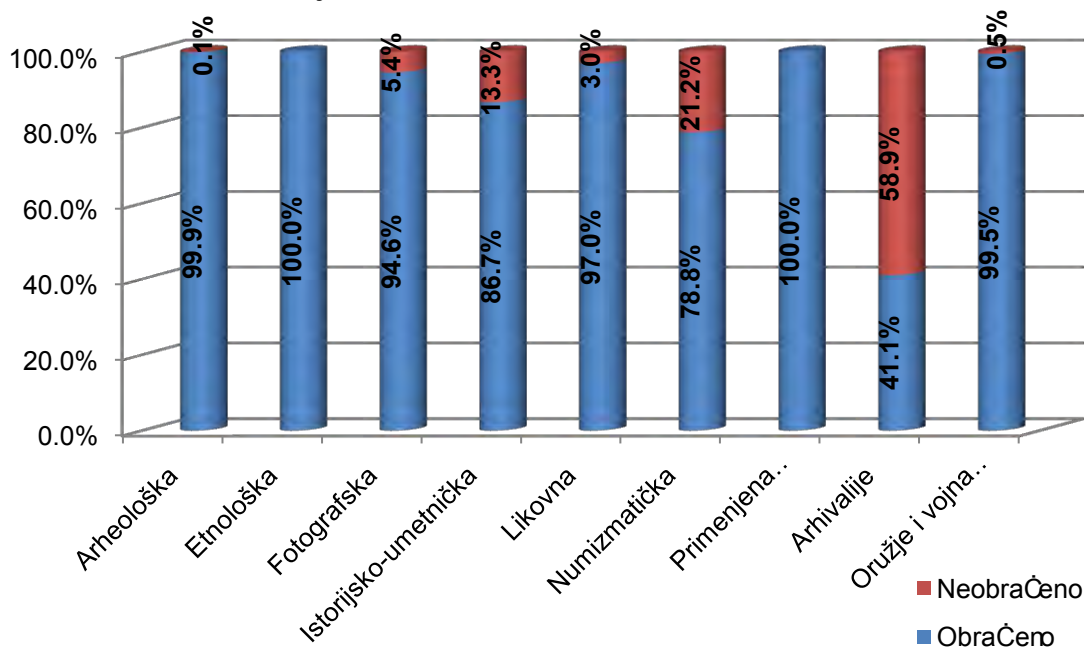
Osnovna delatnost:

- Prema podacima iz upitnika Muzej ima 20 753 predmeta razvrstanih u devet muzejskih zbirki: arheološkoj, etnološkoj, fotografskoj, istorijsko-umetničkoj, likovnoj, numizmatičkoj, primenjene umetnosti, arhivalije, oružja i vojne opreme.
- Do sada je obrađeno 85,4% ili 17 723 predmeta. Najviše neobrađenih predmeta je u okviru zbirke arhivalija (58,8%), dok su etnološka i zbirka primenjene umetnosti u potpunosti obrađene.

Prikaz 33: Struktura fonda Muzeja po zbirkama

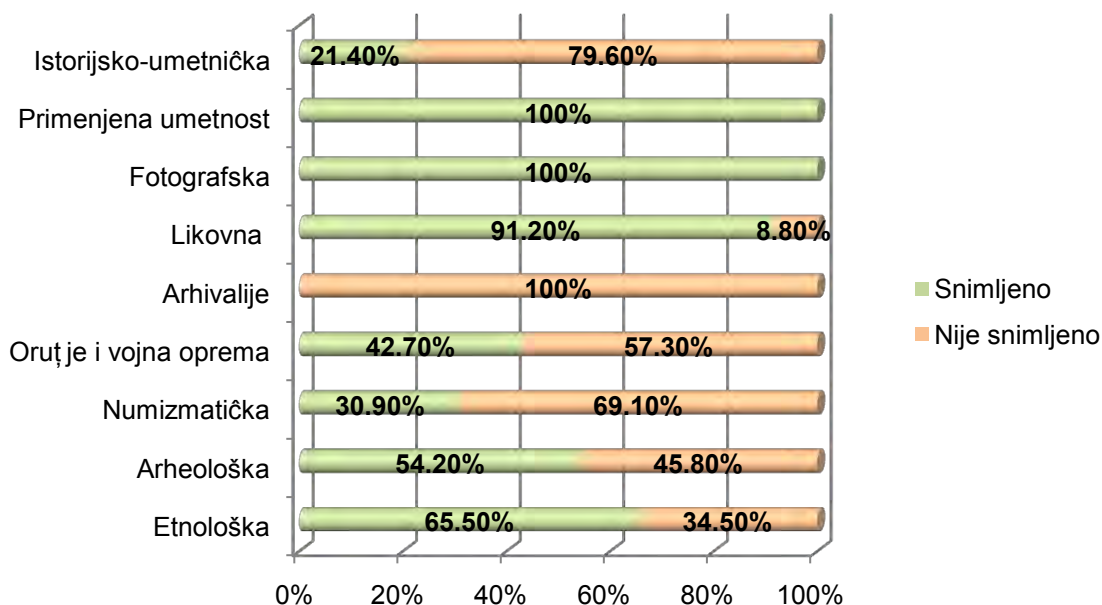
Prikaz 34: Obrađenosť zbirki Muzeja

- U Muzeju ne postoji fotolaboratorija, jer se u potpunosti prešlo na digitalnu tehnologiju. Međutim, i kada je digitalno snimanje u pitanju, 62,2% predmeta nije snimljeno. Zbirka arhivalija nije uopšte snimljena, dok tamo gde je proces započeo, najmanje snimljenih predmeta ima u okviru istorijsko-umetničke zbirke. Svi predmeti iz zbirke primenjene umetnosti su digitalno zabeleženi. Ni stalna postavka nije snimljena.

Prikaz 35: Udeo snimljenih i nesnimljenih predmeta u zbirnama

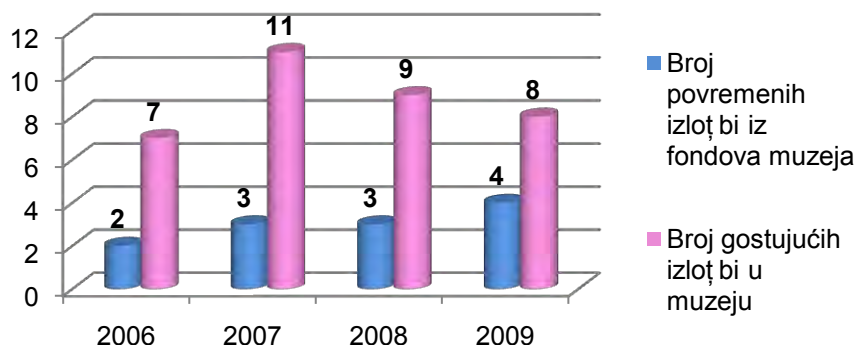

- Jedan deo stalne postavke Muzeja koji datira iz sredine 80-ih godina XX veka i obuhvata period od praistorije do kraja srednjeg veka je uklonjen, i prizemlje, u kojoj se nalazio pretvoren je u izložbeni prostor. Drugi deo postavke nalazi se na spratu muzeja, ali s obzirom na to da je ona zastarela i da je treba inovirati – trenutno se radi na izradi projekta za dobijanje sredstava za novu stalnu postavku.
- Muzej nema konzervatorsku radionicu, što je i razlog za stanje da od predmeta koji podleću konzervaciji 74,75% nije konzervirano.
- U poslednjih 10 godina Muzej nije vršio celokupnu reviziju/popis. U periodu od 2005. do 2007. godine izvršene su pojedinačne revizije arheološke, numizmatičke, likovne i zbirke primenjene umetnosti.
- U 2008. godini Muzej je nabavio 182 predmeta i to 57% putem otkupa i 43% putem poklona.
- Muzej poseduje i bibliotečki fond koji nije u funkciji zbog nedostatka prostora. U poslednje tri godine nabavljeno je 959 knjiga.
- U okviru izdavačke delatnosti od 2000. godine Muzej objavljuje godišnjak *Museum*, a ima i posebna izdanja: *Mali veliki Pariz* (2008), *Srbi u Drugom svetskom ratu – ratna hronika 1941-1945* (2006), *Pedeseti oktobarski salon* (2006), *Stevan Čalić (1892-1943)*, monografija (2003).

Programi i projekti:

- Pored osnovne delatnosti Muzej organizuje i od 10 do 15 istorijskih, arheoloških i likovnih izložbi godišnje. U periodu od 2006. do 2009. godine Muzej je organizovao 12 sopstvenih i 35 gostujućih izložbi. Do ovolike disproporcije u broju sopstvenih i gostujućih izložbi dolazi, jer organizacija sopstvenih izložbi, prema rečima direktora, mnogo više košta, nego gostovanje. Muzej, prema podacima ankete Zavoda, nije gostovao sa svojim izložbama u drugim gradovima, niti radi evaluacije izložbi.

Prikaz 36: Broj i tip izložbi održanih u Muzeju u periodu od 2006. do 2009. godine

- Pored izložbi Muzej organizuje tribine, predavanja i seminare. Takvih programa je u periodu od 2006. do 2009. godine bilo 38.
- Kako grad nema svoju galeriju, Muzej često izlazi u susret potrebama umetnika, na primer, Udruženju likovnih stvaralaca koji organizuje izložbe u muzejskom prostoru.
- Muzej u svoje aktivnosti uključuje i rad sa decom. Tokom leta 2009. godine organizovana je škola arheologije *Mladi arheolog* za decu predškolskog uzrasta i učenike osnovnih i srednjih škola. Muzej se priključio i projektu *Šabac – grad znanja* sa zanimljivim programima za decu osnovnih i srednjih škola: sekcije za najmlađe i školarce – *Mladi arheolog*, *Mladi numizmatičar*, *Mladi etnolog*, časove istorije u muzeju i drugo.
- Muzej je od 1954. godine organizator jednog od najstarijih *Oktobarskih salona* u zemlji.

Tehnička opremljenost:

- Deset kompjutera zadovoljava potrebe zaposlenih u smislu da svi zaposleni u osnovnoj delatnosti imaju računare i pristup internetu, ali kompjuteri nisu umreženi.
- Muzej poseduje putničko vozilo.

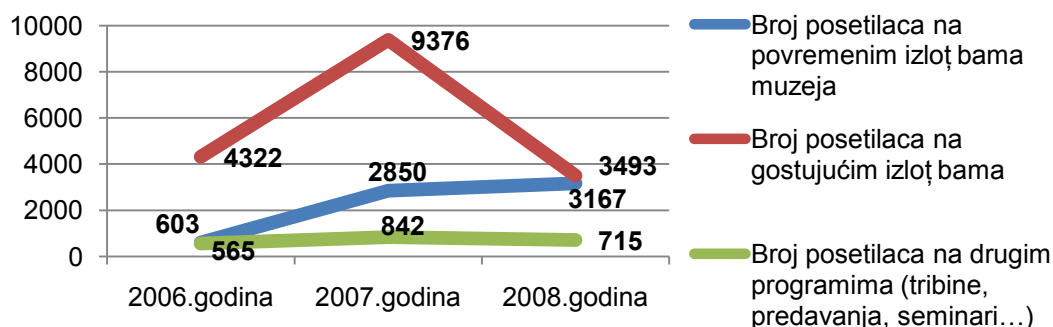
Saradnja i razmena:

- Saradnja sa drugim ustanovama kulture se svodi na tehničku i logističku podršku, dok se ona ne ostvaruje kada su projekti i programi u pitanju. Izuzetak je jedino manifestacija *Noć muzeja*.
- U poslednje tri godine Muzej je ostvario saradnju na naučno-istraživačkom projektu sa Institutom za savremenu istoriju, Arheološkim institutom i Republičkim zavodom za zaštitu spomenika. Najčešću saradnju, ustanova ostvaruje sa Narodnim muzejom u Beogradu, a sarađuje i sa muzejima iz gradova država u regionu: muzejima u Bjeljini i Osijeku.
- Kada je saradnja sa školama u pitanju, Muzej obaveštava profesore i Čake o svim dešavanjima, ali direktor muzeja ističe da postoji slaba zainteresovanost nastavnika za dovođenje dece u muzej. Postoji i ideja otvaranja mini muzejskih postavki gde bi Čaci sakupljali predmete i osmišljavali postavke u svojim školama. To se pre svega odnosi na škole u okolnim naseljenim mestima, tako da se za početak očekuje realizacija postavke u Prnjavoru.
- U posmatranom periodu, od 2005. godine do danas, Muzej nije ostvario partnerstvo na projektima sa institucijama iz drugih sektora.
- Muzej je član Muzejskog društva Srbije i Nacionalnog komiteta Međunarodnog saveta muzejskih organizacija (IKOM-a Srbije), Arheološkog društva, Etnološkog društva i Društva muzejskih radnika Srbije.

Publika:

- Osam izložbi iz fondova muzeja u periodu od 2006. do 2008. godine¹⁴ videlo je 6 620 posetilaca, a 27 gostujućih izložbi 17 191 posetilac. To znači da svaku izložbu iz fondova muzeja u proseku pogleda 827 Šapčana, dok svaku gostujuću pogleda njih 637.
- Dodatnim programima u posmatranom periodu od 2006. – 2008. godine prisustvovalo je 2.122 učesnika. Svaki dodatni program (tribinu, predavanje i slično) u proseku poseti 85 građana Šapca.
- Muzej najviše publike ima tokom manifestacije „Noć muzeja“. U 2009. godini, u okviru te manifestacije kroz Muzej je, prema rečima direktora, prošlo oko 4 000. Broj posetilaca ne računajući *Noć muzeja* u 2009. godini bio je oko 11 000.

Prikaz 37: Posećenost programa u okviru Muzeja

¹⁴ Podaci o broju publike u 2009. godini prema tipu programa, nisu bili dostupni timu Zavoda.

- Broj posetilaca se meri brojem prodatih karata, ne računajući koncerte i promocije knjiga za koje je ulaz besplatan. Izuzev kada je otvaranje, ulaznice za izložbe se naplaćuju 50 ili 100 dinara, kada su popularni autori u pitanju.
- Radno vreme Muzeja je radnim danima od 07.30h do 19.00h, dok je subotom i nedeljom zatvoren.

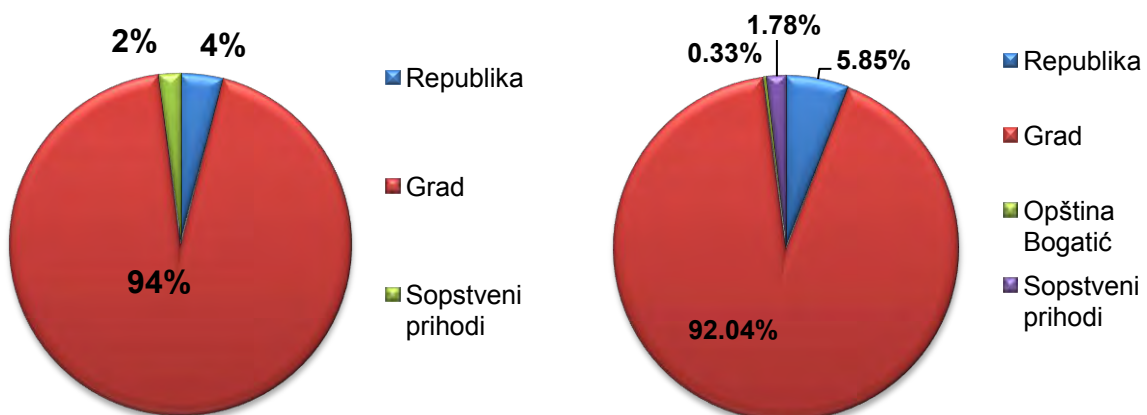
Marketing:

- Muzej koristi sledeće forme marketinga: televizijske i radio spotove, plakate, flajere, oglase u novinama i internet. Učesnici fokus grupa, međutim, istakli su je Muzej pozitivan primer kada je marketing u pitanju, jer je jedina ustanova koja je promovisala svoje aktivnosti preko letaka u poštanskim sandučićima.
- Izuzev štampanih brošura i kataloga, među kojima je i *Vodič kroz muzej i stalnu postavku* štampan 2005. godine, muzej nema suvenire, ali je njihova izrada u planu kada se otvori nova postavka.
- Nekoliko puta mesečno Muzej kontaktira sa medijima i tu saradnju ocenjuje kao dobru.
- Muzej ima svoju internet prezentaciju gde se svi zainteresovani mogu obavestiti o aktivnostima Muzeja i njegovom radu i organizaciji.
- Muzej ne sprovodi istraživanja publike.
- Muzej nema osobu koja se bavi marketingom niti definisanu marketing strategiju, ili strategiju komuniciranja sa medijima, sve se dešava *ad hoc* i prema potrebi.

Finansiranje:

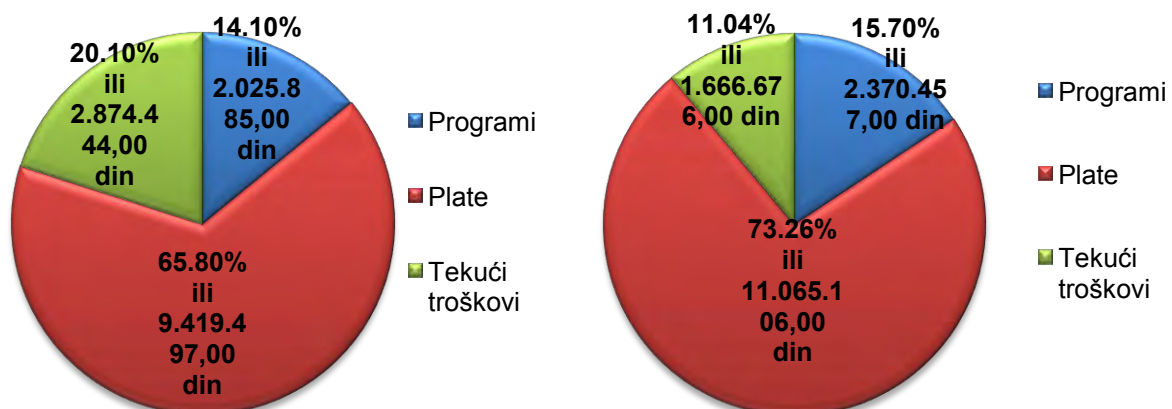
- Muzej se najvećim delom finansira iz gradskog budžeta.
- Od prodaje časopisa i ulaznica uspeva da obezbedi oko 2% sredstava u budžetu.

Prikaz 38: Izvori finansiranja Muzeja u 2008. i 2009. godini

- Ukupni budžet Muzeja u 2008. godini iznosio je 14.319.826,00 dinara, a u 2009. godini suma je uvećana na 15.102.239,00 dinara. Sredstva za programe neznatno su uvećana.

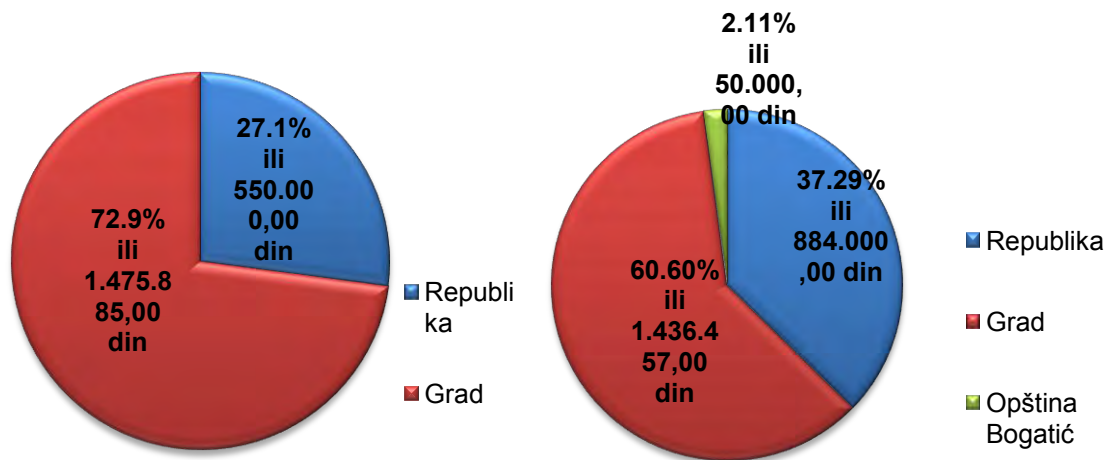
Prikaz 39: Struktura budžeta Muzeja

- Prema rečima predstavnika muzeja, ta ustanova veoma malo novca dobija za programe, jer značajne manifestacije kakav je *Oktobarski salon* zahtevaju značajna sredstva.

Prikaz 40: Izvori finansiranja programa u 2008. i 2009. godini

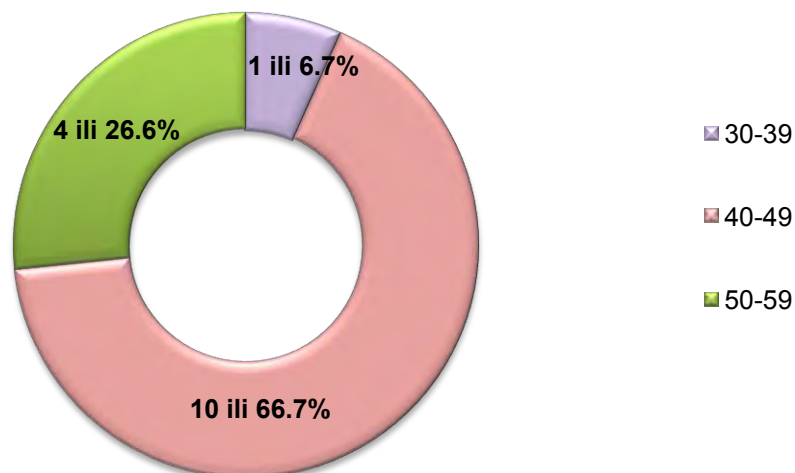

- Poslednje investiciono ulaganje je zaštita Muzeja koju je 2008. godine finansirao grad sa 1.110.482,00 dinara.
- Prioritetne investicije su, prema rečima direktora, izrada nove stolarije na zgradi Muzeja u iznosu od 8.000.000,00 dinara i izrada nove stalne postavke čija je procenjena vrednost 20.000.000,00 dinara.

Kadrovi:

- Sve zbirke Muzeja su pokrivene adekvatnim kadrovima. Ipak, sadašnja struktura ne zadovoljava u potpunosti potrebe Muzeja. Nedostaju bibliotekar, konzervator, pedagog i osoba zadužena za marketing i odnose sa javnošću.
- Izuzev predavača koji, po pozivu, dolaze za potrebe različitih vrsta programa, stalnih honorarnih saradnika Muzej nema.
- Postoji i potreba za dvoje volontera i dva vojnika na odsluženju civilnog vojnog roka koji bi pomagali kustosima oko pripremanja izložbi, bavili se marketingom i ostvarivali vezu sa školama s obzirom na činjenicu da Muzej nema marketinšku i pedagošku službu.
- Prosečna starost zaposlenih je 48 godina. Starosna struktura pokazuje da nema kadrova ispod 37 godina, a prevlaćuju kadrovi starosti između 40 i 49.

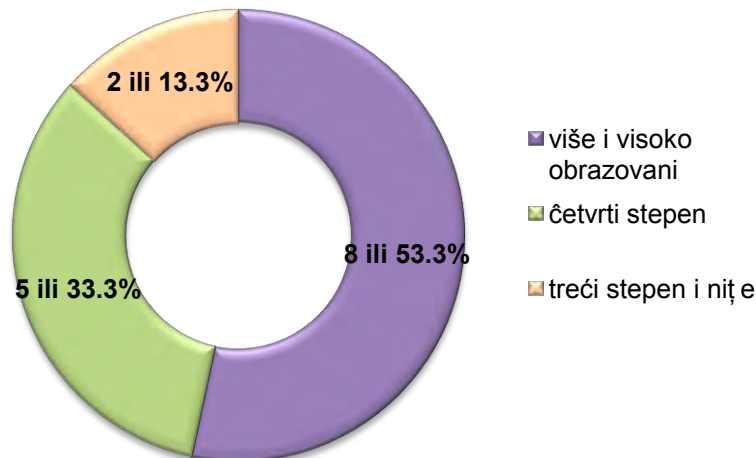
Prikaz 41: Starosna struktura zaposlenih u Muzeju

- Kada je u pitanju kvalifikaciona struktura, od 15 zaposlenih većina je sa visokom stručnom spremom.

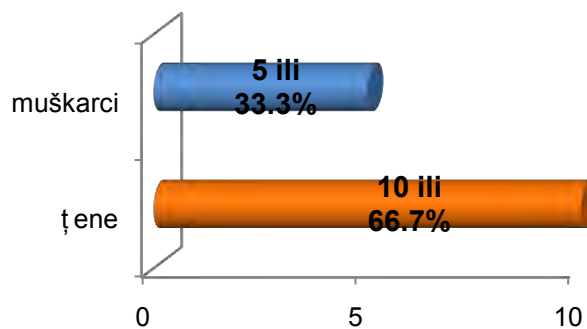

Prikaz 42: Obrazovna struktura zaposlenih u Muzeju

- Polna struktura je u korist žena.

Prikaz 43: Polna struktura zaposlenih u Muzeju

Zaključci i preporuke

S obzirom da Muzej nema stalnu postavku, akcenat bi trebalo staviti upravo na izradu nove, autentične postavke u skladu sa zahtevima savremene muzeologije i publike.

Neophodno je za početak prilagoditi pristup zgradi Muzeja osobama sa invaliditetom kao bi te grupe građana mogle da proprate izložbe koje se organizuju u prizemlju Muzeja. S obzirom na to da je planirano da se nova muzejska postavka smesti na sprat, trebalo bi razmišljati o obezbeđivanju pristupa i tom delu Muzeja.

S obzirom da kompjuteri Muzeja nisu umreženi smatra se da raspolaže sa zastarelom tehnologijom. **Stoga je potrebno umrežiti kompjutere radi podizanja nivoa efikasnosti i efektivnosti obavljanja poslova. Samo neke od prednosti u komunikaciji i radu zaposlenih jeste zajednički rad na projektima, izveštajima, bazama podataka fondova. Kada su tehničke prednosti u pitanju, umrežavanje donosi i uštedu, jer svi zaposleni mogu štampati, skenirati i slati faksove preko jednog uređaja. Najvažnija stvar postojanja servera i umrežavanja računara jeste čuvanje kopija svih dokumenata („backup“ - ovanje).**

Kreiranje nove stalne postavke vidi se kao mogućnost da se izvrši revizija onih predmeta koji nisu popisani (ukoliko neki od njih budu izloženi), a zatim bi se uporedo moglo raditi na obradi i popisu predmeta iz nepotpuno obrađenih zbirki. Ukoliko među predmetima koji će biti izloženi u novoj stalnoj postavci ima nekih koji nisu konzervirani, prema planu konzervacija potrebno je prvo njih konzervirati.

Kada je reč o problemu nepostojanja konzervatorske radionice, postavlja se dilema koja opcija je isplativija: zaposliti konzervatora ili angažovati spoljnog saradnika. Ova odluka treba da bude zasnovana na realnom stanju i potrebama samog muzeja, ali i okolnih muzeja, na primer, u Loznici što bi podrazumevalo zajedničko korišćenje jedne konzervatorske radionice.

Kako Muzej poseduje dobar fond knjiga koji nije u funkciji zbog nedostatka prostora, potrebno je najpre rešiti pitanje njihovog smeštaja, a zatim ih popisati i pripremiti ga za upotrebu u vidu odeljenja muzejske biblioteke. Za obavljanje poslova vezanih za pripremu odeljenja biblioteke neophodno je razmotriti mogućnost angažovanja volontera (studenti, volonteri, vojnici adekvatne stručne spreme). Takođe, trebalo bi razmotriti mogućnost da li je isplativije honorarno angažovati ili zaposliti još jedno lice, koje bi bilo zaduženo za vođenje biblioteke, ili bi to mogao da radi već neko od zaposlenih.

Kako bi rad muzeja bio u skladu sa potrebama sadašnjeg trenutka i sa savremenim tokovima muzeologije, neophodno je inovirati i osavremeniti njegov rad. Primena inovativnog tipa menadžmenta ustanovi će omogućiti promene u načinu finansiranja i celokupnog funkcionisanja ustanove. Takođe, sa uvođenjem u praksu evaluaciju programa i projekata, jedan od indikatora za procenu uspešnosti njegovog rada upravo treba da bude kako fizička, tako i virtualna posećenost Muzeju. **U tom smeru, Muzej bi mogao na svojoj veb strani da osmisli i omogući virtualnu posetu postavke, na način na koji je to uradio Narodni muzej u Valjevu www.museum.org.rs/setnja.html**

Dizajniranje nove stalne postavke je pogodno za osavremenjavanje i praćenje trendova u muzeologiji i **uključivanje audio-vizuelnih elemenata u postavku.**

Inovativni menadžment podrazumeva i **praksu istraživanja publike u cilju negovanja postojeće, stalne i povremene, i širenja i privlačenja nove muzejske publike. Sa rezultatima istraživanja trebalo bi i usklađivati programe i projekte. S obzirom na činjenicu da se najveća poseta Muzeju ostvaruje tokom manifestacije „Noć muzeja“, trebalo bi ispitati načine kako da se ta publika zadrži. Za te potrebe odlično bi bilo osmisliti kratke upitnike i anketirati posetioce tokom same manifestacije i na taj način ispitati šta je to što ih privlači da baš tada dolaze u muzej, da li su redovni posetioći, šta bi želeli da vide od sadržaja u muzeju i tome slično.**

Svakako bi trebalo iskoristiti postojanje internet sajta i omogućiti da posetioći muzeja razmenjuju mišljenja u okviru foruma, što može biti jedan od pokazatelja šta publika želi. Takođe, postavljanje aplikacije na internet stranicu putem koje bi se ljubitelji muzeja i programa mogli prijaviti kako bi primali redovna obaveštenja o svim dešavanjima, jedan je od načina animiranja publike. Mogućnosti širenja publike sagledavaju se i u osnivanju kluba/društva ljubitelja muzeja, dečijeg kluba ili kluba mladih. Za to se može iskoristiti projekat Šabac-grad znanja u koji je uključen i Muzej.

Direktor zapaža da određena iznenađenja i odstupanja od „pravila“ doprinose da broj posetilaca bude veći. To su na primer otvaranje izložbe u 22.30h, ili organizacija žurke u Muzeju. Takvu praksu svakako treba češće upražnjavati. Takođe, uzimajući u obzir stavove publike dobijene kroz fokus grupe, trebalo bi omogućiti pristup Muzeju i vikendom, jer je to najčešće jedino vreme kada ljudi porodično mogu doći u razgledanje.

Za povećanje dostupnosti sadržaja Muzeja, kao i povećanje broja posetilaca presudan je dobar marketing i odnosi sa javnošću. **Trebalo bi definisati marketing strategiju. U tom smislu, dobru saradnju sa medijima treba iskoristiti i dalje razvijati. Kada je reč o načinima oglašavanja, trebalo bi u okviru evaluacionih upitnika za građane postaviti i pitanje koji vid promocije najviše odgovara publici.**

Publika se može povećati i njenim uključivanjem u aktivnosti muzeja. U tom smislu, **Muzej bi mogao da pravi tematske izložbe predmeta koje bi prethodno po pozivu doneli građani.** Dobar primer takvog programa jeste putujuća izložba posvećena temi prekinutih ljubavnih veza i sakupljanju predmeta kojih su ljudi nakon rastanka želeli da se reše. Na taj način stvarala se svojevrsna „emocionalna baština“ čiji je kreator, ali i posmatrač bila publika¹⁵. Na taj način stvara se odlična veza između publike i kulturnih sadržaja.

Savremeni menadžment podrazumeva i uvođenje u praksu dugoročnog planiranja, kako izložbenih, tako i drugih aktivnosti, usmerenih ka jačanju saradnje i partnerstava sa drugim kulturnim akterima. U tome treba iskoristiti činjenicu da Muzej poseduje prostor koji može da služi različitim namenama, tako da može da ustupa ili realizuje projekte u partnerstvu sa drugima. Zato se preporučuje **uspostavljanje dugoročnije saradnje sa ustanovama ili udruženjima građana, a u cilju razvoja kulturnog turizma i sa Turističkom organizacijom Šapca.**

¹⁵ više o izložbi na <http://www.blic.rs/Kultura/17367/izlozba-slomljenih-srca-uskoro-dolazi-u-Beograd>

Pozitivno je to što je Muzej kao ustanova, i/ili zaposleni u njemu član nacionalnih strukovnih asocijacija. **Očigledan je, međutim, nedostatak saradnje na međunarodnom nivou, pa u tom smislu treba nastojati da se ona uspostavi, a zatim i razvija. Za početak, može se iskoristiti mogućnost obnavljanja veza sa opštinama iz bivših republika SFRJ.**

Kada je reč o finansiranju programa, oslanjanje Muzeja gotovo u stoprocentnom iznosu na gradski budžet može samo da poveća problem nedostatka sredstava za, kako su sami naveli, „ozbiljne projekte“. To znači da je **potrebno aplicirati na konkurse, ne samo u okviru republičkog budžeta, već i kod drugih donatora**. Time bi se doprinelo rešavanju problema nedostatka sredstava i za manifestaciju kakva je Oktobarski salon, koji je najstariji salon ovog tipa u zemlji. Spisak samo nekih fondacija koje obezbeđuju sredstva za projekte u kulturi, može se naći na sajtu Zavoda <http://www.zaprokul.org.rs/Adresar/Default.aspx>.

Jedna od mogućnosti za **povećanje prihoda** je **otvaranje muzejskog kafea kada se otvori nova stalna postavka, o čemu se u Muzeju razmišlja, zatim prodajom suvenira, štampanih stvari i slično.**

Kada je reč o kadrovima Muzeja, dobro je to što su sve zbirke pokrivene adekvatnim kadrom. Starosna struktura zaposlenih pokazuje da kadra ispod 37 godina starosti nema, te bi trebalo da **prilikom angažovanja novih kadrova koji nedostaju Muzeju birati mlađe osobe. Prvi korak u tome može biti angažovanje mlađe stručne osobe koja bi se bavila isključivo odnosima sa javnošću, odnosno marketingom, a koja u praksu Muzeja može uneti nove forme i savremene tokove promovisanja.**

U skladu sa potrebama permanentnog obrazovanja, trebalo bi u budžetu ustanove predvideti i sredstva za te potrebe. U skladu sa tim neophodno je razviti plan delegiranja kadrova na seminare, prema profesionalnoj orijentaciji. **Praksu angažovanja spoljnih saradnika u Muzeju trebalo bi nastaviti i dalje, što se ne odnosi samo na angažovanje za potrebe osnovne muzejske delatnosti, već i prilikom realizacije dodatnih sadržaja. Prednost takvog načina funkcionisanja vidi se u tome da se time može postići veća dinamika u radu, ulazak novih, svežih ideja, razmena iskustava i sl.**

4.1.3. Međupštinski istorijski arhiv

Počeci Arhiva u Šapcu datiraju iz 1939. godine kada je radio u okviru Muzeja. Zvanično je osnovan 1952. godine kao Državna arhiva Šabac. Od 1977. godine dobija status međupštinskog arhiva koji je nadležan za područje Mačvanskog okruga.

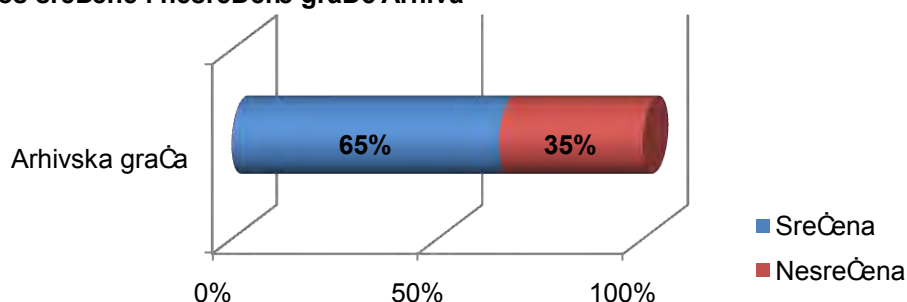
Kapaciteti:

- Arhiv se nalazi u zgradi stare bolnice iz 1865. godine koja je proglašena spomenikom kulture od velikog značaja i nalazi se u vlasništvu Arhiva.
- Zahvaljujući opsežnim radovima na rekonstrukciji i adaptaciji sredstvima iz budžeta grada i Ministarstva kulture, zgrada Arhiva je proširena i 2008. godine stekla je dobre uslove za rad.
- Arhiv raspolože sa 1.200 m², od čega su 800 m² depoi, čitaonica 52 m², a 278 m² zauzima kancelarijski prostor.
- Prostor je pogodan i za održavanje i tribina i književnih večeri.
- U Arhivu postoji i galerijski prostor od 70 m².

Fondovi:

- Arhiv poseduje 2000 m arhivske građe obuhvatajući period od 1805. do 2008. godine, od čega je srećeno 1 300 duž na metra.

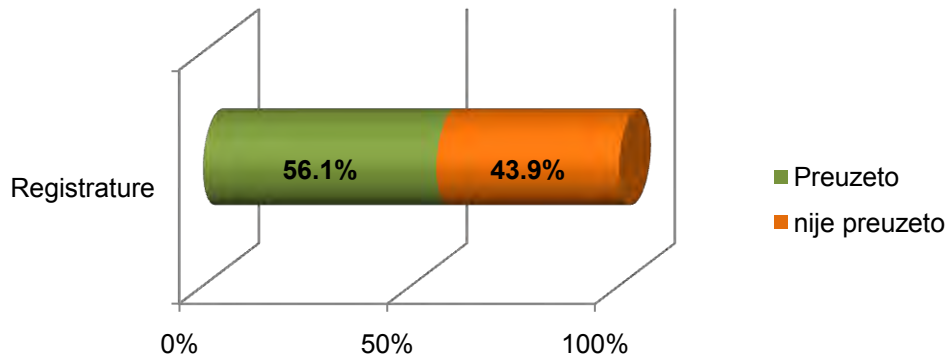
Prikaz 44: Odnos sređene i nesređene građe Arhiva

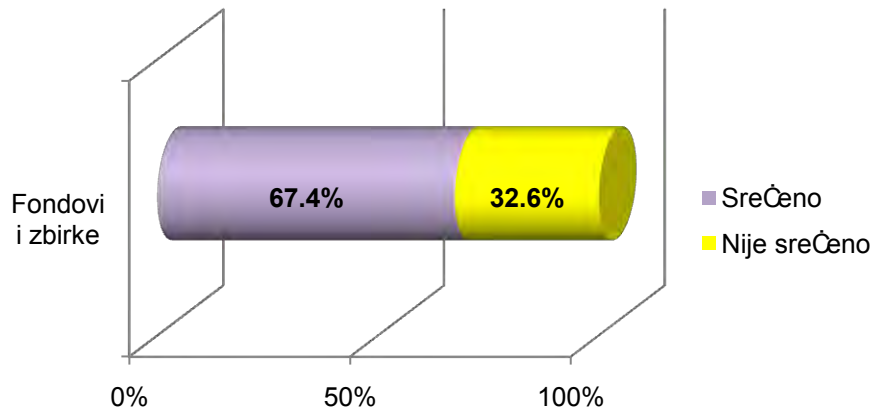
- Arhiv raspolož e sa 342 fonda i zbirki iz perioda 1805.-2008.godine. Od toga je 33 fonda od velikog i 30 od izuzetnog značaja.
- Broj evidentiranih registratura je 467. Kod 262 registrature je izvršeno preuzimanje.

Prikaz 45: Odnos preuzetih i registratura koje nisu preuzete

- Od 362 fonda i zbirke, srećeno je 244.

Prikaz 46: Odnos sređениh i nesređениh fondova i zbirki

Tehnička opremljenost:

- Arhiv poseduje devet računara, ali se u upitniku naglašava da je taj broj nedovoljan i da računari nisu umreženi.
- Arhiv nema opremu za mikrofilmovanje i digitalizaciju zbog čega je do sada mikrofilmovano samo 2% arhivske građe, a digitalizacija još uvek nije preduzeta.

Korisnici:

- U 2008. godini kroz Arhiv je prošlo 24 istraživača, dok je broj istraživačkih dana 75. U 2009. godini broj istraživača porastao je na 31, a broj istraživačkih dana na 86.
- Arhiv je korisnicima dostupan tokom celog dana. Radno vreme ove ustanove je, naime, od 07.30h do 15.30h, s tim da dečurstvo traje do 19h.

Programi i projekti:

- Adaptacijom zgrade Arhiv je dobio galerijski prostor u kojem organizuje dodatne programske sadržaje u vidu izložbi i radionica.
- Za svoje programe Arhiv ne naplaćuje ulaz.
- Jedan od programa je letnja škola za mlade sa ciljem da se Čacima približi rad arhiva i arhivska delatnost
- Arhiv se uključio i u projekat *Šabac – grad znanja* u okviru kojeg nudi zanimljive programe mladima: *Upoznaj svoju školu* - predstavljanje arhivske i istorijske građe o znamenitim ličnostima čija imena nose škole i predstavljanje arhivskog materijala škole; *Dan(i) u Arhivu* – organizovanje radionica u kojima će učenici raditi sa arhivskom građom; *Đački arhiv* – Sakupljanje školskih svezaka, školskih novina, učeničkih fotografija, novinskih članaka o školama; *Kako se Šabac razvijao* – čas o kulturno-istorijskom razvitku Šapca i okoline u devetnaestom i dvadesetom veku; *Upoznaj svoju školu* gde se učenici upoznaju sa ličnošću čije ime njihova škola nosi. Kada je o Arhivu reč projekat je imao odziv

među učenicima od petog do osmog razreda osnovnih škola i kod Medicinske škole. Prilikom poseta, Čači najpre prisustvuju javnom času na kojem se upoznaju sa radom arhiva, da bi nakon toga prolazili kroz radionice.

- Arhiv se uključio u manifestaciju *Noć muzeja* sa izložbom *Zanati u Šapcu* i izložbom starih objekata institucija kulture i ulica iz najstarijih vremena.
- Tokom 2009. godine u Arhivu je organizovano devet izložbi. Od tog broja Arhiv je predstavio četiri stručne izložbe iz svojih fondova, jednu likovna i jednu vajarskih radova dok se za preostale tri izložbe radilo o ustupanju prostora drugim akterima kulture.

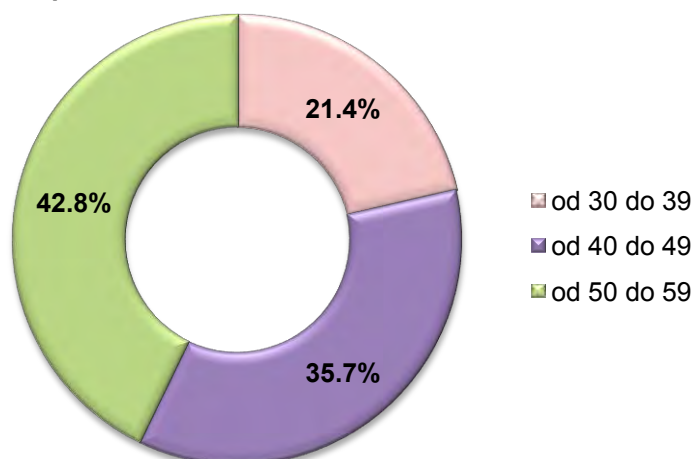
Saradnja:

- Od 2005. godine Arhiv nije realizovao nijedan projekat u partnerstvu sa drugim ustanovama, jer je u to vreme rađena rekonstrukcija zgrade.
- Na lokalnom nivou Arhiv sarađuje sa Bibliotekom i Muzejom. Uglavnom se saradnja odnosi na tehničku i logističku podršku, ali je u 2009. godini, od strane tri ustanove zaštite pokrenut konkurs za najbolji maturalni rad. U maju 2010. godine će se od dostavljenih radova izabrati najbolji.
- Nije član ni nacionalnih ni međunarodnih asocijacija.
- Na nacionalnom nivou sarađuje sa arhivima Srbije.

Kadrovi:

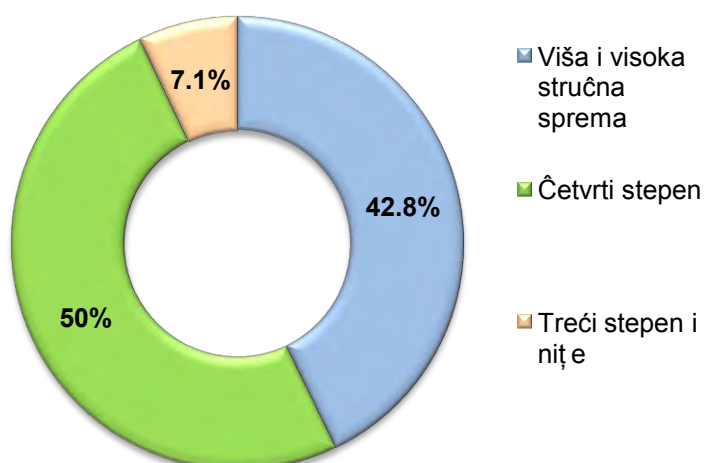
- Arhiv ima 14 zaposlenih, od kojih u osnovnoj delatnosti radi 10 i prema podacima iz upitnika broj zaposlenih zadovoljava potrebe Arhiva.
- Kada je o starosnoj strukturi reč, prosek godina je 47. U Arhivu ne postoje zaposleni ispod 30 godina, a preovlađuje kadar između 50 i 59 godina.

Prikaz 47: Starosna struktura zaposlenih u Arhivu

- Kad je o obrazovnoj strukturi reč, u Arhivu preovlađuje srednjeobrazovani kadar.

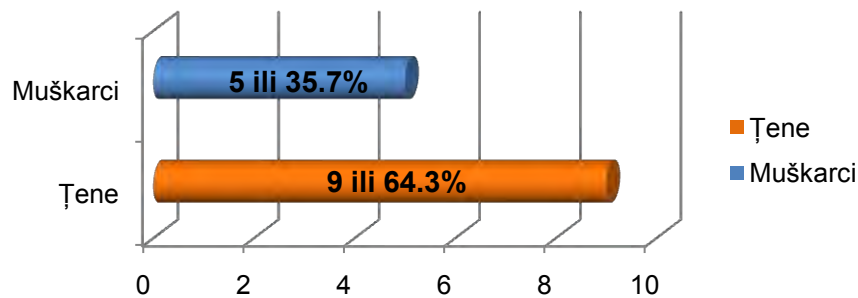
Prikaz 48: Obrazovna struktura zaposlenih u Arhivu

- Polna struktura zaposlenih u Arhivu je u korist žena.

Prikaz 49: Polna struktura zaposlenih u Arhivu

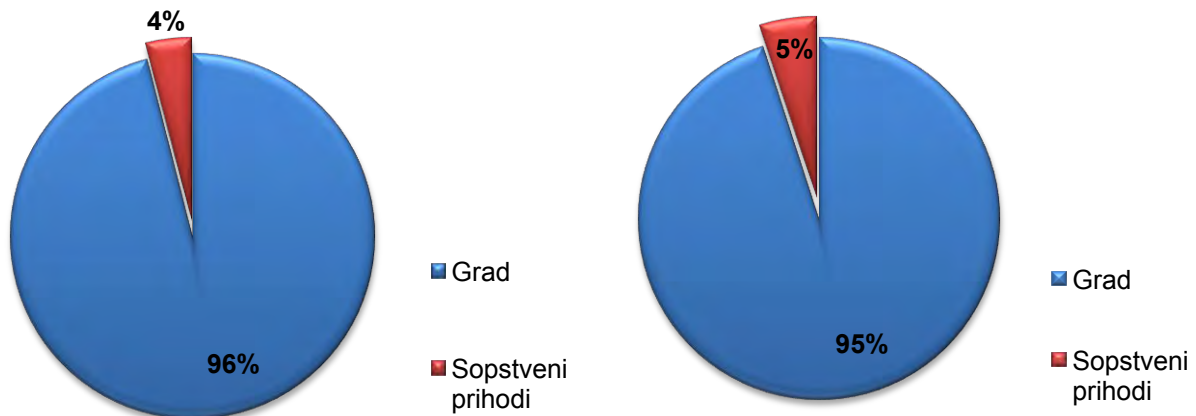

- Arhiv ne angažuje spoljne saradnike.
- Nema volontere niti potrebu za njima.
- Arhiv ne angažuje vojnike na civilnom odsluženju vojnog roka, ali izražava potrebu za dvojicom koji bi radili na poslovima unosa podataka i pravljenja baza fondova.

Finansiranje:

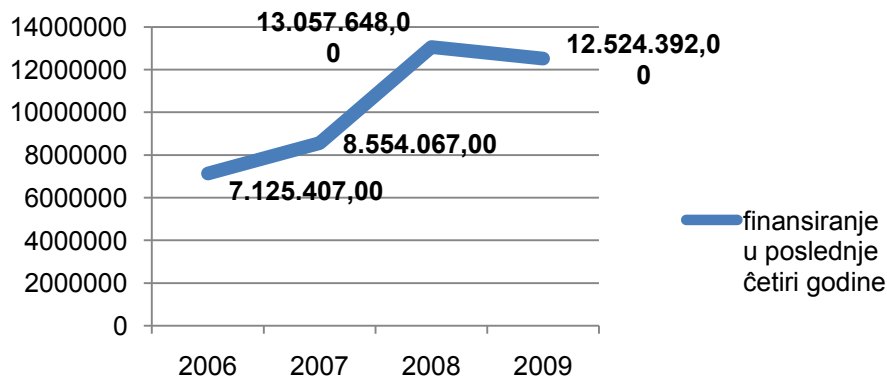
- Glavni izvori finansiranja Arhiva je grad Šabac i sopstveni prihodi, dok iz republičkog budžeta ne dobijaju sredstva.

Prikaz 50: Izvori finansiranja Arhiva u 2008. i 2009. godini

- Iako Arhiv svojom delatnošću pokriva teritorije više opština – Šabac, Bogatić, Vladimirce, Koceljevo, Loznicu, Krupanj, Ljuboviju i Mali Zvornik, one ne participiraju u njegovom finansiranju.
- Ukupan budžet se u 2008. godini, nakon rekonstrukcije zgrade skoro udvostručio u odnosu na prethodne dve godine, ali je u 2009. godini smanjen za oko 530.000,00 dinara.

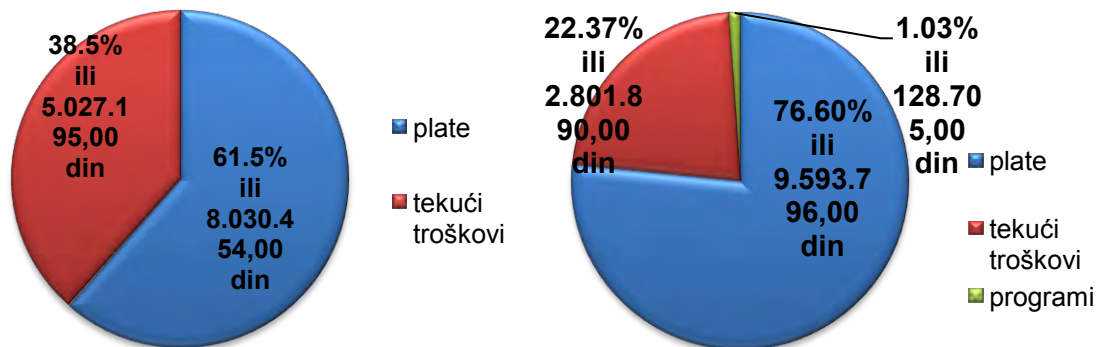
Prikaz 51: Tendencija kretanja budžeta Arhiva u poslednje četiri godine

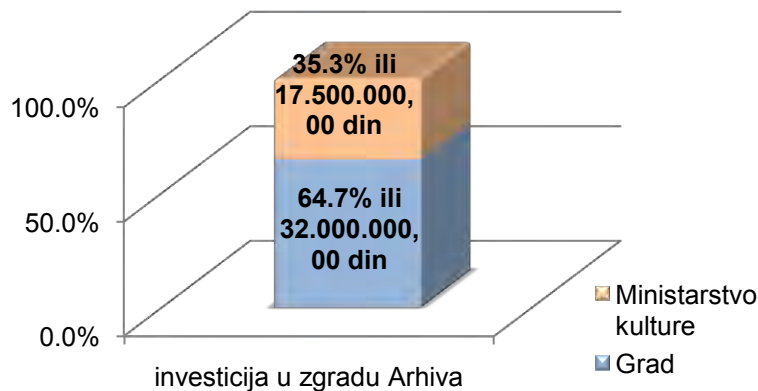
- Struktura budžeta uključuje plate i tekuće troškove, dok za realizaciju programa Arhiv u 2008. godini nije dobio sredstva, dok su u 2009. godini ta sredstva veoma mala. Prema podacima iz upitnika, u njima sa 91,3% učestvuje grad, a sa 8,7% arhiv iz sopstvenih prihoda.

Prikaz 52: Struktura budžeta Arhiva u 2008. i 2009. godini

- Poslednje investiciono ulaganje je rekonstrukcija zgrade Arhiva u koju je u periodu od 2006. do 2008. godine uloženo 49.500.000,00 dinara od strane grada Šapca i Ministarstva kulture.

Prikaz 53: Raspodela ulaganja u zgradu Arhiva

Zaključci i preporuke

Digitalizacija građe šabačkog arhiva nije počela što se vidi kao veliki nedostatak. Kako bi se omogućila digitalizacija i nastavilo mikrofilmovanje neophodno je Arhiv opremiti adekvatnom opremom za te svrhe. Potom je potrebno i razviti plan i program mikrofilmovanja i digitalizacije arhivske građe u skladu sa zahtevima informacionog društva.

Iako je Arhiv ustanova koja služi pre svega potrebama javne administracije (javne uprave i sudova), ona ima i svoju ulogu u kulturi, pa je potrebno da se na što bolji način integriše u kulturni sistem grada i **poveća svoje kulturne potencijale. Građu nije dovoljno prikupljati i čuvati, već je treba i prezentovati javnosti. U tu svrhu treba češće koristiti izložbeni prostor koji je Arhiv dobio u okviru svoje zgrade nakon rekonstrukcije. Danas se sve više insistira na učešću građana u kulturi. Iako već uključuje učenike u svoj rad na taj način što organizuje izložbe u okviru projekta Šabac – grad znanja na kojima Đaci izlažu ono što su pronašli o, na primer, ličnosti po kojoj njihova škola nosi ime, Arhiv bi mogao da uputi poziv i ostalim građanima da, na primer, donesu stare fotografije, i na osnovu toga organizuje izložbe. Publika će se svakako više odazvati ako je istovremeno i kreator i posmatrač programa. Na taj način Arhiv bi još više istakao svoj potencijal kada su kulturni sadržaji u pitanju, istovremeno pridobijajući publiku za svoje buduće kulturne aktivnosti.**

Uključivanjem u manifestaciju *Noć muzeja*, Arhiv je započeo svoju promociju u okviru kulture, ali je potrebno da takve aktivnosti imaju svoj plan i kontinuitet. U tom smeru, Arhiv je mimo projekta *Šabac- grad znanja* započeo saradnju sa školama preko letnje škole za mlade koja je imala za cilj da se Ćacima približi rad arhiva i arhivska delatnost. Na ovaj način dolazi do afirmacije arhivskog rada, kako bi se izgradio nov imidž i razbila uvrežena mišljenja o zatvorenosti arhiva.

Bilo bi, međutim, veoma korisno da se Arhiv uključi u praćenje školskog plana i programa iz istorije i na taj način dokumentima potkrepi bitne događaje na području koje pokriva. Priredivanjem dokumentarnih izložbi sa lokalno istorijskim sadržajima i van aktivnosti vezanih za škole, probudiće se interesovanje građana Šabca za istoriju svoje zajednice i čitavog mačvanskog okruga. Lokalnom stanovništvu će se pružiti mogućnost da steknu nova znanja ili proširi postojeća iz svoje istorije. Sa ovakvim izložbama Arhiv bi mogao da gostuje i u drugim mestima područja Mačve. Ovu vrstu afirmacija trebalo bi pratiti i dobrim marketingom. Neophodno je produbljivati saradnju i sa drugim ustanovama kulture u smislu zajedničkih programa, izložbi, radionica...

Jedan od prioriteta Arhiva treba da bude povećanje dostupnosti sadržaja javnosti. U tom smislu potrebno je objaviti *Vodič kroz arhivsku građu* koji je već pripremljen. Uz vodič ***rezultate rada Arhiv bi mogao prezentovati na različite načine publici, u vidu kompakt diskova, publikacija, knjiga, časopisa, zbornika, ali i gostovanjem u medijima povodom određenih istorijskih događaja.***

Nepostojanje veb sajta Arhiva i odsustvo članstva u nacionalnim i međunarodnim asocijacijama ukazuje na zatvorenost ustanove, pa bi utoliko pre trebalo da jedan od prioriteta bude povećanje dostupnosti i razvoj saradnje kako bi se unapredile aktivnosti vezane za arhivistiku.

Uzimajući u obzir podatak da Arhiv nema ili ostvaruje veoma mala sredstva za programe i projekte, potrebno je da se u okviru budžeta obezbede sredstva i za tu namenu. Jedan od načina je ***traganje za alternativnim izvorima finansiranja sa projektima kod različitih finansijera. Prema podacima iz upitnika u okviru istraživanja Zavoda, Arhiv u poslednjih pet godina nije konkurisao kod Ministarstva ni sa jednim projektom.*** Spisak samo nekih fondacija koje bi mogle obezbediti sredstva za programe arhiva, moć e se naći na sajtu Zavoda <http://www.zaprokul.org.rs/Adresar/Default.aspx>.

Iz upitnika saznajemo da, iako se radi o međupštinskoj ustanovi, ostale opštine ne participiraju u finansiranju aktivnosti Arhiva. ***Stoga bi trebalo pronaći način da opštine, na primer, srazmerno građi, participiraju u finansiranju ove ustanove, a ne samo grad Šabac u kome se Arhiv nalazi. Prvi korak mogao bi biti sastanak predsednika opština koje arhiv svojom delatnošću pokriva i članova lokalne uprave Šabac.***

Jedan od načina da Arhiv poveća sopstvene prihode je i održavanje edukativnih seminara privatnim subjektima o načinu vođenja arhive.

Primena inovativnog menadžmenta Arhivu će omogućiti promene u načinu finansiranja, planiranja i celokupnog funkcionisanja ustanove. Za njegovu primenu je svakako potreban i obučeni kadar iz oblasti menadžmenta. U tom pravcu trebalo bi osmisliti plan edukacije zaposlenih iz ove oblasti.

Angažovanje spoljnih saradnika trebalo bi uvesti u praksu, što se ne odnosi samo na osnovnu delatnost, već i prilikom osmišljavanja i realizacije dodatnih sadržaja, jer se na taj način povećava dinamika u radu, uvode savremeni trendovi i nove, sveže ideje u rad.

4.2. Socio-kulturne aktivnosti

4.2.1. Kulturni centar

Kulturni centar Šabac osnovan je 1963. godine kao Dom omladine. Potom je 1991. transformisan u Dom kulture „Vera Blagojević“, a 2002. godine dobija današnji naziv. Zgrada Centra, Dom trgovačke omladine iz 1906. godine, nalazi se u središtu grada i proglašena je spomenikom kulture. Vlasnik zgrade je Republika.

Kao polivalentna ustanova Kulturni centar se bavi različitim kulturnim sadržajima koji su organizovani u pet scena:

- likovnu
- književnu
- muzičku
- dečju i
- tribinsku

Kapaciteti:

- Od prostorija u Centru se koriste mala i velika sala (sa oko 50, odnosno 130 mesta). U maloj sali smeštena je Kancelarija za mlade, dok se velika koristi za programske aktivnosti, kao i za potrebe grada, zatim u Kulturnom centru postoje i galerija (koja je jedina u gradu), knjižara, tavanski prostor, letnja bašta, prostor od 140 m² koji se ranije izdavao, kao i prostorija koju grad privremeno koristi kao salu za venčanja (od 2001. godine).
- Tavanski prostor nikada nije bio u funkciji.
- Postoje i dva prostora koji se daju u zakup (kafić i klub).
- Prostor Kulturnog centra pogodan je za održavanje izložbi, muzičko-scenskih programa i filmskih projekcija.
- Stanje zgrade u kojoj je smešten Centar nije na zadovoljavajućem nivou.
- Centar ima obezbeđen pristup za osobe sa invaliditetom.

Programi i projekti:

- Za svoje programe Kulturni centar Šabac ne naplaćuje ulaznice.
- U poslednje dve godine u Galeriji Kulturnog centra održano je 60 izložbi. U tom prostoru redovno se održavaju tematske i samostalne izložbe. Jednom godišnje održavaju se izložbe ikona (u maju), crteža (u junu), malog formata (u avgustu) i akvarela (u oktobru). U novembru se godišnje smenjuju bijenalne izložbe aktova i portreta.
- Galerija Centra, osim za izložbe, koristi se i za prodaju slika, grafika, crteža i predmeta primenjene umetnosti, a sarađuje sa umetnicima ne samo iz Šapca, već i iz drugih gradova Srbije.
- Galerija ima svoj Savet, a konkurs za samostalne izložbe otvoren je tokom novembra.
- Ustanova organizuje godišnju dodelu književne nagrade "Laza K. Lazarević" za najbolju neobjavljenu srpsku pripovetku (sa tradicijom dugom 18 godina), a svake pete godine objavljuje se knjiga nagrađenih pripovedaka.
- U okviru izdavačke delatnosti godišnje se objavi od dva do pet naslova, najčešće šabačkih autora.
- Debate, tribinsko-književni susreti, muzičko-poetske večeri, sadržaji kolažnog tipa, multimedijalni događaji i performansi organizuju se u velikoj sali Kulturnog centra.
- Tribine sa aktuelnim temama iz različitih oblasti, namenjene različitim starosnim grupama, organizuju se jednom mesečno. Pored tema sa socijalno-društvenom problematikom, obrađuju se i društveno-političke teme, kao i one iz sporta, umetnosti i kulture. Samo neki od naslova tribina su: „Prepoznaj sektu“, „Mladi i seksualnost, HIV virus i polno prenosive bolesti“, „Mas mediji, potrošačko društvo i savremeni modeli komuniciranja“, „Kako sačuvati brak i porodicu“...
- Klub mladih, iako dat u zakup, koristi se za dešavanja u vezi sa muzičkom scenom Kulturnog centra Šabac. Vikendom se u tom prostoru organizuju nastupi kako šabačkih muzičkih sastava, tako i aktuelnih muzičara domaće rok scene, ali i džez i bluz pravca u muzici.
- Pored koncerata savremenih muzičkih pravaca, u Centru se organizuju i koncerti klasične muzike.
- Kako bi se animirala najmlađa publika, ustanova realizuje projekat „Dečji kulturni centar“ koji obuhvata sledeće programe:
  - školu crtanja i slikanja
  - edukativne igraonice
  - kreativne radionice
  - projekcije crtanih filmova
  - dečju likovnu koloniju
  - oslikavanje prostorija u kojima borave deca
  - pozorišne predstave i dr.
- Programi u okviru dečje scene se, pored prostora Kulturnog centra, održavaju i u vrtićima na području Šapca, kao i na dečjem odeljenju Opšte bolnice.
- Programi za školsku decu uglavnom se organizuju uz pomoć Čačkih parlamenata.
- U okviru Centra funkcionišu i: škola slikanja (sa 27 polaznika-dece), baletski (52 dece) i recitatorski studio (50 dece), a svake godine organizuje se Opštinska smotra recitatora.
- Ustanova organizuje i manifestacije: *Uskršnji rok maraton* (već 15 godina), Festival deteta *Dečje carstvo* (3 godine) povodom međunarodnog Dana deteta 1-3. juna, i Likovnu koloniju *Mišar* zajedno sa Zadužbinskim društvom *Prvi srpski ustanak*. Kulturni centar je organizator i *Savacium classic festa*, festivala klasične muzike čiji je pokrovitelj grad.

Tehnička opremljenost:

- Kulturni centar je dobro opremljen kompjuterima (8 kompjutera Pentium 4), a ima i laserski štampač, skener i projektor.

- U okviru zajedničkog projekta sa nevladinom organizacijom „Svetlost“ Kulturni centar je dobio opremu neophodnu za rad (ozvučenje, projektor, računare...) od IRD-a (International Relief and Development) u okviru USAID-ovog CRDA programa (Community Revitalization through Democratic Action).

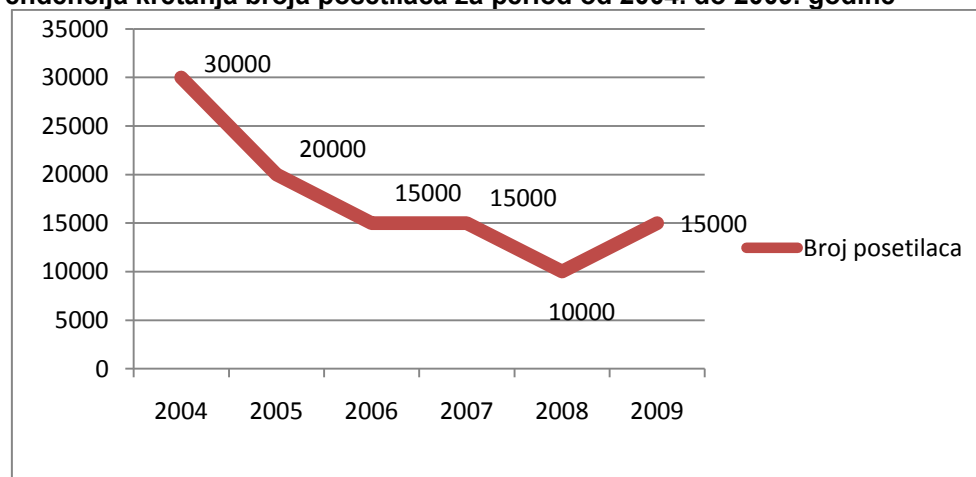
Saradnja:

- Pored toga što joj je jedno vreme ustupao prostor, sa nevladinom organizacijom „Svetlost“ Kulturni centar je sarađivao i na zajedničkim projektima.
- Trenutno se u zgradi Ustanove nalazi Kancelarija za mlade.
- Saradnja se ostvaruje i sa „Veselim majmunčetom“, nezavisnom dramskom asocijacijom koja često sa predstavama gostuje u šabačkom kulturnom centru.
- Centar sa Zadug binskim društvom „Prvi srpski ustanak“ organizuje Likovnu koloniju *Mišar*.

Publika:

- Statistički podaci pokazuju da od 2004. godine, kada je ustanovu posetilo 30.000 ljudi, dolazi do naglog pada broja posetilaca, što u Kulturnom centru objašnjavaju gubljenjem kontinuiteta u izvođenju programa koji su imali stalnu publiku. Tokom 2008. godine ustanovu je posetilo 10.000 ljudi, nakon čega se u narednoj godini broj posetilaca uvećao za pet hiljada.

Prikaz 54: Tendencija kretanja broja posetilaca za period od 2004. do 2009. godine

- U 2009. godini najposećenije su predstave za decu i sadrži aji u kojima učestvuju ličnosti poznate širem auditorijumu.

Marketing:

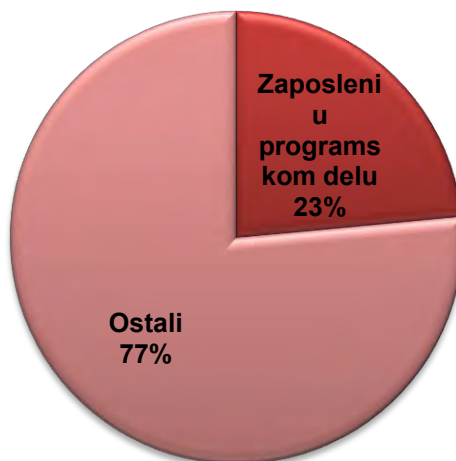
- Kulturni centar Šabac ima svoju internet prezentaciju na kojoj se građari mogu upoznati sa nedeljnim programom ustanove.
- Iako postoji osoba koja se bavi marketingom i odnosima s javnošću, u Centru ističu da je nedovoljno izdvajanje novca za oglašavanje programa putem, na primer flajera, često razlog za neobaveštenost publike.
- Saradnju s medijima u Ustanovi ocenjuju kao dobru.
- Do sada u Centru nisu praktikovana istraživanja potreba publike.
- Kulturni centar je jedina ustanova u Šapcu koja ne dokumentuje svoje aktivnosti.
- Repertoar se pravi za ceo mesec i promovise se u medijima. Za svaki događaj šalje se 200-250 pozivnica
- Programi Kulturnog centra su finansijski dostupni publici jer Ustanova za njih ne naplaćuje ulaznice.

Kadrovi:

- U Kulturnom centru je 17 zaposlenih na neodrećeno vreme, od čega je u programskom delu angažovano četvoro (23,5%). U Centru je i jedna osoba zaposlena na određeno vreme koja se bavi programskim aktivnostima.

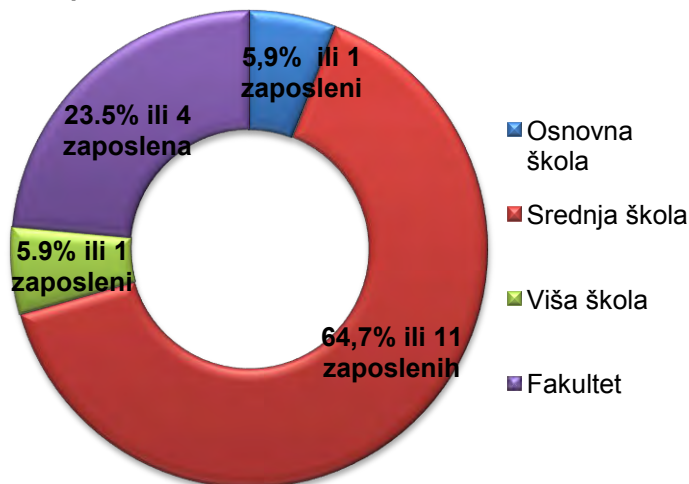

Prikaz 55: Odnos zaposlenih u osnovnoj delatnosti i administrativnog i tehničkog osoblja

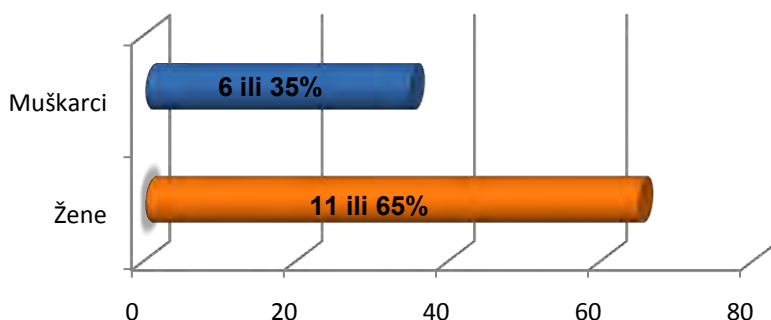
- Kvalifikaciona struktura Kulturnog centra pokazuje da je dominantna srednja stručna sprema (jedan zaposleni s osnovnim obrazovanjem, 11 sa srednjim, jedan s višim i četiri visoko obrazovana zaposlena).

Prikaz 56: Obrazovna struktura zaposlenih u Kulturnom centru

- Ustanova angažuje dva spoljna saradnika
- Centar ne angažuje vojnike i volontere i ističe da nema potrebu za njima.
- Ipak, u Kulturnom centru Šapca, nisu zadovoljni kvalifikacionom strukturom niti brojem zaposlenih. Postoji potreba za kadrom profila menadžer u kulturi.
- Primetna je česta smena direktora Kulturnog centra.
- Polna struktura pokazuje da prevlađuju žene.

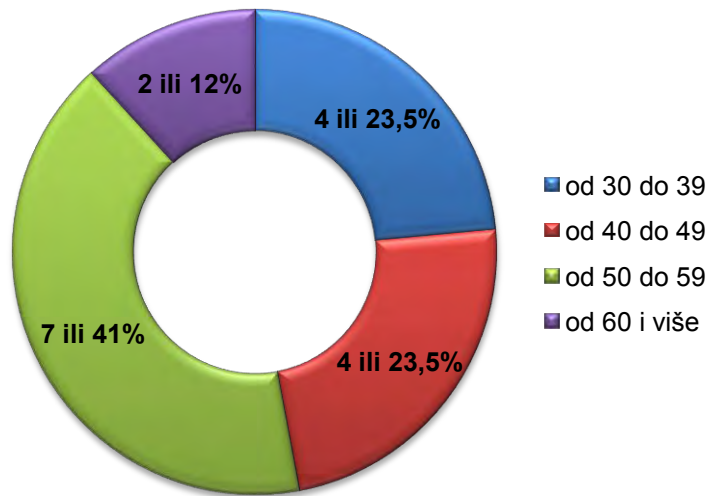
Prikaz 57: Polna struktura zaposlenih u Kulturnom centru

- Prosek godina zaposlenih u Kulturnom centru je 47,6.

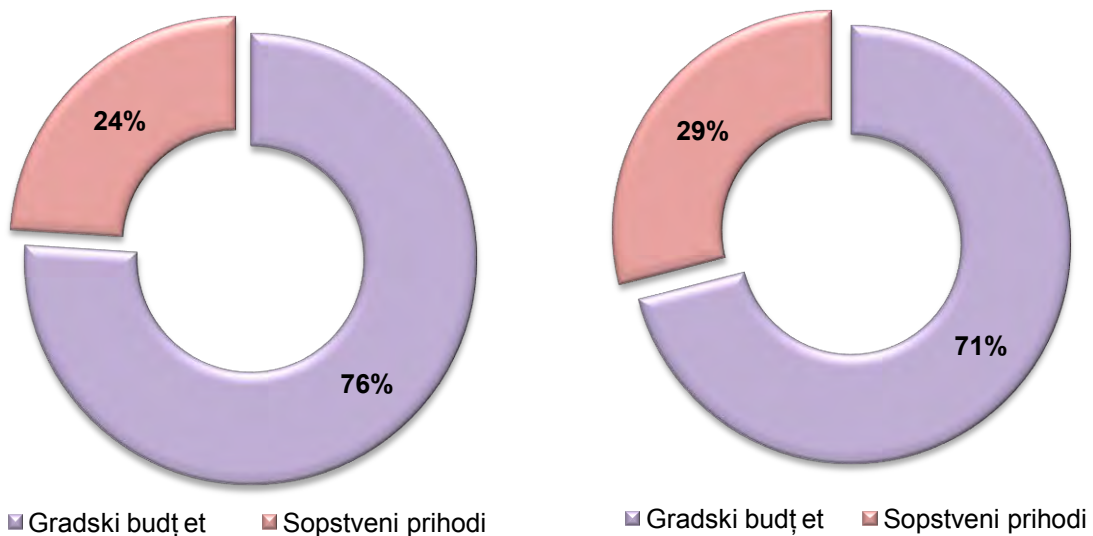
Prikaz 58: Starosna struktura zaposlenih u Kulturnom centru

Finansiranje:

- Ukupan budžet Kulturnog centra u 2008. godini iznosio je 17.521.847,00 dinara. U 2009. godini, međutim, došlo je do njegovog umanjjenja za nešto više od dva miliona, tako da je iznosio 15.351.788,00 dinara.
- Izvori finansiranja u 2008. i 2009. godini su gradski budžet i prihodi ostvareni iznajmljivanjem prostora, kao i zaradama u knjižari i galeriji, s tim da se učešće grada smanjilo za 5%, a sopstveni prihodi uvećali u istom procentu.

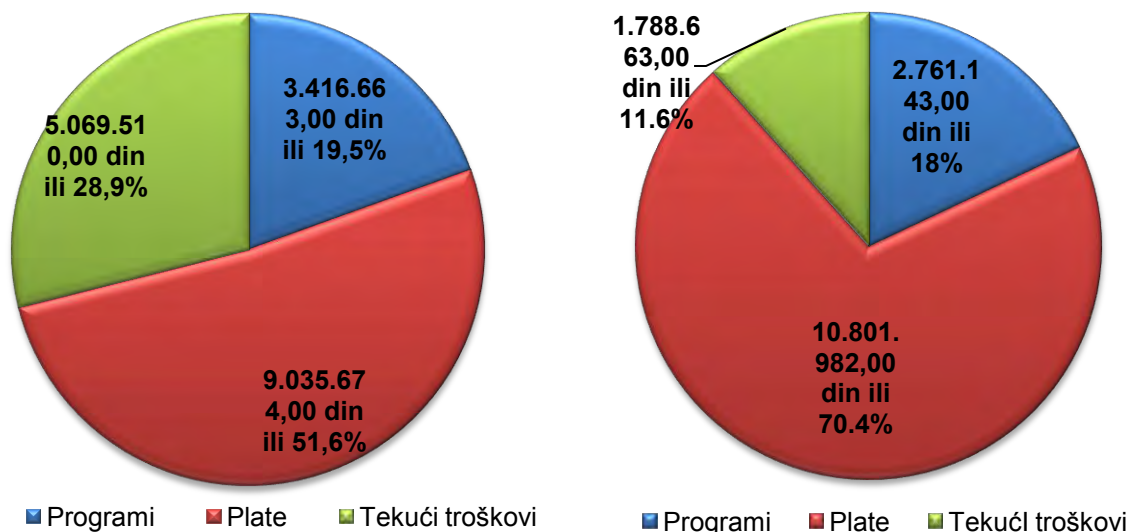
Prikaz 59: Izvori finansiranja ukupnog budžeta Kulturnog centra u 2008. i 2009. godini

- Struktura budžeta za 2008. godinu pokazuje da je najviše sredstava utrošeno na plate (51,6%), potom za tekuće troškove (28,9%), i na kraju za realizaciju projekata (19,5%).

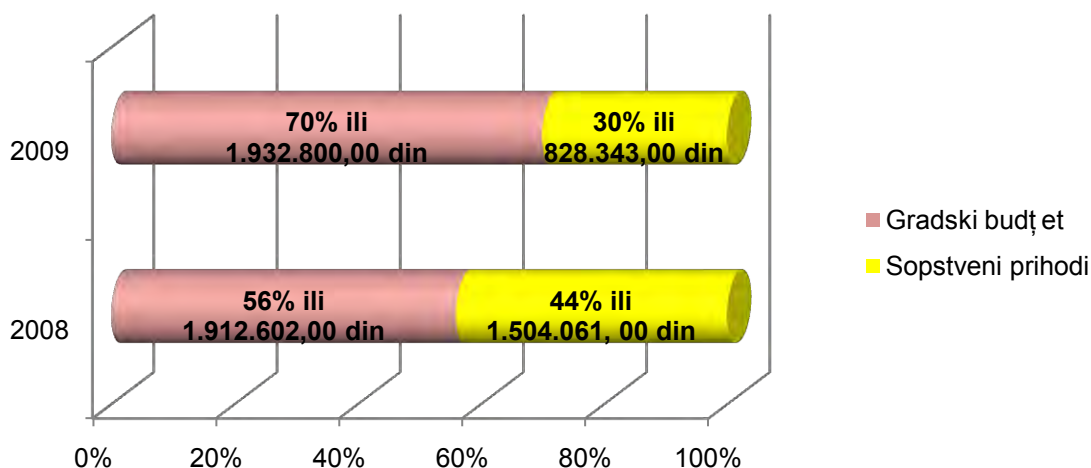

Prikaz 60: Struktura budžeta u 2008. i 2009. godini

- Kada je u pitanju struktura programskih troškova, najveći deo sredstava dolazi iz sopstvenih prihoda (55,98%), a zatim iz budžeta grada (44,02%).

Prikaz 61: Izvori finansiranja programa u 2008. i 2009. godini

- Kulturni centar ima dva objekta koja daje u zakup - kafić i Klub, a prihod na godišnjem nivou od izdavanja je 1.377.600 dinara, od čega veći deo ide na programe, jedan deo na tekuće troškove, a ostalo na plate dvoje zaposlenih (jer se iz gradskog budžeta finansira 15 zaposlenih).
- Deo prostora se izdaje za radionice privatnim licima.
- Od 2005. godine Kulturni centar nije samostalno konkurisao za dobijanje sredstava van gradskog budžeta. Te je godine, u partnerstvu sa nevladinom organizacijom *Svetlost*, Centar dobio sredstva za tehničku opremu od ranije pomenute međunarodne organizacije.

Zaključci i preporuke

Kulturni centar je ustanova polivalentnog karaktera, koja funkcioniše kroz različite sektore. Kao takva, očekuje se da svojim aktivnostima doprinosi razvoju različitih kulturnih delatnosti i kulturnog života grada. Međutim, anketirani građani ne percipiraju Centar kao žarište kulturnih dešavanja u Šapcu. Samo četvoro, od 381 ispitanika, prepoznaje Kulturni centar kao simbol grada. Ni učesnici u fokus grupama ne posmatraju ga kao stub kulturnog života. **Stoga, Centar mora da posveti mnogo veću pažnju oblikovanju sadržaja po meri publike, kao i promociji tih sadržaja.** Činjenica da je ulaz besplatan za sve programe koje organizuje Kulturni centar nije dovoljna da animira publiku. **Trebalo bi redovno istraživati potrebe publike, što se sada ne radi, pa u skladu sa željama Šapčana na taj način organizovati programe.**

Time bi se sigurno povećao broj posetilaca. Primer kako bi upitnik Kulturnog centra za otkrivanje potreba publike i njenog zadovoljstva postojećim programima nalazi se u Prilogu 2.

Koliko je marketing bitan za privlačenje publike dokazuje manifestacija Šabački letnji festival koja kombinuje različite oblike promocije¹⁶ i tako obezbeđuje veliku posećenost.

Pozivnice koje Kulturni centar koristi jesu jedan od načina da se građani informišu o aktivnostima, ali nije dovoljan, a postoje i jeftiniji vidovi marketinga. Umesto pozivnica koje se šalju određenim ljudima, mogu se koristiti mejling liste formirane putem internet aplikacije na sajtu, koje ne zahtevaju novac, a sredstva koja su planirana za to mogla bi da se ulože u štampanje znatno većeg broja flajera. Flajeri predstavljaju vrlo jednostavno sredstvo marketinga, a moguće ih je ostaviti u školama, kafićima, restoranima, ustanovama različitog tipa i drugim frekventnim mestima u gradu.

Iako se tribine na različite teme organizuju jednom mesečno, prema proceni doskorašnjeg direktora nisu dovoljno posećene. To potvrđuje i podatak koji je dobijen putem našeg anketiranja građana iz kojeg se vidi da čak polovina ispitanika nikada nije posetila tribinu i da kao takav, pored književnih večeri, predstavlja najnepopularniji kulturni sadržaj. **Zato bi trebalo agresivnije nastupiti kada je u pitanju potencijalna publika i koristiti pomenute marketing tehnike.**

Činjenica da Kulturni centar od 2005. godine nije samostalno konkurisao za sredstva van budžeta grada, pokazuje da bi pažnju i aktivnosti trebalo kanalisati ka alternativnim vidovima finansiranja. Prvi korak svakako je republički budžet i konkursi Ministarstva kulture. Pored toga izvori sredstava mogle bi biti strane fondacije (spisak kontakata samo nekih stranih fondacija može se naći na sajtu Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka <http://www.zaprokul.org.rs/Adresar/Default.aspx>).

Jedan od načina ispunjavanja osnovne funkcije Centra jeste podsticanje savremenog stvaralaštva – književnog, putem tradicionalne dodele nagrade „Laza K. Lazarević“ za najbolju neobjavljenu pripovetku, a likovnog putem učestvovanja u organizovanju likovne kolonije „Mišar“. **Takvu praksu treba negovati i dalje, a posebno kroz saradnju sa civilnim sektorom i akterima koji se bave amaterizmom – KUD-ovi, Kulturno-prosvetna zajednica, škole...**

Posebno je interesantno da Kulturni centar nije svojim programima uključen u projekat Šabac – grad znanja, iako ustupa prostor Kancelariji za mlade koja ga je organizovala uz podršku grada Šapca. Pored saradnje koja već postoji sa obrazovnim ustanovama, to bi značajno doprinelo kreiranju buduće publike.

Tavanski prostor Centra nikada nije korišćen. Ideja o adaptaciji istog i njegovom pretvaranju u npr. ateljee za mlade likovne umetnike, postoji u Kulturnom centru. To je dobro rešenje za jedan prazan prostor i predstavlja doprinos savremenom stvaralaštvu. Očekivano je da ustanova okuplja likovne umetnike i zbog toga što se jedina galerija u gradu tu nalazi. **Bržem ostvarenju ideje doprinelo bi povezivanje sa Udruženjem likovnih stvaralaca Šapca radi zajedničkog pisanja projekta i apliciranja kod različitih finansijera.**

U upitniku je istaknuto da je Centru potreban dodatni prostor za programe. Kao rešenje tog problema pojavljuje se ideja da se u prazan prostor od 140m², koji se do skoro izdavao, premesti galerija, jer sadašnji prostor ne zadovoljava njene potrebe. Taj prostor bi se, pored osnovne namene, koristio i za druge kulturne sadržaje. Na taj način bi se privukla različita i brojnija publika od dosadašnje. Još jedna pozitivna okolnost je što taj prostor takođe izlazi na šetališnu zonu, tako da sadržaji postaju dostupniji.

Planirano je da se deo Kulturnog centra, koji privremeno predstavlja salu za venčanja, dodeli na korišćenje Kancelariji za mlade, koja se sada nalazi u maloj sali od 50 mesta. Tada bi jedan funkcionalan prostor ponovo bio korišćen za programe koje realizuje Centar.

Bogata šabačka istorija nudi mogućnosti za osmišljavanje programa sa sadržajima koji bi bili interesantni i bliski građanima. S obzirom na to da u Kulturnom centru postoji svest o tome, dobro bi bilo kada bi se u saradnji sa Arhivom, Muzejom i Bibliotekom organizovale večeri posvećene zlatnom dobu Šapca. Publika se može uključiti u rad Centra tako što bi Šapčani koji se bave specifičnim zanimanjima

¹⁶ Nosioci manifestacije su štampali flajere atraktivnog dizajna i uz pomoć volontera ubacivali flajere u poštanske sandučiće, delili po školama i mestima za izlaskе, reklamirali se u novinama, pravili video klipove, štampali majice...

govorili o njima ili tako što bi predstavili pretke. Na taj način bi se napravila paralela između „starog“ i „novog“ Šapca, ali i stvorila nova publika. Uz to, nakon svakog održanog događaja, na sajtu bi trebalo objaviti tekst o ličnostima koje su predstavljene, kako bi građani mogli da glasaju za dve ličnosti (istorijsku i iz savremenog Šapca) koje su obeležile godinu. Takođe, raspisivanjem konkursa za najbolje osmišljeni program, u rad Kulturnog centra mogli bi se uključiti mladi koji bi osluškivali potrebe svojih vršnjaka.

Kako kvalifikaciona struktura zaposlenih pokazuje da je dominantna srednja stručna sprema, bilo bi korisno napraviti plan edukacije kadrova kako bi se rad Centra unapredio i išao u korak sa savremenim poslovanjem. Takođe, Ustanova ima i relativno visok starosni prosek zaposlenih (47,6 godina). Kako se izražava potreba za profilom menadžer u kulturi, u te svrhe trebalo bi honorarno, kroz budžet za projekte, angažovati mladu stručnu osobu koja bi unela kreativni potencijal i savremene ideje u rad Ustanove.

Podaci iz upitnika pokazuju da se u Ustanovi ne prepoznaje potreba za vojnicima i volonterima. Kada se ima u vidu polivalentni karakter ustanove, ***trebalo bi uvesti praksu angažovanja i jednih i drugih radi obavljanja različitih poslova, polazeći od deljenja flajera, pa do učešća na kreiranju aktivnosti i projekata.***

Činjenica da se direktori Kulturnog centra često smenjuju ne ide u prilog redovnim aktivnostima ustanove. Takve promene na čelu institucije dovode do diskontinuiteta u poslovnoj politici kuće i nemogućnost planiranja progama, a samim tim gubljenja stalne publike.

U skladu sa karakterom ustanove koji obuhvata i rad sa amaterskom scenom, Kulturni centar bi mogao proširiti saradnju sa lokalnim muzičkim grupama. Tokom razgovora s predstavnicima šabačkih muzičkih grupa saznali smo da je jedan od problema koji koči razvoj te scene, nedostatak prostora za muzičke probe. ***Dobro bi bilo kada bi u tu svrhu potpuno opremljena prostorija postojala u Centru. Projekat bi bio samoodrživ jer bi se naplaćivalo korišćenje prostorije za probe, a novac dobijen od iznajmljivanja prostorije ulagao bi se u održavanje opreme. Takođe prostorija bi se mogla koristiti i za snimanje demo snimaka. Zato bi trebalo obezbediti opremu za vežbanje i snimanje. Takvi poduhvati su se već pokazali kao mogući i samoodrživi. Ulaskom u partnerski odnos s nekim privatnim licem koje bi učestvovalo u opremanju prostorije, a koje bi na osnovu toga imalo reklamu (jer bi se znalo da je uložio novac u to) ili putem projekata, kao što je već rađeno i za šta i dalje postoji interesovanje. Na taj način bi se rešio problem nedostatka opreme, što je jedan od, u upitniku, navedenih problema Kulturnog centra.***

4.2.2. Dom kulture u Prnjavoru

Dom kulture u Prnjavoru je jedini aktivan dom kulture u naseljenim mestima na teritoriji Šapca. Osnovan je početkom 20-tih godina prošlog veka, a rad je obnovio u aprilu 2001. godine. Ustanova se u potpunosti finansira iz budžeta grada Šapca.

Prema popisu iz 2002. godine u Prnjavoru živi 4 464 stanovnika, sa većinskim srpskim žiljcem.

Kapaciteti:

- Zgrada Doma kulture sagrađena je 1948. godine i ima ukupnu površinu 890m². Velika sala, površine 300m² i kapaciteta 290 sedišta, koristi se za izvođenje pozorišnih predstava i drugih svečanosti. Scena ima širinu od 12m i istu toliku dubinu, portal je širok 7m i visok 5m; scena ima 10 čugova od po 100kg i 2 garederobe. Scena je opremljena sa 15 reflektora. Prostor za izložbe je veličine 144m².
- Tokom 2006. i 2007. godine izvršena je adaptacija i rekonstrukcija zgrade Doma kulture, sredstvima iz republičkog budžeta (Ministarstva kulture i Ministarstva trgovine i turizma u ukupnom iznosu od 6.400.000 din) i Grada Šapca (2.500.000 din).
- Dom je opremljen za grejanje na električnu energiju, sredstvima grada Šapca iz 2008. godine u iznosu od 499.000 dinara.
- Neadekvatno stanje prostorije koja je vraćena na korišćenje Domu kulture Prnjavor, sa proračunom od 3.000.000 dinara potrebnih za kompletnu adaptaciju.
- Nezadovoljavajuće stanje zidova i mokrog čvora u garderobi i zidova u kancelariji.
- Zaposleni su u upitniku iskazali potrebu za klimatizacijom velike sale sa pozornicom kako bi se omogućio nesmetan rad u letnjem periodu. Predračun za 13 potrebnih klima uređaja sa montažom iznosi 300.000 dinara.

Programi i projekti:

- Aktivnosti Doma kulture usmerene su na negovanje amaterizma kroz njegove četiri glavne sekcije - folklorni ansambl, amatersko pozorište, likovna sekcija i književne večeri.
- Programi su posebno orijentisani na populaciju dece i mladih, dok se za ostale starosne grupe ne organizuju posebno prilagođeni sadržaji.
- Folklorna grupa, koja broji 150 članova, sastoji se od prvog, pripremnog i dečjeg ansambla. Prvi ansambl na repertoaru ima 15 koreografija, već ba dva puta nedeljno i pored nastupa u Srbiji, u 2009. godini dobili su poziv za gostovanje na Krfu i u Frankfurtu.

Tabela 24: Broj i raspored gostovanja KUD-a u 2008. i 2009. godini

	Broj nastupa u mestu u kom je KUD lociran	Broj posetilaca na nastupima u ustanovi	Broj nastupa van ustanove	Broj posetilaca na nastupima van ustanove	Ukupan broj nastupa u sezoni
sezona 2008	8	3000	15	6000	23
sezona 2009	8	3200	12	5200	20
Ukupan broj nastupa i publike prema mestu	16	6200	27	11200	43

- U samom Domu kulture Prnjavor obavezan je godišnji koncert kada sva tri ansambla nastupaju zajedno. Pripremni i dečji ansambl imaju koncerte za Vidovdan i Božić, kao i nastupe u školi u Prnjavoru za Svetog Savu i Dan škole. Kada je reč o gostovanjima drugih kulturno-umetničkih društava u Prnjavoru je, u 2008. godini, nastupilo ukupno šest KUD-ova pred oko hiljadu meštana, dok je u 2009. broj nastupa smanjen na pet, ali broj gledalaca beleži i skok na 2 200.
- Dom kulture ima i galeriju u kojoj godišnje organizuje šest do sedam izložbi, ali isto toliko puta i gostuje sa njima. Broj gostujućih izložbi se sa sedam u 2008. godini smanjio na pet u 2009. godini. Broj posetilaca na izložbama, bez obzira da li je o gostovanju ili izložbi u svom ili drugim prostorima reč, varira od 40 do 70 posetilaca.
- U okviru Ustanove postoji i bioskop koji je, prema podacima iz upitnika, u 2008. godini organizovao osam projekcija sa ukupno 50 posetilaca. U 2009. godini su zbog veoma malog broja posetilaca, predstavnici Doma kulture odlučili da bioskopske projekcije izuzmu iz svojih aktivnosti.
- U sklopu Doma kulture postoji biblioteka i književni klub koji organizuje književne večeri u cilju afirmacije pesnika šabačkog kraja. U poslednje dve godine organizovano je po pet književnih večeri, a posećenost se kretala od 12 do 15 ljudi po dešavanju.
- Amatersko pozorište je u 2008. godini pet puta nastupilo u ustanovi pred ukupno oko hiljadu posetilaca. Isti nivo posećenosti u protekloj godini imalo je i deset gostujućih pozorišnih trupa sa dečjim repertoarom. Pozorište Doma kulture u 2008. godini ostvarilo je i deset gostovanja pred ukupno oko dve hiljade posetilaca. U 2009. godini sedam predstava pozorišta Doma kulture videlo je hiljadu ljudi, dok je na šest gostovanja zabeležena posećenost od dve hiljade gledalaca. Gostujuće predstave u Prnjavoru videlo je šest stotina ljubitelja pozorišne umetnosti.
- Dom kulture je od 2003. godine organizator i Likovne kolonije *Drina* čiji je pokrovitelj grad Šabac.
- U 2009. godini po osmi put Dom kulture je organizovao uskršnju manifestaciju koja počinje takmičenjem u malom fudbalu, a završava se takmičenjem za najlepše i najtvrđe jaje.

Tehnička opremljenost:

- Dom kulture poseduje dva kompjutera Pentium IV, dva laserska štampača i pristup internetu.
- Od tehničke opreme, zaposleni ističu potrebu za digitalnom kamerom, zamenom starih reflektora za amatersko pozorište i 13 klima uređaja za veliku salu.

Saradnja i razmena:

- Na lokalnom nivou Dom kulture u Prnjavoru sarađuje sa Šabačkim pozorištem u smislu međusobnih gostovanja. Šabačko pozorište je u 2009. godini dva puta gostovalo u Prnjavoru, dok je amatersko pozorište Doma kulture izvelo jednu predstavu pred publikom Šabačkog pozorišta.
- Sa Kulturnim centrom Šabac sarađuju na organizaciji likovne kolonije *Drina* i umetničkih izložbi.

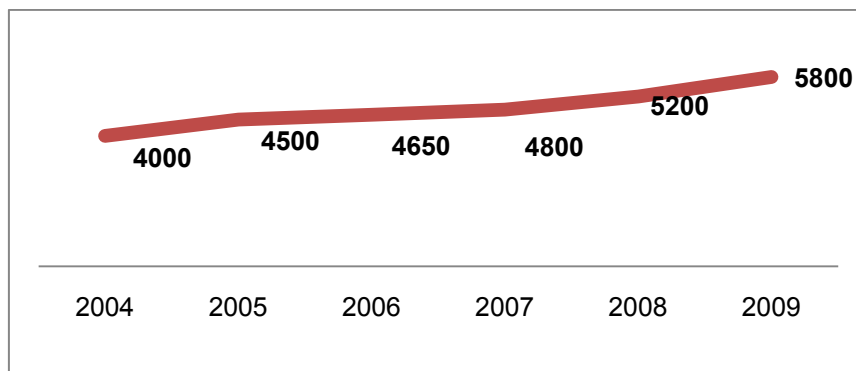

- Saradnja sa KUD-om Abrašević i KUD-om Čivija obuhvata, pored gostovanja tih društava u Prnjavoru i pozajmljivanje nošnji.
- Posebno dobru saradnju Ustanova ostvaruje sa amaterskim pozorištem iz Bogatića, sa kojima radi zajedničke predstave koje su zahtevnije i kada je oprema i kada je broj glumaca u pitanju.
- Dečje amatersko pozorište Doma kulture organizovano je u saradnji sa Osnovnom školom „Kralj Aleksandar Karađorđević“ iz Prnjavora.
- Kada je reč o saradnji sa ustanovama i udruženjima iz drugih gradova, saradnja se ostvaruje sa amaterskim pozorištem „Vuk Karadžić“ iz Loznice, KUD-om „Đerdan“ iz Valjeva, Kulturno-prosvetnim centrom iz Petrovca na Mlavi, Pozorištem iz Paraćina i Centrom za kulturu u Malom Crniću.

Publika:

- Ulaznice se naplaćuju u proseku 150 dinara, a popust ostvaruju deca.
- Prema podacima iz upitnika, broj posetilaca se od 2004. do 2009. godine kontinuirano povećava.

Prikaz 62: Tendencija kretanja publike na programima Doma kulture Prnjavor u periodu od 2004. do 2009. godine

- Uprkos rastu posećenosti, zaposleni ne rade istraživanja publike radi unapređenja sadržaja prema potrebama građana.

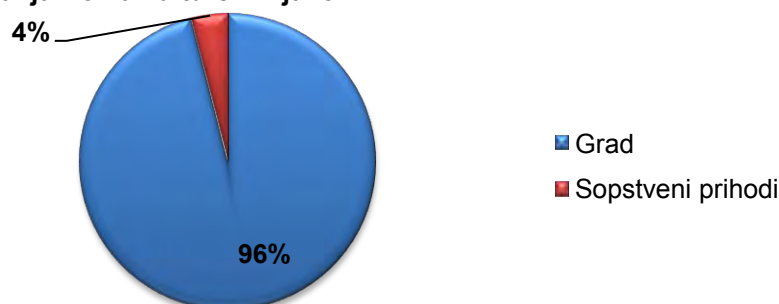
Marketing

- Dom kulture u Prnjavoru ima svoju internet stranicu i predstavlja jedan od retkih domova kulture u naseljenim mestima u Srbiji koji korisi ovakav način promocije.
- Ustanova ima jedinstven logo, a u svrhe marketinga koristi lokalne medije i štampa brošure i pamflete.
- Zaposleni dokumentuju svoje aktivnosti u vidu pres klipinga.
- Posebno radno mesto za marketing i odnose s javnošću ne postoji, ali taj posao preuzima referent za kulturne sadržaje.

Finansiranje

- Kada je reč o redovnom finansiranju ove ustanove, ona je gotovo u potpunosti na budžetu grada Šapca. U strukturi prihoda i u 2008. i u 2009. godini grad Šabac je učestvovao sa 96%, dok je 4% obezbeđeno iz sopstvenih prihoda.
- Od investicionih ulaganja kao prioritet se ističe rekonstrukcija dodatne sale Doma kulture sa predračunskom vrednošću od 3.000.000,00 dinara.

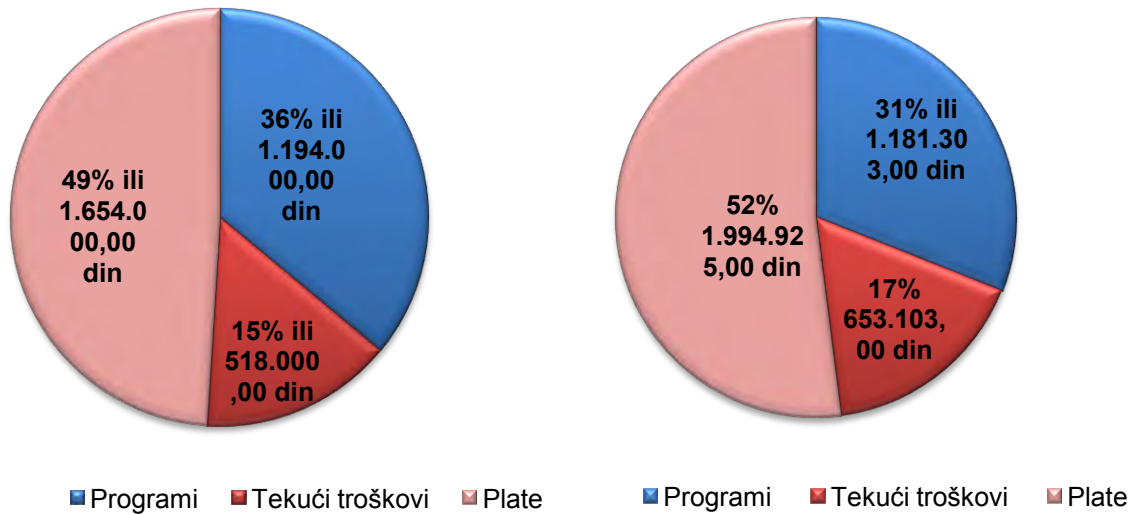
Prikaz 63: Izvori finansiranja Doma kulture Prnjavor

- Ukupan budžet ustanove u 2008. godini iznosio je 3.357.000,00 dinara, dok u 2009. godini beleži povećanje u nominalnoj vrednosti na 3.829.331,00 dinara
- Struktura budžeta u 2009. godini nije značajno promenjena u odnosu na 2008. godinu.

Prikaz 64: Struktura budžeta za 2008. i 2009. godinu

- Struktura sredstava za realizaciju programa i projekata pokazuje da se programska delatnost ove ustanove u potpunosti finansira iz budžeta grada Šapca.

Kadrovi:

- U Domu kulture u stalnom radnom odnosu je četvoro zaposlenih. Ustanova angažuje i dva honorarna saradnika i devet volontera.
- Kada je starosna struktura u pitanju od stalno zaposlenog kadra jedan zaposleni je u kategoriji do 29 godina, a zanimljivo je istaći da ni preostalo troje zaposlenih nisu stariji od 39 godina. Kao najmaća ustanova po starosnoj strukturi u Šapcu, Dom kulture Prnjavor ima prosek godina starosti svojih zaposlenih od 33,5 godina.
- Troje od četvoro zaposlenih imaju srednje obrazovanje (direktor, tehnički sekretar i šef računovodstva), i jedan završenu višu školu (referent za kulturne sadržaje).
- Sa zaposlenom jednom ženom, polna struktura Doma kulture je u korist muškaraca.

Zaključci i preporuke

Stanje zgrade Doma kulture je uglavnom u zadovoljavajućem i dobrom stanju zahvaljujući skorašnjoj adaptaciji i rekonstrukciji. Međutim, da bi uslovi bili u potpunosti adekvatni, potrebno je da se popravi stanje zidova i mokrog čvora u garderobi, kao i zidova u kancelariji. Adaptacijom prostorije koja je vraćena na korišćenje Domu kulture Prnjavor stvorile bi se mogućnosti njenog korišćenja za održavanje proba.

Sudeći po broju poseta u periodu od 2004. do 2008. godine i imajući u vidu ukupan broj stanovnika u Prnjavoru, odnosno oko 3 500 punoletnih lica, ova ustanova uspešno doprinosi negovanju i razvoju amaterizma. Međutim, s obzirom na činjenicu da se radi o seoskom domu kulture, tim više je **potrebno da se u praksu uvede istraživanje publike. Stanovništvo iz naseljenih mesta nema iste mogućnosti i interesovanja kao stanovništvo u gradu, pa je stoga važno da se zna kakva su njihova očekivanja u vezi sa programskim aktivnostima Doma kulture, da li su termini održavanja tih aktivnosti usklađeni sa specifičnostima organizovanja vremena na selu, da li se održavaju tribine koje su, na primer, posvećene aktuelnim pitanjima iz poljoprivrede i drugih oblasti koje mogu da interesuju tamošnje stanovništvo.**

Svakako da bi različitim kategorijama trebalo omogućiti i različite kulturne sadržaje. S obzirom na to da je Dom kulture pre svega orijentisan na decu, trebalo bi produbiti saradnju sa, na primer Šabačkim pozorištem koje može ponuditi predstave za omladinu i stariju populaciju.

S obzirom na to da se saradnja sa Kulturnim centrom u Šapcu svodi na likovne sadržaje, trebalo bi je proširiti i na ostale nivoe, ali i praviti zajedničke programe koji se mogu predstaviti i šabačkoj i publici u Prnjavoru.

Kako su polivalentne ustanove po svom karakteru i funkciji kulturno-obrazovnog tipa, Dom kulture bi trebalo da se **pored oblasti amaterizma usmeri i na edukativne sadržaje** za različite kategorije meštana. Oblast organizovanja programa, kako za odrasle tako i za stara lica, nedostaje u programima ove ustanove. **Kako je u Domu zaposlen inženjer agromenadžmenta, trebalo bi iskoristiti stručna znanja ove osobe i usmeriti deo programa na edukacije za meštane po pitanju savremenih trendova u poljoprivredi, ekologiji, organizovati tribine na temu održivog razvoja, dovesti stručnjake iz oblasti podizanja kapaciteta seoskih sredina, organizovati obuke za meštane koji žele da podignu kapacitete svoje proizvodnje za pisanje projekata i traženje sredstava.** Organizacija edukativnih programa trebalo bi da bude zasnovana na **istraživanju interesovanja meštana.**

Na potrebu za istraživanjem ukazuje i činjenica da su resursi u pogledu prostora Doma kulture od 890m², sa bioskopskom salom od 290 mesta, u disproportiji sa brojem poseta nekih od sadržaja koje nudi ova ustanova. Broj od osam projekcija filmova pri čemu je na svakoj u proseku učestvovalo 6,26 posetilaca, pet književnih večeri sa u proseku 18 posetilaca po svakoj, navodi na zaključak da je **sa stanovišta racionalizacije svih resursa ustanove potrebno izvršiti njegovu reorganizaciju/transformaciju.** To se može sprovesti isključivo na osnovu detaljne analize i problematike u smislu da se poznaju trendovi u kulturi i da se znaju potrebe, razvojne mogućnosti i druge karakteristike ovog naseljenog mesta i čitave teritorije grada Šapca. Tek na osnovu toga moguće je definisati jasnu strategiju i ciljeve, a potom krenuti sa praktičnom primenom.

Dom kulture u Prnjavoru ima logo i sajt što pokazuje otvorenost i svest o potrebi da se odgovori sadašnjem trenutku i informacionom društvu.

Iako struktura budžeta Doma kulture za 2008. godinu pokazuje da je najviše sredstava potrošeno za plate (49%), potom za realizaciju projekata 35,56%, i na kraju za tekuće troškove (15,43%), ona pokazuje da razlika između plata i projekata nije toliko izražena kao u drugim ustanovama. Međutim, kao nedostatak se vidi to da nemaju praksu da apliciraju na konkurse i tako ostvare mešovito finansiranje. **Praćenje i apliciranje na konkurse sagledava se kao mogućnost da se dođe do sredstava koja nedostaju za finansiranje programskih aktivnosti. S obzirom na polivalentni karakter ustanove, svakako da se sa zanimljivim programima i projektima može konkurisati kod stranih i domaćih fondacija. Spisak i kontakti nekih od njih mogu se naći na sajtu Zavoda** <http://www.zaprokul.org.rs/Adresar/Default.aspx>.

Kada je u pitanju kadrovska struktura, kadrovi Doma kulture u Prnjavoru imaju prosek godina 33,5 što je najniži i starosni prosek od svih ustanova kulture u Šapcu. S druge strane, **srednja stručna sprema je preovlađujuća** što je karakteristično za šabački sektor kulture u celosti.

Pozitivno je to što Dom kulture angažuje honorarne saradnike i volontere što odgovara savremenom konceptu organizacije rada ustanova.

4.2.3. Kulturno-prosvetna zajednica¹⁷

Za razliku od drugih gradova gde su se kulturno-prosvetne zajednice, karakteristične za socijalistički period naše istorije, ili ugasile, odnosno transformisale ili inkorporirale u kulturne centre ili centre za kulturu, u Šapcu je Kulturno-prosvetna zajednica opstala kroz reorganizaciju udruženje građana.

Kapaciteti:

- Kulturno-prosvetna zajednica raspolaže veoma malim (kancelarijskim) prostorom koji nije dovoljan za programske aktivnosti.
- Dom vojske koji, prema rečima sekretara Udruženja, ima odličnu salu za različite programe, a koju je Kulturno-prosvetna zajednica ranije koristila za probe i nastupe, više nije dostupna.
- S obzirom na nedostatak prostora, Kulturno-prosvetna zajednica programe organizuje po školama i domovima kulture u okolnim mestima.

¹⁷ Kulturno prosvetna zajednica istraživačkom timu Zavoda nije dostavila popunjen upitnik. Stoga će se svi zaključci i preporuke izvoditi isključivo na osnovu razgovora sa sekretarom Udruženja.

Programi i projekti:

- Kulturno-prosvetna zajednica neguje različite programe u okviru više sekcija - likovne, pozorišne, recitatorske, literarne, muzičke, a bavi se i izdavačkom delatnošću.
- Izdavačka delatnost je pre svega okrenuta mladim neafirmisanim piscima i pesnicima.
- I drugi programi su namenjeni mladima i najčešće se sprovode u saradnji sa školama.

Članstvo i saradnja:

- Aktivnih članova koji učestvuju u kreiranju i izvođenju programa u Kulturno-prosvetnoj zajednici Šapca ima 110. Pored toga ova ustanova ima još oko 700 saradnika koji pomažu u njene aktivnosti. To su uglavnom volonteri, tehnička podrška i prijatelji u mestima u kojima Kulturno-prosvetna zajednica organizuje programe. S obzirom na teritoriju koju pokriva svojim sadržajima i mrežom saradnika KPZ deluje kao referentni centar amaterizma Mačvanskog okruga. Naime, KPZ ima odličnu saradnju sa osnovnim i srednjim školama na prostoru tog okruga. Svaka škola ima nastavnika koji je zadužen za neku od sekcija, a ljudi iz KPZ-a pomažu u radu s decom, što stručno, što pomoću opreme, kostima, foto materijala... Taj rad je na volonterskoj bazi.
- U Šapcu Kulturno-prosvetna zajednica saraduje sa Udruženjem likovnih stvaralaca Šapca sa kojim organizuje Likovnu koloniju *Cer*.
- Saradnje sa drugim ustanovama kulture, kao ni sa lokalnom upravom, nema.

Kadrovi:

- Kulturno-prosvetna zajednica ima šest zaposlenih koje finansira preko donacija i sredstava koje dobija od saradnika.
- Troje zaposlenih ima srednju stručnu spremu, dvoje završenu višu školu i jedan zaposleni je fakultetski obrazovan.

Finansiranje:

- Finansiraju se isključivo putem sponzorstava i donacija, a 30-35% sredstava za programe dobijaju od okolnih opština sa kojima saraduju.
- Grad Šabac, prema rečima sekretara Udruženja, ne izdvaja sredstva za rad Kulturno-prosvetne zajednice.
- Interesantno je da učesnici jedne fokus grupe smatraju da Udruženje treba vratiti na budžet grada.

Zaključci i preporuke

S obzirom na značaj koji Kulturno-prosvetna zajednica ima u okolnim mestima, trebalo bi da se poveže i sa šabačkim školama i u njima pronađe saradnike za programe.

Neophodno je da se uspostavi veza sa ustanovama kulture u gradu, jer ne samo da one mogu da obezbede preko potreban prostor za predstavljanje sadržaja Šapčanima, nego tom saradnjom mogu nastati zanimljivi programi i projekti koji obogaćuju kulturnu ponudu.

Interesantno je da, i pored zanemarivanja uloge Udruženja od strane grada, građani Šapca amaterizam vide kao najrazvijeniju oblast kulture u gradu. Više od 86% ispitanika ocenilo je tu oblast sa dobrom, vrlo dobrom ili odličnom ocenom. U tome i od strane grada treba da bude prepoznat značaj Kulturno-prosvetne zajednice koja je središte amaterizma. Preporuka je da grad treba da podrži funkcionisanje Udruženja, ne samo materijalno, već pre svega prostorno, kako bi oblast amaterizma zadržala svoju sadašnju poziciju. Podrška postaje još neophodnija, ako se zna da je pored kulturno-umetničkih društava Hajduk Stanko i Čivija (o kojima će u daljem tekstu biti više reči), Kulturno-prosvetna zajednica jedina okrenuta animaciji građana u naseljenim mestima u okolini Šapca.

Kulturno-prosvetna zajednica bi trebalo da se, pored donacija i sponzorstava, obrati stranim i domaćim fondacijama koje su okrenute kulturi i na taj način obezbedi dodatna sredstva za svoje programe. S obzirom na organizovanu saradnju sa školama i programe posvećene mladima, Udruženje bi moglo kroz ovaj način finansiranja da proširi svoju delatnost na stariju populaciju, koja je često zanemarena kada je obogaćivanje slobodnog vremena u pitanju.

4.3. Muzičko-scenske umetnosti

4.3.1. Šabačko pozorište

Pozorišni život u Šapcu ima bogatu tradiciju. Prva zapisana pozorišna predstava u Srbiji izvedena je upravo u šabačkom kraju, u selu Nakučanima jula 1833. godine. U samom gradu Šapcu prva pozorišna predstava „Svetislav i Mileva“ Jovana Sterije Popovića odigrana je 1840. godine, te se ova godina uzima za početak pozorišnog života u Šapcu i nalazi na grbu Pozorišta. Prvo profesionalno pozorište u Šapcu osnovano je 1906. godine koje je imalo sve prerogative pravog pozorišta. Današnje Pozorište zvanično je osnovano 1945. godine. Tokom svoje istorije Pozorište je nosilo više naziva, a od 2003. godine nosi naziv Šabačko pozorište.

Danas svoje aktivnosti Pozorište odvija kroz dve scene u okviru kojih se organizuje i dečji program:

- Veliku
- Malu

Kapaciteti:

- 2006. godine pristupilo se adaptaciji i rekonstrukciji zgrade (krov, kupatilo, sale, foaje, kancelarije) koje su u završnoj fazi.
- Velika scena je površine 84 m². Broj mesta u gledalištu je 320. Površina tehničkog prostora oko scene je 200 m², otvor portala 6,85 m, visina scene 10 m.
- Mala scena je površine 20 m², broj mesta u gledalištu je 100, površina tehničkog prostora oko scene 20 m², otvor portala 4 m, i visina scene 4 m.
- Prostor nije u vlasništvu Pozorišta već je ustupljen bez naknade.
- U Pozorištu postoji stolarska, bravarska i krojačka radionica.
- Pozorište ima obezbeđen pristup za invalide.

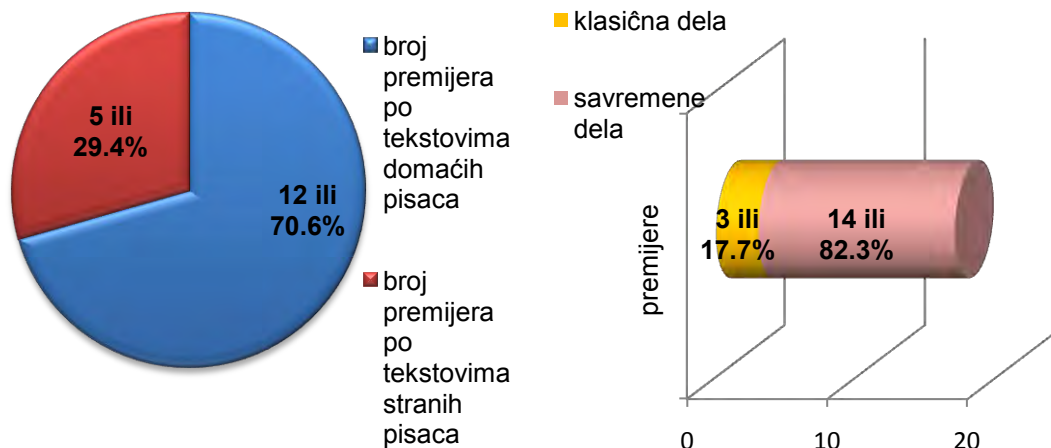
Programi i projekti:

- Na godišnjem nivou Pozorište izvede pet premijera.
- Pozorište je u svom radu više okrenuto delima domaćih savremenih pisaca.
- U tekućoj sezoni (2009/2010) broj planiranih premijera po tekstovima domaćih i stranih pisaca je izjednačen.

Tabela 25: Premijere planirane za sezonu 2009/2010

Sezona	Broj planiranih premijera (po tekstovima domaćih pisaca)		Broj premijera (po tekstovima stranih pisaca)	
	Klasična dela	Savremena dela	Klasična dela	Savremena dela
2009/2010	1	2	2	1

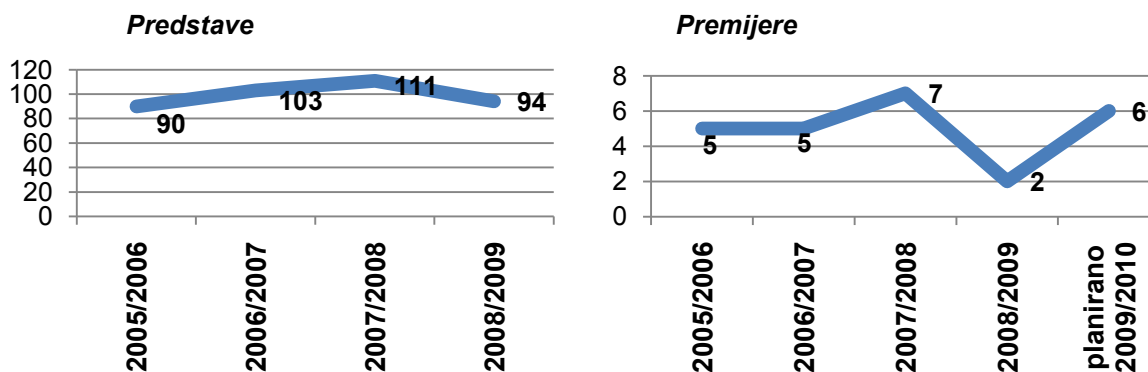
Prikaz 65: Broj premijera u periodu od 2006. do 2008. godine

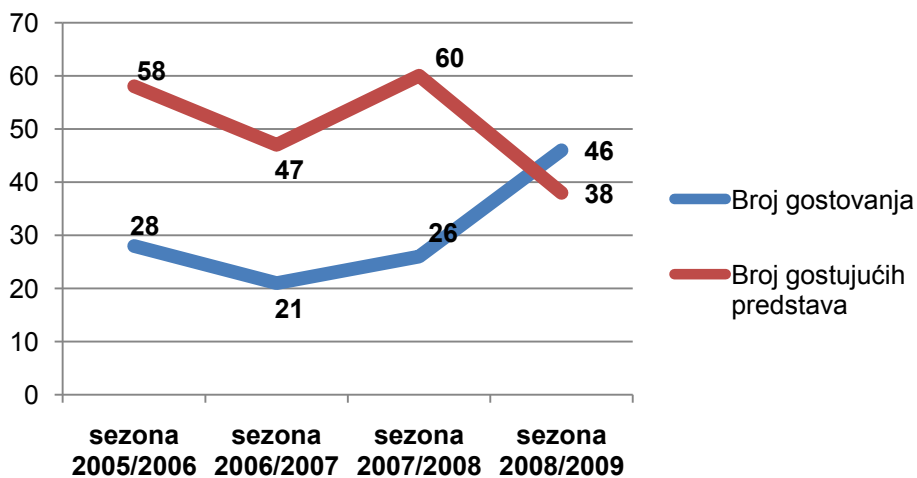
- U sezoni 2008/2009. godina zbog opsežne rekonstrukcije, Pozorište nije radilo do maja 2009. godine, te je uradilo samo dve premijere. U sezoni 2009./2010. planirano je šest premijera.
- U periodu od 2005. do 2008. godine broj predstava je kontinuirano rastao, a odigrano je ukupno 304 predstava. U poslednjoj sezoni broj predstava je smanjen na 94 zbog radova na zgradi pozorišta, ali se zato uvećao broj gostovanja Pozorišta.

Prikaz 66: Tendencija rasta broja izvedenih predstava i premijera u poslednje četiri sezone

- Kada je reč o gostovanjima, u prokle četiri sezone Šabačko pozorište gostovalo je u gradovima Srbije 75 puta, ali se na gostovanja išlo i u Tuzlu, Sarajevo i Bijeljino. Sa druge strane u Pozorištu je odigrano 165 gostujućih predstava, od čega je 23 predstave odigrala Nezavisna dramska asocijacija „Veselo majmunče“, i 13 Scena „Maska“ iz Šapca. Primetno je da, zbog renoviranja zgrade Pozorište koje je radilo do maja 2009. godine, broj gostovanja u sezoni 2008/2009 raste, a opada broj gostujućih predstava.

Prikaz 67: Tendencija kretanja broja gostovanja i gostujućih predstava u poslednje četiri sezone

- Utorkom i četvrtkom se igraju predstave ansambla Šabačkog pozorišta, dok je sredi rezervisana za dečje predstave.
- Godišnje, prema rečima direktora, Pozorište pripremi jednu predstavu za decu i jednu novogodišnju.
- Pozorište se uključilo i u manifestaciju *Noć muzeja*, i u projekat *Šabac-grad znanja* u okviru kojeg nudi niz radionica: *Sve tajne pozorišta* gde učenici imaju priliku da se upoznaju sa procesom nastanka predstave; *Govor tela* u okviru koje, koristeći muziku, poeziju i prozu, učenici uče da reaguju kroz kreativni pokret; *Ko je to iza maske?* gde učenici sami kreiraju svoju masku, a potom razvijaju karakter koji se nalazi iza nje i druge.

Saradnja:

- S obzirom na činjenicu da je pozorišna sala jedina sala u gradu koja je adekvatna za različite, zahtevne programe, uslovi saradnje Pozorišta sa gotovo svim akterima kojima je sala potrebna za svoje nastupe su obavezujući, a samim tim i otežavajući za ovu ustanovu. Tako se u velikoj sali

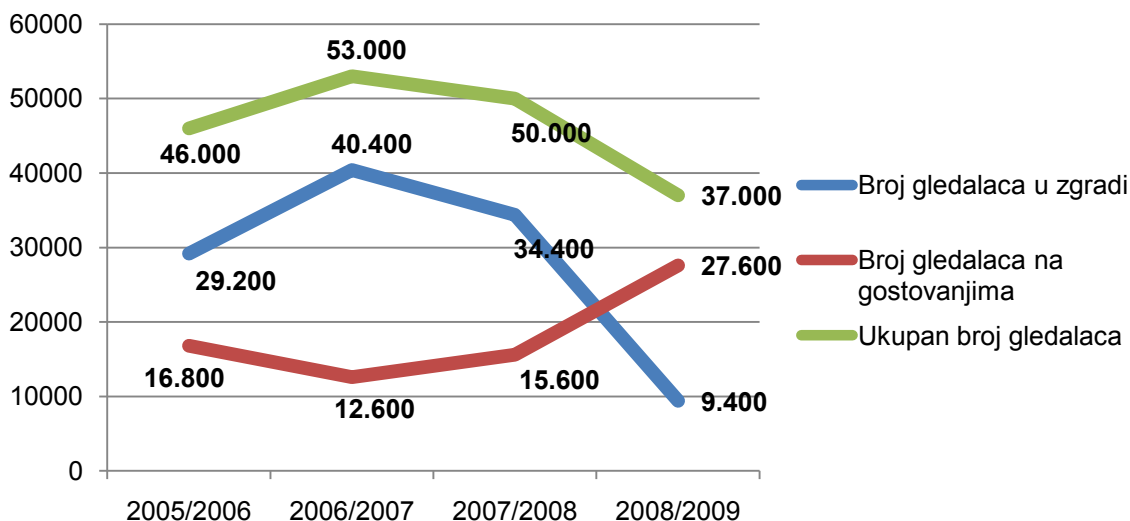
pozorišta odigravaju najrazličitija dešavanja, od političkih konvencija, preko muzičkih i scenskih sadržaja, do modnih revija.

- Pozorište ustupa svoj prostor ne samo za prezentovanje sadržaja publici, već i za probe raznih kulturnih aktera. Tako *Scena „Maska“* i *Nezavisna dramska asocijacija „Veselo majmunče“* koriste prostor Pozorišta u ove svrhe.
- I *KUD Abrašević* svoje nastupe često organizuje u pozorištu.
- Šabačko pozorište na dva načina sarađuje sa pozorištima iz drugih gradova: preko razmene predstava i koprodukcija. Rađene su koprodukcije sa pozorištem iz Sremske Mitrovice, Narodnim pozorištem iz Beograda, prištinskim pozorištem i drugima.
- Pozorište neguje i prekograničnu saradnju sa Narodnim pozorištem iz Tuzle.
- Od 2005. godine Pozorište je ostvarilo partnerstvo sa Turističkom organizacijom Šapca u okviru Čivijade. Na ovoj manifestaciji glumci pozorišta aktivno učestvuju u pratećim programima.
- Logistička i tehnička podrška ostvarena je sa Udruženjem džez muzičara u okviru Džez festivala.
- Pozorište je član Zajednice profesionalnih pozorišta Srbije, dok kao ni velika većina ostalih pozorišta u Srbiji, na međunarodnom nivou nema članstvo u profesionalnim organizacijama
- Pozorište ima dobru saradnju sa lokalnim medijima: Podrinjskim novinama, TV Šapcem i Radio Šapcem

Publika i promocija

- Popust na kupovinu ulaznica imaju Čaci, studenti, penzioneri i osobe sa invaliditetom.
- Pozorište je 2007. godine radilo istraživanje publike kao vid sagledavanja želja publike i ujedno evaluacije programa. To interno istraživanje sprovedeno je tako što su posetioci uz ulaznicu dobijali kratak upitnik u kojem su navodili tri predstave koje najviše vole, tri predstave koje bi „skinuli“ sa repertoara i predstave koje bi voleli da vide.
- Broj gledalaca kreće se od 37.000 do 53.000 na nivou sezone u periodu od 2005. do 2009. godine. Zbog renoviranja pozorišta koje je trajalo do maja 2009. godine, poslednju sezonu obeležio je pad publike na predstavama u Šapcu, ali je, u skladu sa tim, Pozorište povećalo broj gostovanja, i tako je značajno je porastao broj gledalaca van šabačkog pozorišta.

Prikaz 68: Brojnost publike u poslednje četiri sezone

- Učenici osnovnih škola dolaze organizovano na predstave, ali direktor Pozorišta ističe da je broj srednjoškolske publike na niskom nivou.
- Cena ulaznice je 400 dinara za predstave za odrasle, dok za dečje predstave iznosi 200 dinara.
- Pozorište organizuje i predstave iznenađenja za koje cena ulaznice iznosi 400 dinara do objave predstave, a pošto se objavi 500 dinara.

Tehnička opremljenost:

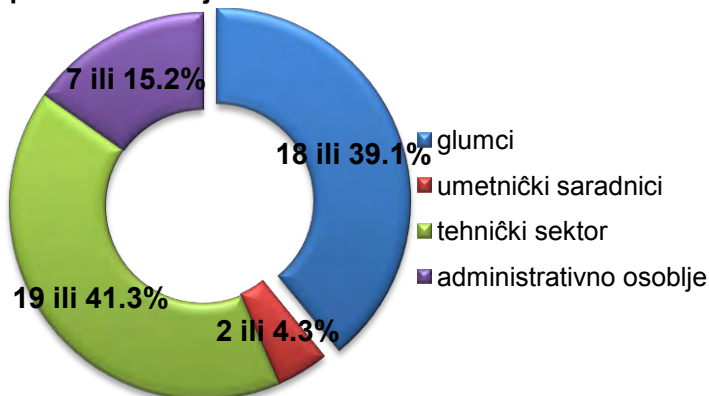
- Osam kompjutera zadovoljava potrebe Pozorišta, ali je neophodno osavremenjivanje tonske opreme i svetlosnog parka

Kadrovi:

- Pozorište ima 46 stalno zaposlenih, među kojima je 18 glumaca.

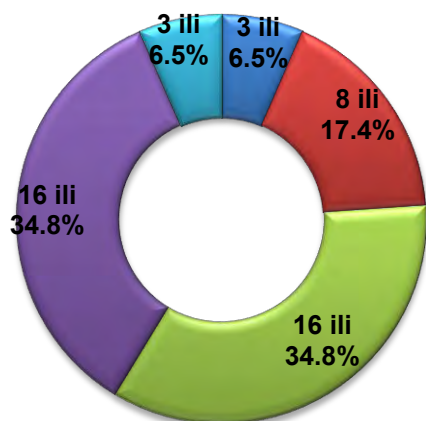

Prikaz 69: Struktura zaposlenih prema zanimanju u Pozorištu

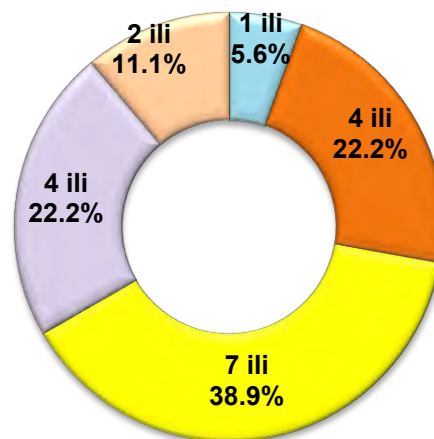

- Pored stalno zaposlenih, Pozorište ima i tri glumca na određeno vreme i šest honorarno zaposlenih glumaca, kao i pet honorarno zaposlenih u okviru administracije.
- Kada je starosna struktura u pitanju, preovlađuju zaposleni starosti između 40 i 59 godina. Prosek godina svih zaposlenih, ali i kada su samo glumci u pitanju je 47 godina.

Prikaz 70: Starosna struktura zaposlenih u Pozorištu
Ukupno

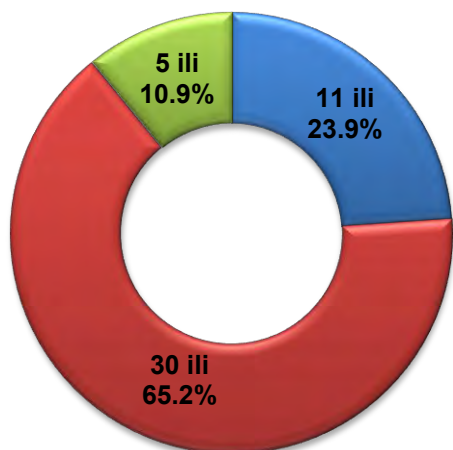
Glumci

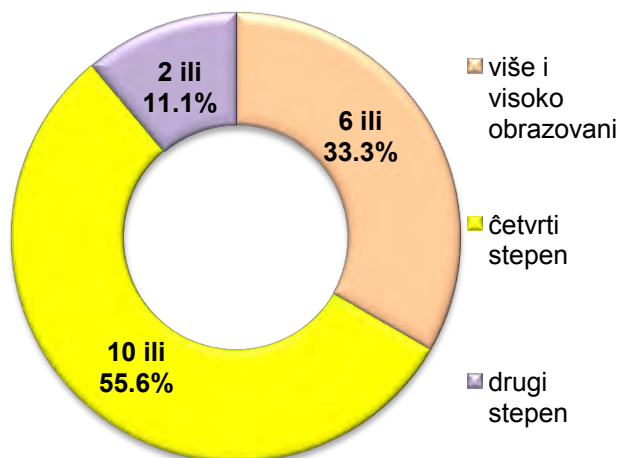
■ 20-29 ■ 30-39 ■ 40-49 ■ 50-59 ■ 60 i više ■ 20-29 ■ 30-39 ■ 40-49 ■ 50-59 ■ 60 i više

- Obrazovna struktura pokazuje dominantnost srednjeobrazovanog kadra. Kada su glumci u pitanju, takođe preovlađuju srednjeobrazovani, a ima i dvoje glumaca sa osnovnom školom.

Prikaz 71: Obrazovna struktura zaposlenih u Pozorištu
Ukupno

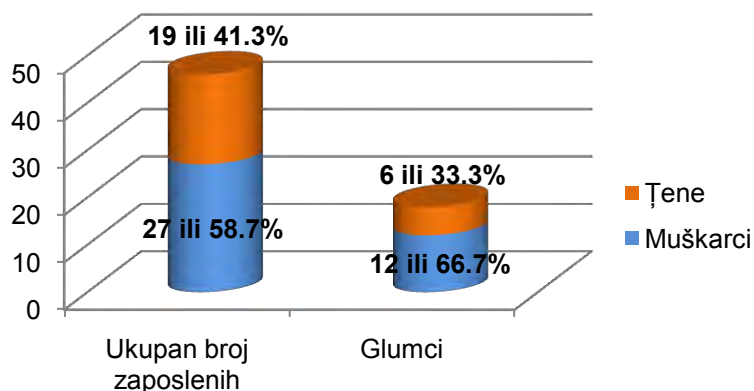
Glumci

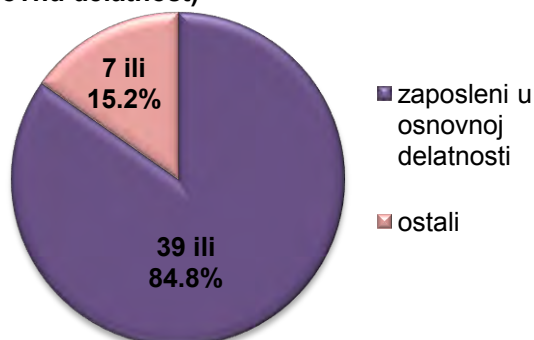
- Polna struktura je u korist muškaraca.

Prikaz 72: Polna struktura zaposlenih u Pozorištu

- Broj zaposlenih u osnovnoj delatnosti je 39.

Prikaz 73: Odnos zaposlenih u osnovnoj delatnosti i administrativnog i pomoćnog osoblja (tehnički sektor Pozorišta uključen je u osnovnu delatnost)

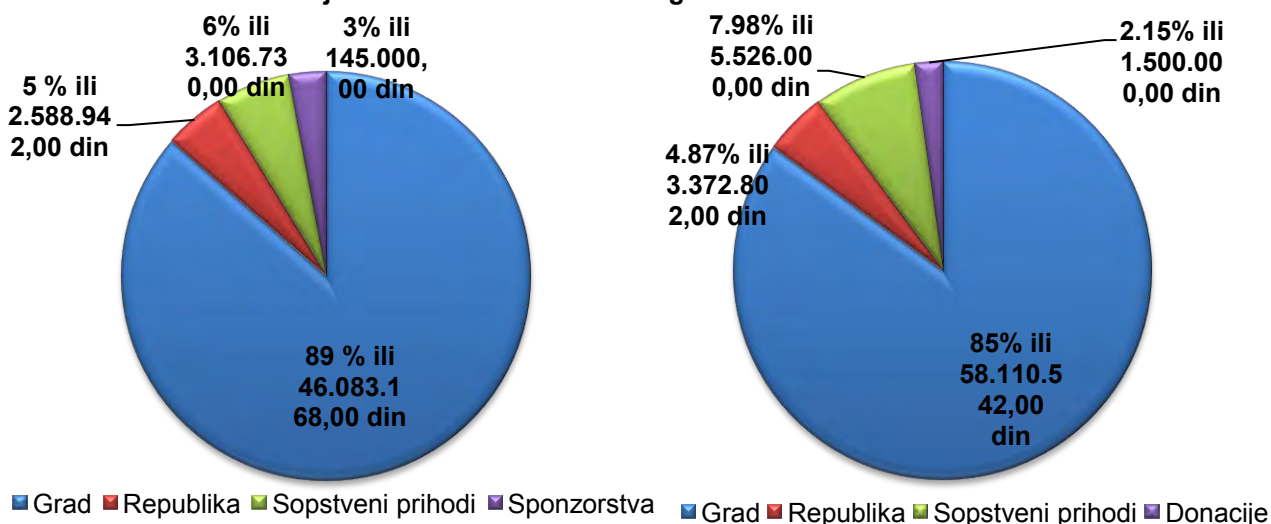

- Pozorište ima potrebu sa upošljavanjem deset školovanih mladih glumaca.
- Takođe, postoji potreba za pet volontera i pet vojnika koji ne bi bili angažovani u umetničkom delu, već na administrativnim i tehničkim poslovima.

Finansiranje

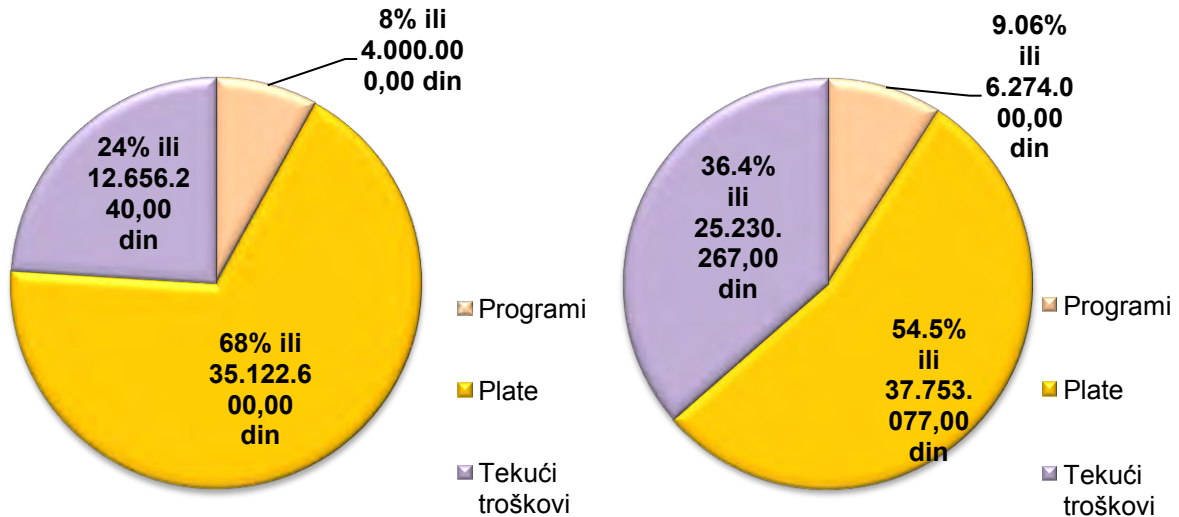
- Pozorište se najvećim delom finansira iz budžeta grada. Ukupni budžet za 2008. godinu iznosio je 51.778.840,00 dinara, od kojih je svega 4.000.000,00 dinara bilo namenjeno programima. U 2009. godini budžet je uvećan i iznosio je 69.257.344,00 dinara. Sredstva za programe iznosila su 6.274.000,00 dinara.

Prikaz 74: Izvori finansiranja Pozorišta u 2008. i 2009. godini

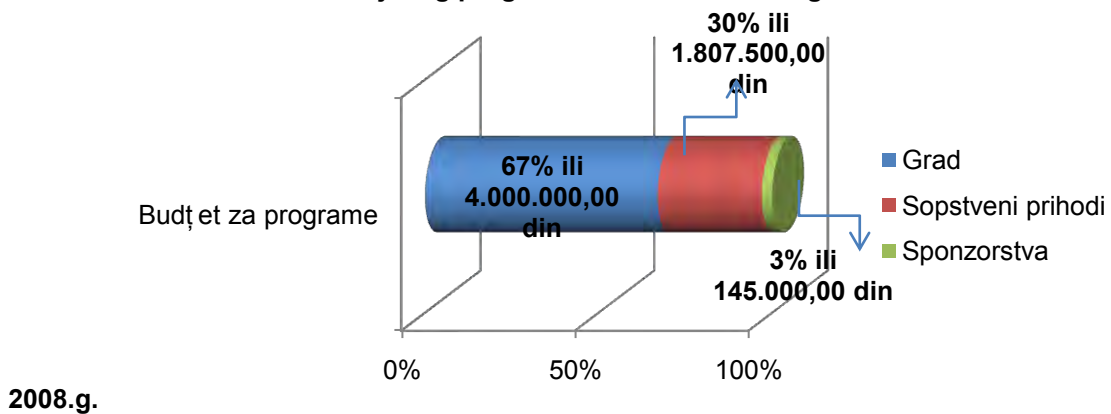

Prikaz 75: Struktura budžeta Pozorišta u 2008. i 2009. godini

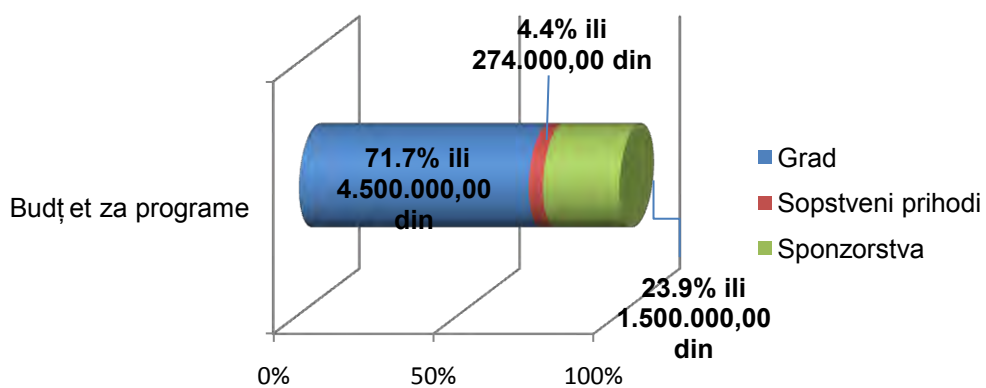

- Budžet za programe Pozorište uvećava sopstvenim sredstvima i sponzorstvima.

Prikaz 76: Struktura budžeta namenjenog programima u 2008. i 2009. godini

2008.g.

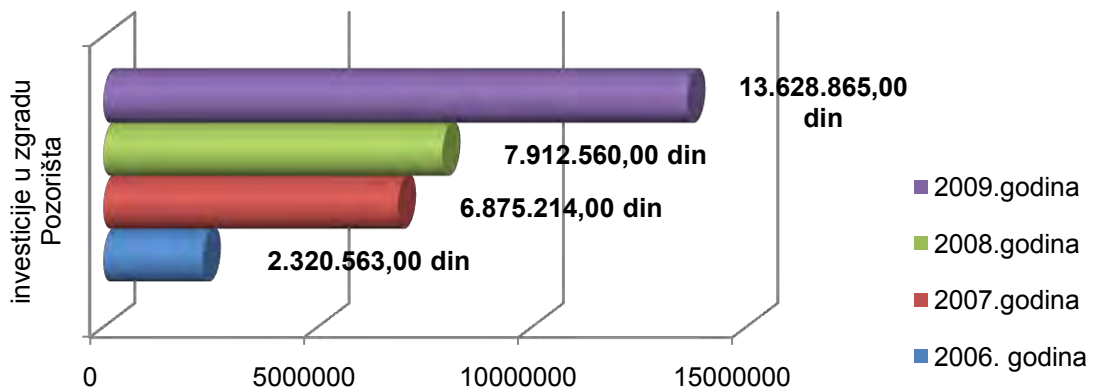

2009.g.

- Primetno je da su se sponzorstva u 2009. godini značajno uvećala što je veoma pozitivno i u skladu sa savremenim vidom vođenja ustanova kulture. S druge strane, međutim, smanjili su se sopstveni prihodi, što se može objasniti time da je sezona 2009/2010. u toku i da će se do kraja pozorišne sezone taj deo budžeta uvećati.
- Kada su investiciona ulaganja u pitanju u periodu od 2006. do 2009. godine grad Šabac je u Pozorište uložio 30.715.625,00 dinara kojim su renovirani: krov, sale, kupatilo i kancelarije.

Prikaz 77: Investicije u zgradu Pozorišta u poslednje četiri godine

- Prioritetne investicije u narednom periodu su, prema rečima direktora, završetak foajea, nabavka tonske opreme i svetlosnog parka u ukupnoj vrednosti od 17.000.000,00 dinara.

Zaključci i preporuke

Pozicija umetničkog direktora je veoma važna jer on vodi repertoarsku politiku u skladu sa potrebama i mogućnostima pozorišta i glumačkog ansambla, vodeći računa o publici i njenim željama. Sistematizacija radnih mesta šabačkog pozorišta uključuje to radno mesto koje se međutim ne realizuje zbog nedostatka sredstava. Neophodno je sistematizaciju ispoštovati i na taj način poboljšati rad Pozorišta i posećenost od strane publike.

Kao i u drugim ustanovama kulture, i u Pozorištu je potrebno da se primenjuje menadžment koji će omogućiti inoviranje rada Pozorišta, primenom strateškog planiranja, pronalaženjem različitih izvora finansiranja, i povećanjem publike. Naročito je važno da se broj pozorišne publike poveća kada se ima u vidu podatak da je, prema anketi, 35% ispitanika bilo u pozorištu svega nekoliko puta u životu, dok 13% to nikada nije učinilo. Jedan od odbijajućih faktora odlaska u Pozorište je taj da je Pozorište, prema mišljenju nekih učesnika u fokus grupama, „spustilo kriterijume“. Upravo zbog svega navedenog je **neophodno da se Pozorište posveti kontinuiranom istraživanju publike kao obliku evaluacije svog rada, da sazna kakve su njene potrebe i očekivanja, razlozi nedolaska na predstave i sl. Istraživanja tog tipa treba da se sprovode kontinuirano, a ne sporadično. Cilj bi trebalo da bude ne samo povećanje broja publike, već i postizanje da ona bude raznovrsna, da je različite dobi, obrazovanja, i da su pozorišni sadržaji dostupni i ugroženim kategorijama stanovništva. Sa tim u vezi neophodno je da rukovodstvo Pozorišta ciljano usmerava rad Ustanove ka kategorijama publike koje nisu obuhvaćene, kao što su, na primer, srednjoškolci tj. mladi od 14 do 18 godina. Neophodno je praviti predstave koje su privlačne toj populaciji u smislu da, na primer, predstavljaju obrade lektira, ili aktuelnih društvenih tema.**

Kako saznajemo da Pozorište daje popust na karte i ima obezbeđen pristup osobama sa invaliditetom, tako zaključujemo da je to jedna od dve ustanove u gradu koja je dostupna ovoj kategoriji stanovništva. Takav pristup treba proširiti i **pažnju usmeriti ka osmišljavanju programa za osobe sa invaliditetom kao što su interaktivne (taktilne) predstave za slepe i slabovide, ili predstave za osobe sa oštećenjima sluha i slično. U tom smeru, treba se povezati sa pozorištima i grupama koje to u Srbiji već rade.**

Pozorište gostuje u drugim gradovima i učestvuje na festivalima. To ne samo da doprinosi razvoju saradnje sa pozorištima iz drugih gradova u smislu razmene predstava, već ujedno predstavlja i način valorizacije sopstvenih ostvarenja i rezultata. **Međutim, u gostovanjima bi trebalo uključiti i veća i manja mesta u Mačvanskom okrugu, s obzirom na činjenicu da je Šabac centar istog. Potreba za takvim načinom rada postaje još vidljivija, ako se zna da je Šabac jedini grad Mačvanskog okruga koji ima profesionalno pozorište. U poslednje četiri sezone jedina mesta u okrugu koje je posetilo Šabačko pozorište je Banja Koviljača u sezoni 2005/2006, Koceljeva u sezoni 2006/2007 i Prnjavor u 2009. godini. Kada je Prnjavor u pitanju bilo bi dobro uspostaviti i umetničku i tehničku saradnju sa amaterskim pozorištem Doma kulture Prnjavor. Koliko je saradnja dva pozorišta potrebna pokazuje i podatak da se Dom kulture u Prnjavoru pre svega bavi predstavama za decu, dok Šabačko pozorište može predstaviti publici tog mesta sadržaje za stariju populaciju. Generalno, Uspostavljanje saradnje**

između profesionalnih i amaterskih pozorišta na svim nivoima doprineće da razmene predstava i umetnika budu redovnije, a gostovanja pozorišta za odrasle i decu češća.

Kada je povezivanje sa školama u pitanju Pozorište bi moglo da pomogne radu školskih sekcija u smislu da ih manje angažovani glumci vode ili pruže profesionalnu podršku profesorima i nastavnicima koje ih organizuju. Pozorište bi takođe moglo da preuzme još neke modele saradnje koji uspešno funkcionišu u drugim gradovima Srbije. Tako bi se mogao organizovati festival školskih predstava kakav već postoji u Valjevu. Na festivalu bi učestvovalе dramske sekcije osnovnih i srednjih škole koje bi ostvarivale blisku saradnju sa Pozorištem kada je u pitanju priprema predstave (stručna podrška, prostor za probe, tehnika, kostimi). Festival ne mora nužno biti takmičarskog karaktera, a ukoliko bi bio, žiri bi mogao biti sastavljen od glumaca i umetničkih saradnika pozorišta. Poželjno je da se nakon predstava mladim učesnicima festivala omogući davanje kritike kroz razgovor sa ljudima iz pozorišta.

Jedan od vidova animacije publike mogle bi biti i pozorišne radionice sa pedagozima u kontekstu povezivanja sa različitim ciljnim grupama. Jedan od proizvoda takvog povezivanja mogao bi biti i teatar forum gde bi ljubitelji pozorišta i scenskih umetnosti vodili otvorene diskusije na različite teme. Internet sajt Pozoriše bi moglo da iskoristi za kreiranje mejling liste svih koji su zainteresovani da dobijaju repertoar predstava i pregled aktivnosti Ustanove.

Glavni izvor finansiranja Pozorišta je budžet grada (89%), zatim sopstveni prihodi (6%), i na kraju republički budžet (5%). Ono što zabrinjava je činjenica da struktura budžeta pokazuje da samo 8% ide za realizaciju projekata. Dalje, struktura programskih troškova pokazuju da je najveći deo sredstava došao iz budžeta grada (67%), zatim iz sopstvenih prihoda 30%, a od sponzorstava 3%. Zaključak je **da se planski i intenzivnije pristupi pronalaženju sredstava iz drugih izvora (osim gradskog budžeta), da se redovno prate konkursi i na iste aplicira, i to ne samo na one koje raspisuje Ministarstvo kulture. Veoma bitan izvor prihoda jesu sponzorstva na čijem nalaženju treba intenzivnije raditi.**

Mogućnost ostvarenja dodatnih prihoda Pozorišta sagledava se i u **osnivanju "Kluba ljubitelja pozorišta"** koji godišnjim prilozima omogućavaju pozorištima prihode.

Kako u školskim programima ne postoji predmet posvećen pozorištu koji je pandan muzičkom ili likovnom obrazovanju, realizacija projekta *Šabac-grad znanja*, u koji je uključeno i Šabačko pozorište, sagledava se kao jedan od načina da se animiraju mladi. Takođe, interesantan je predlog direktora da Pozorište, pošto profesori ne pokazuju interesovanje za organizovane posete pozorištu, stupi u kontakt sa Čačkim parlamentima i na taj način privuče mlade na predstave. **Potrebno je, međutim, osmisliti dugoročan plan animacije ovog dela publike, ne samo privlačenjem na predstave, nego i njihovim uključivanjem u aktivnosti pozorišta.**

Popularizacija i promocija pozorišne umetnosti ocenjuje se i kroz organizaciju pozorišnih manifestacija, kao što su festivali, smotre i drugi, koji bi trebalo da zauzmu značajno mesto u kalendaru kulturnih dešavanja, a kojih u Šapcu nema. Te pozorišne manifestacije bi trebalo da budu prepoznatljivije i važne ne samo u gradu Šapcu, već i za čitav Mačvanski okrug, i šire, pogotovo na nivou regiona, s obzirom na već uspostavljenu saradnju sa nekim pozorištima iz Bosne i Hercegovine.

U Pozorištu je dominantan kadar sa srednjom školom. Starosni prosek glumačkog ansambla je 47 godina, a samo petoro glumaca ima visoku stručnu spremu (27,7%). **Iako je podmlađivanje kadra od strane predstavnika Pozorišta prepoznato kao potreba, potrebno je planski i sistematski osmisliti smenu generacija, ali i dopuniti ga visokoobrazovanim kadrovima.**

4.3.2. „Veselo majmunče“ i Scena „Maska“

Pored Pozorišta, pozorišna umetnost u Šapcu neguje se zahvaljujući udruženjima koja aktivno učestvuju u kulturnom životu Grada - *Scena Maska* i Nezavisna dramska asocijacija *Veselo majmunče*. Oba udruženja imaju blisku saradnju sa Pozorištem, ne samo iz razloga što su osnivači oba udruženja istovremeno i glumci Šabačkog pozorišta, već i zbog toga što prostor Pozorišta koriste za svoj rad.

Udruženje građana *Scena Maska* okuplja glumce, slikare, pisce, muzičare, dramaturge, profesore sa umetničkih akademija, a nastalo je 2002. godine u periodu krize šabačkog pozorišta. Najpre je predstave izvodila u hotelu u blizini Pozorišta, a trenutno radi tri koprodukcijske predstave sa tom ustanovom. Interesantno je da Pozorište sa svojim glumcima koji imaju udruženje građana radi koprodukcije.

Maska nije zamišljena kao isključivo pozorišna grupa, već organizuje i likovne izložbe i književne večeri povodom kojih saraduje sa Udruženjem likovnih stvaralaca Šapca i drugima. Do sada je bilo šest takvih izložbi. Udruženje učestvuje i na festivalima i nastupa u drugim gradovima u zemlji i inostranstvu. Sa svojim predstavama nastupali su u Minhenu, Salzburgu, Kranju, a kada su festivali u pitanju, učestvovali su na „Zoranovim danima“ u Zaječaru, „JoakimInterFestu“ u Kragujevcu...

Veselo majmunče osnovano je 2001. godine kao svojevrsna pozorišna škola glume za decu. Pored škole glume, misija ove dramske asocijacije je razvijanje interesovanja i stvaranje kulturnih navika kod dece. Od nastanka do danas realizovano je devet premijera, u planu je i deseta. Kroz školu je prošlo 154 dece. Časovi se održavaju dva puta nedeljno u četiri grupe koje su podeljene, ne po uzrastu dece, već po njihovom „stažu“ u *Majmunčetu*. Program je osmišljen po ugledu na program Fakulteta dramskih umetnosti koji je prilagođen dečjem uzrastu. Glavni princip ove škole je da svako dete mora da igra u predstavi.

Veselo majmunče ima saradnju sa pozorištem u kojem održava probe i izvodi predstave. Za te potrebe Udruženje Pozorištu daje 20% zarade od svake predstave. Ponekad ostvaruje saradnju i sa Kulturnim centrom. Nezavisna dramska asocijacija je nekoliko puta nastupala i na Šabačkom letnjem festivalu.

Prema rečima našeg sagovornika, svaka predstava košta 400-500.000 dinara. Od grada dobijaju simboličnih 30.000 dinara. *Veselo majmunče* gostuje i u drugim gradovima, ali ima problem sa prevozom.

***

Poseban činilac negovanju i razvoju muzičko-scenskih umetnosti u Šapcu doprinosi razvijen amaterizam koji čuva, neguje i promovise folklorne umetnosti, tradicionalne pesme, igre i običaje srpskog, i drugih naroda koji žive u Srbiji. Na ovom polju deluju: KUD „Abrašević“, Ansambl narodnih igara „Hajduk Stanko“, Umetnički Ansambl „Čivija“, a tu je i KUD pri Domu kulture Prnjavor. Sva društva to čine kroz različite sekcije: folklorne, pevačke ansamble, orkestre. Kulturno-umetnička društva su aktivna i na polju širenja i negovanja amaterizma po naseljenim mestima na teritoriji grada Šapca. Njihov značaj je utoliko veći što okupljaju veliki broj dece i mladih, što neguju saradnju sa sličnim društvima širom zemlje, ali i van granica zemlje, što učestvuju na brojnim međunarodnim festivalima i takmičenjima.

4.3.3. Kulturno-umetničko društvo „Abrašević“

Kulturno-umetničko društvo „Abrašević“ jedno je od najstarijih pod tim imenom u Srbiji. Osnovano je 1905. godine, kao društvo sindikalno organizovanih radnika pod imenom Radnička umetnička grupa „Abrašević“.

Danas kao udruženje građana okuplja sve uzraste, negujući tradiciju i običaje našeg naroda, kako u urbanom, tako i u ruralnom području. Učesnik je mnogobrojnih smotri i festivala (u zemlji i inostranstvu).

Ima preko 500 aktivnih članova, raspoređenih u sedam sekcija:

- Folklorni ansambl
- Mešoviti hor
- Tamburaški orkestar „Bisernica“
- Narodni orkestar
- Sekcija modernog plesa (sekcija koja pokazuje da društvo prati nove trendove u kulturi i da svoje aktivnosti usaglašava sa potrebama novih generacija)
- Vokalna grupa „Nostalgija“ i
- Sekcija orijentalnog plesa

U planu je osnivanje dramske (koja je već formalno osmišljena), recitatorske i govorničke sekcije, a kako smo saznali iz razgovora sa Društvom, savetovali su se sa Pozorištem u cilju pronalaska prave osobe koja bi pokrenula tri nove sekcije.

„Abrašević“ se uključio i u borbu protiv narkomanije štampavši letke o zloupotrebi droga.

Kapaciteti:

- U Masarikovoj ulici Društvo raspolaze prostorom od 420 m².
- Zakupac je prostora čiji je vlasnik Javno preduzeće Skloništa na Trkalištu od 350 m² koji koristi za probe.
- Od 1993. godine koristi se prostor koji je bio u vlasništvu preduzeća *Zorka*, od kojeg su nasledili i fundus nakon zatvaranja, jer je preduzeće imalo svoje kulturno-umetničko društvo.
- Koristili su i salu Doma sindikata, ali se plafon srušio, pa sada prema rečima predstavnika Društva, adekvatne sale za nastupe nema, jer je sala Pozorišta mala.
- Kao glavni problem amaterizma u Šapcu prepoznaju nedostatak prostora za javne nastupe.

Nastupi:

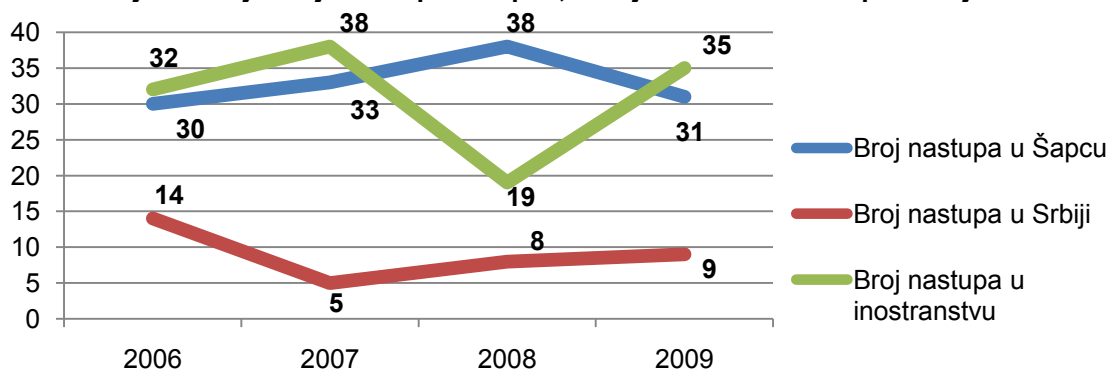
- Iz upitnika saznajemo da je u protekle četiri godine Društvo nastupalo ukupno 292 puta, na osnovu čega se moće zaključiti da je veoma aktivno.
- Tokom godine, Društvo u proseku ima 73 nastupa, što znači da svakog meseca ima oko šest.
- Statistički podaci za protekle četiri godine pokazuju da KUD u proseku beleži tri nastupa mesečno u Šapcu, jedan u drugim gradovima Srbije, kao i dva do tri nastupa u inostranstvu.

Tabela 26: Broj nastupa KUD-a u poslednje četiri sezone

	Broj nastupa u gradu u kom je KUD lociran	Broj nastupa u drugim gradovima u Srbiji	Broj nastupa u inostranstvu	Ukupan broj nastupa u sezoni
sezona 2006.	30	14	32	76
sezona 2007.	33	5	38	76
sezona 2008.	38	8	19	65
sezona 2009.	31	9	35	75
Ukupan broj nastupa prema mestu	132	36	124	292

- Uočljivo je da u protekle četiri godine nema većih oscilacija po sezoni, a pozitivno je da Društvo sve vreme aktivno nastupa u gradu Šapcu. Takođe, broj nastupa u inostranstvu se u 2009. godini udvostručio u odnosu na prethodnu sezonu.

Prikaz 78: Tendencija kretanja broja nastupa u Šapcu, zemlji i inostranstvu u poslednje četiri sezone

- Kada su nastupi u inostranstvu u pitanju, Društvo je gostovalo u Italiji, Švajcarskoj, Francuskoj, Nemačkoj, Grčkoj, Holandiji, Norveškoj, Mačarskoj, Rumuniji, Bugarskoj, Španiji i Austriji na brojnim međunarodnim festivalima.
- U zemlji je osvojilo brojne nagrade : *Oktobarsku nagradu grada Šapca*, *Orden bratstva i jedinstva sa srebrnim vencem*, *Zlatnu plaketu Saveza amatera Srbije*, *Zlatnu plaketu SO Šabac...*, a najtrofejnija sekcija je folklorna.
- Društvo je član CIOF-a – internacionalne organizacije folklor.
- Članstvo u međunarodnoj organizaciji i gostovanja u inostranstvu i zemlji doprinose razvoju saradnje, a takođe i pozicionira „Abrašević“ u kulturnom sistemu grada, ali i regiona. Zbog toga je bitno da se nastavi sa tom praksom.
- Folklorna sekcija igra 16 koreografija¹⁸ što je solidan broj u odnosu na druge folklorne ansamble u Srbiji.

Fundus i instrumenti:

- U radu kulturno-umetničkih društava neohodni su instrumenti i adekvatna nošnja, kako bi nastupi bili upotpunjeni. Svu nošnju je potrebno i redovno obnavljati.
- Od instrumenata poseduju harmonike, a svi drugi instrumenti su privatno vlasništvo.

¹⁸ Broj koreografija KUD-ova u Srbiji, prema istraživanju Zavoda, kreće se od tri do 30.

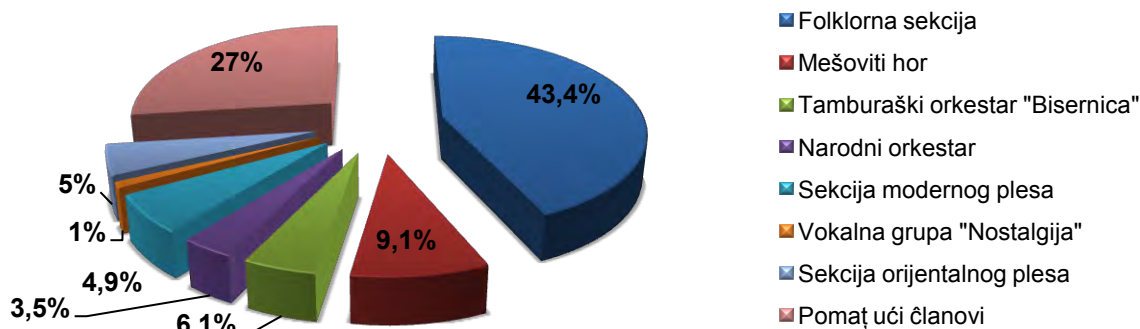

- Mogućnost za nabavku nove opreme i nošnje vidi se u uspostavljanju veza sa privatnim sektorom radi sponzorstva ili donacija.

Članstvo:

- Udruženje broji 518 članova uzrasta od 7 do 77 godina, od kojih je veliki broj dece.
- Najveći broj članova je u folklornoj sekciji 43,4%, zatim u mešovitom horu – 9,1%, 6,1% članova je u tamburaškom orkestru, dok je 5%, članova u sekciji modernog plesa itd, dok je broj pomažućih članova 140, odnosno 27%.

Prikaz 79: Članstvo po sekcijama KUD-a „Abrašević“

Programi i projekti:

- KUD tradicionalno priređuje godišnji koncert. S obzirom na nedostatak adekvatnog prostora, a veliku zainteresovanost publike, Društvo je bilo prinuđeno da umesto velikih godišnjih koncerata, organizuje celovečernje koncerte po sekcijama.

Saradnja:

- KUD „Abrašević“ ostvaruje dobru saradnju s drugim društvima iz zemlje sa kojima ima zajedničke nastupe, sa lokalnim ustanovama kulture, ali i sa ustanovama različitog tipa kao što je Kazneno-popravni zavod Šabac i Manastir Soko grad kod Ljubovije.
- Drugim društvima „Abrašević“ pozajmljuje ozvučenje i nošnju.
- Gostovanjima u inostranstvu KUD promovise i grad Šabac i zemlju, a na taj način pozitivno prikazuje našu kulturu i narod stvarajući kontakte na međunarodnom nivou.

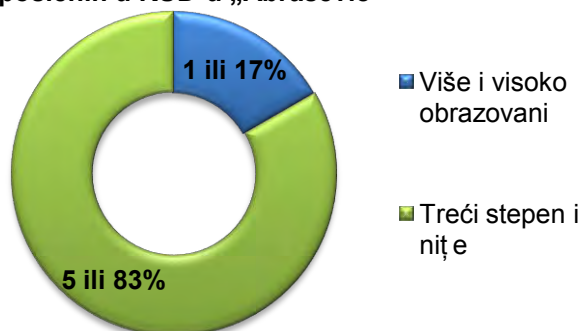
Marketing

- KUD ima svoj logo i svoju internet stranicu.
- Saradnja s medijima ocenjuje se kao dobra.

Kadrovi:

- U KUD-u je šest zaposlenih, od čega je u programskom delu angažovano njih troje.
- Rukovodeći organi su: Skupština, predsednik Skupštine i Upravni odbor čiji se članovi biraju na četiri godine.
- U Društvu postoje umetnički rukovodioci, saradnici i honorarni saradnici. U radnom odnosu su ljudi koji vode folklornu sekciju i narodni orkestar, a svi ostali se angažuju honorarno.
- Kvalifikaciona struktura KUD-a pokazuje dominantnu srednju stručnu spremu.

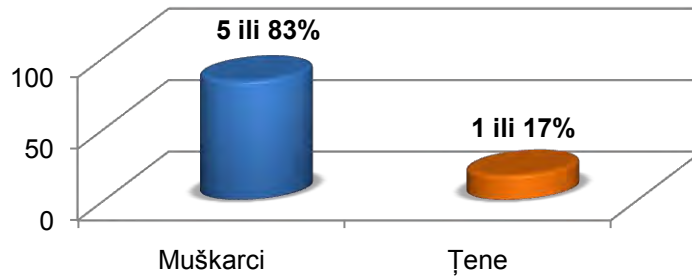
Prikaz 80: Obrazovna struktura zaposlenih u KUD-u „Abrašević“

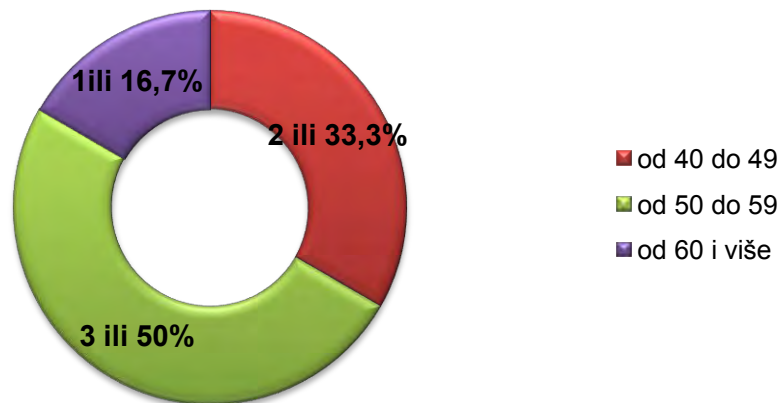
- Polna struktura zaposlenih pokazuje da prevlađuju muškarci.

Prikaz 81: Polna struktura zaposlenih u KUD-u „Abrašević“

- „Abrašević“ od svih ustanova kulture ima najviši prosek godina zaposlenih – 53,33 godina.

Prikaz 82: Starosna struktura zaposlenih u KUD-u „Abrašević“

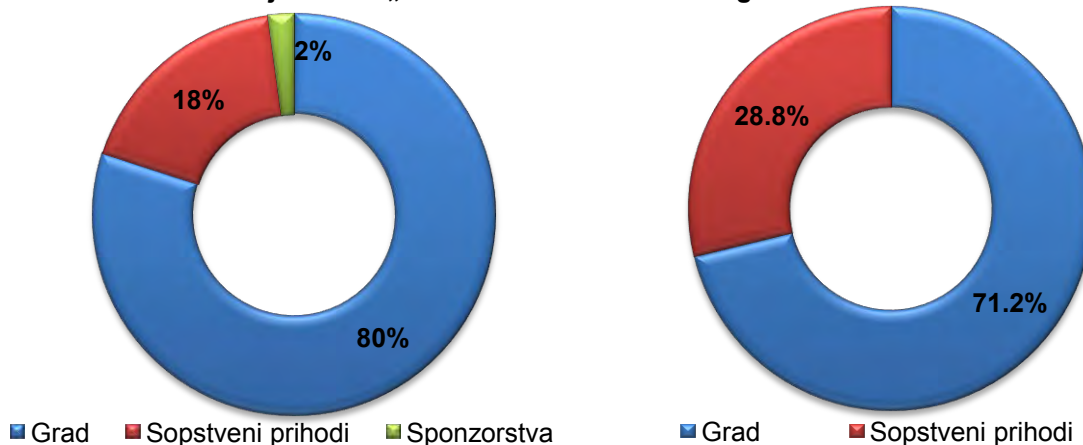

- Kada je reč o kadrovima, a s obzirom na specifičnu delatnost, u radu KUD-a neophodno je angažovanje koreografa i korepetitora.

Finansiranje:

- Dugo postojanje kulturno-umetničkog društva „Abrašević“ uticalo je na to da se nađe među ustanovama kulture koje se finansiraju iz gradskog budžeta, što je i glavni izvor finansiranja. Gradski budžet učestvuje u finansiranju Društva sa 80%, 18% dolazi iz sopstvenih prihoda, a sponzorstva donose 2%. U 2009. godini sponzorstva su izostala, udeo grada se smanjio za oko 9%, ali su se sopstveni prihodi uvećali za skoro 11%.
- Ukupan budžet „Abraševića“ u 2008. godini iznosio je 7.386.381,00 dinara, dok je u 2009. godini smanjen na 7.042.200,00 dinara.

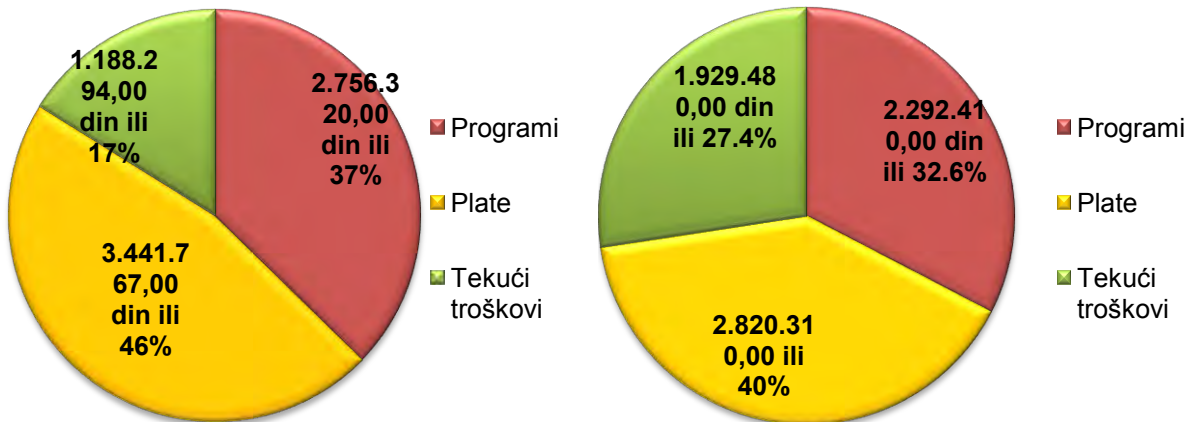
Prikaz 83: Izvori finansiranja KUD-a „Abrašević“ u 2008. i 2009. godini

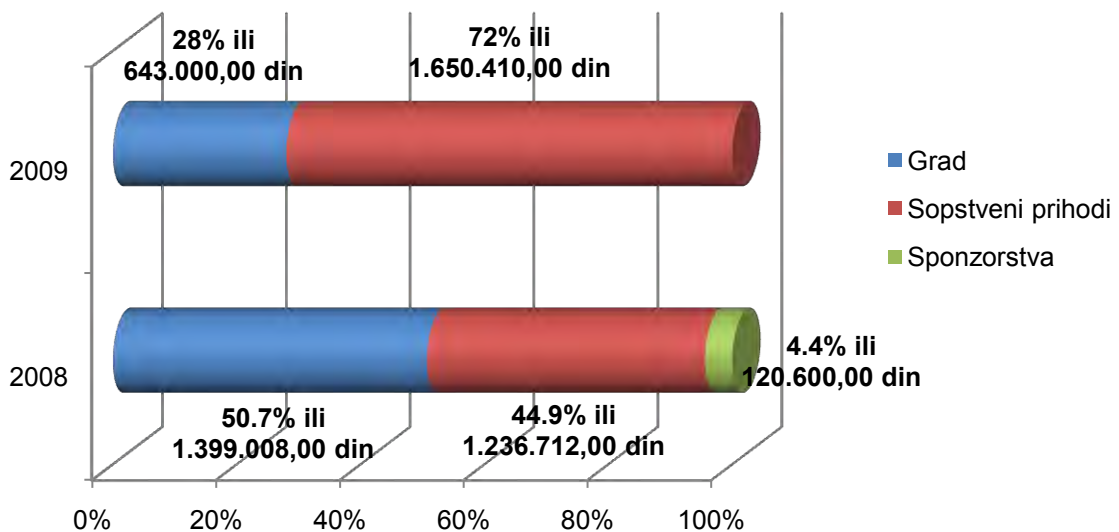
- Društvo je na budžetu Grada sa šest plata, programskim aktivnostima i delom materijalnih troškova.
- Struktura budžeta za 2008. godinu pokazuje da je najviše sredstava utrošeno na plate (46%), potom za realizaciju projekata (37%), i na kraju za tekuće troškove (17%).

Prikaz 84: Struktura budžeta KUD-a „Abrašević“

- Kada je u pitanju struktura programskih troškova, najveći deo sredstava dolazi iz budžeta grada (51%), zatim iz sopstvenih prihoda (45%), a 4% iz sponzorstva.

Prikaz 85: Struktura budžeta za programe KUD-a „Abrašević“

- Jedan deo sopstvenih prihoda dolazi od članarine koja od 1. maja 2009. godine iznosi 150 dinara.
- Što se tiče koncerata, ukoliko se naplaćuje karta postoje popusti za decu, penzionere i osobe sa invaliditetom. Društvo ima praksu održavanja i humanitarnih koncerata. To je jedan od načina animiranja publike.

Zaključci i preporuke

Kulturno-umetničko društvo „Abrašević“ osluškuje kretanja u kulturi i prilagođava se zahtevima koje pred njega postavlja sredina i okolnosti. To se zaključuje iz raznovrsnih i brojnih sekcija koje se nalaze pod njegovim okriljem. Društvo se bavi i društveno važnim pitanjima, što se vidi iz uključivanja u borbu protiv narkomanije. **Sa takvom praksom treba nastaviti, ali je i proširiti, ako se ima u vidu da KUD-ovi rade sa velikim brojem dece.**

Društvo svim starosnim kategorijama nudi mogućnost da učestvuju u reprodukciji, ali i stvaranju kulture grada, zemlje, naroda. Široki spektar igara u okviru folklorne sekcije, dovodi do kohezije i približavanja različitih naroda.

Glavni problem koji pogađa amaterizam u Šapcu je nepostojanje adekvatnog prostora za nastupe, pa tako i *Abrašević* direktno oseća nedostatak istog. Postojanje velike sale bilo bi korisno kako gradu, tako i amaterima.

Veliki broj nastupa u gradu, zemlji i inostranstvu, s jedne strane, pozitivno utiče na razvoj dece i omladine, jer im pruža mogućnost da upoznaju i prihvate različite kulture, a s druge strane, kulturu našeg naroda približavaju ostatku sveta.

Društvo bi trebalo da teži većem ostvarivanju sopstvenih prihoda, jer se na taj način može doći do sredstava koja nedostaju za finansiranje programskih i drugih aktivnosti. Primera radi, što se tiče fundusa i instrumenata, kao neophodnosti za funkcionisanje KUD-a, bitno je povezati se sa privatnim sektorom koji bi mogao da obezbedi dodatna sredstva koja bi se trošila za nabavku nove opreme. Treba animirati privatnike, nudeći im reklamni prostor prilikom nastupa (odnosno mesto za logo ispred ili na bini), nastupe za njihove potrebe ili, s obzirom na to da su u planu tri nove sekcije, od kojih je jedna dramska, to iskoristiti za reklamne skečeve i slično.

Kada se ima u vidu da su „Abraševiću“ potrebni koreograf i korepetitor, trebalo bi razmotriti mogućnost zajedničkog angažovanja tih profila sa drugim društvima u Šapcu. Na taj način bi se manje opteretio budžet namenjen programima.

Primetno je da KUD „Abrašević“ ostvaruje odličnu saradnju kako s gradom, tako i sa Pozorištem kada je prostor za nastupe u pitanju. Saradnja bi, međutim, mogla da se iskoristi i za ostvarivanje zajedničkih programa. Isto važi i za ostale ustanove u gradu. Na primer, kada Biblioteka organizuje književne večeri, Društvo bi moglo da ponudi da orkestar, plesači, pevači ili solisti folklornog ansambla učestvuju u performansu koji bi stvorio prigodnu atmosferu u skladu sa temom knjige koja se predstavlja.

Društvo uspešno sarađuje sa drugim KUD-ovima u Šapcu, ali i u zemlji. Ona se ogleda u zajedničkim nastupima i razmeni fundusa.

Pozitivno je to što se „Abrašević“ dobro promovise. Ima svoj logo, internet stranicu, a kako sami primećuju i dobru saradnju s medijima.

Kada je reč o stručnom usavršavanju, ***treba redovno pratiti seminare na temu folkloru i kulturno-umetničkih društava.***

4.3.4. Umetnički ansambl „Čivija“ i Ansambl narodnih igara „Hajduk Stanko“

„Čivija“ i „Hajduk Stanko“ su folklorni ansambli nastali osamostaljivanjem članova „Abraševića“. Oba društva su registrovana kao udruženja.

„Čivija“ je udruženje nastalo 1998. godine oko koga su se okupili stariji članovi „Abraševića“ koji ne igraju i ne sviraju aktivno. Ubrzo je društvo probudilo interesovanje dece što je dovelo do formiranja dečije sekcije. Danas Umetnički ansambl „Čivija“ okuplja 450 članova, dok Ansambl folklornih igara „Hajduk Stanko“, osnovan 2002. godine, okuplja 600. Oba udruženja posećuju okolna naseljena mesta i pomažu rad tamošnjih sekcija.

Godine 2007. grad Šabac je pokrenuo akciju pod nazivom „Zavičajna smotra folkloru“ kojom se podržava pokretanje amaterizma po selima. Na tome rade sva tri društva koja postoje u Šapcu. Manifestacija na kojoj nastupaju deca iz Šapca i okolnih sela je sve popularnija, tako da je 2009. godine na finalnoj večeri nastupilo 1 062 dece sa područja grada Šapca. Inspirisani akcijom, „Hajduk Stanko“ i „Čivija“ svojim radom pokrivaju 16 sela. Probe se održavaju u školama i domovima kulture. Pomenuti ansambli naplaćuju članarinu 300 dinara, ali onima koji taj novac nemaju, grad Šabac nadoknađuje iz budžeta.

4.3.4.1. Umetnički ansambl „Čivija“

Umetnički ansambl „Čivija“ osnovan je sa idejom da okuplja decu i omladinu radi očuvanja tradicije, uvećavanja tradicionalnih narodnih igara i pesama, učešća u kulturnom životu grada Šapca i prezentacije srpske kulturne baštine širom sveta.

Članovi društva su deca uzrasta od šest do 25 godina, podeljeni u nekoliko sekcija:

- škola folkloru
- dečji ansambl
- prvi izvođački ansambl

- narodni orkestar i
- seoske folklorne sekcije

Kroz školu folkloru prošlo je više od 1 000 članova, a danas je pohađa oko 300 dece iz Šapca i okoline.

U okviru akcije koju je inicirao grad Šabac, „Čivija“ je pokrenula sekcije u 12 mesnih zajednica, a među njima i dve u kojima su članovi romska deca. Od više od 1 000 dece koja su učestvovala na finalnoj večeri „Zavičajne smotre folkloru“ u 2009. godini jedna trećina je potekla iz „Čivije“.

Kapaciteti:

- Umetnički ansambl „Čivija“ koristi prostor koji im osnovna škola „Sveti Sava“ ustupa bez naknade.
- Zgrada koju koriste je stara i potrebno ju je renovirati.
- Kao jedan od problema amaterizma u Šapcu prepoznaju nedostatak prostora za javne nastupe (kaž u da im godišnje koncerte poseti oko 1 000 ljudi, ali da je broj ograničen zbog nepostojanja većeg prostora u gradu).

Nastupi:

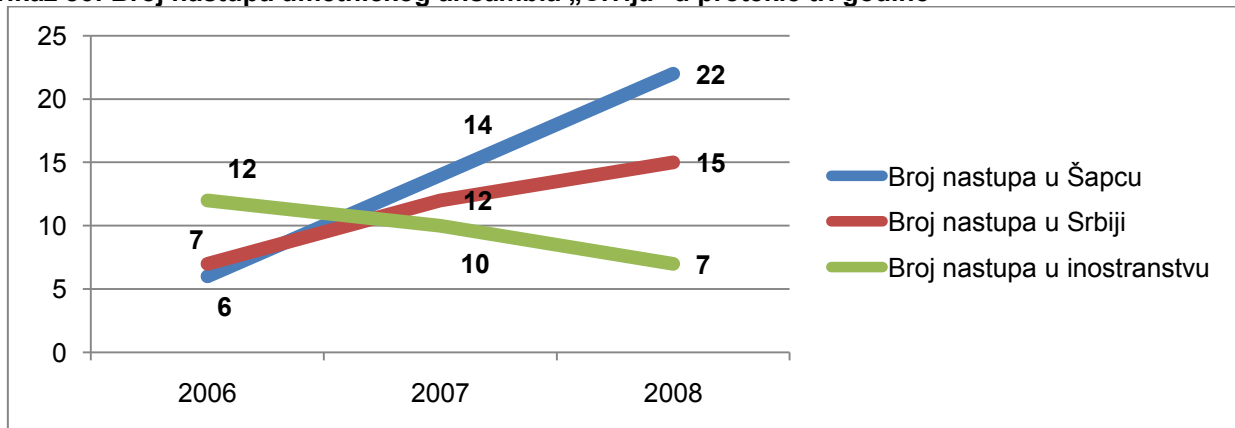
- Iz upitnika vidimo da je u periodu od 2006. do 2008. godine „Čivija“ nastupala ukupno 105 puta.
- Tokom 2008. godine umetnički ansambl imao je ukupno 44 nastupa, što znači da je u proseku svakog meseca imao tri do četiri nastupa, dok je tokom prethodne dve godine u proseku nastupao dva do tri puta mesečno.
- Statistički podaci za period od 2006. do 2008. godine pokazuju da je Ansambl imao u proseku nešto više od jednog nastupa mesečno u Šapcu, jedan po drugim gradovima Srbije i isto toliko nastupa u inostranstvu.

Tabela 27: Nastupi KUD-a „Čivija“ u protekle tri sezone

	Broj nastupa u gradu u kom je KUD lociran	Broj nastupa u drugim gradovima u Srbiji	Broj nastupa u inostranstvu	Ukupan broj nastupa u sezoni
sezona 2006	6	7	12	25
sezona 2007	14	12	10	36
sezona 2008	22	15	7	44
Ukupan broj nastupa prema mestu	42	34	29	105

- Uočljivo je da postoji tendencija rasta broja nastupa u Šapcu, što se može objasniti aktiviranjem „Čivije“ u naseljenim mestima u okviru akcije koju je pokrenuo grad.
- Kada je reč o nastupima širom Srbije, takođe se može uočiti rast broja nastupa.
- Što se tiče gostovanja u inostranstvu, od 2006. godine primetno se smanjuju, što se može objasniti nedostatkom finansijskih sredstava, jer članovi uglavnom sami finansiraju svoje nastupe.

Prikaz 86: Broj nastupa umetničkog ansambla „Čivija“ u protekle tri godine

- Udruženje je sa svoja dva izvođačka ansambla do sada predstavljalo Šabac širom zemlje, ali i u inostranstvu, gde je učestvovalo na međunarodnim festivalima folkloru, i to u: Grčkoj, Litvaniji, Estoniji, Mačarskoj, Sloveniji, Hrvatskoj, Portugaliji, Austriji, Bugarskoj i Španiji.
- Iako je većina pomenutih festivala u organizaciji CIOF-a, „Čivija“ nije njegov član.

- Folklorni ansambl Društva izvodi 15 koreografija koje uključuju i igre sa prostora bivše Jugoslavije, što je solidno u odnosu na broj koreografija drugih ansambala Srbije koji se kreće od tri do 30.
- U planu za narednu godinu je postavljanje koreografije sa igrama i pesmama Srba s područja Kosova.

Fundus:

- S obzirom na to da je autentična nošnja neophodna radu folklornih društava, a kako bi nošnju obezbedili i održavali, članovi „Čivije“ su počeli sami da je šiju. Rešenje problema sredstava neophodnih za nabavku materijala vide u pronalaženju sponzora i donatora.

Članstvo:

- Udruženje broji 450 članova, među kojima ima oko 300 dece.
- Najveći broj članova je u seoskim folklornim sekcijama – 61,6%, zatim u dečjem ansamblu – 12,6%, 12% članova je u školi folkloru, 10,8% članova je u prvom izvođačkom ansamblu, a u narodnom orkestru je 3% članova.

Prikaz 87: Članovi KUD-a „Čivija“ po sekcijama

Saradnja:

- Umetnički ansambl „Čivija“ na lokalnom nivou ostvaruje odličnu saradnju sa Šabačkim pozorištem koje im ustupa prostor za nastupe.
- Na regionalnom nivou saradnja se ostvaruje s Bibliotekom Mali Zvornik.
- Što se tiče međunarodnog nivoa, saradjuje sa CIOF-om, IOV-om i CID-om – internacionalnim organizacijama folkloru.

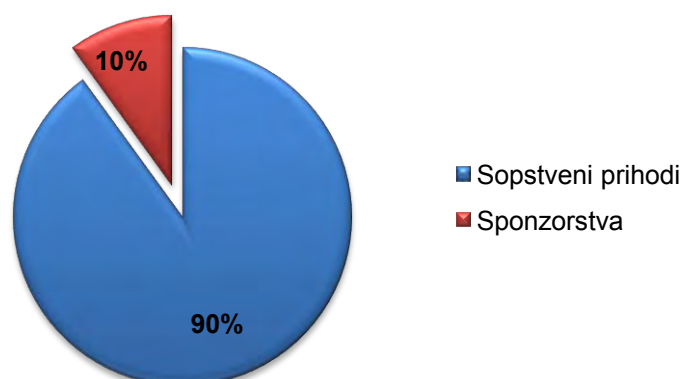
Marketing

- Ima svoj logo i svoju internet stranicu koja sadrži i osnovne podatke o „Čiviji“.
- Saradnju sa svim lokalnim medijima ocenjuju kao dobru.
- Dokumentuju svoju aktivnost vodeći arhivu.

Finansiranje:

- Glavni izvor finansiranja „Čivije“ su sopstveni prihodi koji čine 90% ukupnog budžeta.

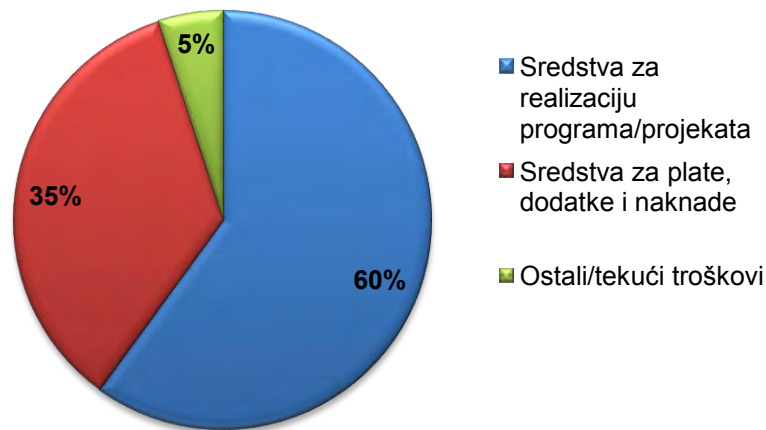
Prikaz 88: Izvori finansiranja

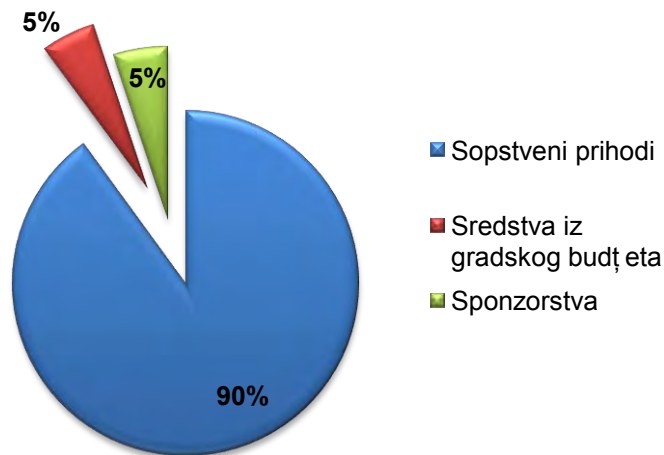
- Pozitivno je to što „Čivija“ ne naplaćuje ulaznice za svoje koncerte Gerontološkom centru, članovima Saveza slepih i slabovidnih osoba, distrofičarima, paraplegičarima i Čacima škole za decu s posebnim potrebama „Sveti Sava“.
- Takođe, postoji popust (50%) za drugo dete iz porodice koje pohađa školu folkloru, dok je treće dete pohađa besplatno.
- Struktura budžeta za 2008. godinu pokazuje da je najviše sredstava utrošeno za realizaciju projekata (60%), potom na honorare (35%), i na kraju za tekuće troškove (5%).

Prikaz 89: Struktura budžeta za 2008. godinu

- Kada je u pitanju struktura programskih troškova, najveći deo sredstava dolazi iz sopstvenih prihoda (90%), dok se po 5% obezbeđuje iz gradskog budžeta i sponzorstava.

Prikaz 90: Struktura programskih troškova

- Nedostatak redovnog finansiranja predstavlja problem, jer je teško planirati programe i nastupe bez saznanja o tome kolikim se novcem raspolože.

4.3.4.2. Ansambl narodnih igara „Hajduk Stanko“

- Ansambl folklornih igara „Hajduk Stanko“ broji oko 600 članova.
- Društvo izvodi uglavnom stilizovane igre domaćih koreografa (Branka Markovića, Dobrivoja Putnika i Dragomira Vukovića).
- „Hajduk Stanko“ uključuje šest sekcija u gradu i sedam u prigradskim i seoskim mesnim zajednicama.
- U saradnji s gradom Šapcem aktivno učestvuje u projektu otvrljavanja domova kulture i kulturnih aktivnosti u seoskim sredinama.

Kapaciteti:

- Ansambl folklornih igara „Hajduk Stanko“ koristi prostor bez naknade u prostorijama mesne zajednice, ali ističu da je, što se tehničke opremljenosti tiče, problem istrošena podloga i nedostatak ogledala

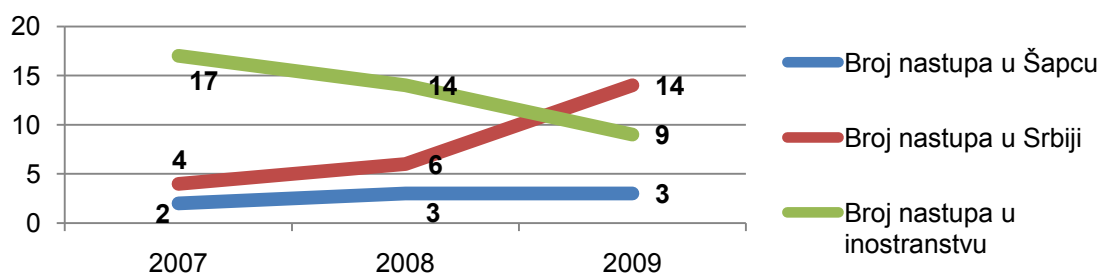
Nastupi:

- Iz upitnika se vidi da je u periodu od 2007. do 2009. godine „Hajduk Stanko“ nastupao ukupno 72 puta, što znači da je u proseku svakog meseca dva puta igrao pred publikom.

Tabela 28: Nastupi „Hajduk Stanka“ u protekle dve sezone

	Broj nastupa u gradu u kom je KUD lociran	Broj nastupa u drugim gradovima u Srbiji	Broj nastupa u inostranstvu	Ukupan broj nastupa u sezoni
sezona 2007	2	4	17	23
sezona 2008	3	6	14	23
sezona 2009	3	14	9	26
Ukupan broj nastupa prema mestu	8	24	40	72

Prikaz 91: Tendencija kretanja broja nastupa Ansambla narodnih igara „Hajduk Stanko“ u protekle tri godine

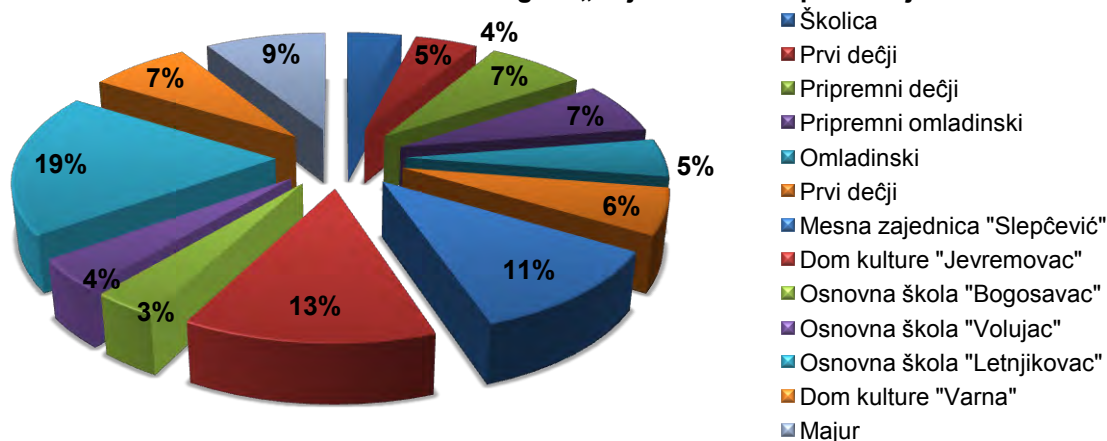

- Primetno je da u poslednje tri sezone opada broj nastupa u inostranstvu, ali raste broj nastupa po gradovima Srbije, dok nastupi u Šapcu održavaju isti nivo.
- Društvo redovno učestvuje na međunarodnim festivalima u Grčkoj, Poljskoj, Turskoj, Bugarskoj, Azorskim ostrvima, Španiji, Italiji i Holandiji.
- Nije član nijedne profesionalne mreže/asocijacije, ni na lokalnom ni na nacionalnom, ni na međunarodnom nivou.

Članstvo:

- Udruženje broji 615 članova.
- Najveći broj članova je u Osnovnoj školi „Letnjikovac“ - 115.

Prikaz 92: Članstvo u okviru Ansambla narodnih igara „Hajduk Stanko“ po sekcijama

Saradnja:

„Hajduk Stanko“ na međunarodnom nivou sarađuje sa udruženjem „Iones“ iz Grčke.

Marketing

- Ima svoj logo i ima zadovoljavajuću internet prezentaciju koja pruža sve potrebne informacije o ansamblu.
- Nemaju uspostavljeno partnerstvo s medijima.
- Dokumentuju svoju aktivnost kroz vođenje dnevnika nastupa.

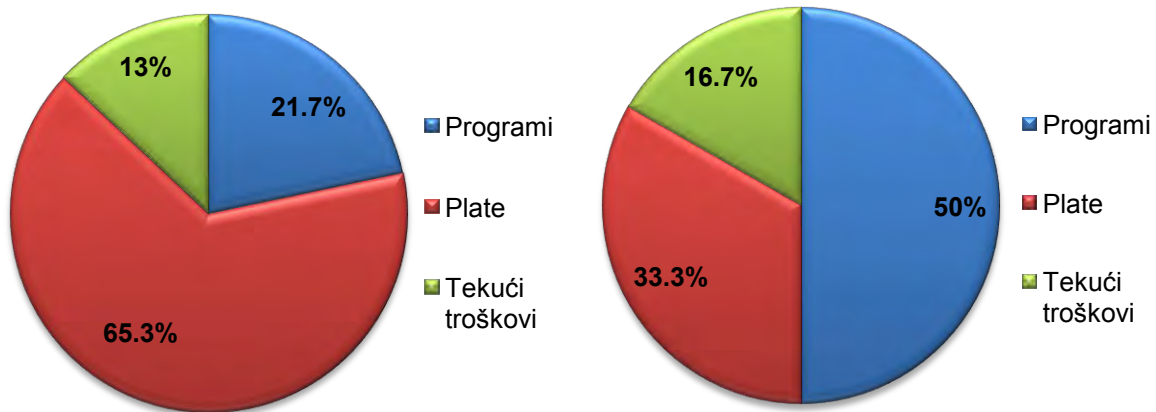
Kadrovi:

- U „Hajduk Stanku“ je troje zaposlenih i dvoje honorarnih saradnika, od čega je u programskom delu angažovano 80%.
- U Društvu su zaposleni korepetitor, umetnički rukovodilac i administrator, dok honorarni saradnici vode sekcije po okolnim naseljenim mestima.
- Kvalifikaciona struktura pokazuje da svi zaposleni imaju srednju stručnu spremu, dok je među honorarnim saradnicima jedan fakultetski obrazovan.
- Polna struktura pokazuje da preovlađuju muškarci sa 80%.
- Prosek godina zaposlenih u KUD-u je 38,66 godina (dva zaposlena između 40 i 49 godina starosti i jedan između 20 i 29).

Finansiranje:

- Glavni izvor finansiranja „Hajduk Stanka“ je gradski budžet (70%), dok ostatak dolazi iz sopstvenih prihoda.
- Ne postoje popusti na ulaznice ili članarine. Članarina je 300 dinara na mesečnom nivou, ali opština nadoknađuje za one koji nisu u mogućnosti da plate.
- Struktura budžeta za 2008. godinu pokazuje da je najviše sredstava utrošeno na plate i naknade zaposlenih (65,3%), potom za programe (21,7%), i na kraju za tekuće troškove (13%). Ukupan budžet iznosio je 1.150.000,00 dinara.
- U 2009. godini budžet je smanjen na 600.000,00 dinara i u najvećem delu bio je iskorišćen za programske aktivnosti.

Prikaz 93: Struktura budžeta za 2008. i 2009. godinu

- Kada je u pitanju struktura programskih troškova, u 2008. godini najveći deo sredstava dolazi iz gradskog budžeta (75%), dok 25% dolazi iz sopstvenih prihoda. U 2009. godini udeo sopstvenih prihoda u programima uvećan je na 33.3%, a udeo sredstava iz gradskog budžeta umanjen na 66.7%.
- U 2009. godini finansiranje od strane grada nije dolazilo tokom cele godine zbog smanjenja gradskog budžeta usled ekonomske krize.

Zaključci i preporuke

Kao najveći problem amaterizma u Srbiji sagovornici navode da, iako postoji Savez amatera, on ne zadovoljava njihove potrebe, jer ne uspostavlja kriterijume na osnovu kojih bi kulturno-umetnička društva trebalo da rade, niti vrši nadzor nad njima. Takođe, ne postoji podsticaj da se ljudi bave amaterizmom.

Problem je što postoji veliki broj registrovanih društava koje niko ne kontroliše, a prema rečima naših sagovornika, većina se time bavi zbog novca. Posledice toga su nemaran odnos prema članovima, nekvalitetne koreografije, negativna promocija amaterizma i slično. **Zato oni smatraju da je potrebno uspostaviti kriterijume za rad sa decom i za koreografije, kao i da bi trebalo da postoji neka vrsta licence za rad u kulturno-umetničkim društvima.**

Nekada je postojala Zajednica domova kulture opštine Šabac i svaki seoski dom kulture je organizovao programe. Svako mesto u Šapcu je imalo svoje aktivnosti i organizovalo svoje predstave, likovne kolonije i druge aktivnosti koje su u vezi s kulturom. Današnja situacija je značajno drugačija.

Zanimljivo je da i pored činjenice da su kulturno-umetnička društva vrlo aktivna na teritoriji grada Šapca, tačno polovina anketiranih nikada nije bila na folklornoj priredbi.

Pohvalno je što su i „Čivija“ i „Hajduk Stanko“ uključeni u animiranje naseljenih mesta koja se nalaze u okolini grada Šapca, u okviru manifestacije koju organizuje grad pod nazivom „Zavičajna smotra folklor“.

Razvoj i održavanje kulturnih sadržaja su od velike važnosti u naseljenim mestima u kojima ne postoje ustanove kulture kao što su biblioteka, muzej, pozorište. S obzirom na to da na teritoriji Šapca jedino Prnjavor ima Dom kulture, u kojem zaposleni redovno organizuju programe iz kulture, ključnu ulogu u kulturi drugih naseljenih mesta danas imaju amaterska društva koja počivaju na entuzijazmu pojedinaca. **Takav način rada svakako treba podržavati i omogućiti da se pored folklornih, u društvima razviju i druge sekcije: likovne, dramske, recitatorske...**

Ni „Čivija“ ni „Hajduk Stanko“ nisu članovi nijedne profesionalne mreže ili asocijacije, a bilo bi dobro da se se priključe nekoj od specijalizovanih asocijacija, jer bi im to omogućilo lakše povezivanje sa srodnim društvima kako u zemlji, tako i u inostranstvu, kao i pristup sponzorima i donatorima.

Kako bi obezbedili dodatna novčana sredstva treba da animiraju privatni sektor, i to po istom obrascu koji je predložen za Kulturno-umetničko društvo „Abrašević“.

Pozitivno je što oba društva rade na sopstvenoj promociji i što imaju logo i internet stranicu, a dokumentuju i svoje aktivnosti.

Kada je reč o stručnom usavršavanju, **treba redovno pratiti seminare na temu folklor i kulturno-umetničkih društava.**

4.4. Muzička umetnost

Muzička umetnost u Šapcu neguje se i promoviše najviše kroz redovnu programsku aktivnost Kulturnog centra (prati aktuelna zbivanja muzičke scene), i kroz nekoliko festivala od kojih jedan broj organizuje upravo Kulturni centar. To su: *Uskršnji rok maraton*, *Savacijum klasik fest*, a zatim i *Međunarodni džez i bluz festival*, koji je nekada organizovala Kulturno-prosvetna zajednica, a danas je ovaj festival samo izvođačkog karaktera. Takođe, Kulturni centar je uključen i u Šabački letnji festival (ŠLF) koji organizuje grad, a u okviru kojeg se održavaju i muzički sadržaji. Oko tog festivala bilo je najviše polemike među ispitanicima u okviru fokus grupa, koji su doveli u pitanje njegov kvalitet u odnosu na uložena sredstva. Međutim, anketiranje građanstva pokazalo je da je Šabački letnji festival na drugom mestu kao zaštitni znak Šapca.

4.4.1. Art Studio

Klasičnu muziku u Šapcu, pored Osnovne muzičke škole *Mihailo Vukdragović*, neguje *Art studio* Šabac, društvo za umetnost i obrazovanje, koju vodi muzički obrazovana porodica Đurković. Društvo je u okviru porodice stvaralaca kulture jedino registrovano kao privatno preduzeće. Njegova tradicija je prilično duga, ali je danas, i kada su sadržaji i kada je finansiranje u pitanju, *Art studio* usamljen u okviru kulturnog sistema Šapca.

Kapaciteti

- Društvo koristi svoje prostorije u zgradi Doma sindikata.
- *Art studio* poseduje pet klavira.

Programi

- U okviru *Art studija* postoji više umetničkih sekcija koje neguju horsko pevanje kroz nekoliko horova: *66 devojaka*, dečji horovi *Viva* i *ViVa-ći* i Muški hor *Neven*.
- Hor *66 devojaka* je, iako sada broji manje članica, zadržao ime. Dobitnik je brojnih nagrada na takmičenjima na prostoru bivše Jugoslavije i u inostranstvu. Kroz ovaj hor prošlo je oko 2 300 devojaka koje su izvele oko 1 450 kompozicija.
- Dečji studio hor, zamišljen kao podmladak hora *66 devojaka*, postoji već 31 godinu i takođe je višestruko nagrađivan u Srbiji i inostranstvu.
- Dečji hor *Viva* postoji 15 godina i zamišljen je kao podmladak Dečjeg studio hora. Čine ga deca predškolskog i rano-školskog uzrasta.
- *Viva-ći* je najmlađi hor *Art studija*, osnovan 1999. godine kao podmladak hora *Viva*. U njemu pevaju deca predškolskog uzrasta.
- Muški hor *Neven* osnovan je 1926. godine. Često u spoju sa horom *66 devojaka* nastupa kao mešoviti hor *Šabačko pevačko društvo*, koje je jedno od najstarijih ansambala tog tipa u zemlji.
- Klavirski duo kao deo programa *Art studija*, prvi put nastupio 1984. godine, takođe je osvajač brojnih nagrada u svetu.
- U okviru *Art studija* od 2007. godine počela je sa radom i Škola klavira.
- Pored redovnih sekcija, *Art studio* je organizator *Festivala dečjih horova Srbije* sa tradicijom dugom 40 godina.
- Od 2001. godine *Art studio* organizuje i *Festival mladih pijanista* u znak sećanja na grad prvog klavira u Srbiji.
- U planu je osnivanje muzičke škole, ali i pored dobre infrastrukture i instrumenata, postoje problemi sa registracijom *Art studija* kao muzičke škole, jer Ministarstvo prosvete traži velika finansijska sredstva za to.

Saradnja

- *Art studio* uspešne veze ostvaruje sa Pozorištem, ne samo tako što održava nastupe u njegovom prostoru, već i učestvuje u realizaciji pozorišnih predstava u muzičkom segmentu. Hor je, naime, pevao u 16 predstava „Dido“, a snimili su i muziku za proslavu Mišarske bitke.
- Sarađuju sa Visokom vaspitačkom školom u smislu da najmlađi horovi u toj školi imaju nastupe.
- *Art studio* ostvaruje saradnju sa muzičkim školama u Požarevcu, Banjaluci, Podgorici, Herceg Novom, Nišu, Loznici.
- Samim tim što je organizator *Festivala dečjih horova Srbije* ostvaruje i uspešnu saradnju sa velikim brojem pevačkih ansambala u našoj zemlji.

Marketing

- *Art studio* poseduje internet prezentaciju na kojoj se svi zainteresovani mogu informisati o njihovom radu, sekcijama i novostima. U okviru veb stranice nalazi se i „prostor“ za sve one koji žele izneti komentar, kritiku i sugestiju na programe i funkcionisanje *Art studija*.
- Kada je saradnja sa medijima u pitanju, direktor Društva ističe da su mediji ranije pratili aktivnosti *Art studija*, ali sada to više ne čine.

Finansiranje

- *Art studio* se samostalno finansira
- Od grada ne dobija sredstva
- Od Ministarstva kulture u poslednjih deset godina dobija sredstva za *Festival dečjih horova Srbije*.

Zaključci i preporuke

Muzička umetnost u gradu prvog klavira u Srbiji, prema stavovima fokus grupa, nije dovoljno zastupljena i ne poklanja joj se dovoljna pažnja. To se pogotovo odnosi na klasičnu muziku, koja je prema njihovom mišljenju najmanje zastupljena od svih programa. U Šapcu ne postoji adekvatan prostor za izvođenja dela klasične muzike, osim u Pozorištu, a klasične muzike, prema rečima učesnika u fokus grupama, ima u medijima „samo kada je dan žalosti“. **Upravo zbog toga je neophodno da grad veću pažnju posveti sadržajima klasične muzike. Budući da su akteri koji neguju taj muzički pravac u Šapcu veoma retki, neophodno je da grad pomogne i prostorno i finansijski. Veoma je bitno da se i sami akteri udružuju u organizaciji muzičkih sadržaja u smislu da ne postoji duplirani festival koji organizuju različiti akteri, kao što je to slučaj sa Art studijom i Osnovnom muzičkom školom „Mihailo Vukdragović“, nego da postoji zajednička saradnja jednog bogatijeg muzičkog događaja.**

S obzirom na to da se na veb stranici Društva napominje da je sudbina Festivala dečjih horova Srbije neizvesna zbog nedostatka sredstava, jer je pitanje do kada će Ministarstvo kulture izdvajati novac za taj događaj, neophodno je da se Art studio okrene alternativnim oblicima finansiranja. Tako bi, na primer, sa projektima regionalnog povezivanja horskih ansambala mogao da konkuriše kod stranih i domaćih fondacija koje izdvajaju sredstva za projekte u kulturi, i na taj način obezbedi međunarodni karakter manifestacije.

4.4.2. Muzičke grupe

Muzičkom životu grada doprinose i autorski muzički sastavi. S obzirom na to da ne postoji zvanična evidencija o postojanju i stvaralaštvu muzičkih grupa u Šapcu, kao ni sistemsko vođenje računa o njima, na terenu smo prikupljali informacije.

Muzičkih grupa koje aktivno učestvuju u kreiranju kulturne scene stvarajući autorsku muziku ima osam i to su:

- ✓ Crvi
- ✓ Inspirium
- ✓ Psybox
- ✓ Regret
- ✓ Siempre peligroso
- ✓ Skepsa
- ✓ Starfuckers
- ✓ Velebiti

Oni neguju različite vrste muzike u kojoj dominira gitarski zvuk.

Analiziranje muzičke scene, odnosno subjekata koji ne reprodukuju već stvaraju muziku u gradu Šapcu, započeto je razgovorom sa predstavnicima muzičkog miljea u gradu. Kako bi se došlo do podataka na koji način je muzička scena organizovana razgovaralo se, po principu fokus grupa, sa devet predstavnika autorskih aktivnih muzičkih sastava.

Uz to, pomoću upitnika, došlo se do kvantitativnih podataka.

Nastupi:

- Kroz sopstvene muzičke oblike i forme, šabački muzičari na koncertima okupljaju u proseku od stotinu do tristotine mladih ljudi.
- Koliko će publike posetiti koncerte (odnosno „svirke“ – nastup koji ne donosi profit) zavisi od toga koliko je zvučno ime muzičke grupe, odnosno „benda“ koji nastupa, što je termin usvojen u svakodnevnom jeziku omladine.
- Iako je u upitniku čak 80% ispitanika na pitanje: Da li u gradu postoji adekvatan prostor za svirke? odgovorilo sa da, objašnjenje koje je dobijeno tokom fokus grupe glasi da je to Kulturni centar (samo tokom letnjeg perioda), kao i da postoji jedan privatni klub u kom bendovi mogu da nastupaju.
- Međutim, u Šapcu ne postoji kontinuitet u organizovanju svirki. Tokom leta svaki bend ponaosob dva do tri puta svira u bašti Kulturnog centra, a zimi svirki gotovo i da nema, saznali smo iz fokus grupe održane s lokalnim muzičarima. U periodu od oktobra do aprila ne postoje uslovi za organizovanje svirki usled nedostatka adekvatnog prostora.
- To su nam potvrdili i učesnici fokus grupe sastavljene od šabačke omladine. Oni takođe ističu da je problem prostor u kojem bi nastupale mlade muzičke grupe. Primećuju da Šabac ima veliki broj neafirmisanih muzičkih grupa koje sarađuju sa grupama iz drugih gradova. Leti se njihovi nastupi održavaju na otvorenom. Problem je, međutim, što zimi ne postoji prostor gde bi oni nastupali.
- Jasno je da bi, kada bi postojao adekvatan prostor, nastupa bilo više, jer se muzičke grupe iz različitih gradova umrežavaju pa u svom prostoru organizuju svirke bendova iz drugih gradova. To se može videti i iz podataka da šabački muzičari redovno sviraju van Šapca i to dva puta više nego u gradu.

Tabela 29: Ukupan broj nastupa muzičkih grupa u 2008. godini

	Broj nastupa u gradu u kom su bendovi locirani	Broj nastupa u drugim gradovima Srbije	Broj nastupa u inostranstvu	Ukupan broj nastupa poslednjih godinu dana
sezona 2008	31	65	2	98

- Kulturni centar nema adekvatan razglas za baštu, to je ono što predstavnici autorske muzičke scene ističu kao jedan od problema kada se organizuje sviranje, jer dolaze u situaciju da sami moraju da iznajme razglas. Takođe, sami moraju da se snađu i za obezbeđenje i za tonskog tehničara.
- Svirke se održavaju i u okviru *Šabačkog letnjeg festivala*, *Demo festivala* ili *Uskršnjeg maratona*, ali ti festivali su jednom godišnje.
- Neki od festivala u Srbiji na kojima učestvuju šabačke muzičke grupe su:
  - ✓ Exit,
  - ✓ Nisomnia,
  - ✓ Zaječarska gitarijada,
  - ✓ Provincija napada,
  - ✓ turneja Radija 202,
  - ✓ Takmičenje demo bendova u Beogradu i drugi, manje poznati festivali.

Programi i projekti:

- Od osam muzičkih grupa, samo jedna nema demo snimke. Takođe, samo jedan bend ima objavljen album (za vreme trajanja našeg istraživanja u toku je bilo snimanje albuma još jednog muzičkog sastava).
- Samo jedan bend je tokom svog rada konkurisao za projekte i dobio deo novca za snimanje albuma.

Tehnička opremljenost:

- Sve muzičke grupe u Šapcu imaju svoje instrumente i deo opreme (u opremu spada: pojačala, razglas, muzičke kutije, mikseta i slično).

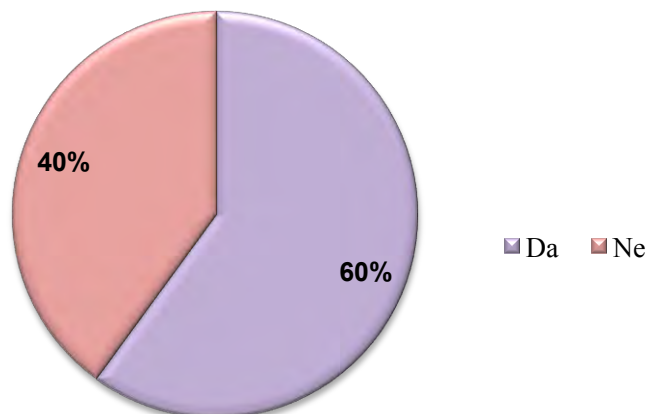
Marketing:

- Po svemu sudeći, šabački bendovi imaju dobar marketing. Koriste plakate za obaveštavanje publike, ističu da imaju dobru saradnju s lokalnim medijima, a koriste i moderne tehnologije, pa tako svi imaju stranicu na trenutno aktuelnim internet socijalnim mrežama kao što su Facebook, MySpace...
- Svi autorski bendovi dokumentuju svoje aktivnosti.

Finansiranje:

- Broj publike, prema rečima predstavnika bendova, zavisi od visine cene ulaznice.
- Iz upitnika se vidi da više od polovine, tačnije 60% muzičkih sastava naplaćuje ulaznice i to 100 dinara u proseku, što, kako su nam rekli muzičari, donekle pokriva deo troškova organizovanja „svirke“.

Prikaz 94: Odgovori na pitanje: „Da li naplaćujete karte za vaše nastupe?“

Zaključci i preporuke

Bez kontinuirano organizovanih muzičkih događaja ne može se očekivati povećanje publike. Kada se svirke redovno organizuju kod publike se stvara navika i na taj način postaje stalni posetilac određenih sadržaja.

Međutim, to nije moguće kada ne postoji prostor u kom bi tokom cele godine mogle nastupati muzičke grupe.

Jedan od problema, koji znatno umanjuje mogućnost češćih nastupa jeste i to što je grad doneo uredbu o smanjenju buke nakon 23h u užem gradskom jezgru, a Kulturni centar, u kom se najčešće svirke i

organizuju, ulazi u taj krug. S druge strane, nastupi predstavnika savremenih muzičkih pravaca počinju tek oko 22 odnosno 23h.

Muzički sastavi u Šapcu kao rešenje problema vide ponovno aktiviranje mesnih zajednica koje bi mogle biti iskorišćene kako za nastupe, tako i za vežbanje. Takođe, kao adekvatan prostor prepoznaju i stare bioskopske sale koje imaju binu. U gradu, kako smo saznali, postoji jedna, ali je izdata kao prostor za skladište. Jedan od predloga koji su bendovi naveli u upitniku Zavoda jeste da bi se mesne zajednice mogle koristiti u svrhu okupljanja omladine, a sami predstavnici muzičkih grupa su se ponudili da se brinu o svim stvarima koje podrazumevaju kako organizaciju, tako i održavanje opreme i prostora.

Takođe, muzičari smatraju da bi svirke trebalo češće organizovati na tvrđavi, jer je van grada i bile bi manja smetnja.

Tokom fokus grupe s predstavnicima bendova došli smo do zaključka da bi bilo dobro odrediti jednu potpuno opremljenu prostoriju u gradu u kojoj bi moglo redovno da vežba desetak bendova. Projekat bi bio samoodrživ jer bi se naplaćivalo korišćenje prostorije za probe, novac dobijen od iznajmljivanja prostorije ulagao bi se u održavanje opreme, a takođe prostorija bi se mogla koristiti i za snimanje demo snimaka. Zato bi trebalo obezbediti opremu za vežbanje i snimanje. Takvi poduhvati su se već pokazali kao mogući i samoodrživi. Takođe, moglo bi se ući u partnerski odnos s nekim privatnim licem koje bi učestvovalo u opremanju prostorije, a koje bi na osnovu toga imalo konstantnu reklamu (jer bi se znalo da je uložio novac u to).

4.5. Vizuelne umetnosti

Šabac ima veoma razvijenu likovnu scenu. U tom gradu trenutno stvara preko 100 umetnika. I pored tolikog broja umetnika, Grad ne priznaje status slobodnih umetnika, oni nemaju ateljee, niti adekvatan galerijski prostor.

U likovnom životu Šapca važno mesto zauzima Kulturni centar, jer je njegova galerija gotovo jedini izlagački prostor u gradu. U njoj se tokom godine redovno održavaju izložbe. Kulturni centar učestvuje u pomoci likovne umetnosti time što je suorganizator likovne kolonije „Mišar“. Upravo organizovanje likovnih kolonija predstavlja poseban vid likovnog stvaralaštva i širenja likovne kulture, jer su postale izuzetno raširen oblik okupljanja i rada umetnika. S druge strane, doprinose otvorenju sredina u kojima se održavaju. Na području Šapca, pored pomenute kolonije *Mišar*, održava se još nekoliko likovnih kolonija: *Drina*, *Cer*, *Reka prijateljstva*, *Tokovi*, *ART radionica* Vile Albedo.

Većina umetnika okupljena je oko Udruženja likovnih stvaralaca Šapca. Ovo strukovno udruženje zastupa interese likovnih umetnika kako profesionalnih, tako i slikara amatera.

4.5.1. Udruženje likovnih stvaralaca Šapca

Udruženje likovnih stvaralaca Šapca (ULSS) osnovano je kao udruženje građana 1971. godine, a rad je obnovilo u novembru 2000. godine. Osnivači su bili umetnici i likovni pedagozi

Udruženje je servisnog karaktera i organizator je Prolećne i Godišnje slikarske izložbe, likovnih kolonija, gostujućih izložbi, kao i samostalnih izložbi odabranih umetnika. Udruženje se bavi i izdavaštvom i predavanjima u oblasti umetnosti, kao i umetničkim radionicama.

Ima preko stotinu članova iz različitih zemalja – likovnih stvaralaca različitih izražajnih kategorija i stepena stručnog obrazovanja.

Kapaciteti:

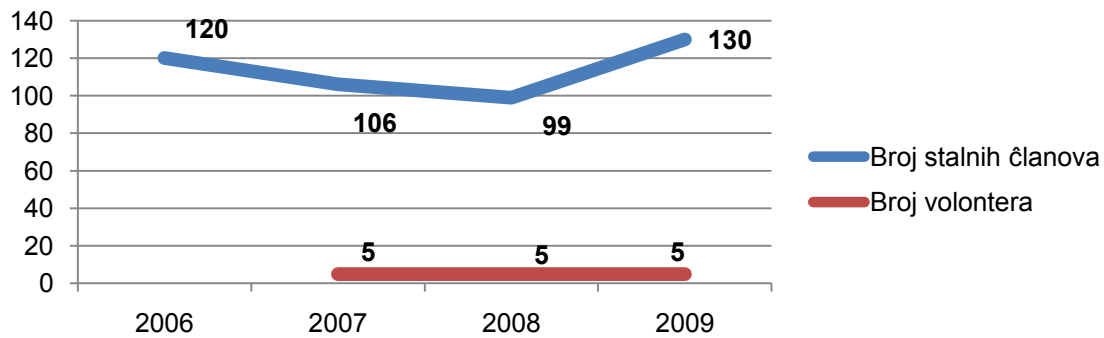
- Udruženje koristi iznajmljen prostor (U Tržnom centru „Trijumf“, u ulici Cara Dušana 1), koji je pogodan za održavanje različitih programa i aktivnosti. Međutim, skučen je i nije adekvatan za održavanje izložbi, zbog čega Udruženje koristi alternativne prostore. Međutim, ne računajući izlagačke prostore u okviru ustanova kulture, jedina galerija u Šapcu je galerija pri Kulturnom centru. Upravo zbog toga Udruženje se zalaže za osnivanje Gradske galerije. Takođe zalaže se i za izgradnju kompleksa ateljea za mlade i zaslužne umetnike i izgradnju otvorenih ateljea na obali reke Save smatrajući da je ta lokacija jako atraktivna, uporedivši ovu mogućnost sa situacijom u Novom Sadu. Jedno od rešenja za pomoć umetnicima vidi u adaptaciji napuštenih prostora ili izgradnji novog. Adaptacija industrijskih objekata u ateljee takođe dolazi u obzir.

Članstvo:

- Od 2006. do 2008. godine broj stalnih članova bio je u padu. Godine 2008. bilo ih je 99. Međutim, do kraja 2009. godine, broj članova porastao je na 130, od čega je 2/3 članova iz Šapca i okoline, a trećina iz Srbije i inostranstva.

Prikaz 95: Broj stalnih članova ULSS i volontera

- Od 130 članova, školovanih umetnika je, prema proceni predsednika Udruženja, oko 60%. Udruženje je internacionalnog karaktera, ali jezgro čine umetnici iz Šapca.

Projekti i aktivnosti:

- Glavne programske aktivnosti Udruženja likovnih stvaralaca Šapca manifestuju se u tri pravca:
  1. organizacije izložbi
  2. organizacije umetničkih kolonija i radionica i
  3. izdavaštvo
- Tokom godine priredi se nekoliko izložbi različitog karaktera. U pitanju su tradicionalne Prolećna i Godišnja izložba, ali i samostalne i gostujuće izložbe.
- Udruženje je organizator umetničkih kolonija „Reka prijateljstva“ i „Tokovi“ i umetničkih radionica koje popularišu određene umetničke tehnike i javno izvođenje.
- Umetnički časopisi, katalozi i razni informatori o likovnoj kulturi opštine Šabac imaju za cilj afirmaciju likovne umetnosti usmerene izabranim ciljnim grupama.
- Udruženje izdaje časopise: „Vizure“, „Eon“ – strip magazin i „Fokus“ – časopis posvećen umetničkoj fotografiji.

Saradnja:

- U Udruženju kažu da imaju odličnu saradnju sa svim gradskim ustanovama kulture.
- Nekolicinu projekata realizovali su u partnerstvu sa institucijama iz drugih sektora, kao što su Gerontološki centar, Vodoprivredno preduzeće, Predškolska ustanova „Naše dete“, „Medicom“.
- ULSS nije član profesionalne mreže ni na lokalnom ni na međunarodnom nivou.
- Udruženje dobro saraduje s jedinom galerijom u gradu koja se nalazi u okviru Kulturnog centra.
- Udruženje ostvaruje i međunarodnu saradnju sa jednim bugarskim i jednim mačarskim udruženjem likovnih umetnika u vidu učešća na njihovim kolonijama.

Marketing:

- Udruženje ima logo i internet stranicu sa svim potrebnim informacijama.
- Štampaju promotivni materijal.
- Dokumentuje svoje aktivnosti putem pres klipinga.
- Saradnju s lokalnim medijima ocenjuju kao dobru. Međutim, i pored bogate likovne scene, u Šapcu ne postoji umetnička kritika u medijima.

Kadrovi:

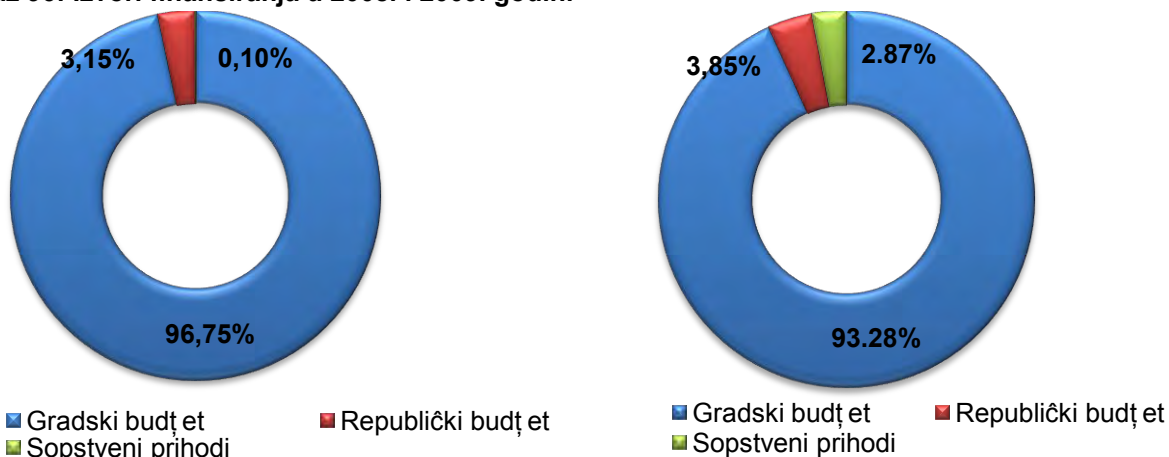
- U Udruženju je dvoje zaposlenih, s tim da je jedan angažovan u programskom delu.
- Kvalifikaciona struktura: jedan zaposleni sa srednjom školom, i jedan s visokom.
- Polna struktura je izjednačena: jedan muškarac (50%), jedna žena (50%).
- Prosek godina zaposlenih u ULSS je 47,5 godina.
- U Udruženju ističu da im nedostaje još dvoje zaposlenih (računovođa i dizajner).
- Udruženje od 2007. godine ima pet volontera i taj broj se nije menjao do danas, ali ih je potrebno još.

Finansiranje:

- Glavni izvor finansiranja ULSS je budžet grada, zatim republički budžet, a ostalo čine sopstveni prihodi (zarada od članarina i ulaznica za programe). Pozitivno je to što su se sopstveni prihodi Udruženja uvećali u poslednjih godinu dana.

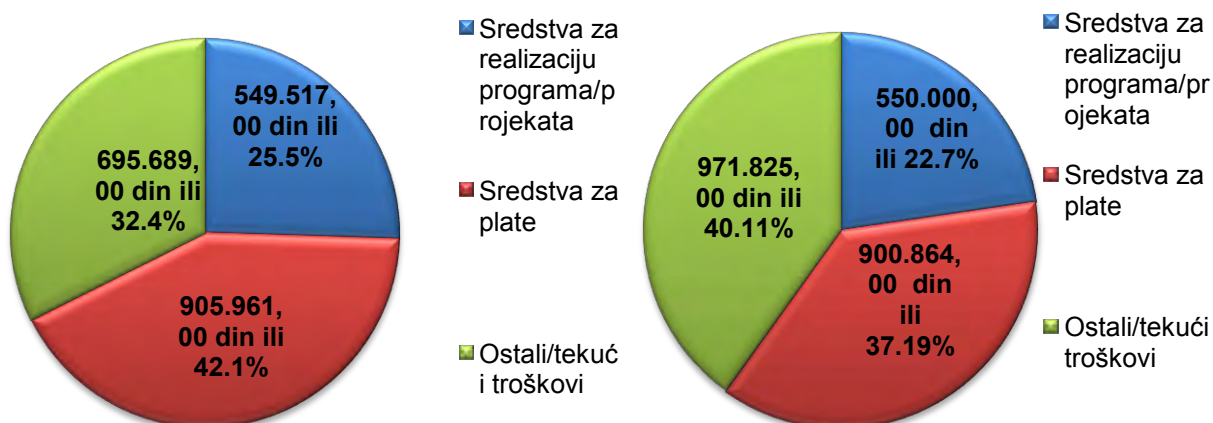

Prikaz 96: Izvori finansiranja u 2008. i 2009. godini

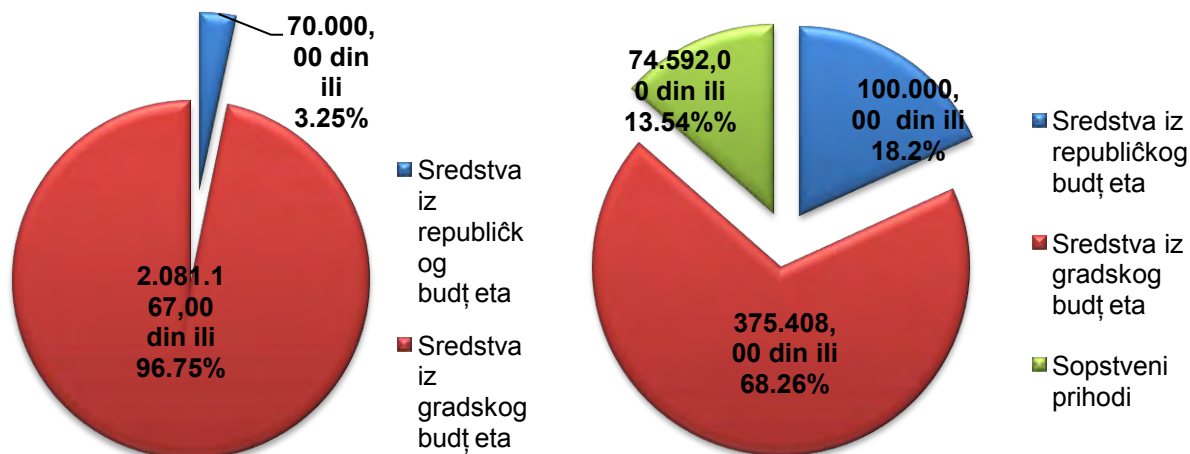
- Struktura budžeta ULSŠ pokazuje da je u 2008. godini za realizaciju projekata odvojeno 25,5%, a u 2009. godini, iako nominalno isti iznos, nešto manji procenat – 22,7% ukupnog budžeta. Sa druge strane uvećani su tekući troškovi.

Prikaz 97: Struktura budžeta za 2008. i 2009. godinu

- ULSŠ konkuriše za sredstva za organizovanje svojih programa i aktivnosti na republičkom i gradskom nivou. Republička sredstva su se u 2009. godini neznatno uvećala, ali su se gradska sredstva dosta smanjila, jer su sopstveni prihodi zauzeli značajniju ulogu u ukupnom budžetu.

Prikaz 98: Struktura programskih troškova u 2008. i 2009. godini

Zaključci i preporuke

Udruženje likovnih stvaralaca Šapca je jedno od retkih, ako ne i jedino u Srbiji, koje se nalazi na budžetu grada platama dvoje zaposlenih.

Udruženje za svoj rad koristi prostor koji zadovoljava potrebe u smislu administracije. Nedostaje izložbeni prostor u kome bi likovni umetnici mogli da izlažu, jer prostor Muzeja i Kulturnog centra u kome ULSŠ izlaže nisu uvek dostupni.

Takođe, problem je i nedostatak ateljea u kojima bi mogli da rade i afirmisani i neafirmisani umetnici. Kao rešenje problema treba uzeti u obzir predlog Udruženja o ateljeima na obali Save. ***Uz to Udruženje može da se poveže s Kulturnim centrom, gde smo dobili informaciju da postoji ideja da se tavanski prostor preuredi i pretvori u ateljee. Time bi se obezbedio solidan broj radnih prostorija za likovnu scenu Šapca.***

S obzirom na činjenicu da udruženje već saraduje sa određenim ustanovama kulture u gradu, ta bi se saradnja mogla proširiti tako što bi se, na primer, ***s Arhivom, mogla organizovati zajednička izložba na kojoj bi Arhiv na određenu temu predstavio stara dokumenta ili fotografije, a članovi ULSŠ bi mogli da na istu temu naprave koloniju.***

S obzirom na činjenicu da Udruženje ima i umetnike iz drugih zemalja, ***trebalo bi to iskoristiti za razvijanje međunarodne saradnje sa, na primer, sličnim organizacijama, što je neophodno kada se ima u vidu da nije član nijedne profesionalne mreže ni na nacionalnom ni na međunarodnom nivou.***

Aktivnosti ULSŠ, organizacija izložbi, kolonije i izdavanje umetničkih časopisa, vidljive su u javnosti i percipiraju se u pozitivnom svetlu što su i potvrdile fokus grupe, koje su istakle kvalitet rada Udruženja. ***Dobro pozicioniranje u zajednici trebalo bi iskoristiti kao mogućnost za popularizaciju i promociju vizuelnih umetnosti i kulture uopšte. Narочito, ako se ima u vidu da je anketiranje pokazalo da su izložbe najposećeniji kulturni sadržaj, posle muzičkih programa.***

Udruženje je otvoreno za prijem novih umetnika u članstvo, bez obzira na status, a svoju otvorenost dokazuje i time i što ne podržava tradicionalne podele na profesionalce i amatere.

Udruženje se od 2002. godine nalazi na gradskom budžetu koji koristi gotovo kao jedini izvor sredstava. ***ULSŠ bi trebalo da teži mešovitim izvorima finansiranja, a apliciranje na različite konkurse trebalo bi da postane redovna praksa. Neophodno je pratiti konkurse stranih i domaćih fondacija, udruženja i ustanova. Kontakti samo nekih fondacija nalaze se na veb stranici Zavoda <http://www.zaprokul.org.rs/Adresar/Default.aspx>.***

Što se tiče volontera trebalo bi iskoristiti mogućnost povezivanja sa studentima iz Šapca koji su na nekoj od umetničkih akademija ili su učenici Škole za umetničke zanate.

Positivno je i to što se Udruženje uključilo u projekat Šabac – grad znanja u okviru kojeg drži umetničke radionice deci i mladima. Na taj način se publika bogate likovne scene u Šapcu, povećava, ali i kreira.

Nedostatak knjigovođe Udruženja i dizajnera ne sagledava se kao problem, jer su to poslovi koje mogu da rade i saradnici angažovani po ugovoru. Zaposlenjem oba radnika samo bi se dodatno opteretio gradski budžet.

4.5.2. Nezavisna umetnička asocijacija „Kolektiv“

Drugo udruženje, Nezavisna umetnička asocijacija „Kolektiv“, osnovano 2001. godine, bavi se afirmacijom i promocijom savremene umetnosti, teorije i novih tehnologija. Bavi se i izdavaštvom, organizacijom izložbi, i informisanjem u vezi sa kulturnim i umetničkim aktivnostima u zemlji i gradu, obrazovnim aktivnostima.

Od samog svog početka, „Kolektiv“ se aktivno zalaže za osnivanje Centra za savremenu umetnost u Šapcu. „Kolektiv“ je pokrenuo inicijativu da se u Centar za savremenu umetnost pretvori industrijski objekat Starog mlina na reci Savi (fotografiju Starog mlina možete videti u Prilogu 3), u okviru kojeg bi bio i izložbeni prostor. Godine 2002. uračen je detaljan projekat koji je i prošao kod Evropske fondacije za kulturu, ali realizacija nije započeta. Problem je u tome što je projekat zahtevao velika finansijska sredstva koja bi pored odobrenih sredstava Evropske fondacije, i Uprava morala da izdvoji.

Ipak, u 2005. godini, „Kolektiv“ je zasnovao novo partnerstvo sa opštinom Šabac bazirano na novom rešenju za osnivanje Centra za savremenu umetnost. Kao rezultat Opština Šabac biće osnivač Centra za savremenu umetnost i projekat za realizaciju toga biće finansiran iz javnog budžeta. Asocijacija „Kolektiv“ biće odgovorno telo za realizaciju projekta.

Projekat je uključivao i osnivanje saveta za kulturu povodom čega je tadašnja Skupština opštine Šabac donela odluku, ali do realizacije nikada nije došlo.

4.6. Kulturne manifestacije

Kulturne manifestacije su još jedna oblast kulture koja zapravo objedinjuje sve kulturne stvaraoce, donosiocima odluka, dok se rad posrednika i rezultati uspešnosti mogu sagledati kroz publiku.

Broj kulturnih manifestacija jednog grada nije lako utvrditi. Njihov broj vremenom varira, neke se gase, nastaju nove, nekada menjaju karakter i obim, a njihovo organizovanje i permanentno praćenje ne postoji. Takođe, ne postoje ni kriterijumi na osnovu kojih se finansiraju, a s druge strane, njihovo postojanje se dokumentuje na osnovu uloženi sredstava. Zbog pomenutih poteškoća o utvrđivanju broja živih manifestacija, zaključno sa avgustom mesecom 2009. godine došli smo do saznanja da na teritoriji grada Šapca postoje manifestacije različitog tipa :

Muzičke:

- *Uskršnji rok maraton*, ima skoro decenijsku tradiciju, i održava se tokom uskršnjih praznika, u organizaciji Kulturnog centra.
- *Šabački letnji festival (ŠLF)*, od 2008. godine traje tokom čitave godine u organizaciji Grada Šapca.
- *Džez-Bluz festival*, međunarodnog karaktera, održava se u oktobru mesecu svake godine u organizaciji Džez-Bluz udruženja Šapca.
- *Savacium Classic Fest*, festival međunarodnog karaktera, održava se od 2004. godine u organizaciji Savacium classic festa .
- *Šabac Plus Demo Fest*, održan je samo jednom 2007. godine.
- *Međunarodni festival mladih pijanista* je takmičenje međunarodnog karaktera, održava se početkom marta od 2001. godine u organizaciji Art studia iz Šapca.
- *Festival dečijih horova Srbije* održava se od 1969. godine svake godine u organizaciji Art studia iz Šapca.

Likovne:

- *Oktobarski salon* održava se od 1954. godine u organizaciji Narodnog muzeja Šabac

Folklorne:

- *Ruže Lipolista* je manifestacija koja se više od decenije održava u selu Lipolist tokom druge polovine juna meseca. Organizator manifestacije je Turistička organizacija Šapca.

Raznorodne:

- *Mišarski višeboj*, održava se u avgustu mesecu i traje nekoliko dana. Posvećena je čuvenoj bici na Mišaru. (1906)
- *Proslava Mišarske bitke*, organizuje se povodom obeležavanja pobede u boju na Mišaru 14. avgusta 1806. Organizator Proslave je Organizacioni odbor koji imenuje Izvršno veće grada Šapca.
- *Čivijada*, kulturno-umetnička manifestacija koja se svake godine organizuje polovinom septembra meseca, organizator je Turistička organizacija Šapca.
- *Šabački vašar*, održava se 21. septembra svake godine u organizaciji JKP *Stari grad*.
- *Bubijada*, održava se tokom drugog vikenda avgusta meseca na kojoj se okupljaju ljubitelji Folksvagenovog modela automobila poznatog kao *Buba*. Organizator manifestacije je Turistička organizacija Šapca.
- *Fićijada* se od 2002. godine održava u drugoj polovini septembra meseca i okuplja ljubitelje Fiatovog modela automobila poznatog kao *Fića*. Organizator manifestacije je Udruženje ljubitelja fiće Nacionalna klasa, šabački ogranak.
- *Noć muzeja*, međunarodna manifestacija kojoj se Šabac priključio pre dve godine, a u kojoj učestvuju pored šabačkog muzeja i ostale ustanove kulture.

4.6.1. Šabački letnji festival (ŠLF)

Početna ideja te manifestacije kompleksnog tipa bila je da se ljudi privuku u Stari grad na Savi i Šabačku tvrđavu koja je, zbog činjenice da je decenijama bila zapuštena i pretvorena u smetlišta, bila vrlo negativno apostrofirana u javnosti. Nakon 2000. godine shvaćen je značaj Tvrđave i otpočeta restauracija

tog spomenika kulture. Danas se Stari grad na Savi izdvaja kao najveći simbol Šapca, a odmah iza njega je Šabački letnji festival koji se odigrava na Šabačkoj tvrđavi.

Program

- Manifestacija je kompleksnog karaktera jer uključuje različite kulturna dešavanja: pozorište, filmski program i muzičke sadržaje.
- Manifestacija je prvih nekoliko godina trajala tokom avgusta meseca. Godine 2006. program je trajao 17 dana, da bi od 2008. godine dobio novu koncepciju po kojoj se sadržaji sporadično odigravaju tokom cele godine, s tim da se centralni događaj održava u avgustu na Šabačkoj tvrđavi u trajanju od četiri do pet dana.
- ŠLF je u 2009. godini organizovao: *FEST* u februaru, nastup *Balkanike* u aprilu, u maju *Noć muzeja*, *Demo fest* u avgustu kao takmičenje autorskih bendova i drugo.
- U okviru ŠLF-a organizuje se i *Mini ŠLF* koji je usmeren na najmlađu publiku i obuhvata filmske projekcije i pozorišne predstave za decu.
- Avgust na Tvrđavi rezervisan je za koncerte poznatih izvođača koji privlače i najviše publike.
- U 2009. godini, tokom zimskog raspusta, ŠLF je u bioskopu organizovao filmske projekcije 54 filma koji su bili rangirani po godištima. Večernje projekcije ozbiljnih filmova bile su namenjene srednjoškolcima i studentima.
- Sredstva od prodatih karata idu u *Fond za mlade nade* kojim se pomaže mladim likovnim umetnicima, a planira se i proširenje Fonda na studijska putovanja i doškolovanje mladih.
- ŠLF se zalaže da se zgrada *Vodovoda* pretvori u muzički studio za demo bendove.

Posećenost

- Kada je posećenost u pitanju, ne vodi se precizna statistika, ali se procenjuje da centralne događaje/koncerte na Tvrđavi poseti više od 10 000 hiljada ljudi za četiri dana.
- Pozorišne predstave za decu su u 2009. godini na Tvrđavi okupile 1 000 do 1 500 ljudi.

Kadrovi

- Na poslovima organizacije i osmišljavanja programa zaposlene su dve osobe: dizajner i organizator.
- ŠLF je specifičan po tome što okuplja veliki broj volontera koji pomažu u svim oblastima, od marketinških aktivnosti do izvođenja programa.

Marketing

- ŠLF je veoma dobro marketinški pokriven. Nosioi manifestacije pokrenuli su tematski marketing na godišnjem nivou, štampali i, uz pomoć volontera, delili flajere po školama i frekventnim mestima u gradu, postavljali svetleće reklame, štampali majice, snimali kratke video forme...

Saradnja

- S obzirom na to da je ŠLF organizator *Noći muzeja*, ostvaruju saradnju sa gotovo svim ustanovama u gradu (jer su skoro sve uključene u tu manifestaciju).
- Sa jedinim bioskopom u gradu takođe uspešno sarađuju kroz filmske programe.
- Sarađuju i sa *Veselim majmunčetom* koje neguje dečje pozorišno stvaralaštvo.
- Ostvarivali su saradnju sa beogradskim pozorištima.
- Preko *Demo festa* u bliskom kontaktu su i sa muzičkim grupama.

Finansiranje

- ŠLF se od 2003. godine, kada je organizovan po prvi put, finansira od strane lokalne uprave. U tu svrhu Gradonačelnik formira četvoročlani organizacioni odbor.
- Budžet festivala raste u skladu sa rastom gradskog budžeta, pa je 2009. godine iznosio osam miliona dinara. Celokupan budžet troši se na programe.

Zaključci i preporuke

Šabački letnji festival je primer savremene manifestacije kompleksnog karaktera koji dobrim marketingom privlači i animira publiku.

S obzirom na to da je jedan od glavnih elemenata festivala pozorišni program, ŠLF bi trebalo da ostvari bolju saradnju sa Šabačkim pozorištem u pogledu zajedničkog rada na sadržajima. Takođe neophodno je voditi i evidenciju posetilaca kao vid procene uspešnosti. Ti upitnici za građane mogli bi i da pruže uvid u potrebe i želje publike i na taj način usmere buduće festivale.

Porodica posrednika

Od lokalnih medija u Šapcu postoje: Radio i Televizija Šabac, privatni Radio i Televizija „AS“ i od štampanih tri privatna nedeljnika: *Glas Podrinja*, *Šabački glasnik* i *Podrinjske novine*. Samo je Radio televizija Šabac dostavila popunjen upitnik na osnovu kojeg raspoložemo podacima da ona nema redakciju za kulturu, te da ne postoji specijalizovana emisija iz oblasti kulture. Petominutni kulturni sadržaji zastupljeni su samo u okviru emisije vesti. Vesti se emituju svakog dana u tri termina (15, 19, i 22h) u trajanju od 30 minuta. Kada se govori o kulturi, uglavnom se radi o najavama događaja ili izveštajima sa nekog događanja.

U Šapcu ne postoji ni stručna kritika iz oblasti kulture. To su potvrdili i ispitanici u okviru fokus grupa i istakli kao veliki problem to što novinari za umetničku kritiku nisu edukovani ni motivisani.

I pored takve situacije, svi mediji i sve ustanove kulture su se izjasnile da je saradnja sa medijima odlična ili dobra. Iz toga se može zaključiti da ni ustanove ni mediji ne pokazuju dovoljno interesovanja za kritički osvrt, a to može biti jedan od metoda evaluacije rada ustanova.

Na osnovu rezultata sprovedene ankete građana, Šapčani se najčešće informišu preko poznanika i prijatelja (30,2%), zatim preko promo materijala (25,2%), štampanih medija (21,5%), pa tek onda putem televizije (14,7%) i interneta (8,4%). Takvi podaci mogu ukazati na to da televizija kao medij koji u najvećoj meri oblikuje ukus građana, zapravo ne vrši svoju ulogu na zadovoljavajućem nivou. Stoga bi i ustanove trebalo mnogo više pažnje da posvete drugačijim načinima promovisanja sadržaja, kao što su promomaterijal i interaktivne internet zajednice koje predstavljaju savremeni vid obaveštavanja preko poznanika i prijatelja.

U okviru ove porodice se, kada je Šabac u pitanju, našla i Kancelarija za mlade, jer je u okviru kulturnog sistema preuzela aktivnu ulogu medijatora mećuresorne saradnje kulture i obrazovanja.

MeĐuresorna saradnja

6.1. Ustanove kulture i škole

Saradnja dva resora, kulture i prosvete, veoma je važna, naročito kada se zna da formalno obrazovanje, pored porodice, igra najznačajniju ulogu u procesu razvoja kulturnih potreba svakog pojedinca. Velike mogućnosti u povezivanju dva sektora sagledavaju se u činjenici da u gradu Šapcu postoji 13 osnovnih, osam srednjih škola (od kojih jedna umetnička: Škola za umetničke zanate), tri visoke, kao i Osnovna muzička škola „Mihailo Vukdragović“.

Saradnja ustanova kulture i škola je dugi niz godina u Šapcu bila stihijska i *ad hoc*. Nedostatak organizovane kontinuirane saradnje primetili su i učesnici u intervjuima i fokus grupama, istakavši da danas škole nemaju promotivnu ulogu kada su kulturni sadržaji u pitanju, dok su ranije nastavnici i profesori bili u obavezi da vode decu na kulturne sadržaje. Za razliku od prošlih vremena, danas je to stvar lične inicijative malobrojnih nastavnika koji pokazuju interesovanje da učenike vode na kulturna dešavanja.

Izuzetak od te situacije predstavlja Škola umetničkih zanata, jedna od retkih na prostoru Srbije. U okviru škole postoji niz smerova koji su blisko povezani sa kulturnim delatnostima: preparator, stilski krojač, aranžer, grnčar. To omogućava da u okviru praktične nastave, učenici škole blisko sarađuju i učestvuju u radu ustanova kulture. U mnogim predstavama stilski krojači pokazali su svoje umeće, u muzeju učenici organizuju izložbe svojih radova, u saradnji sa bibliotekom organizuju izložbu kaligrafije.

Kao način da se kultura i obrazovanje poveća je projekat *Šabac-grad znanja* koji je septembra 2009. godine pokrenulo Odeljenje za društvene delatnosti i privredu gradske uprave čime se institucionalizuje saradnja obrazovnih ustanova sa ustanovama kulture. Koordinator projekta je Kancelarija za mlade grada Šapca. Projektom ustanove kulture izlaze sa ponudom programa i sadržaja za zainteresovanu decu i predmetne nastavnike u vidu radionica i interaktivne nastave. Saradnja sa obrazovnim ustanovama u okviru Projekta ogleda se u tome da se kod dece od najmlađeg uzrasta razvijaju kulturne potrebe i navike. Kada škola izabere programe za koje je zainteresovana, oni ulaze u godišnji plan i time postaje obavezujuć i za škole i za sve budućetske korisnike kulture. Programi su organizovani u vidu poseta ili radionica. Stručni kadar ustanova u saradnji sa predmetnim nastavnicima učestvuje u pripremi i kreiranju različitih aktivnosti (radionice, školske sekcije, vannastavne aktivnosti, priprema proslava dana škole, festivali i drugo). Cilj projekta je da se deci i mladima školskog uzrasta kroz kulturni život njihovo slobodno vreme učini sadržajnim, nastava u školama obogati i učini zanimljivijom, a sadržaji i rad ustanova kulture u gradu dostupnijim.

Na taj način se učenici upoznaju sa radom biblioteke, arhiva, pozorišta, muzeja, ali i sami „postaju“, na primer, arhivski istraživači, organizatori izložbi, arheološki radnici... Opisano povezivanje škola i ustanova kulture predstavlja pozitivan način, ne samo uključivanja mladih u funkcionisanje ustanova, već i stvaranja buduće publike koja će u određenoj meri sasvim sigurno nastaviti da posećuje kulturne sadržaje u svom gradu.

6.2. Kulturni turizam

Iako u povezivanju kulture i turizma ključnu ulogu na nivou grada treba da odigra turistička organizacija u saradnji sa ustanovama kulture, njihova intenzivnija saradnja je, prema podacima iz ankete, otpočela tek 2009. godine.

U okviru Turističke organizacije Šapca ukupno je pet zaposlenih, od toga su troje diplomirani turizmolozi, jedan ekonomista i jedan pravnik. Prema informacijama iz Turističke organizacije, u Šapcu postoje ponude kulturno-turističkih ruta „Gradska tura“ (pešačka ruta koja predviđa dvosatno razgledanje kulturno-turističkih vrednosti) i dvodnevna poseta Šapcu u koju je uključen obilazak značajnih lokaliteta u okolini: Ašikovog groba, spomen-kompleksa Boja na Mišaru, etno sela Topalović u Lipolistu.

Turistička organizacija nema evidenciju o broju posetilaca kako domaćih tako i stranih u proteklim godinama. Takav način rada se vrlo negativno odražava na razvoj turizma uopšte, ali i kulturnog turizma. Neophodno je osmisliti dugoročan plan razvoja kulturnog turizma u čije kreiranje će biti uključene ne samo ustanove kulture sa svojim sadržajima nego i sve značajnije manifestacije u gradu koje mogu postati kulturno-turistički proizvod. Neophodno je osmisliti znatno veći broj atraktivnih turističkih ruta koje će uključiti obilazak ustanova kulture.

Na internet strani turističke organizacije (www.sabacturizam.org) dostupne su mnoge informacije o Gradu Šapcu, u oblasti kulture, zabave, sporta, manifestacije. Uočava se, međutim, da nisu sve informacije ni ažurirane, ni dostupne. Brojne su materijalne i duhovne vrednosti koje se mogu učiniti privlačnim za turiste, a koje nisu obuhvaćene aktivnostima turističke organizacije.

Početkom 2008. godine polju turističke promocije napravljen je pomak osnivanjem privatnog Etno centra za turizam i kulturu u Vili Albedo čiji je cilj podsticanje razvoja seoskog turizma u šabačkom kraju, razvoj kulturnog života u selima i stvaranje etnorskog preduzetništva na selu. Na taj način se i stari zanati i domaća radinost neguju, popularišu i uključuju u folklorno nasleđe.

U kontekstu kulturnog turizma grada Šabac, osnovni postojeći resursi su sledeći:

- **Ustanove kulture sa svojim aktivnostima. Takođe, resurse čine i zgrade ustanova kulture**, jer se sve one nalaze u starim zdanjima od kojih je većina proglašena spomenicima kulture
- **Znamenita mesta i spomen-obeležja** - spomen kompleks bitke na Mišaru, spomen kosturnica u Prnjavoru, spomenik posvećen je žrtvama u ratovima 1912-1918. godine.
- **Prostorne kulturno-istorijske celine, stara gradska jezgra** – Šabačka tvrđava (1470), Ulica Gospodar Jevremova.
- **Dela sa spomeničkim i umetničkim svojstvima** - objekti sakralne arhitekture: zgrade Šabačke polugimnazije (1857), Stare bolnice (1856), Vladičanskog dvora (1854), Krsmanovića kuća – „Borovo“ (1892), kuća prote Jovana Pavlovića (1846), najstariji sačuvani objekat u gradu, zgrada Prve narodne apoteke (1927), zgrada Okružnog načelstva (1906), Zgrada Okružnog suda (1907); verski objekti: Crkva Preobraženja u Krivaji, manastiri Radovašnica, Petkovića, Kaona, Čokešina; objekti industrijske arhitekture: zgrada starog mlina
- **Folklorno nasleđe**: etno-selo Topalović u selu Lipolist, etno-park u selu Nakučani, Vila Albedo u selu Varna.
- **Nematerijalna kultura**: legende, običaji, navike, kolektivna sećanja, muzika...
- **Ljudi i događaji** – znameniti ljudi vezani za Šabac mogu biti inspiracija i podsticaj razvoj kulturnog turizma. Upravo su neki događaji posvećeni velikanima koji su povezani sa Šapcem, kao što su „Lazini dani“. Tu su još ljudi na koje su Šapčani ponosni, kao što su: Jevrem Obrenović, utemeljivač modernog Šapca, Mileva Ajnštajn koja je jedno vreme išla u šabačku gimnaziju, književnik Janko Veselinović, i drugi. Šabac je poznat po prvom klaviru, prvom prozorskom oknu, itd.
- **Manifestacione vrednosti**: veliki broj manifestacija različitih po karakteru, jer i pored kulturno-umetničkih manifestacija i ostale manifestacije, kao npr. privredne, sportske mogu značajno doprineti razvoju kulturnog turizma.

U gradu se nalazi nekoliko legata/zadužbina koji su zatvoreni za javnost, bez propratnih štampanih i informativnih materijala, nerešenih statusa. Oni se takođe smatraju potencijalima kulturnog turizma grada.

Glavni nedostaci oblasti razvoja kulturnog turizma je činjenica da brojni kulturno-turistički potencijali nisu razvijeni u kulturno-turističke proizvode. Institucije kulture i kulturna dobra nisu na adekvatan način opremljeni za turističku posetu (nedostaju suveniri, brošure, turistička signalizacija, interpretacija, vodiči...) i kreirani u paket kulturno-turističke ponude. Većina kulturnih manifestacija nije turistički profilisana i pretežno je lokalnog karaktera. Da bi se obogatila kulturna ponuda grada neophodno je srediti status legata kao mesta afirmacije lokalne kulture.

Jedan od ključnih nedostataka u Šapcu je nedovoljno razvijena saradnja između resora kulture i turizma. Jedan od retkih primera saradnje je projekat kreiranje gradske kulturno-turističke rute na čijoj realizaciji su zajednički radili Turistička organizacija i Narodni muzej Šapca. Međutim, pored ovog dobrog primera i nekih pojedinačnih inicijativa (kao što je Vila Albedo) nedostaje sinergija svih aktera u razvoju kulturno-turističkih projekata koji bi doprineli da kultura postane i značajan ekonomski faktor. U cilju podsticanja međuresorne saradnje u Šapcu je 28. i 29. novembra 2009. godine, gradska uprava organizovala seminar na temu: **Edukacija za razvoj kulturnog turizma - oživljavanje kulturnog nasleđa za potrebe kulturnog turizma** na kojem su učestvovali predstavnici dva sektora iz Šapca, Loznice i Valjeva u cilju identifikovanja kulturnih potencijala tri grada i saradnji na razvoju kulturnog turizma čitavog kraja.

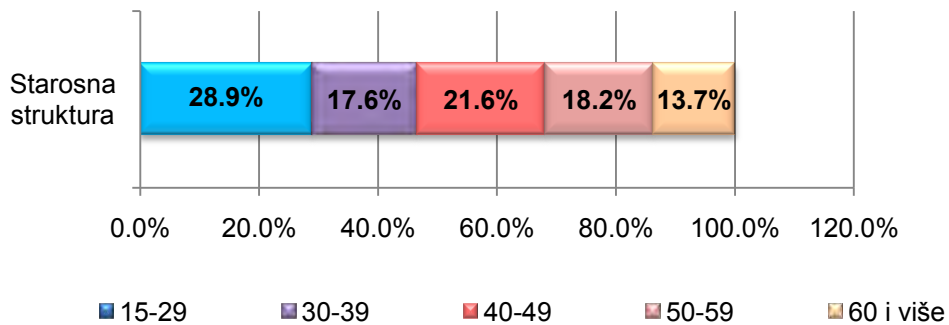

Porodica publike – stavovi graĐana **Šapca o kulturi**

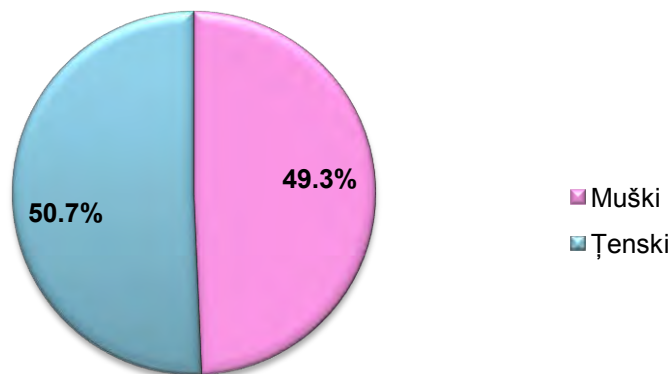

Nezavisni kvotni uzorak građana za potrebe anketiranja u Šapcu činio je 381 građanin određene starosne, polne i obrazovne strukture. Kvote su dobijene tako što su starosna, obrazovna i polna struktura Šapca procentualno prenete na uzorak, s tim da su one za obrazovnu strukturu pomerene ka više i visoko obrazovanom stanovništvu pod pretpostavkom da ta populacija najviše posećuje kulturne sadržaje.

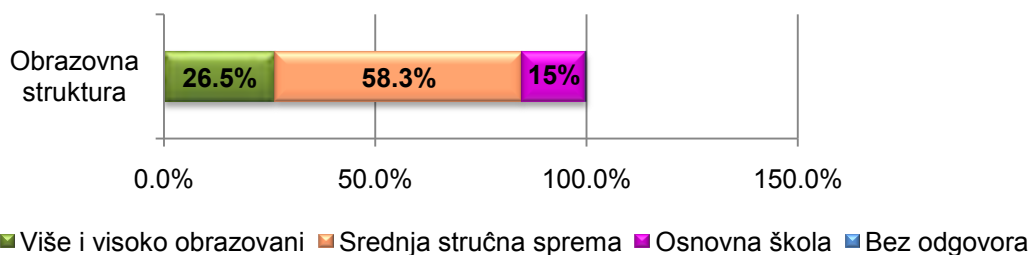
Prikaz 99: Starosna struktura ispitanika

Prikaz 100: Polna struktura ispitanika

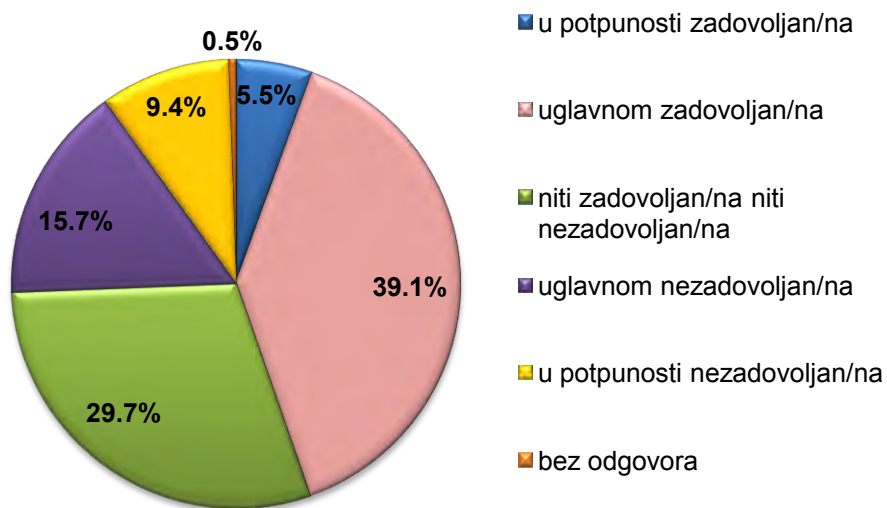
Prikaz 101: Obrazovna struktura ispitanika

Može se zaključiti da su Šapčani generalno zadovoljni kulturnom ponudom u gradu. Naime, u potpunosti je zadovoljno svega 5,5% građana, ali je više od trećine ispitanih uglavnom zadovoljno. Sa druge strane, manje je onih koji nisu zadovoljni.

Prikaz 102: Zadovoljstvo građana stanjem u kulturi grada Šapca

Najnezadovoljniji su najmlađi ispitanici od 15 do 29 godina (37,4% svih ispitanih u okviru ove starosne kategorije nije zadovoljno), dok zadovoljstvo raste sa starijim grupama ispitanika. **To može biti pokazatelj da kulturni akteri ne posvećuju dovoljno pažnje sadržajima za mlade, te da u tom pravcu treba usmeriti kulturnu politiku.** Može se reći da zadovoljstvo stanjem u kulturi nije uslovljeno polnom pripadnošću. Kada je obrazovna struktura u pitanju, najnezadovoljniji su osnovnoobrazovani, a najzadovoljniji više i visokoobrazovani.

Tabela 24: Zadovoljstvo građana prema obrazovnoj strukturi

	u potpunosti zadovoljan/na	uglavnom zadovoljan/na	ni zadovoljan/na ni nezadovoljan/na	uglavnom nezadovoljan/na	u potpunosti nezadovoljan/na
osnovna škola	10,5%	29,8%	31,6%	17,5%	10,5%
srednja stručna sprema	5,4%	37,8%	29,2%	16,2%	0,9%
više i visoko obrazovani	3%	47,5%	29,7%	12,9%	6,9%

Građani u skoro 60% slučajeva veruju da će se stanje u kulturi u narednih pet godina promeniti na bolje, dok je svega 8% pesimistično kada je kulturna scena u pitanju. Ostali misle da će stanje ostati nepromenjeno.

Najveći broj ispitanika i učestalost i kvalitet kulturnih dešavanja ocenjuju kao dobre ili vrlo dobre – 74,6% kada je učestalost u pitanju, i 75% kada govorimo o kvalitetu kulturnih sadržaja. Odličnu ocenu ovim parametrima kulturnih sadržaja daje 3,9% ispitanika za učestalost, odnosno 10% kada je kvalitet u pitanju. I jednim i drugim parametrom najzadovoljniji su visokoobrazovani građani preko 59 godina starosti.

Oblast kulture u Šapcu koju građani vide kao najrazvijeniju jeste kulturni amaterizam – nešto više od 86% ispitanih ocenjuje je dobrom, vrlo dobrom ili odličnom ocenom.

Tabela 30: Rangiranje najrazvijenih oblasti u kulturi Šapca prema odgovorima ispitanika

Rang	Oblast kulture	Broj ispitanika koji oblast ocenjuju ocenama: dobra, vrlo dobra, odlična	Procenat ispitanika koji oblast ocenjuju ocenama: dobra, vrlo dobra, odlična
1	razvijenost kulturnog amaterizma	330	86,6%
2	zanimljivost kulturnih sadržaja	308	80,8%
3	promocija sadržaja od strane ustanova	291	76,4%
4	negovanje tradicije i zaštita kulturne baštine	269	70,8%
5	razvijenost kulturnog turizma	217	56,9%
6	razvijenost savremenog stvaralaštva	216	56,7%
7	saradnja ustanova na lokalnom nivou	206	54%
8	zastupljenost međunarodne saradnje	160	42%
9	istraživanje potreba publike	148	38,8%
10	zastupljenost kulturnih sadržaja prema etničkim grupama u gradu	92	24,1%

Na drugom mestu je zanimljivost kulturnih dešavanja u Šapcu sa preko 80% građana koji je označavaju kao dobru, vrlo dobru ili odličnu. Interesantno je da je promovisanje kulturnih sadržaja od strane ustanova na visokoj trećoj poziciji sa 76% ocena od dobre do odlične. Takođe, na pitanje „koliko su vam dostupne informacije o kulturnim dešavanjima u vašem gradu“ 62% ispitanika odgovara da su uglavnom dostupne, iako je od strane učesnika fokus grupa oblast promocije kulturnih dešavanja ocenjena kao veoma loša.

Slična situacija neslaganja anketiranih i građana u fokus grupama sreće se i kod mišljenja o kulturnom turizmu koji je u 57% slučajeva ocenjen kao dobar, vrlo dobar ili odličan iako su se učesnici fokus grupa složili ili da ova oblast nije razvijena koliko bi trebalo imajući u vidu potencijale Šapca, kao i da je rad Turističke organizacije Šapca nedovoljan. Najniže ocene od strane građana dobila je zastupljenost kulturnih sadržaja prema etničkim grupama, što je i očekivan rezultat s obzirom na činjenicu da Šabac ima pretežno homogenu etničku strukturu. **Veoma važno je da su se istraživanja potreba publike našla na pretposljednem mestu, i da 51,2% ispitanika ovu oblast označava nedovoljnom ili dovoljnom ocenom. To ukazuje na činjenicu da se ustanove nedovoljno bave istraživanjem kulturnih potreba kao vidom samoevaluacije sadržaja što pokazuju i rezultati dobijeni anketama i razgovorima u ustanovama.**

Poseta kulturnih sadržaja

Svega osam građana ili 2,1% anketiranih uopšte ne posećuje kulturna dešavanja. Građani Šapca, sudeći po odgovorima anketiranih, najčešće posećuju koncerte – 38,8% na ovakva dešavanja odlazi često ili uvek kada takvih sadržaja ima, 31,2% to čini ponekad. U prilog ovom podatku ide i činjenica da je u protekla tri meseca 67,2% građana posetilo neko muzičko dešavanje od jednom do deset puta. Na drugom mestu je poseta izložbama koje ponekad ili redovno posećuje 53% građana. Taj podatak se može objasniti tradicionalno veoma bogatom slikarskom scenom Šapca za koju je i publika senzibilisana.

Po učestalosti posete, iza izložbi sledi pozorište u koje redovno odlazi 17% ispitanika, ponekad 35%, dok 13% nikada nije bilo u pozorištu. Od ispitanika koji su posetili pozorište u protekloj sezoni, 44% je to učinilo jednom do tri puta, 15% od četiri do sedam puta, dok je oko 6% to učinilo osam i više puta. U izboru publike prevladavaju predstave lokalnog glumačkog ansambla – u 31% slučajeva građani gledaju isključivo

predstave svog pozorišta, dok 27% to čini u pola ili više od polovine poseta pozorištu. Značajan je i podatak da 23% ispitanika ne zna koje predstave gleda, da li lokalne ili gostujuće.

Interesantno je da za razliku od malog procenta ispitanika koji nisu posetili pozorište, 33,3% ispitanika nikada nije bilo u bioskopu, a 32,8% to čini retko. Ovakvu sliku donekle mogu objasniti razgovori u okviru fokus grupa, u kojima se ističe da je poseta jedinom bioskopu u Šapcu slaba jer je prostor neadekvatan, a premijere neblagovremene. U Šapcu naime, prema rečima učesnika u fokus grupama, radi jedan bioskop sa malim brojem sedišta u zagušljivom prostoru.

Balet i opera su očekivano najslabije posećeni, jer ih u Šapcu gotovo i nema, tako da građani najčešće idu u Beograd i Novi Sad kako bi konzumirali ove sadržaje. Procenat ljudi koji nikada nije prisustvovao baletu i operi je oko 80% (81,4% kada je balet u pitanju i 76,1% u slučaju opere). **Međutim, podaci koji zabrinjavaju je da skoro 60% ispitanih nikada nije bilo na književnoj večeri, a da polovina nikada nije posetila javnu tribinu. Ukoliko se uzme u obzir da su informacije o kulturnoj ponudi, prema mišljenju ispitanika, uglavnom dostupne i da je trećina anketiranih član biblioteke, postavlja se pitanje da li je zainteresovanost građana za ovaj segment kulturne ponude na dovoljno visokom nivou. To navodi na zaključak da je možda potreban novi pristup i bolja promocija književnih večeri i tribina.**

Interesantno je da tačno polovina ispitanika nikada nije bila na folklornoj priredbi, dok je druga polovina sa različitom učestalošću prisustvovala takvim sadržajima.

Poseta sadržaja prema obrazovnoj strukturi građana

Kada se učestalost posete dešavanja ukrsti sa obrazovnom strukturom ispitanika, podaci ukazuju da više i visoko obrazovani najčešće posećuju izložbe i pozorišne predstave, a osnovnoobrazovani najmanje. Sa druge strane građani sa završenom osnovnom školom najčešće odlaze na koncerte, dok 77% njih nikada nije bilo na književnoj večeri, nasuprot oko 33% više i visokoobrazovanih. Kad je poseta folklornim manifestacijama u pitanju, ona ne zavisi od stručne spreme pripadnika publike, jer sve obrazovne kategorije ispitanika u približno istom procentu ne posećuju nastupe folklornih ansambala. Javne tribine, bioskop, balet i operu najmanje posećuju ispitanici sa trećim stepenom stručne spreme tj. radničkih zanimanja, a najviše više i visokoobrazovani građani Šapca. **Iz navedenih podataka može se zaključiti da su najveći učesnici u kulturnoj ponudi građani sa završenom višom školom ili fakultetom. Stoga i promociju i animaciju treba usmeriti ka drugim kategorijama stanovništva.**

Poseta sadržaja prema starosnoj strukturi građana

Podaci pokazuju da izložbe najčešće posećuju građani u petoj deceniji života, a najmanje oni između 50 i 59 godina. U poslednja tri meseca, najčešći posetioci izložbi bili su visokoobrazovani građani od 60 i više godina, a najređe Šapčani radničkih zanimanja između 30 i 39 godina.

Pozorišne predstave u najvećem broju posećuju najmlađe. Naime, preko 92% građana između 15 i 29 godina sa različitom učestalošću ide u pozorište. Na drugoj strani, pozorište, kao i izložbe, najmanje posećuju građani između 50 i 59 godina starosti. U protekloj sezoni najbrojnija publika pozorišta su, sudeći po odgovorima ispitanika, visokoobrazovani građani između 30 i 39 godina, a najmanje brojni pojedinci sa osnovnim obrazovanjem preko 59 godina.

Na koncertima su, očekivano, najčešći gosti mladi, a najređe najstariji preko 60 godina. Razlog tome može se naći u malom broju koncerata ozbiljne muzike koja je prihvatljivija građanima u poznijim godinama. Na koncerte je u poslednja tri meseca najmanje išlo stanovništvo radničkih zanimanja preko 59 godina.

Na književne večeri u najmanjem broju odlaze najmlađe kategorije ispitanika do 39 godina i građani u šestoj deceniji života. Najveće interesovanje za taj tip programa pokazuju građani između 40 i 49 godina, mada je razlika između starijih kategorija stanovnika koji posećuju književne večeri mala. To pokazuje da bi trebalo osavremeniti program i uključiti sadržaje i autore zanimljive mladima. U poslednja tri meseca u najvećem broju književne večeri posetili su visokoobrazovani građani Šapca preko 49 godina starosti.

Folklorne manifestacije najviše su posećene od strane najstarijih (78% sa različitom učestalošću ide na programe), a najmanje od strane najmlađih (53% nikada nije bilo na folklornoj manifestaciji). Folklorne manifestacije u poslednja tri meseca najviše su posećivali građani radničkih zanimanja preko 59 godina.

Bioskop je najčešće mesto razgledanja građanima do 39 godina (85% građana iz ovih starosnih grupa prate bioskopske projekcije), a najređe građanima od 60 i više godina (71,4% nikada nije bilo u bioskopu). U poslednja tri meseca posetu bioskopu najviše su praktikovali najmlađi, dok poseta opada ka višim starosnim kategorijama

Tribine i predavanja su, sudeći po posećenosti, najzanimljivije građanima između 30 i 49 godina, a najmanje zanimljive populaciji od 50 i više godina. Među mladima 47,7% nije posetilo takve sadržaje. Evaluacijom rada ustanove bi mogle da dođu do tema koje su najzanimljivije svim kategorijama stanovništva, a posebno onima koji su najređe posetioci, i da se na taj način poveća interesovanje za kulturne sadržaje tog tipa.

Balet i operu najmanje posećuju Šapćani od 50 do 59 godine starosti, mada su razlike meću starosnim kategorijama, kada je neposećivanje tih sadržaja u pitanju, male. Kada je o baletu reč, procenat onih koji nikada nisu bili na tom sadržaju, kreće se između 79 i 88. U slučaju opere, taj procenat se kreće od 70 do 84. Interesantno je da su u najvećem broju na operi bili najmlađi ispitanici. U poslednja tri meseca ove sadržaje posetilo je svega 16 građana različite dobi i obrazovanja.

Na osnovu iznetih podataka može se zaključiti da su najstariji i najmlađi građani najmanje zastupljeni u kulturnom životu grada. Praksa ustanova bi prema tim grupama trebalo posebno da se oblikuje. To najpre zahteva istraživanje kulturnih potreba ovih kategorija stanovništva i dalje usmeravanje programa prema dobijenim rezultatima. U Šapću se nijedna ustanova planski ne bavi ovim načinom procene svoga rada.

Razlozi (ne)posećenosti

Svega 15% ispitanih smatra da su cene ulaznica za kulturna dešavanja visoke, dok preko polovine smatra da su cene realne, a 30% nema mišljenje o tome. To pokazuje da cene karata nisu u korelaciji sa posetom kulturnih sadržaja.

Tabela 26: Odgovor na pitanje "Da li smatrate da su cene ulaznica za kulturna dešavanja realne, visoke ili niske?"

	<i>Frekvencija</i>	<i>Procenat</i>
bez odgovora	2	0.5
realne	200	52.4
visoke	57	14.9
niske	7	1.8
nemam mišljenje o tome	116	30.4
Ukupno	382	100.0

Ako se u obzir uzmu i odgovori ispitanika na pitanje „Šta je najčešći razlog zbog kojeg eventualno ne idete češće na kulturna dešavanja?“, gde su ispitanici označavali dva odgovora, zaključak je još vidljiviji. Kao prvi razlog u 57,3% slučajeva navodi se odgovor „nedostatak slobodnog vremena“. Muškarci češće nego žene ističu taj odgovor kao razlog smanjenoj poseti kulturnim sadržajima. Interesantno je da se kod žena odmah iza „nedostatka vremena“, navodi „nedostatak interesovanja“, dok je kod muškaraca drugi izbor po broju odgovora „neodgovarajući programi“, pa onda „nedostatak interesovanja“.

Kao drugi razlog kod oba pola najčešće se označavaju „neodgovarajući programi“ sa 32,2% svih odgovora, dok se na drugom mestu nalazi „neodgovarajući termin početka programa“.

U 16,5% slučajeva „nedostatak interesovanja“ se navodi kao odgovor kada su starosne kategorije u pitanju. Pri tom je to najjače izraženo kod populacije iznad 39 godina.

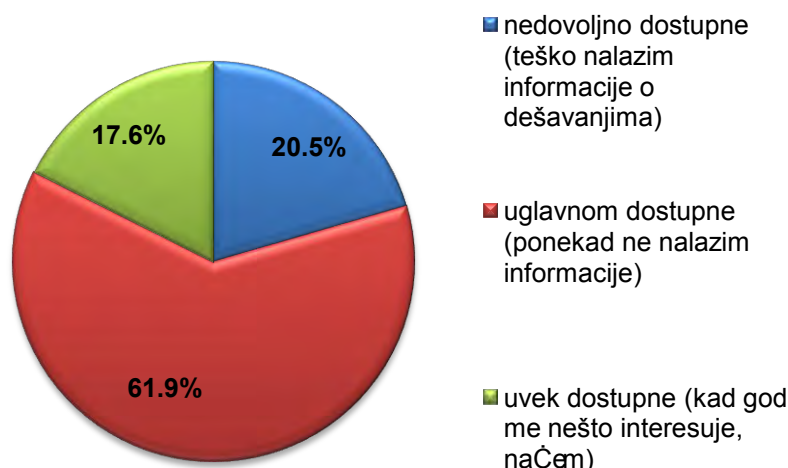
Rezultat navodi na zaključak da kod građana treba probuditi interesovanje za kulturu, pružajući im sadržaje koji su u skladu sa njihovim željama i svakako uskladiti organizaciju programa sa radnim vremenom posetilaca. U vezi sa tim, učesnici fokus grupa su, na primer, naveli da bi muzej trebalo da radi vikendom, jer je to vreme najčešće jedino kada posetioci porodično mogu da odu u muzej. Sve to iziskuje i veće angažovanje ustanova kulture u promociji sadržaja, i naročito u istraživanjima kulturnih potreba građana. Kroz samoevaluacione upitnike ustanove bi stekle sliku zašto su programi neodgovarajući za publiku, koje sadržaje treba uključiti u ponudu grada, kojim sadržajima povećati broj i tome slično.

Informisanje

Šapćani smatraju da su informacije o kulturnim dešavanjima uglavnom dostupne. Međutim, petina anketiranih smatra da su im takve informacije teško dostupne. Najmanje je onih kojima su informacije uvek dostupne. **Interesantno je, međutim, da odgovor da su informacije nedovoljno dostupne najčešće ističu najmlađi ispitanici. To može biti pokazatelj da ustanove treba da se okrenu savremenim vidovima marketinga, kao što su internet i poruke preko mobilnog telefona.**

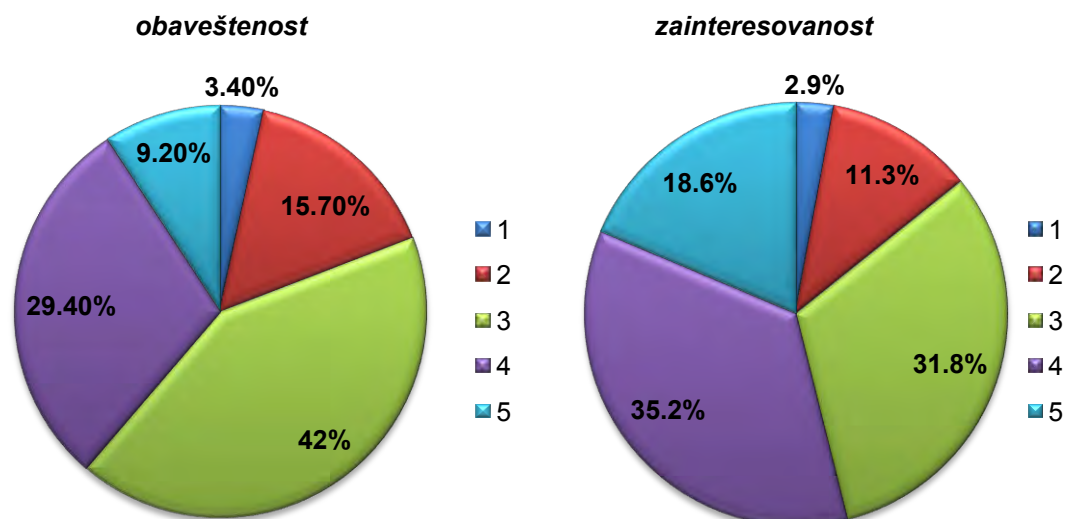

Prikaz 103: Odgovor na pitanje: „Koliko su vam informacije o kulturnim dešavanjima dostupne?“

Preko 80% (80,6%) anketiranih graĆana Šapca svoju obaveštenost ocenjuje dobrom, vrlo dobrom ili odliĉnom ocenom. Najĉešće svoju obaveštenost jedinicom ili dvojkom ocenjuju najmlaĉ ispitanici (22,4%), a najreĉe najstarija kategorija ispitanika – 10,5%. Svoju zainteresovanost za kulturna dešavanja 85,6% ispitanih ocenjuje ocenama od trojke do petice. U okviru svih starosnih grupa ispitanika, najĉešće se zainteresovanost ocenjuje trojkom ili ĉetvorkom.

Prikaz 104: Distribucija ocena liĉne obaveštenosti i zainteresovanosti graĆana

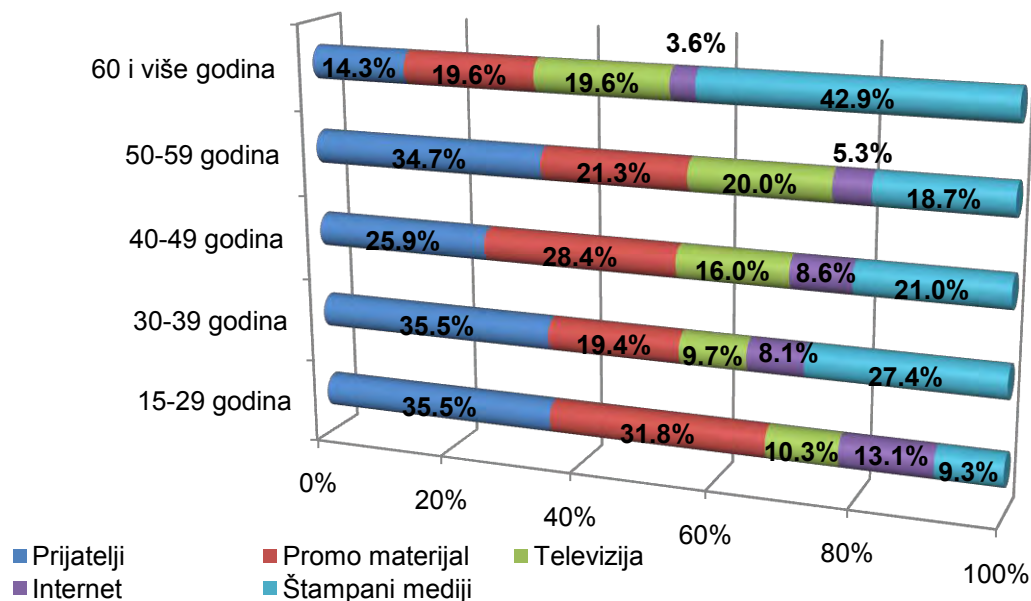

Razgovori u okviru fokus grupa, meĉutim, daju sasvim suprotne podatke. Osnovni problem, po njihovom mišljenju, relativno slabe posete kulturnim dešavanjima je nezainteresovanost i neobaveštenost graĆana. Opreĉni podaci mogu navesti na zakljuĉak da graĆani u anketama ili ne percipiraju objektivno svoju zainteresovanost, odnosno obaveštenost ili zbog nelagode ĉešće navode društveno poĉeljne odgovore. S tim u vezi treba naglasiti da u odgovore neobaveštenih i/ili nezainteresovanih ne treba sumnjati.

Sudeći po odgovorima ispitanika, graĆani Šapca se najĉešće informišu preko poznanika i prijatelja (30,2%), zatim preko promo materijala (25,2%), štampanih medija (21,5%), pa tek onda putem televizije (14,7%) i interneta (8,4%). Najmlaĉ ispitanici i oni izmeĉu 40 i 49 godina se skoro u jednakoj meri informišu preko prijatelja i promo materijala. Najstariji graĆani Šapca se najĉešće informišu preko štampanih medija.

Prikaz 105: Načini informisanja o kulturnim dešavanjima prema starosnim grupama ispitanika

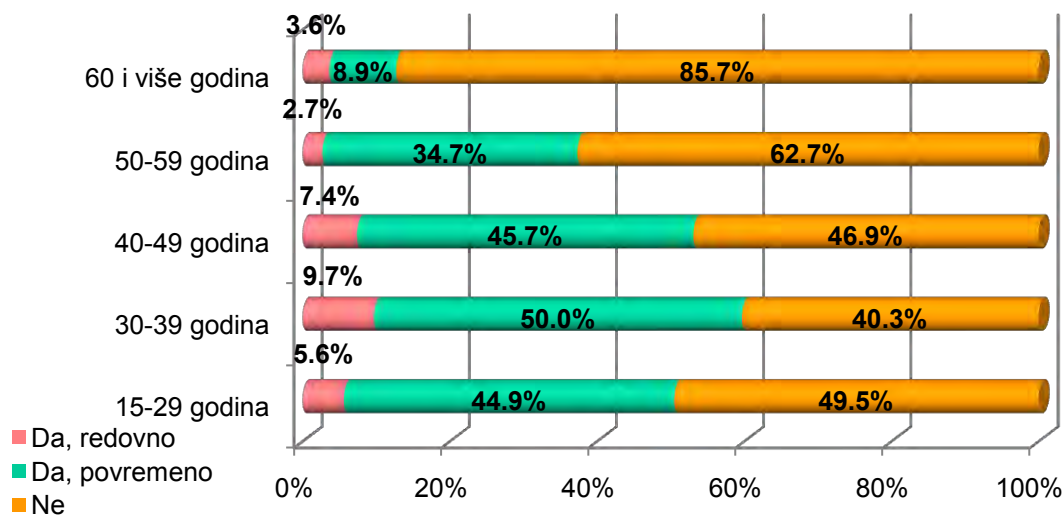

Na osnovu gore navedenih rezultata i mišljenja učesnika fokus grupa, elektronski mediji su nedovoljno okrenuti promociji kulturnih sadržaja, te je potrebno da se mnogo više uključe u negovanje publike za kulturne programe. Sa druge strane, podaci nas mogu navesti na zaključak da i same ustanove treba da budu agresivnije u promovisanju sadržaja i da se okrenu nedovoljno iskorišćenim izvorima marketinga, kakav je Internet. Takođe, oblik marketinga koji ima najviše uticaja na publiku je promo materijal. Flajeri i leci ne zahtevaju tako značajna sredstva kakva zahteva televizija, te bi ustanove znatno češće mogle da ih koriste u promociji događaja. Kroz fokus grupe saznajemo da se to ne događa često, te se kao veoma pozitivan primer promocije ističe muzej koji je ubacivanjem letaka u poštanske sandučice pozivao građane na svoje programe.

Iako su građani oblast angažovanja ustanova kulture u promovisanju kulturnih sadržaja ocenili kao dobru u 76,3% odgovora, 24,4% su u poslednjih godina dana bili lično pozvani od strane ustanove od čega svega 3,2% preko mejling lista. Međutim, podatak da se preko 95% građana ne nalazi na mejling listi nijedne ustanove kulture, može govoriti o nezainteresovanosti samih građana za takav vid informisanja, budući da se na mejling listu pojedinac sam prijavljuje. Ustanove koje šalju pozive putem elektronske pošte su prema odgovorima građana Biblioteka, Muzej i Kancelarija za mlade.

Iako gotovo sve ustanove imaju svoju internet prezentaciju, svega 5,8% ispitanih redovno odlazi na te strane, 55,4% to nikada ne čini, dok 38,6% to čini povremeno. Najveći broj onih koji posećuju internet strane ustanova kultura (redovno ili povremeno), očekivano, pripada grupama ispitanika između 15 i 49 godina (između 50 i 60%), dok 62,7% ispitanika između 50 i 59 godina i 85,7% preko 59 godina to nikada ne čini.

Prikaz 106: Učestalost posećivanja internet strana ustanova kulture

Kulturne potrebe građana

Ono što se u okviru istraživanja Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka izdvojilo kao najveća kulturna potreba građana Šapca jesu muzički sadržaji (i domaćih i stranih izvođača) i pozorišne predstave, dok im najmanje nedostaju izložbe što navodi na zaključak da je ta oblast dobro pokrivena. Svega 5% građana Šapca ističe da je zadovoljno kulturnom ponudom i da u istoj ništa ne bi menjali.

Tabela 31: Odgovor na pitanje „Šta smatrate da bi najpre trebalo poboljšati u kulturnoj ponudi vašeg grada?“

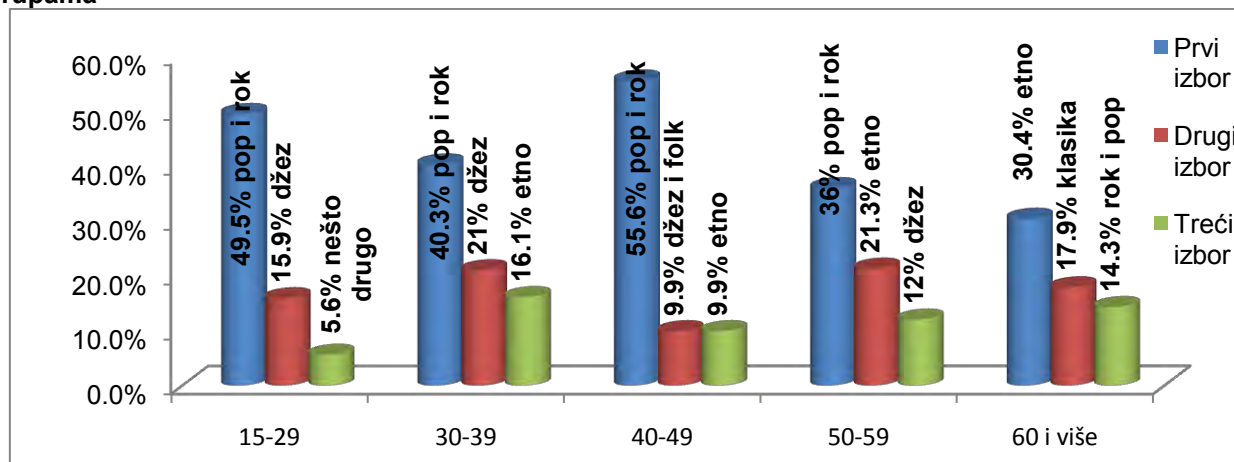
Rang željenih kulturnih sadržaja	Naziv kulturnih sadržaja koji nedostaju	Broj odgovora	Procenat u ukupnom broju odgovora
1.	više koncerata stranih izvođača	110	28,8
2.	više koncerata domaćih izvođača	73	19,1
3.	više pozorišnih predstava	53	13,9
4.	više folklornih priredbi	25	6,5
5.	više performansa i savremenih umetničkih formi	21	5,5
6.	više opera/opereta	17	4,5
7.	više baletskih predstava	14	3,7
8.	više tribina/predavanja	13	3,4
9.	više književnih večeri	12	3,1
10.	više bioskopskih projekcija	8	2,1
11.	više izložbi	3	0,8

Raspodela odgovora prema polnoj pripadnosti pokazuje da koncerte domaće i strane muzike više žele žene nego muškarci. Muškarci više od žene žele pozorišnih predstava u kulturnoj ponudi Šapca.

Interesantno je da su ispitanici u okviru svih starosnih grupa, izuzev najstarijih građana, označili koncerte kao sadržaj koji najviše nedostaje. Građani preko 59 godina navode da kulturnu ponudu treba poboljšati sa više pozorišnih predstava.

Od ispitanika je u okviru upitnika traženo da označe koji sadržaji bi najviše unapredili muzičku ponudu Šapca. U odgovorima su se najviše istakli „pop i rok muzika“ (41,4%), „etno muzika“ (14,7%) i „džez muzika“ (13,4%). Jedino u okviru odgovora „pop i rok muzika“ muškarci su brojniji (47,2% prema 36,5%). U svim ostalim odgovorima žene se u većem broju odlučuju za određeni pravac. Građani do 50 godina povećali bi broj pop i rok koncerata, dok starijima od 50 godina najviše nedostaju koncerti etno muzike. Učesnici fokus grupa istakli su pop i rok muziku kao pravac koji bi mogao da bude zastupljeniji u muzičkoj ponudi, ali i klasičnu muziku koja je, međutim, u odgovorima ispitanika zauzela tek pretposljednje mesto.

Prikaz 107: Prvi, drugi i treći izbor ispitanika kada su muzički sadržaji u pitanju prema starosnim grupama

Kada je obrazovna struktura u pitanju, pop i rok sadržaji su i dalje na prvom mestu po broju odgovora u svakoj kategoriji. Samo kod građana sa osnovnom školom na drugom mestu se nalazi folk muzika, dok je kod srednje i više i visokoobrazovanih na drugom dtez.

U okviru ankete ispitanici su zamoljeni da navedu i tri zaštitna znaka svog grada. Interesantno je da se na spisku većinski tradicionalnih manifestacija izdvojio moderan i nov kulturni sadržaj, Šabački letnji festival. Taj festival je najčešće kao zaštitni znak prepoznat od strane najmlađe populacije. Naime, 20% odgovora u okviru starosne grupe od 15 do 29 godina odnosi se na tu manifestaciju. Međutim, iako je primetno opadanje sa starijim grupama ispitanika, da Šabački letnji festival nije primamljiv samo mladima pokazuju i odgovori ostalih građana – 13,7% ispitanika starosti od 30 do 39 godina, 13,2% ispitanika od 40 do 49 godina, 10% ispitanika od 50 do 59 godina starosti i 3,4% onih sa 60 i više godina prepoznaje ulogu Šabačkog letnjeg festivala kao značajnu. Interesantno je, međutim, da starije grupe anketiranih građana kao zaštitni znak percipiraju najčešće Stari grad na Savi koji se usko vezuje za Šabački letnji festival budući da se na Šabačkoj tvrđavi u letnjem periodu održavaju programi u okviru pomenutog festivala. Ličnosti iz istorije kao zaštitni znak svog grada najčešće navode pripadnici starije generacije.

Od ustanova kulture se kao zaštitni znak najpre prepoznaje Biblioteka, zatim Pozorište, pa Muzej. Kulturni centar se u svega pet odgovora javlja kao zaštitni znak Šapca, a Arhiv četiri puta.

Tabela 32: Lista simbola grada Šapca prema odgovorima ispitanika

1. Stari grad na Savi	6. Biblioteka šabačka
2. Šabački letnji festival	7. Gospodar Jevremova ulica
3. Čivijada	8. Gradski park
4. Šabački vašar	9. Pozorište
5. Šabačka gimnazija	10. Muzej

Fokus grupe

Pored anketnog ispitivanja građanstva, istraživački tim Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka vodio je grupne razgovore u okviru fokus grupa sa građanima koji posećuju kulturna dešavanja, kako bi se dobila potpunija slika kulture Šapca. Svaku fokus grupu činili su građani određenog profesionalnog statusa i iz određene starosne grupe, te su učesnici prve bili studenti i srednjoškolci do 30 godina starosti; učesnici druge i treće zaposleni, samozaposleni i nezaposleni starosti između 30 i 50 godina; učesnici četvrte bili su penzioneri i nezaposleni preko 50 godina starosti.

Generalno gledano, kao ni anketirani građani Šapca, ni učesnici fokus grupa nisu u potpunosti zadovoljni stanjem u kulturi u svom gradu, ali jesu uglavnom zadovoljni. Oni, naime, ističu da Šabac u poređenju sa drugim gradovima ima šta da ponudi kada je kultura u pitanju, ali da bi to polje trebalo unaprediti. Jedan od glavnih problema u kulturi, prema rečima učesnika, jeste taj što „ne postoji odmak od tradicionalnih sadržaja, kao što su šljive i tarabe u slikarstvu“. Do sada je akcenat u kulturnim sadržajima bio na Šapcu XIX veka. Potrebno je približavanje savremenim tokovima u kulturi.

Kao glavni problem ustanova kulture veliki broj učesnika fokus grupa istaklo je potpuno finansiranje ustanova iz gradskog budžeta, zbog čega se one nedovoljno zalažu za osmišljavanje i promovisanje kulturnih sadržaja. Stoga, učesnici smatraju da u svakoj ustanovi kulture na čelu treba da bude menadžer, ali i da se ustanove kulture uslove od strane gradske vlasti da moraju da zarade određena sredstva. Na taj način ustanove kulture bi bile gotovo tržišno orijentisane i više bi se trudile da privuku publiku i organizuju više sadržaja. Iz toga sledi da promocija kulturnih sadržaja nije na zadovoljavajućem nivou. Uglavnom se reklamiranje sadržaja svodi na mali broj plakata (3-5) koji su istaknuti na samim ustanovama i još dva tri mesta u gradu, dok je promocija u medijima veoma slaba i neblagovremena. Primer dobre marketinške prakse, prema mišljenju jedne učesnice, jeste muzej koji je kao vid promocije svojih sadržaja ubacivao letke u poštanske sandučice. Učesnici u grupnim intervjuima ističu da čak ni škole nemaju promotivnu ulogu kada su kulturni sadržaji u pitanju. Ranije su škole bile u obavezi da vode decu na kulturne sadržaje, dok se danas sve svodi na ličnu inicijativu malobrojnih nastavnika koji su zainteresovani da decu vode na dešavanja. Upravo zbog toga učesnici smatraju da bi trebalo da postoji neki vid stimulacije za organizaciju poseta, ili konsekvence za nevođenje dece na kulturne događaje.

Biblioteka, Muzej i Udruženje likovnih stvaralaca Šapca su od strane svih učesnika istaknute kao ustanove koje nude kvalitetne sadržaje, dok se Kulturni centar i Pozorište najčešće ističu kao ustanove kojima je potrebno unapređenje i reorganizacija.

Građani ističu da je saradnja među ustanovama loša, kao i saradnja između škola i ustanova kulture. Kako bi se takva slika poboljšala potrebna je bolja koordinacija i organizacija. Ono što, takođe, ocenjuju kao nepovoljno kada su ustanove kulture u pitanju jeste njihovo radno vreme. Muzej je, naime, subotom i nedeljom zatvoren, a tada su građani slobodni da ga posete. Ovakva situacija je posebno loša kada dolaze turisti i gosti iz drugih gradova Srbije ili iz inostranstva.

Ustanove koje nedostaju, po rečima učesnika fokus grupa, su Centar za savremenu umetnost u kojem bi se nalazila i galerija koja bi zadovoljavala i velike formate savremenih tokova umetnosti, i veći bioskop. Takođe, Šapcu je potrebna i multifunkcionalna velika sala koja bi služila za najrazličitije sadržaje, jer, na primer, za veće koncerte u gradu ne postoji prostor.

Ono što su građani Šapca izneli kao najveći problem kulture u Srbiji jeste njena politizacija. Međutim, ni postavljanje direktora ustanova po političkoj liniji ne bi bilo toliko štetno da se radi o stručnim ljudima za oblast kulture. Analiza kadrovske strukture u Šapcu, pokazala je, međutim, da se u ustanovama kulture na pozicijama direktora uglavnom nalaze stručni ljudi, bez obzira na njihovu političku pripadnost. Tako se, na čelu Biblioteke nalazi profesorka srpskog jezika, na čelu Muzeja i Arhiva istoričari, na čelu Kulturnog centra je diplomirani ekonomista koji može pokazati svoje menadžerske sposobnosti. Jedino se na čelu Pozorišta i Doma kulture u Prnjavoru nalazi nekvalifikovani kadar. Može se reći da je Šabac u velikoj meri ispunio obrazovne zahteve u kulturnim ustanovama.

SWOT analiza

Kulturni sistem

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - 21 ustanova/udruženja kulture na teritoriji grada Šapca od kojih je osam na budžetu grada; - lokalni elektronski i štampani mediji u Šapcu (Radio televizija Šabac, privatna Radio televizija „AS“, štampani mediji <i>Glas Podrinja</i>, <i>Šabački glasnik</i> i <i>Podrinjske novine</i>); - početak realizacije projekta <i>Šabac-grad znanja</i> u kome je institucionalizovana saradnja ustanova kulture i škola, a koji koordinira Kancelarija za mlade; - uspešna saradnja svih ustanova kulture prilikom održavanja manifestacije <i>Noć muzeja</i>; - pokretanje projekta od strane grada za oživljavanje kulture i amaterizma u naseljenim mestima.;	<ul style="list-style-type: none"> - Radio televizija Šabac nema redakciju za kulturu, niti specijalizovanu emisiju iz oblasti kulture; - nepostojanje stručne kritike; - glavni izvor informisanja građana o kulturnim dešavanjima u gradu nisu lokalni mediji, već socijalne mreže; - nije sprovedena <i>Odluka o osnivanju Saveta za kulturu opštine Šabac</i> iz 2003. godine; - kulturni događaji se preklapaju, rad ustanova kulture nije koordinisan; - odsustvo velikih privrednih aktera koji su ranije u velikoj meri pomagali kulturu; - neprimenjivanje strateškog planiranja ni na nivou grada, ni na nivou ustanova kulture;
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - uspostavljanje partnerstva državnog, privatnog i civilnog sektora na polju donošenja odluka u oblasti kulture; - uspostavljanje javnih konkursa za projekte koji imaju za cilj podsticanje međusektorskog i intersektorskog povezivanja; - raspisivanje javnih konkursa za projekte kojim se stimuliše kulturna produkcija nezavisnog sektora; - osnivanje Saveta za kulturu sastavljenog od stručnjaka iz različitih oblasti koji bi se bavili javnim konkursima za projekte iz oblasti kulture; - uvođenje u praksu redovnih zajedničkih sastanaka predstavnika ustanova kulture i lokalne samouprave radi unapređenja odnosa i bolje koordinisanosti rada ustanova; - obogaćivanje medijskih sadržaja emisijama o kulturi; - povezivanje privrednih subjekata sa akterima kulture u gradu; - podrška lokalnih vlasti za uvođenje inovativnog menadžmenta u ustanove kulture organizacijom ili učesćem u organizaciji edukativnih programa za zaposlene, uvođenjem strateškog planiranja i kriterijuma uspešnosti rada ustanova...	<ul style="list-style-type: none"> - kulture u skladu sa savremenim trendovima; - nedovoljno razvijeno tržište kulture na nivou Srbije; - mali broj sponzora i nedovoljno stimulisan privatni sektor da ulaže u kulturu; - princip decentralizacije državne vlasti je delimičan u primeni, nije do kraja sproveden, između ostalog, ne dotiče ni aspekt odlučivanja, ni aspekt fiskalne politike; - nedostatak adekvatnih podzakonskih akata kojima se preciznije uređuje finansiranje kulture; - nedovoljno stimulisan privatni sektor od strane države da ulaže u kulturu;

Kulturna baština

Snage	Slabost
<ul style="list-style-type: none"> - 25 nepokretnih kulturnih dobara na teritoriji grada Šapca; - sve tri ustanove kulture koje se bave zaštitom kulturnih dobara nalaze se u starim zdanjima koja mogu da budu atraktivna sa aspekta kulturnog turizma; - Muzej, Biblioteka i Arhiv imaju prostore u kojima se, pored osnovne delatnosti, održavaju različiti sadržaji (izložbe, scensko-muzički programi, književne večeri, predavanja); - sadržaji koje nude Biblioteka i Muzej fokus grupe ocenile su kvalitetnim - Biblioteka se percipira kao jedan od simbola prepoznatljivosti grada Šapca; - Muzej je organizator jednog od najstarijih Oktobarskih salona u zemlji; - Muzej i Biblioteka imaju svoje internet prezentacije; - Muzej i Biblioteka imaju članstvo u nacionalnim profesionalnim asocijacijama; - uključenost sve tri ustanove u projekat <i>Šabac – grad znanja</i>; 	<ul style="list-style-type: none"> - skoro 60% anketiranih nikada nije bilo na književnoj večeri; - nedovoljno prostora za deponije Muzeja; - nepostojanje konzervatorske radionice u okviru Muzeja što rezultira veoma malim brojem zaštićenih predmeta; - deo stalne postavke je srušen; - drugi deo stalne postavke Muzeja datira iz sredine 80-tih godina XX veka; - u poslednjih 10 godina Muzej nije vršio celokupnu reviziju/popis fondova; - ne postoji dugoročan plan aktivnosti, a ne postoji ni praksa evaluacija programa u ustanovama zaštite; - Muzej vikendom ne radi; - nedostatak bibliotekara, konzervatora, pedagoga i osobe za odnose sa javnošću u Muzeju; - objekti Muzeja, Biblioteka i Arhiva nemaju pristup niti programe za osobe sa invaliditetom; - Arhiv nema aparate za mikrofilmovanje i digitalizaciju zbog čega je mikrofilmovano samo 2% arhivske građe, dok digitalizacija još uvek nije preduzeta; - Arhiv nedovoljno koristi svoje kulturne potencijale niti ima internet prezentaciju što se percipira kao zatvorenost prema publici; - nedovoljna zainteresovanost Turističke organizacije Šapca za promociju kulturne baštine tog grada;
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - veće iskorišćavanje kulturnog potencijala; - revitalizacija kulturne baštine u gradu i selima na teritoriji grada Šapca; - uključivanje kulturne baštine u turističku ponudu i njena adekvatna prezentacija i promocija; - povezivanje i saradnja sa nacionalnim i međunarodnim stručnim asocijacijama - izrada portala koji će obuhvatiti kulturnu baštinu Mačvanskog okruga; - umrežavanje i saradnja svih ustanova zaštite Mačvanskog okruga - poboljšanje saradnje ustanova zaštite Šapca sa Zavodom za zaštitu spomenika u Valjevu koji je nadležan za dobra na teritoriji Mačve; - kontinuirano sprovođenje projekta <i>Šabac-grad znanja</i>; 	<ul style="list-style-type: none"> - mali broj sponzora i nedovoljno stimulisan privatni sektor da ulaže u kulturu; - nedostatak adekvatnih podzakonskih akata kojima se preciznije uređuje finansiranje kulture; - nepostojanje pojedinačnih zakona za pojedine oblasti (muzeji, pozorišta, arhivi), a zakon u oblasti bibliotečke delatnosti je zastareo;

Socio-kulturne aktivnosti

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - besplatni programi za publiku; - podrška amaterizmu kroz dodelu godišnje književne nagrade „Laza K. Lazarević“ za najbolju neobjavljenu pripovetku; - izdavanje viška prostora od čega se deo ulaže u programe; - Kulturni centar ima internet sajt na kojem daje nedeljne najave svojih događanja; - kreiranje dečjeg kulturnog centra kroz niz aktivnosti čime se stvara buduća publika; - saradnja sa svim predškolskim ustanovama i dečjim odeljenjem Opšte bolnice u pogledu prostora i prezentacije sadržaja; - Dom kulture Prnjavor je jedna od retkih ustanova u naseljenim mestima koja ima svoju internet prezentaciju; - postojanje praznog prostora Kulturnog centra koji se ranije izdavao butiku, a koji se može iskoristiti kao mesto za različite sadržaje;	<ul style="list-style-type: none"> - česta promena direktora ustanove čime se gubi kontinuitet sadržaja i stalna publika; - prazan tavanski prostor Kulturnog centra je dugi niz godina neiskorišćen; - nedostatak prostora za negovanje amaterizma od strane Kulturno-prosvetne zajednice; - Kulturni centar ne vodi dokumentaciju i pres kliping - ni Kulturni centar ni Dom kulture u Prnjavoru ne istražuju potrebe publike; - Dom kulture Prnjavor nema pristup za osobe sa invaliditetom. - neuključivanje u projekat <i>Šabac – grad znanja</i>. - nedostatak saradnje sa savremenim tipom organizacija i manifestacija kao što je Šabački letnji festival;
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - Kancelarija za mlade nalazi se u okviru Kulturnog centra što bi moglo pospešiti njihovu saradnju na programima, kao i uključivanje Kulturnog centra u projekat <i>Šabac-grad znanja</i>; - saradnja sa ULSS na projektu iskorišćavanja tavanskog prostora za ateljee; - proširenje saradnje sa lokalnim muzičkim grupama; - uključivanje mladih preko konkursa u osmišljavanje projekata;	<ul style="list-style-type: none"> - mali broj sponzora i nedovoljno stimulisan privatni sektor da ulaže u kulturu; - nedostatak adekvatnih podzakonskih akata kojima se preciznije uređuje finansiranje kulture;

Muzičko-scenski sadržaji

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - pozorišni život u Šapcu ima bogatu tradiciju; - pozorišnu umetnost u Šapcu, pored pozorišta, neguju i akteri nezavisne scene; - svi akteri gostuju u drugim gradovima i učestvuju na festivalima; - Pozorište raspolaže sa jedinom salom u gradu za zahtevnije programe što omogućava da se pored predstava u njemu održavaju i koncerti, promocije knjiga, konvencije i druge manifestacije; - prostorne mogućnosti Pozorišta dovode do saradnje sa gotovo svim akterima kulture u gradu - preko koprodukcija sarađuju sa velikim brojem pozorišta u Srbiji i Bosni i Hercegovini; - Pozorište ima svoju internet prezentaciju sa mesečnim repertoarom svih programa koji se održavaju u njegovoj zgradi; - Pozorište ima pristup za osobe sa invaliditetom; - prepoznavanje značaja amaterizma od strane grada kroz finansiranje KUD-a „Abrašević“ iz budžeta, i delimično finansiranje Ansambla narodnih igara „Hajduk Stanko“; - veliki broj nastupa KUD-ova u Srbiji i inostranstvu doprinose promociji šabačkog kraja; - uključenost KUD-ova u akciju širenja i negovanja amaterizma po naseljenim mestima pokrenutu od strane grada; - šabački KUD-ovi „Abrašević“, „Hajduk Stanko“ i „Čivija“ imaju svoje internet prezentacije; - KUD-a „Abrašević“ aktivno učestvuje u borbi protiv narkomanije; - amaterizam građani percipiraju kao najrazvijeniju oblast kulture u Šapcu, (dobro, vrlo dobra ili odlična ocena sa nešto više od 86% ispitanika);	<ul style="list-style-type: none"> - neadekvatna/zastarela tonska oprema i svetlosni park Pozorišta; - dvostruko manji iznos sredstava za programe Pozorišta od ostalih; - nedostatak 10 školovanih mladih glumaca; - ne postoji pozorišna manifestacija u gradu; - nepostojanje adekvatnog prostora za vežbanje i nastupe KUD-ova, kao ni dovoljno opreme i instrumenata;
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - kontinuirano sprovođenje projekta <i>Šabac-grad znanja</i> u cilju kreiranja buduće pozorišne publike; - organizacija prepoznatljivog pozorišnog festivala od strane Šabačkog pozorišta; - promocija pozorišne umetnosti kroz organizaciju pozorišnog festivala šabačkih škola; - umrežavanje i saradnja KUD-ova Mačvanskog okruga, ali i ostalih okruga u Srbiji; - uvođenje u praksu redovne doedukacije svih subjekata pozorišno-scenske oblasti kulture;	<ul style="list-style-type: none"> - mali broj sponzora i nedovoljno stimulisan privatni sektor da ulaže u kulturu; - nedostatak adekvatnih podzakonskih akata kojima se preciznije uređuje finansiranje kulture; - nepostojanje posebnog zakona o pozorištima; - neregulisano pitanje finansiranja amaterizma; - nedovoljno transparentan rad Saveza amatera Srbije; - nedovoljno jasni kriterijumi koje sprovodi Savez amatera za učešće na raznim smotrama, festivalima; - nepostojanje jedinstvene i definisane metodologije i normi u radu KUD-ova; - nepostojanje nadzora od strane države nad udruženjima koja se bave amaterizmom - nezadovoljstvo radom Saveza amatera od strane KUD-ova;

Muzička umetnost

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - muzičku umetnost u Šapcu neguju i promovišu Kulturni centar, Art studio, Osnovna muzička škola „Mihailo Vukdragović“ i osam autorskih bendova; - nekoliko festivala (<i>Uskršnji rok maraton, Savacium klasik fest, Međunarodni džez i bluz festival; Festival mladih pijanista, Festival dečjih horova</i>); - svi akteri muzičke scene imaju svoju internet stranu, dok su bendovi predstavljeni i/ili preko elektronskih socijalnih mreža (<i>Facebook, MySpace</i>); - muzički sadržaji su najpopularniji i najtraženiji među anketiranim;	<ul style="list-style-type: none"> - najmanje zastupljena klasična muzika od svih programa; - nepostojanje adekvatnog prostora za prezentovanje zahtevnijih muzičkih sadržaja; - <i>Art Studio</i> nema podršku niti saradnju sa lokalnom samoupravom; - nepostojanje adekvatnog prostora (klubova) za nastupe autorskih bendova; - nepostojanje adekvatnog ozvučenja za potrebe bendova (ono koje ima Kulturni centar jeste dostupno, ali ne zadovoljava njihove potrebe); - Muzička škola i <i>Art studio</i> odvojeno organizuju festivale mladih pijanista, što pokazuje odsustvo saradnje između dva stvaraoca istog karaktera; - prema odgovorima anketiranih, Šapčanima najviše nedostaje pop i rok muzika, zatim etno muzika, pa džez; - nepostojanje zvanične evidencije neformalnih grupa muzičke scene, kao ni sistemskog vođenja računa o njima na nivou grada - nepostojanje kontinuiteta tokom godine u prezentovanju muzičkih sadržaja;
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - uspostavljanje kriterijuma za podršku muzičkim manifestacijama; - korišćenje postojećih prostora u gradu za difuziju muzičkih sadržaja; - povezivanje i saradnja aktera muzičke scene; - veće iskorišćavanje Šabačke tvrđave kao prostora za nastupe muzičkih grupa; - korišćenje mesnih zajednica i bioskopske sale kao mesta za večeranje i nastupanje; - umrežavanje muzičkih grupa Šapca sa ostalim u zemlji i regionu sistemom uzvratnih poseta, što je u Šapcu direktno povezano sa nedostatkom adekvatnog prostora za nastupe;	<ul style="list-style-type: none"> - mali broj sponzora i nedovoljno stimulisan privatni sektor da ulaže u kulturu - Nedostatak adekvatnih podzakonskih akata kojima se preciznije uređuje finansiranje kulture; - nedovoljno zastupljeni muzički sadržaji i neadekvatni termini na televizijama sa nacionalnim frekvencijama;

Likovne umetnosti

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - ULSŠ okuplja većinu umetnika iz Šapca i zastupa interese profesionalnih likovnih umetnika i slikara amatera; - prepoznavane značaja likovne umetnosti od strane grada kroz finansiranje Udruženja iz budžeta; - nezavisna umetnička asocijacija „Kolektiv“ bavi se afirmacijom i promocijom savremene umetnosti, teorije i novih tehnologija; - postojanje tri časopisa posvećenih umetnosti omogućavaju da stručna javnost i svi zainteresovani prate oblast stripa, fotografije i vizuelnih umetnosti uopšte; - nekoliko likovnih kolonija održavaju se na teritoriji grada Šapca - ULSŠ i „Kolektiv“ imaju svoje internet prezentacije; - izložbe su najposećenije posle muzičkih sadržaja prema rezultatima ankete.	<ul style="list-style-type: none"> - grad nema svoju galeriju (galerija Kulturnog centra i muzeja nisu uvek na raspolaganju); - umetnici nemaju ateljee; - prema mišljenju građana Šapca u fokus grupama, nedovoljno afirmisano i zastupljeno savremeno stvaralaštvo, jer se suviše potenciraju tradicionalni sadržaji; - nije realizovan projekat adaptacije Starog mlina za potrebe Centra za savremeno stvaralaštvo;
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - osnivanje Centra za savremenu umetnost; - saradnjom sa Kulturnim centrom obezbeđivanje ateljea u tavanskom prostoru te ustanove; - kontinuirano sprovođenje projekta <i>Šabac-grad znanja</i>; - konkurisanje kod stranih i domaćih fondacija koje ulažu sredstva u vizuelnu oblast kulture; - međunarodna razmena umetnika i izložbi;	<ul style="list-style-type: none"> - mali broj sponzora i nedovoljno stimulisan privatni sektor da ulaže u kulturu; - nedostatak adekvatnih podzakonskih akata kojima se preciznije uređuje finansiranje kulture;

MeĐuresorne oblasti kulturne politike

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - ustanove kulture sa svojim aktivnostima; - resurse čine i zgrade ustanova kulture, jer se sve one nalaze u starim zdanjima koje mogu biti interesantne posetiocima; - kulturna dobra na teritoriji grada; - folklorno nasleĐe: etno-selo Topalović u selu Lipolist, etno-park u selu Nakućani, Vila Albedo u selu Varna; - ljudi i dogaĐaji – znameniti ljudi vezani za Šabac mogu biti inspiracija i podsticaj za razvoj kulturnog turizma, kao i činjenica da je Šabac grad prvog klavira, prozora, apoteke u Srbiji, da je u Nakućanima odigrana prva pozorišna predstava u Srbiji daleke 1833. godine; - 13 osnovnih, osam srednjih škola, od kojih je jedna umetnička (Škola za umetničke zanate koja ostvaruje saradnju sa velikim brojem ustanova kulture), tri visoke škole, jedna predškolska ustanova, kao i Muzička škola „Mihailo Vukdragović“; - pokretanje projekta <i>Šabac – grad znanja</i> od strane gradske uprave, a preko Kancelarije za mlade, u septembru 2009.godine; - organizovanje seminara od strane lokalne uprave grada Šapca u novembru 2009. godine na temu kulturnog turizma za subjekte kulture i turističkog sektora iz Šapca, Valjeva i Loznice, a u cilju njihovog umreĐavanja i afirmacije te meĐuresorne oblasti.	<ul style="list-style-type: none"> - nedovoljna aktivnost Turističke organizacije Šapca (TOŠ); - intenzivnija saradnja ustanova kulture i TOŠ-a tek je otpočela 2009. godine; - ustanove kulture nisu aktivno uključene u postojeće turističke rute grada; - TOŠ nema evidenciju o broju domaćih i stranih posetilaca u proteklim godinama; - nedovoljno razvijena, organizovana i nekontinuirana saradnja između ustanova kulture i obrazovnih ustanova; - škole nemaju promotivnu ulogu kada su kulturni sadrĐaji u pitanju; - ne postoji permanentno praćenje i ocenjivanje manifestacija koje postoje u Šapcu; - ne postoji pozorišna manifestacija koja bi pomogla saradnju i dovela publiku; - nedovoljno informativan i aĐuriran sajt TOŠ-a;
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - definisanje kulturno-turističke ponude grada Šapca; -institucionalizacija saradnje TOŠ-a i ustanova kulture; - revitalizacija i zaštita kulturnog nasleĐa njenim uključivanjem u kulturni i turistički život i davanjem savremenih funkcija nepokretnoj kulturnoj baštini, uz očuvanje njene autentičnosti; - razvijanje svesti o vrednostima kulture u turizmu; - primena marketinga u domenu kulturnog turizma na nivou grada; - primena Zakona o turizmu (članovi 33¹⁹, 34 (mogućnost postavljanja turističke signalizacije) i 81 (mogućnost razvoja seoskog turizma));	<ul style="list-style-type: none"> - nepostojanje interesovanja za meĐuresornu saradnju na nivou države i grada; - mali broj sponzora i nedovoljno stimulisan privatni sektor da ulaĐe u kulturu; - nedostatak adekvatnih podzakonskih akata kojima se preciznije ureĐuje finansiranje kulture;

¹⁹ „Turističke organizacije, uz saglasnost osnivača, u cilju planiranja, koordinacije i upravljanja turističkim aktivnostima, mogu, sa preduzećima, drugim pravnim licima i preduzetnicima koji obavljaju delatnosti iz oblasti saobraćaja, turizma, ugostiteljstva, prometa robe i usluga, kulture, sporta, informisanja, kongresnih i sajamskih aktivnosti, osnovati neprofitnu organizaciju za operativne, marketinške i promotivne poslove. Delokrug rada i način finansiranja, kao i meĐusobna prava i obaveze osnivača iz stava 1. ovog člana, ureĐuju se ugovorom.“ (Član 33, *Zakon o turizmu*, Republika Srbija)

Finansiranje

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - grad finansira rad šest ustanova kulture i dva udruženja - iz gradskog budžeta poslednjih godina izdvojena su velika sredstva za adaptacije i rekonstrukcije objekata u kojima su smeštene ustanove kulture; - iz gradskog budžeta izdvajaju se sredstva za finansiranje projekata nezavisnog sektora u kulturi; - grad finansira rad Turističke organizacije Šapca; - grad je pokrenuo značajne projekte kao što su institucionalizacija saradnje ustanova kulture i škola i otvrljavanje amaterizma po naseljenim mestima u okolini Šapca; - zaposleni u ustanovama kulture pozitivno ocenjuju saradnju sa gradskom upravom;	<ul style="list-style-type: none"> - budžetski korisnici ne koriste u dovoljnoj meri mogućnosti dobijanja sredstava od fondacija ili putem donacija i sponzorstava, pa je glavni izvor finansiranja gradski budžet, što je najizraženije kod Arhiva i Muzeja; - Arhiv se finansira samo iz sredstava grada Šapca, dok ostale opštine ne participiraju u njegovom finansiranju; - kada ustanove apliciraju na konkurse uglavnom su u pitanju konkursi koje raspisuje Ministarstvo kulture Republike Srbije; - nisu usvojena <i>Merila i kriterijumi za raspodelu budžetskih sredstava u oblasti kulture iz 2004. godine</i>; - Kulturno-prosvetna zajednica, iako traži, ne dobija nikakva sredstva iz budžeta grada; - Art studio ne dobija sredstva iz gradskog budžeta; - nepostojanje institucije javnog konkursa za finansiranje projekata aktera nezavisne scene; - nepostojanje ciljanog i planskog finansiranja rada ustanova kulture;
Mogućnosti	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - mešoviti izvori finansiranja; - kontinuirano praćenje konkursa različitih donatora; - obezbeđivanje sopstvenih sredstava; - povezivanje sa privatnim sektorom; - uspostavljanje kriterijuma za evaluaciju rada ustanova; - uspostavljanje kriterijuma za evaluaciju manifestacija;	<ul style="list-style-type: none"> - nepostojanje strategije kulturnog razvoja grada Šapca; - mali broj sponzora i nedovoljno stimulisan privatni sektor da ulaže u kulturu; - nestabilna ekonomska situacija u zemlji; - nepostojanje velikih privrednih subjekata kao donatora u kulturi; - sporo sprovođenje tranzicije u svim domenima društva pa tako i u sektoru kulture; - princip decentralizacije državne vlasti tek je delimičan u primeni, nije do kraja sproveden, i ne dotiče ni aspekt odlučivanja, ni aspekt fiskalne politike; - nedostatak adekvatnih podzakonskih akata kojima se preciznije uređuje finansiranje kulture;

Kadrovska politika

Snage <ul style="list-style-type: none"> - postojanje doedukacije u Biblioteci i Muzeju; - izuzev u Pozorištu i Domu kulture u Prnjavoru, na čelu ustanova su ljudi iz struke;	Slabosti <ul style="list-style-type: none"> - 62,7% zaposlenih ima srednju stručnu spremu; - visok prosek godina svih zaposlenih koji se finansiraju iz budžeta grada Šapca (47 godina); - volontere ima samo Biblioteka, a vojnike na odsluženju civilnog vojnog roka nema nijedna ustanova; - nemaju sve ustanove praksu da angažuju spoljne saradnike; - neprimenjivanje u praksi znanja stečenog iz oblasti strateškog planiranja od strane kadrova koji su prošili obuku;
Mogućnosti <ul style="list-style-type: none"> - redovna evaluacija rada zaposlenih u kulturnim ustanovama; - samoevaluacija rada ustanova i međusobne saradnje kulturnih i drugih aktera od strane zaposlenih; - povezivanje sa nevladinim organizacijama radi edukacije zaposlenih za pisanje projekata i konkurisanja kod stranih i domaćih fondacija; - definisanje programa stručnog usavršavanja kadrova u kulturi i njegova kontinuirana i sistematska primena; - organizacija timova od strane grada za obuku iz oblasti menadžmenta i strateškog planiranja; - uspostavljanje kriterijuma stručnosti prilikom imenovanja upravnih odbora čiji članovi svojim iskustvom, znanjem ili na neki drugi način mogu doprineti razvoju ustanova; - uspostavljanje saradnje sa Nacionalnom službom za zapošljavanje u vezi sa angažovanjem volontera ili praktikanata; - plan delegiranja kadrova na seminare prema profesionalnoj orijentaciji;	Pretnje <ul style="list-style-type: none"> - mešanje partijske politike u kadrovsku politiku na svim nivoima; - česta promena direktora u ustanovama kulture kao pretnja kontinuitetu programskih aktivnosti; - izbor nestručnih ljudi u upravne odbore ustanova kulture;

Zaključci i preporuke za unapređenje razvoja kulturnog sistema i kulturne politike grada Šapca

Kulturni sistem

Kako **kulturni sistem** podrazumeva angažovanost i interaktivnost sve četiri njegove porodice (stvaraoci, publika, donosioci odluka i posrednici), analiza kulturnog sistema Šapca pokazuje nejednaku aktivnost njegovih aktera. Dominantne su porodice donosilaca odluka i stvaralaca, dok su porodice posrednika i publike nedovoljno aktivne.

Istraživanje je pokazalo da tržište kulture u pojedinim oblastima još uvek nije dovoljno razvijeno. U prilog tome govore podaci da 33% ispitanih građana nije nikada posetilo bioskop, da 50% nikada nije bilo na folklornim nastupima, dok skoro 60% nikada nije bilo na tribini ili književnoj večeri. Prema rezultatima naše ankete, stanjem u kulturi grada Šapca u potpunosti je zadovoljno svega 5,5% građana, dok je četvrtina anketiranih uglavnom ili u potpunosti nezadovoljno. Najnezadovoljniji su najmlađi ispitanici uzrasta od 15 do 29 godina (skoro 40% ispitanika u okviru ove starosne kategorije).

Nedovoljna razvijenost tržišta kulture može da ukazuje na potrebu da se institucionalni sektor više aktivira kako bi se povećalo učešće građana kulturnom životu grada. ***U tom pravcu stvaraoci kulture treba da se posvete kontinuiranom istraživanju publike i njenih potreba, a što može doprineti unapređenju rada ustanova. Pri tom treba imati u vidu da nije dovoljno raditi istraživanja kulturnih potreba samo redovnih posetilaca već i onih povremenih, kao i ne-publike. To podrazumeva proširivanje uzorka na celokupno građanstvo Šapca. Takva veća i zahtevnija istraživanja mogla bi se raditi u dužim vremenskim intervalima, dok bi se istraživanja želja i mišljenja posetilaca radila češće. Neophodno je, međutim, usklađivati rezultate istraživanja na način na koji bi se izbegle zamke populističkih ponuda i ostvarila ravnoteža između kvaliteta ponuđenih sadržaja i nivoa kojim ustanove kulture odgovaraju na potrebe zajednice. Grad bi trebalo da izvrši uticaj na stvaraoce kulture u pravcu takvih aktivnosti i uspostavljanja kriterijuma. Takođe, jedan od načina na koji se mogu animirati publika, ali i ne-publika jeste uključivanje autoriteta i poznatih ličnosti u promociju ustanova i kulturnih sadržaja.***

Porodica stvaralaca

Kada je reč o saradnji unutar porodice stvaralaca, na osnovu odgovora građana i predstavnika ustanova, zaključuje se da rad ustanova kulture nije koordinisan. Dešava se i da se događaji preklapaju. ***Odsek za obrazovanje, kulturu, sport i preduzetništvo u okviru gradske uprave trebalo bi aktivnije da prati i usmerava rad ustanova kulture. To podrazumeva redovne sastanke predstavnika gradske uprave i direktora ustanova kulture na, na primer, mesečnom nivou, gde bi se usmeravale i usklađivale aktivnosti ustanova. U susrete svakako treba uključiti i Turističku organizaciju Šapca kako bi se razvila njena saradnja sa sektorom kulture i povećalo interesovanje za uključivanje kulture u turističku ponudu. Sastanci bi imali više funkcija. Pored informisanja svih aktera o dešavanjima i njihovog usklađivanja, sastanci bi imali funkciju povezivanja stvaralaca kulture i njihovu saradnju.*** Važno je da se među ustanovama uspostavi dugoročan odnos partnerstva, a ne rivalstva. Isto važi i za odnos sa udruženjima u kulturi. Sve bi to, uz finansijsku podršku grada, moglo da dovede do redovnog štampanja mesečnog pregleda svih kulturnih sadržaja koji bi se besplatno delio na najfrekventnijim mestima u gradu. Moguće vizuelno rešenje mesečnog programa sadržaja koje organizuju šabački subjekti kulture može videti u ***Prilogu broj 4.***

Značaj stvaralaca koji pripadaju nezavisnom sektoru u kulturi priznat je time što u budžetu postoji stavka za dodeljivanje finansijske podrške. Međutim, procedura dodele sredstava nije transparentna i ne postoje jasni kriterijumi za finansijsku podršku akterima. ***Stoga je neophodno u praksu uvesti javni konkurs za raspodelu sredstava po projektima koji podrazumeva postojanje stručne komisije i jasan sistem bodovanja tj. vrednovanja projekata. Kako je primetan izostanak saradnje između lokalne samouprave i jedinog aktera koji pripada privatnom sektoru Art studija, a čija ostvarenja i rezultati daju značajni doprinos kulturnoj produkciji i ponudi, i njima bi trebalo dati mogućnost učešća na konkursu.*** Raspisivanjem javnih konkursa podsticao bi se razvoj partnerstava u okviru porodice stvaralaca – unutarsektorska saradnja i partnerski odnosi između javnog, privatnog i civilnog sektora – intersektorska

saradnja, ali i saradnja sa pojedincima. Time bi se doprinelo povećanju ponude i kvaliteta kulturnih sadržaja. **Još 2003. Godine tadašnja SO Šabac donela je Odluku o osnivanju Saveta za kulturu opštine Šabac,²⁰ a Odluka do sada nije sprovedena, potrebno je odluku eventualno revidirati, a potom i sprovesti.** Formiranje saveta podrazumevalo bi da on bude sastavljen od eksperata iz različitih oblasti, i da ne bude političko telo, za razliku od postojećih skupštinskih saveta sastavljenih uglavnom od odbornika ili predstavnika vladajućih stranaka.

Kada su stvaraoci kulture u pitanju, u Šapcu postoje i prostorni problemi izvođenja različitih sadržaja na nivou grada. Šabac, naime, nema salu za izvođenje zahtevnijih muzičkih i muzičko-scenskih programa. **Taj problem je naročito izražen kada su u pitanju klasična i savremena muzika, ali i folklorni sadržaji. Autorski muzički sastavi u Šapcu kao rešenje tog problema vide iskorišćavanje prostora mesnih zajednica i stare bioskopske sale koja ima binu. U te svrhe mogla bi se mnogo više koristiti Šabačka tvrđava koja je dovoljno izolovana tako da svirke ne bi smetale građanima Šapca. Kulturno-prosvetna zajednica kao rešenje vidi reaktiviranje Doma vojske koji je ranije korišćen u te svrhe i zadovoljava sve uslove za izvođenje programa.**

Većina likovnih umetnika je institucionalno organizovana u okviru Udruženja likovnih umetnika Šapca koje zastupa interese kako profesionalnih tako i amaterskih stvaralaca iz oblasti likovne umetnosti. **Podrška lokalnih vlasti za Projekat Udruženja likovnih stvaralaca Šapca o stavljanju zgrade Starog mlina u funkciju Centra za savremenu umetnost imalo bi ne samo kulturološki značaj, već bi bio u funkciji zaštite i reaktivacije napuštenog objekta industrijske arhitekture. Kada je likovna scena u pitanju, grad bi trebalo da izađe u susret i ideji Kulturnog centra da se prazan tavanski prostor pretvori u ateljee.**

Porodica posrednika

Analiza pokazuje necelovitost porodice posrednika u kulturnom sistemu jer nismo uspeli da identifikujemo određene aktere – menadžere, producente, kao ni umetničku kritiku. Mediji su, u svojoj ulozi posrednika, pasivni s obzirom na to da u njihovim programskim shemama nema mesta za emisije iz kulture. **Radi razvoja i kulturne edukacije publike i tržišta kulture u gradu Šapcu, a što bi trebalo da bude jedan od prioriteta kulturne politike, neophodno je da Grad izvrši pritisak na medije koji su korisnici budžeta da u svoje programe uvrste emisije iz kulture i obogate kulturni program.**

Finansiranje kao instrument kulturne politike

Kulturna politika u Šapcu sprovodi se putem dva instrumenta: finansiranja i kadrovske politike. Pravni okvir i strateško planiranje, kao preostali instrumenti kulturne politike, nedovoljno se ili uopšte ne koriste. Zaključak se izvodi na osnovu saznanja da osim osnivačkih i normativnih akata ustanova kulture, ne postoje drugi gradski propisi koji se odnose direktno na kulturu. To znači da Grad ne koristi mogućnosti date Zakonom o lokalnoj samoupravi. Takođe, ne postoji dugoročno planiranje kulturnih delatnosti niti kulturnog razvoja, ni na nivou grada, ni na institucionalnom nivou. Umesto toga primenjuje se jednogodišnje planiranje. I pored toga što je, zahvaljujući učešću u projektu *Prvi koraci prema kooperaciji i dijalogu u izgradnji efektivnih lokalnih kulturnih politika u Srbiji*²¹, Šabac još krajem 2002. Godine dobio *Predlog kulturne strategije Šapca (2004–2009)*, nikada ga nije implementirao. Lokalne vlasti bi trebalo da pristupe izradi strateškog plana razvoja kulture grada, što će pokazati da prepoznaju kulturu kao jedan od prioriteta. Grad bi uvođenjem obaveze strateškog planiranja u ustanove podstakao dinamičnost njihovog poslovanja i doveo do primene znanja koja su zaposleni 2003. Godine stekli kroz dvomesečnu edukaciju za pisanje strateškog planiranja, koju je finansirala Opština Šabac.

Nesprovođenje dugoročno definisane kulturne politike, ne znači da lokalna samouprava ne brine o kulturi. U skladu sa *Zakonom o lokalnoj samoupravi* i još uvek važećim *Zakonom o delatnostima od opšteg interesa u kulturi* („Službeni glasnik RS“, br. 49/92), iz budžeta grada finansira se šest ustanova kulture i dva udruženja, u domenu: plata zaposlenih, stalnih troškova, programa u okviru osnovnih delatnosti, tekućih popravki i održavanja, opreme. Ukupna izdvajanja za kulturu iz gradskog budžeta u posmatranom periodu (2006–2008), nisu imala značajnih oscilacija, i u proseku iznose 6,6%. Treba istaći da Grad od 2000. Godine ulaže značajna sredstva u infrastrukturu i adaptacije objekata ustanova kulture. Samo u periodu od 2006. Do 2008. Godine u tu svrhu izdvojeno je više od 85 miliona dinara.

Podrška lokalnih vlasti manifestacijama jako je značajna za kulturu grada, ali je potrebno ustanoviti precizne kriterijume na osnovu kojih se za njih izdvajaju sredstva, a zatim ih organizovano i kontinuirano pratiti i evaluirati. Radi što bolje organizacije pojedinih manifestacija Grad bi mogao da raspisuje javne konkurse putem kojih bi angažovao i aktere nezavisne scene, ali i omogućio izbor

²¹ Projekat je podržala Evropska fondacija za kulturu i ECUMEST fondacija. U projektu su učestvovali i Kragujevac, Sombor, Utiče, Obrenovac, a cilj projekta je bio izrada strateških planova razvoja kulture i osnivanje saveta za kulturu u ovim sredinama.

najkvalitetnijih programa. Tako bi, na primer, Noć muzeja i Proslava dana grada mogli preko konkursa pružiti savremeni koncept uspešne manifestacije. Neophodno je da Grad sa Turističkom organizacijom Šapca vodi registar manifestacija i planski ih promovise turistima.

Kada je reč o finansiranju ustanova, grad sledi budžetski princip tj. razmatra i usvaja izveštaje o radu ustanova kulture koje je osnovala, na osnovu čega planira i izdvaja finansijska sredstva za njihov dalji rad. U prilog tome da se finansijska sredstva dodeljuju po inerciji, bez postojanja kriterijuma, govore podaci o nedovoljnoj posećenosti ustanova kulture koja bi svakako trebalo da bude jedan od osnovnih kriterijuma za vrednovanje njihovog rada. Neophodno je da Osnivač bude što više upućen u rad ustanova koje finansira i njihove potrebe zbog čega **je potrebno ustanoviti praksu redovne godišnje evaluacije rada prema jasno utvrđenim kriterijumim (budžet, posećenost od strane publike, uvođenje inovacija u radu, zadovoljstvo građana prema istraživanjima koje sprovode ustanove i slično). U tom kontekstu evaluacija bi imala funkciju unapređujućeg instrumenta kulturne politike. Kao još jedan od motivatora, gradska uprava bi mogla da organizuje godišnju nagradu za najuspešniju ustanovu prema gore navedenim kriterijumima.** Kako bi kulturna politika bila podsticajna, saradnja, najpre sa gradovima i opštinama sa kojima Šabac u geografskom ili administrativnom pogledu čini celinu (okrug, region) a zatim i šire na nivou države, trebalo bi da bude jedan od kriterijuma uspešnosti ustanova.

Kadrovska politika kao instrument kulturne politike

Kadrovi predstavljaju jedno od najosetljivijih pitanja kulturne politike pa je stoga potrebno da se kadrovska politika veoma pažljivo sprovodi u pogledu procedura i kriterijuma zapošljavanja radnika u kulturi i izbora upravnih struktura.

Zaključno sa avgustom 2009. Godine, sektor kulture broji 134 stalno zaposlenih, od kojih 87 ili 64,92% radi na programskim aktivnostima. Kvalifikaciona struktura pokazuje da je najviše zastupljena srednja stručna sprema (56,71%), dok je visokoobrazovanog kadra više nego upola manje (26,11%). Starosna struktura pokazuje prilično visok prosek godina zaposlenih – 47. U odnosu na ukupan broj zaposlenih dominira kadar starosti od 40-59 godina. Stoga se može zaključiti da je potrebno postepeno i planski podmlađivati kadrovsku strukturu ustanova zapošljavanjem stručnjaka prema potrebama.

Kako domenu kadrovske politike pripadaju i upravni odbori u čiji sastav ulaze predstavnici ustanova i osnivača, tako bi trebalo da se prilikom imenovanja članova upravnih odbora pažnja usmeri na izbor kadrova, prilikom čega će osnovni kriterijum umesto partijske pripadnosti biti stručnost, odnosno mogućnost da doprinesu radu ustanove.

Uvođenje inovativnog menadžmenta sagledava se kao nužnost, jer je njegov osnovni zadatak pronalaženje najefikasnijih modela funkcionisanja ustanova, širenje kulturnih vrednosti, i stvaranje kulturnih navika kod publike. To podrazumeva edukaciju i primenu znanja iz oblasti odnosa sa javnošću, marketinga, traženja alternativnih načina finansiranja (*fundraising*), strateškog planiranja, i različitih vidova evaluacije u radu (samoevaluacija od strane zaposlenih, evaluacija rada ustanova od strane Osnivača, evaluacija od strane publike). Grad bi trebalo da planira sredstva i insistira na kontinuiranoj edukaciji zaposlenih u skladu sa savremenim trendovima u oblasti kulture.

Kako bi postojao kontinuitet u radu ustanova potrebno je izbegavati da se direktori smenjuju na nekoliko meseci, kao što je slučaj u Kulturnom centru. Česte smene onih koji treba da upravljaju ustanovama kulture dovode do neispunjavanja dugoročnih ciljeva koje podrazumeva inovativni menadžment. U organizaciji zaposlenih neophodno je da Grad sagledati prioritete po ustanovama. Takav slučaj je Šabačko pozorište kojem, iako je predviđen sistematizacijom, nedostaje umetnički direktor koji bi vodio repertoarsku politiku pozorišta. Na taj način veća pažnja posvetila bi se grupama publike koje su repertoarski slabije obuhvaćene.

Međuresorna saradnja

Veoma važnu oblast kulturne politike predstavlja međuresorna saradnja. Grad Šabac je preuzeo značajne korake kada je saradnja ustanova kulture i škola u pitanju kroz projekat *Šabac – grad znanja*. Međutim, kulturni turizam tek treba unaprediti. U toj oblasti glavnu ulogu treba da odigra lokalna samouprava, povezivanjem Turističke organizacije Šapca i ustanova kulture. Kao i u slučaju projekta *Šabac – grad znanja*, bilo bi korisno institucionalizovati tu saradnju, čime postaje obavezujuća. Polazni okvir za unapređenje saradnje između resora kulture i turizma mora biti zasnovan na ideji da od razvoja kulturno-turističkog proizvoda višestruke koristi mogu imati ne samo ta dva resora, već i celokupna društvena zajednica. Kulturna dobra, manifestacije, kulturne ustanove, kao i drugi segmenti kulture grada i njegove okoline jesu potencijali za razvoj kulturnog turizma. Međutim, kako kulturni resursi još uvek nisu u dovoljnoj meri turistički osmišljeni, niti se njima upravlja kao kulturno-turističkim atrakcijama, neophodno je raditi na sistematskom kreiranju kulturno-turističkih proizvoda.

U organizaciji seminara na temu kulturnog turizma vidi se spremnost lokalne samouprave da se posveti ne samo oblasti kulturnog turizma nego i povezivanju Šapca sa okolnim gradovima.²² Takvi seminari trebalo bi da budu češće organizovani. ***U cilju razvoja kulturnog turizma grad bi u saradnji sa Turističkom organizacijom Šapca morao da unapredi turističku signalizaciju i kreira veći broj ruta koje bi uključivale kulturne sadržaje i obilazak ustanova i dobara. Pобољшанје signalizacije doprinelo bi ne samo atraktivnijem izgledu grada već bi unapredilo snalaženje turista i povećalo njihovo interesovanje za kulturne ustanove i kulturna dobra Šapca. Naime, ovim bi se posetioci Šapca uputili šta grad nudi i mogli bi sami da obilaze objekte shodno interesovanjima. Projekat postavljanja signalizacije, kako pokazuje iskustvo drugih gradova, predstavlja mali izdatak za grad u poređenju sa onim što može doneti.***

Slika 2: Primeri turističke signalizacije

Za vođenje kulturne politike u skladu sa predloženim preporukama, shodno svojoj ulozi da upravljaju kulturnim razvojem i time vode kulturnu politiku, presudnu ulogu imaju donosioci odluka iz javnog sektora – gradska vlast koja je i Osnivač i glavni finansijer kako ustanova kulture, tako i drugih javnih ustanova iz oblasti obrazovanja i turizma. Stoga Grad treba da svojom sistematskom i planskom podrškom stvori ambijent za kulturni razvoj u kojem će svi akteri kulturnog sektora biti angažovani, a kulturni sistem učiniti celovitim i dinamičnim.

²² U Šapcu je 28. i 29. novembra 2009. godine, gradska uprava organizovala seminar na temu: **Edukacija za razvoj kulturnog turizma - oživljavanje kulturnog nasleđa za potrebe kulturnog turizma** na kojem su učestvovali predstavnici dva sektora iz Šapca, Loznice i Valjeva u cilju identifikovanja kulturnih potencijala tri grada i saradnji na razvoju kulturnog turizma čitavog kraja.

PRILOG 1

BIBLIOTEKA ŠABAČKA

Masarikova 18

www.bibliotekasabac.org.rs

Poštovani čitaoče,

Biblioteka šabačka redovnim anketiranjem želi da unapredi svoj rad, kvalitet usluga i knjižni fond. Uz Vašu pomoć, kao poštovaoca pisane reči, brže i lakše ćemo uspeti u tome.

Kao što ne postoje dobre i loše knjige, već samo one koje odgovaraju ili ne odgovaraju određenoj dobi, interesovanjima i stilovima života, tako ne postoje ni dobri i loši odgovori na pitanja koja se nalaze u upitniku koji sledi. Sve ih uzimamo u obzir, a Vi svojim učestvovanjem u anketiranju olakšavate Biblioteci šabačkoj da ispunjava Vaše zahteve i želje.

Unapred hvala na saradnji!

Napomena:

Anketiranje je anonimno, a svi dobijeni podaci koriste se isključivo u svrhu poboljšanja ponude u Biblioteci.

Srdačno Vaš,
„Hram čitalaštva“

1. Godište ispitanika: _____
2. Pol ispitanika : _____
3. Zanimanje i stepen stručne spreme: _____

4. Koliko ste zadovoljni:

	U potpunosti zadovoljan/na	Zadovoljan/na	Niti zadovoljan/na niti nezadovoljan/na	Nezadovoljan/na	U potpunosti nezadovoljan/na
Ljubaznošću bibliotekara					
Ambijentom u Biblioteci					
Visinom članarine					
Novim knjigama					
Postojećim knjižnim fondom					
Elektronskim katalogom					
Književnim večerima					
Izložbama					
Drugim programima					
Obaveštavanjem o programima od strane Biblioteke					
Internet sajtom Biblioteke					

5. Da li ste zadovoljni brzinom usluge?

- da
- ne

6. Ocenite rad Biblioteke šabačke u celini ocenom od 1 do 5: _____

7. Koju knjigu biste želeli da što pre pronađete na policama Biblioteke?

_____

8. Da li biste voleli da se u Biblioteci organizuje više programa?

- da, kojih _____
- ne

9. Koliko su Vam dostupne informacije o programima u Biblioteci šabačkoj?

- Uvek dostupne (mogu lako doći do kvalitetnih informacija)
- Uglavnom dostupne (ponekad ne mogu pronaći sve informacije koje tražim)
- Nedovoljno dostupne (teško je naći informacije o dešavanjima)

10. Na koji način se najčešće informišete o programima i novim knjigama u Biblioteci? (Moguće više odgovora)

- putem štampanih medija
- putem elektronskih medija
- putem reklama
- preko promotivnog materijala ustanove
- putem interneta
- preko prijatelja/poznanika
- nešto drugo, šta _____

11. Ukoliko želite da Vas Biblioteka Šabačka redovno obaveštava o novinama navedite svoju e-mail adresu ili broj mobilnog telefona:

_____

12. Svaka dodatna primedba, predlog i sugestija su dobrodošli!

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

PRILOG 2

KULTURNI CENTAR ŠABAC

Gospodar Jevremova 12

www.kulturni-centar.rs

Kulturni centar Šabac u želji da sazna Vaše mišljenje o postojećim programima i iskoristi ga u kreiranja novih, po meri Šapčana, uvodi redovno anketiranje publike.

Pred Vama se nalazi kratak upitnik koji treba da popunite i odložite na naznačeno mesto. Bitno nam je da na sva pitanja odgovorite iskreno, jer Vi ste centar Centra!

Unapred hvala na saradnji!

Napomena:

Anketiranje je anonimno, a svi dobijeni podaci koriste se isključivo u svrhu poboljšanja kulturne ponude.

**Srdačno Vaš,
Kulturni centar**

1. **Godište ispitanika:** _____
2. **Pol ispitanika :** _____
3. **Zanimanje i stepen stručne spreme:** _____

4. **Koliko ste zadovoljni učestalošću programa u Kulturnom centru Šabac?**
  - U potpunosti zadovoljan/zadovoljna
  - Zadovoljan/zadovoljna
  - Niti zadovoljan/zadovoljna niti nezadovoljan/nezadovoljna
  - Nezadovoljan/nezadovoljna
  - U potpunosti nezadovoljan/nezadovoljna

5. **Koliko često posećujete programske aktivnosti Kulturnog centra Šabac?**
  - Uvek (svako dešavanje koje mi je interesantno)
  - Često (skoro svako dešavanje koje mi je interesantno)
  - Ponekad (kada je nešto veoma atraktivno)
  - Retko (posetio/la sam svega nekoliko dešavanja)

6. **Navedite najviše dva razloga za eventualno neposećivanje programa koji se održavaju u Ustanovi:**
  - nedostatak slobodnog vremena
  - nedostatak interesovanja
  - neodgovarajući programi
  - udaljenost od mesta stanovanja
  - vreme početka programa
  - neodgovarajući enterijer
  - visoka cena ulaznica
  - nešto drugo, šta _____

7. **Navedite koji tip programa najčešće posećujete (samo jedan odgovor):**
  - likovne sadržaje
  - književne sadržaje
  - muzičke sadržaje
  - sadržaje za decu
  - tribine i predavanja

8. **Ocenite ocenom od 1 do 5 kvalitet programa u Kulturnom centru Šabac:**
  - u okviru likovne scene ____
  - u okviru književne scene ____
  - u okviru muzičke scene ____
  - u okviru dečje scene ____
  - u okviru tribinske scene ____

9. Navedite koji ste program Kulturnog centra poslednji put posetili u proteklih mesec dana i ocenite ga ocenom od 1 do 5?

---

10. Navedite koji Vam je od kulturnih sadržaja koji ste posetili u Ustanovi bio najzanimljiviji?

---

11. Navedite koji program biste želeli da vidite u Kulturnom centru.

---

12. Koliko su Vam dostupne informacije o kulturnim dešavanjima u Kulturnom centru?

- Uvek dostupne (mogu lako doći do kvalitetnih informacija)
- Uglavnom dostupne (ponekad ne mogu pronaći sve informacije koje tražim)
- Nedovoljno dostupne (teško je naći informacije o dešavanjima)

13. Na koji način se najčešće informišete o kulturnim sadržajima Kulturnog centra? (Moguće više odgovora)

- putem štampanih medija
- putem elektronskih medija
- putem reklama
- preko promotivnog materijala ustanove
- putem interneta
- preko prijatelja/poznanika
- nešto drugo, šta _____

14. Da li biste bili voljni da nakon svakog posećenog kulturnog sadržaja kroz nekoliko pitanja ocenite njegov kvalitet?

- da
- ne

15. Ukoliko želite da Vas Kulturni centar redovno obaveštava o kulturnim dešavanjima navedite svoju e-mail adresu ili broj mobilnog telefona:

PRILOG 3

Stari mlin

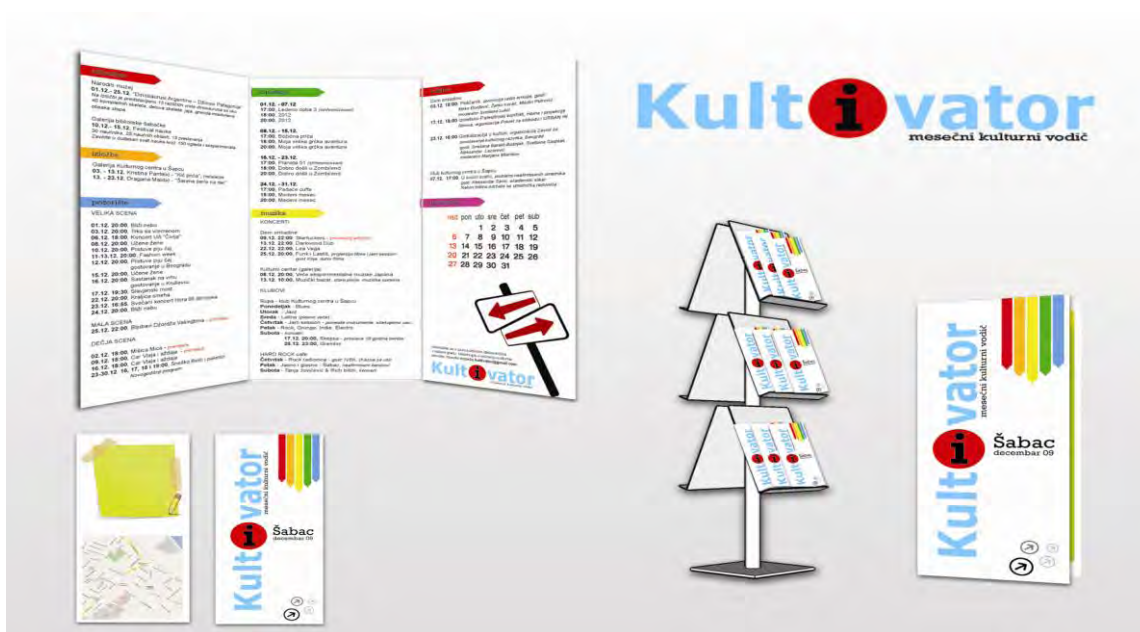
PRILOG 4

Pregled mesečnih dešavanja u kulturi Šapca

Slika 1: Korice

Slika 2: Pregled

Slika 3: Unutrašnja strana

domašine

Narodni muzej
01.12. - 25.12. "Dinosaurusi Argentine – Ožinovi Patagonije"
Na izložbi je predstavljeno 15 različitih vrsta dinosaura sa oko 40 kompletnih skeleta, delova skeleta, jaja, gnezda mladunaca, otisaka stopa.

Galerija biblioteke šabačke
10.12. - 15.12. Festival nauke
30 naučnika, 25 naučnih oblasti, 15 predavanja
Ževnite u čudesan svet nauke kroz 150 oglada i eksperimenata

izložbe

Galerija Kulturnog centra u Šapcu
03. - 13.12. Kristina Pantelić - "Kič priča", instalacije
13. - 23.12. Dragana Malčić - "Šarene perle na dar"

pozorište

VELIKA SCENA

01.12. 20:00. Blizi nebu
03.12. 20:00. Trka sa vremenom
06.12. 18:00. Koncert UA "Čivija"
08.12. 20:00. Učene žene
10.12. 20:00. Protuve piju čaj
11-13.12. 20:00. Fashion week
12.12. 20:00. Protuve piju čaj
gostovanje u Beogradu
15.12. 20:00. Učene žene
16.12. 20:00. Sastanak na vrhu
gostovanje u Kruševcu
17.12. 19:30. Slavjanski mest
22.12. 20:00. Kraljica smeha
23.12. 16:55. Svečani koncert Hora 66 devojaka
24.12. 20:00. Blizi nebu

MALA SCENA
25.12. 22:00. Bijubavi Džordža Vašingtona - *premijera*

DEČJA SCENA

02.12. 18:00. Mišica Miša - *premijera*
09.12. 18:00. Car Vljaja i azdaja - *premijera*
16.12. 18:00. Car Vljaja i azdaja
23-30.12. 16, 17, 18 i 19:00. Sneško Belić i paketići
Novogodišnji program

sveskoj

01.12. - 07.12.
17:00. Ledeno doba 3 (sinhronizovani)
18:00. 2012
20:00. 2012

08.12. - 15.12.
17:00. Božićna priča
18:00. Moja velika grčka avantura
20:00. Moja velika grčka avantura

16.12. - 23.12.
17:00. Planeta 51 (sinhronizovani)
18:00. Dobro došli u Zombilend
20:00. Dobro došli u Zombilend

24.12. - 31.12.
17:00. Padajte čuže
18:00. Medani mesec
20:00. Medani mesec

muzika

KONCERTI

Dom omladine
09.12. 22:00. Startfuckers – *promocija albuma*
13.12. 22:00. Darkwood Dub
22.12. 22:00. Lira Vega
25.12. 20:00. Funk i Lastiš, projekcija filma Jam session
gost Kaja, autor filma

Kulturni centar (galerija)
08.12. 20:00. Veče eksperimentalne muzike Japana
13.12. 10:00. Muzički bazar, stara ploča: muzička oprema

KLUBOVI

Rupa - klub Kulturnog centra u Šapcu
Ponedeljak - Blues
Utorak - Jazz
Sreda - Latino (plesno veče)
Četvrtak - Jam session - *ponesite instrumente, očekujemo vas*
Petak - Rock, Grunge, Indie, Electro
Subota - koncert
17.12. 20:00. Skepsis - *proslava 10 godina benda*
25.12. 23:00. Gremilin

HARD ROCK cafe
Četvrtak - Rock radionica - *gost IVEK (kazna za id)*
Petak - Jasno i glasno - Šabac, *neafirmisani bendovi*
Subota - Tanja Jovčević & Rich bitch, koncert

filmovi

Dom omladine
03.12. 18:00. Peščanik, *promocija radio emisije*, gosti:
Mirko Đorđević, Žarko Jovanić, Miroslav Petrović
moderator Svetlana Lukić
17.12. 18:00. Izraelsko-Palestinski konflikt, tribina i projekcija
filмова, organizacija Pokret za slobodu i URBAN IN

23.12. 18:00. Globalizacija u kulturi, organizacija Žayvod za
proučavanje kulturnog razvika, Beograd
gosti: Snežana Barajić-Bošnjak, Svetlana Stapsak,
Aleksandar Lazarević
moderator Marijana Milankov

Klub kulturnog centra u Šapcu
07.12. 17:00. U svom svetlu, *problemi neafirmisanih umetnika*
gost Aleksandar Savić, akademski slikar
Nakon tribine održaće se umetnička radionica

povezani

ned	pon	uto	sre	čet	pet	sub
				1	2	3
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Informišite se o svim kulturnim dešavanjima
 u našem gradu! Dostavite u izdvojeni kulturni
 ponude, nazivite dogadaj: kultivator@gmail.com

Kultivator
mesec za kulturnu mladu

PRILOG 5

Dokumentacija za javni konkurs u kulturi

Argumentacija za konkurs u oblasti kulture

U skladu sa demokratskim promenama i trendovima decentralizacije, kao i praćenjem savremenih tokova u kulturi neophodno je ustanoviti javni konkurs kao način raspodele sredstava iz budžeta za nezavisne aktere u kulturi. Takav način raspodele sredstava predstavlja važnu alatku u stvaranju jednakih uslova za razvoj kulture u onom delu koji nije institucionalno organizovan. Pored toga bitno je i da ustanove kulture, osnovane od strane lokalne samouprave, neguju konkurs za podsticaj kreativnog stvaralaštva. Lokalne vlasti imaju različita iskustva u vezi sa institucijom konkursa i za sada ga koristi devet gradova u Srbiji.

Praksa pokazuje da su moguća dva načina raspisivanja konkursa:

1. konkurs se može raspisati pre kreiranja budžeta za narednu godinu. To omogućava da se predvide realna i potrebna sredstva za realizaciju kvalitetnih programa/projekata i da se budžet, koji se izdvaja za kulturu, planira u odnosu na njih. Kako bi se na vreme formirao budžet, konkurs se raspisuje uglavnom tokom oktobra ili novembra meseca. Bitno je razdvojiti konkurs za ustanove kulture čiji je osnivač lokalna samouprava (koji se raspisuje za njihove inovativne projekte ili za neke posebne aktivnosti) od konkursa za pojedince, organizacije, kulturno-umetnička društva, formalne i neformalne grupe.
2. konkurs se može raspisati i nakon donošenja Odluke o budžetu. U toj situaciji se sredstva za projekte/programme u oblasti kulture i umetnosti, koja su već planirana na posebnoj budžetskoj liniji, raspoređuju, po pravilu do marta meseca, najkvalitetnijim aplikantima.

Kako bi konkurs bio pravilno sproveden, gradonačelnik treba posebnim rešenjem da formira stručnu komisiju za vrednovanje projekata/programa u oblasti kulture i umetnosti (formiranu od kompetentne ličnosti). Takođe, treba utvrditi kriterijume na osnovu kojih će se birati programi/projekti koji će se finansirati/sufinansirati, a moguće je i limitirati najveći i najmanji iznos sredstava koja će biti utrošena po programu/projektu. Zatim, na predlog članova Komisije, gradonačelnik usvoja listu odobrenih projekata/programa, a potom posebnim rešenjem i ugovorima, odobri sufinansiranje ili finansiranje projekata/programa u oblasti kulture i umetnosti.

Od momenta imenovanja članova Komisije, preko utvrđivanja konkursne dokumentacije, do raspisivanja konkursa, procedure predlaganja i na kraju potpisivanja ugovora neophodno je da prođe do tri meseca.

Nakon sprovedenog konkursa važno je da članovi Komisije za svaki odabrani projekat napišu obrazloženje zašto je baš taj projekat odabran, ali i zahvalnost svima koji su konkurisali, a nisu prošli. Ipak, nije preporučljivo pisati zašto određeni programi/projekti nisu prošli.

Svi autori projekta prvo dobijaju unapred formulisane obrasce za pisanje programa/projekta, a po njegovom završetku i formirane obrasce za pisanje izveštaja, kao i evaluacione listove koje neophodno popuniti.

Takođe, neophodno je formirati i tim za praćenje realizacije odabranih projekata, na osnovu čega će se utvrđivati predlozi za unapređenje konkursa za svaku narednu godinu.

Konkurs može biti i tematski određen, a sve zavisi od namere gradonačelnika kao i prioriteta koji su prethodno utvrđeni.

Tokom raspisivanja konkursa mora se voditi računa da je tekst konkursa razuman, a kriterijumi jasno definisani.

Kako bi se stimulisalo povezivanje različitih aktera kulture, a naročito civilnog sektora i ustanova kulture, poželjno je davanje prednosti partnerskim projektima.

Bitno je tokom konkursa naglasiti da neizvršavanje obaveza iz ugovora od strane autora programa/projekta koji je dobio sredstva povlači konsekvencu vraćanje istih i nemogućnost prijavljivanja za naredni konkurs.

Uputstvo za pisanje predloga projekta

UPUTSTVO ZA PISANJE PREDLOGA PROJEKTA

- javni konkurs za povećanje kulturne
produkcije -

Jedanaest koraka za uspešan predlog projekta

- Prpratno pismo
- Naslovna strana
- Sadržaj
- Rezime
- Uvod
- Definicija problema
- Ciljevi i zadaci
- Metodologija sa vremenskim planom
- Evaluacija
- Budžet
- Prilozi

➤ Prpratno pismo

- ✓ Upućeno određenoj osobi (donatoru)
- ✓ Razlog obraćanja donatoru
- ✓ Vrsta i cilj projekta
- ✓ Ukupan budžet projekta
- ✓ Podaci kontakt osobe
- ✓ Potpis odgovorne ili ovlašćene osobe

➤ Naslovna strana

- ✓ Kome je upućen predlog (ime i adresa, npr. Donatora)
- ✓ Naziv projekta
- ✓ Naziv i adresa podnosioca projekta (npr. Udruženja)

➤ Rezime

- ✓ Ko ste Vi (opis i pravni status Vaše organizacije)
- ✓ Svrha (misija postojanja Vaše organizacije, ukratko)
- ✓ Ukupan iznos budžeta projekta (iznos u dinarima)
- ✓ Cilj/evi projekta
- ✓ Lokacija projekta (mesto realizacije projekta)
- ✓ Vremenski period za koji se traže sredstva (vreme trajanje projekta)

➤ Uvod

- ✓ Misija (svrha) Vaše organizacije (kratak prikaz)
- ✓ Datum osnivanja organizacije
- ✓ Projekti i programi koje ste uspešno realizovali
- ✓ Nagrade i priznanja koje ste primili za svoj rad (ukoliko ih je bilo)
- ✓ Opis Vaše ciljne grupe
- ✓ Izvori finansiranja (lista donatora – ukoliko ih ima više)
- ✓ Visina budžeta u tekućoj godini (ili prethodnoj)
- ✓ Nešto po čemu ste jedinstveni ili po čemu se razlikujete od ostalih sličnih organizacija

➤ Definicija problema

- ISKAZ O POTREBAMA -

Potrebno je odgovoriti na dva pitanja:

- Šta se po pitanju teme koju obrađujete dešava u Vašem okruženju (lokalnoj zajednici)?
- Na koji način ste uočili potrebu da se ta tema obrađuje i ko je to uradio?

➤ Definicija problema

- ISKAZ O POTREBAMA -

- ✓ Opis ciljne grupe ili lokalne zajednice
- ✓ Statistički podaci koji dokumentuju postojanje problema (uz izvore podataka)
- ✓ Rezultati istraživanja, evaluacija...
- ✓ Izvodi (citati) iz službenih dokumenata (ministarstva, opštine, instituta, stranih organizacija i slično)
- ✓ Metodi koji su korišćeni za utvrđivanje potreba
- ✓ Hitnost problema (i šta se može dogoditi ukoliko se ništa ne preduzme)
- ✓ Ostale organizacije koje se bave rešavanjem tih problema

➤ Ciljevi i zadaci

- ✓ Definišite ciljeve projekta (uopštene krajnje rezultate projekta)
- ✓ Definišite zadatke (šta ćete uraditi, kada i na koji način)

➤ Metodologija sa vremenskim planom

- AKTIVNOSTI PROJEKTA -

- ✓ Kako je podeljena odgovornost (ko podnosi izveštaje, ko vrši kontrolu...)
- ✓ Objašnjenje funkcija (recimo Upravnog odbora, savetnika...)
- ✓ Uključivanje volontera
- ✓ Koja je uloga ciljne grupe u projektu
- ✓ Na koji način ćete upravljati dobijenim sredstvima
- ✓ Opis mesta na kojem će se realizovati projekat
- ✓ Koliko je vremena potrebno za implementaciju projekta
- ✓ Na koji način ćete upravljati resursima
- ✓ Da li postoje rizici i koji su, kao i koje su alternativne metode za slučaj potrebe

➤ Metodologija sa vremenskim planom

- AKTIVNOSTI PROJEKTA -

važno je vizuelno obogatiti tekst

- ✓ Tabelom
- ✓ Dijagramom
- ✓ Grafikonom
- ✓ Ilustracijama

➤ Evaluacija

- ✓ Navedite ko će uraditi evaluaciju i zašto
- ✓ Objasnite šta će se evaluirati i kada
- ✓ Navedite i pojasnite metode koji će se koristiti tokom evaluacije (testovi, istraživanja, ankete, intervjui, posmatranje...)
- ✓ Postavite rok do kojeg će izveštaj o evaluaciji biti napisan

➤ Budžet

- DETALJAN PRIKAZ SVIH TROŠKOVA PROJEKTA -
uz narativno objašnjenje pojedinih stavki

- ✓ Iznos koji potražujete od donatora
- ✓ Učešće u troškovima ili podela troškova na više donatora, ukoliko postoje (planirano učešće drugih donatora u ukupnim troškovima, navedite iznos ukoliko je poznat)
- ✓ Ukupan iznos (zbir prve dve tačke)

➤ Budžet

- DETALJAN PRIKAZ SVIH TROŠKOVA PROJEKTA -
uz narativno objašnjenje pojedinih stavki

- ✓ Predstavite planirani budžet za honorare (osim kada se u konkursu precizno navodi da se ne podrazumeva plaćanje honorara)
- ✓ Predstavite planirani budžet za nekadrovske troškove (troškovi telefona, kancelarijskog materijala i slično)
- ✓ Izbegavajte uopštene kategorije poput *različito, ostalo, drugo* i slično
- ✓ Neka opis svake stavke bude što detaljniji, tako da ne zahteva posebno objašnjenje
- ✓ Indirektni troškovi ili nepredviđeni izdaci vezani za projekat koji se ne mogu unapred precizno izračunati navode se kao projektovani udeo koji ne se da bude veći od 30% ukupnih troškova

❖ Buduće finansiranje

- NASTAVAK PROJEKTA -
(alternativni izvori prihoda)

- ✓ Održivost projekta
- ✓ Obećanja drugih donatora ili organizacija
- ✓ Kako i kada će Vaša organizacija pokriti deo troškova
- ✓ Koji su ostali potencijalni izvori podrške

❖ Ostali izvori finansiranja

- ✓ Lokalna preduzeća
- ✓ Bogati pojedinci
- ✓ Članarine
- ✓ Prodaja promotivnog materijala poput majica, postera, kalendara i slično
- ✓ Pružanje usluga (edukacije, radionice, tribine, treninzi...)

➤ Prilozi

- ✓ Rešenje o registraciji organizacije (ukoliko se radi o udruženju)
- ✓ Organizaciona shema organizacije
- ✓ Spisak članova upravnog odbora (naročito ako su poznati široj javnosti)
- ✓ Pismo podrške
- ✓ Profesionalne biografije Vašeg osoblja ili konsultanata
- ✓ Opis poslova Vašeg osoblja
- ✓ Statistički podaci, tabele, grafikoni...
- ✓ Izveštaj o reviziji Vaših finansija
- ✓ Evaluacioni instrumenti (upitnici i testovi)
- ✓ Izveštaji iz medija (novinski članci, brošure, programi...)
- ✓ Profakture ili cenovnici za traženu opremu (ukoliko to tražite preko projekta)

Formular za podnošenje izveštaja o realizaciji projekta

REPUBLIKA SRBIJA

GRADSKA UPRAVA

GRAD ŠABAC

ODELJENJE ZA DRUŠTVENE DELATNOSTI I PRIVREDU

(ODSEK ZA OBRAZOVANJE, KULTURU, SPORT I PREDUZETNIŠTVO)

Adresa: Gospodar Jevremova 6

FORMULAR

za podnošenje izveštaja o realizovanom projektu iz oblasti kulture i umetnosti koji je finansiran/sufinansiran sredstvima iz budžeta grada Šapca.

Izveštaj o realizaciji programa sa finansijskim izveštajem treba dostaviti u roku navedenom u ugovoru o dodeli novčanih sredstava iz budžeta, sa dokumentacijom naznačenom u Priložu.

Prispele izveštaje razmatraće Komisija za vrednovanje projekta u saradnji sa stručnom službom Odeljenja. Ukoliko izveštaji o realizovanom programu izostanu, naredni zahtevi Korisnika sredstava neće biti razmatrani.

I OSNOVNI PODACI

1. PODACI O KORISNIKU SREDSTAVA

Naziv, PIB, adresa i sedište korisnika sredstava
Broj telefona i faksa, e-mail i internet stranica
Odgovorno lice/ osoba ovlašćena za zastupanje (ime i prezime, JMBG, broj telefona, e-mail)

II PODACI O REALIZACIJI PROJEKTA

Naziv projekta
Lice odgovorno za projekat (ime i prezime, adresa, broj telefona, e-mail)
Vreme realizacije projekta (datum početka i završetka projekta)
Sažet opis rezultata projekta (da li su svi ciljevi postavljeni na početku projekta ispunjeni)
Sažet opis efekta projekta

III FINANSIJSKI IZVEŠTAJ O NAMENSKOM KORIŠĆENJU SREDSTAVA

(sve novčane iznose potrebno je prikazati u dinarima)

Iznos odobrenih sredstava za projekat sa datumom prispeća sredstava	
Ostali učesnici u sufinansiranju (navesti naziv ostalih učesnika u sufinansiranju i odobreni iznos)	
IZVEŠTAJ O STRUKTURI ODOBRENIH TROŠKOVA PROJEKTA (troškove navesti taksativno)	
Broj računa (nalog, ugovora i sl.) i naziv izdavaoca računa	Iznos računa

Izvori:

Knjige:

1. Šešić Dragičević, Milena i Branimir Stojković; *Kultura, menadžment, animacija, marketing*, CLIO, Beograd, 2006.
2. Dojčinović Đukić Vesna, *Tranzicione kulturne politike – konfuzije i dileme*, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2003.
3. Dojčinović Đukić Vesna, *Kulturni turizam*, CLIO, Beograd, 2003.
4. Molar, Klod, *Kulturni inženjering*, CLIO, Beograd, 2000.

Dokumenta:

- Rezultati projekta *Prvi koraci ka kooperaciji i dijalogu u izgradnji efektivnih kulturni politika* za grad Šabac
- Serbia, *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*, 6th edition, Council of Europe/ERICarts, 2008.

Korišćeni veb sajtovi:

- www.sabac.org
- www.bibliotekasabac.org.rs
- www.muzejsabac.org.rs
- www.sabackopozoriste.org
- <http://kulturni-centar.co.yu>
- www.domkultureprnjavor.com
- www.abrasevic-sabac.org.yu
- www.ulss.org.rs
- www.shumart.rs
- <http://kudcivija.tripod.com/>
- www.hajdukstanko.net
- www.scenamaska.com
- www.nvosvetlost.org
- www.kolektiv.org.rs
- www.artstudiosabac.org
- www.riznica.org.rs
- www.sabacturizam.org
- www.sabackiletanjifestival.com
- www.etnocentar.com